

Darasa la Watu Wazima

Juzuu ya Nne (Toleo la Pili)

Historia ya kushushwa Qur-an 96:1 - 5, inatukumbusha na kutufunza kuwa Mtume (s.a.w) alianza kushushwa wahy kwa kupewa amri ya kusoma. Hivyo, hapana shaka kabisa kuwa Elimu ndiyo Faradhi ya kwanza inayopaswa kutekelezwa na kila Muislamu tangu zama za Mtume (s.a.w) hadi sasa.

Kusoma au kutafuta elimu kumefanywa kuwa Faradhi ya kwanza ili kumuwezesha mja kumjua Mola wake na kumpatia ujuzi wa kutosha juu ya kanuni na sheria alizoziweka Allah (s.w) zikifuatwa katika kila kipengele cha maisha ya kila siku, hupatikana uadiilifu na amani ya kweii katika jamii.

Hii ni juzuu ya Nne ya maarifa ya Uislamu katika mfululizo wa juzuu 7 za masomo kwa Darasa la Watu Wazima unaokusudia kumuwezesha mja na jamii kufikia kilele hicho.

Mfululuzo huu wa masomo katika juzuu 7 ni:

1. Lengo la Maisha ya Mwanadamu
2. Nguzo za Uislamu
3. Qur-an na Sunnah
4. Familia ya kiislamu
5. Jamii ya Kiislamu
6. Historia ya Kuhuisha Uislamu
7. Kuhuisha Uislamu katika Jamii

Familia ya Kiislamu - IPC (Toleo la Pili)

Familia ya Kiislamu

Maarifa ya Uislamu

Darasa la Watu Wazima

Juzuu 4
(Toleo la pili)

Familia ya Kiislamu

Islamic Propagation Centre

Toleo la Kwanza 2004

Islamic Propagation Center (IPC)
S.L.P 55105, Dar es Salaam, Tanzania.

© Hakimiliki 2008 IPC

Maarifa ya Uislamu
Darasa la Watu Wazima
Juzuu ya Nne

Wachapaji/Wasambazaji
Islamic Propagation Center (IPC)
S.L.P 55105, Dar es Salaam, Tanzania.
Chapisho la kwanza, 24, Februari, 2004
Nakala 1000

Chapisho la pili 1, April, 2008
Nakala 1000

Kimetayarishwa na Islamic Propagation Center
P.O.BOX 55105, simu 022-2450403

Usanifu wa kurasa na Jalada: Islamic Propagation Center.

NENO LA AWALI

Shukurani zote njema zinamstahiki Allah(s.w) aliye Bwana na Mlezi wa walimwengu wote. Rehema na Amani ziwaendee Mitume wake wote pamoja na wale waliofuata mwenendo wao katika kuhuisha Uislamu katika jamii.

Tunamshukuru Alla(s.w) kwa kutuwafikisha kutoa juzuu ya Nne ya Maarifa ya Uislamu kwa Darasa la watu Wazima. Masomo haya ya Uislamu kwa watu wazima yamejikita katika Qur'an na Sunnah ya Mtume Muhammad(s.a.w).

Juzuu hii imekusudiwa kuwawezesha wasomaji kufahamu vyema umuhimu wa ndoa, lengo lake katika Uislamu pamoja na wajibu wa mume na mke katika familia. Imekusudiwa kuwawezesha wanandoa, ikibidi, watalikiane kwa wema. Imekusudiwa vile vile iwaelekeze Waislamu namna ya kurithi au kurithishana Kiislamu. Aidha, juzuu hii huwaongoza wasomaji kubaini hila na upogo uliomo katika kampeni za kudhibiti uzazi. Na zaidi inatarajiwa wasomaji waweze kuona zile haki, heshima na hadhi kubwa aliyonayo mwanamke katika Uislamu, ambazo hazipati mwanamke yeyote katika mifumo ya maisha ya kijahiliya.

Hivyo basi, baada ya wasomaji kuipitia juzuu hii kwa makini, inatarajiwa watakuwa mstari wa mbele kwenye harakati za kuhuisha Uislamu katika jamii, wakitumia neema ya mali, nguvu, vipawa na muda aliwajaalia Allah(s.w), kama walivyofanya Mitume na watu wema waliotangulia.

YALIYOMO

Neno la Awali	(iii)
Utangulizi	(vii)

Sura ya kwanza:	1
Ndoa ya Kiislamu	1
Maana ya Ndoa	1
Umuhimu wa ndoa	1
Kuchagua Mchumba	7
Mahari	14
Khutuba ya Ndoa	17
Kufunga Ndoa Kiislamu	19
Ndoa ya mke mmoja hadi wanne.. ..	23
Zoezi la Kwanza	29

Sura ya Pili	30
Wajibu katika Familia	30
Wajibu Mume kwa Mkewe	30
Wajibu wa Mke kwa Mumewe	36
Wajibu wa Wazazi kwa Watoto	46
Wajibu wa Watoto kwa Wazazi	56
Mipaka katika kuwatii Wazazi	58
Wajibu kwa Watumishi wa Nyumbani	60
Wajibu kwa Jamaa wa Karibu	62
Wajibu kwa Jirani	64
Wajibu kwa Mayatima	66
Wajibu kwa Maskini na Wasiojiweza	68
Wajibu baina ya Wakubwa na Wadogo	70
Zoezi la Pili	73

Sura ya tatu	74
Talaka na Eda	74
Maana ya Talaka	74
Talaka katika Uislamu	74
Suluhu Kati ya Mume na Mke	75
Haki ya kotaliki	78
Aina za Talaka	80

Taratibu za Kutaliki Kiislamu.	88
Malezi ya Mtoto Mchanga baada ya Talaka	95
Eda ya Kufiwa	96
Kuingizwa au Kutolewa Eda	98
Zoezi la Tatu	100
Sura ya nne	101
Mirathi ya Kiislamu	101
Maana ya Mirathi.	101
Mwanamke ana haki ya kurithi	101
Mirathi katika jamii za kijahili	102
Mambo ya kuzingatia kabla ya kugawanya urithi	103
Qur-an inavyogawa Mirathi	105
Wanaume wenye kurithi ni kumi na tano.	109
Wanawake wenye kurithi ni kumi.	110
Kuzuiliana.	110
Mwenye kupewa mafungu	111
Ugawaji wa mirathi.	113
Mifano ya namna ya kurithisha	114
Zoezi la Nne.	118
Sura ya Tano	119
Kudhibiti Uzazi	119
Historia ya Kampeni za Kudhibiti Uzazi	119
Kustawi kwa Kampeni ya Kudhibiti Uzazi	120
Hoja za kudhibiti uzazi hivi leo	121
Udhaifu wa Hoja za kudhibiti Uzazi.	124
Matokeo ya Kufuata Sera ya Kudhibiti Uzazi.	131
Msimamo wa Uislamu juu ya kudhibiti Uzazi	139
Kupanga Uzazi katika Uislamu.	144
Zoezi la Tano	147
Sura ya Sita	148
Hadhi na Haki za mwanamke katika jamii za Kijahili	148
Jamii za Magharibi.	149
Ugiriki	149
Warumi.	150
Ulaya chini ya makanisa	151

Ulaya wakati wa mapinduzi ya viwanda	155
Jamii za Mashari	158
Uchina	158
India	159
Mashariki ya Kati	160
Jamii za Kiafrika	161
Hadhi na Haki za Mwanamke katika Jamii ya kiislamu	162
Mtizamo wa Uislamu juu ya Usawa kati ya	
Mwanamke na Mwanaume	163
Asili yao ni moja.	164
Lengo la kuumbwa kwao ni moja	166
Wote wamekusudiwa kuwa Makhalifa	
wa Allah katika Jamii	167
Hakuna dhambi ya asili	168
Haki za mwanamke katika Uislamu	174
Haki za uchumi	175
Haki za kijamii	178
Haki ya kushiriki katika siasa	181
Je wanawake wanayo haki ya kupiga kura	184
Je wanawake wanawake wanayo haki ya	
kushiriki katika Bunge?	185
Je Uislamu unawakataza wanawake kuwa viongozi	188
Kwa nini mwanamke haruhusiwi kuwa mkuu wa nchi	189
Je wanawake wanaweza kuwa majaji	191
Haki ya elimu	191
Hifadhi ya mwanamke na maadili ya jamii	193
Kujitakasa mtu binafsi(ucha-mungu)	194
Kujiepusha na vishawishi vya zinaa	196
Hatua za kuzuia uzinzi katika jamii	199
Mavazi na statara ya kiislamu	199
Kubisha hodi	206
Makatazo ya kuwashika wanawake na kukaa	
nao faragha	208
Adhabu ya uzinifu	209
Adhabu kwa wenye kuwasingizia wanawake	
watwahaifu kuwa wamezini	212

يَتَأْتِيهَا النَّاسُ انْتَقُوا رَبَّكُمْ الَّذِي خَلَقَكُمْ مِنْ نَفْسٍ
وَاحِدَةٍ وَخَلَقَ مِنْهَا زَوْجَهَا وَبَثَّ مِنْهُمَا رِجَالًا كَثِيرًا وَنِسَاءً
وَاتَّقُوا اللَّهَ الَّذِي تَسَاءَلُونَ بِهِ وَالْأَرْحَامَ إِنَّ اللَّهَ كَانَ عَلَيْكُمْ

رَقِيبًا ﴿١﴾

Enyi watu! Mcheni Mola wenu ambaye amekuumbeni katika nafsi (asili) moja (Adam). Na akamuumba mkewe (Hawwa) katika nafsi ile ile. Na akaeneza wanaume wengi na wanawake kutoka katika wawili hao (4:1)

UTANGULIZI

Familia ndio chanzo cha jamii. Jamii ya binaadamu imeanza na familia ya Adam(a.s) na Hawwah kama tunavyojifunza katika aya ifuatayo:

يَتَأْتِيهَا النَّاسُ إِنَّا خَلَقْنَاكُمْ مِنْ ذَكَرٍ وَأُنْثَىٰ وَجَعَلْنَاكُمْ شُعُوبًا وَقَبَائِلَ
لِتَعَارَفُوا إِنَّ أَكْرَمَكُمْ عِنْدَ اللَّهِ أَتَقْدَرُ إِنَّ اللَّهَ عَلِيمٌ خَبِيرٌ ﴿١٣﴾

“Enyi watu! Kwa hakika tumekuumbeni (nyote) kwa (yule) mwanamume (mmoja, Adam) na (yule) mwanamke (mmoja, Hawwah) na tumekufanyeni mataifa na makabila (mbali mbali) ili mjuane...”(49:13)

Kutokana na aya hii tunajifunza kuwa jamii ni mkusanyiko wa familia. Familia huanza pale mume na mke wanapoamua kuishi pamoja katika maisha ya ndoa. Kutokana na mahusiano ya kindoa hupatikana watoto ambao hupata malezi ya kifamilia kwa ushirikiano wa baba na mama. Baada ya muda muafaka, watoto hukua na kila mmoja hutafuta mwenza wa rika moja kutoka familia nyingine na kuanzisha familia mpya kwa njia ya ndoa.

Familia nyingi zenye asili moja huunganika na kuunda jamii moja. Hivyo, ni dhahiri kwamba familia ni chanzo na msingi wa jamii. Kama Familia zitajengwa katika misingi imara ya kimaadili, nitegemeo lisilo shaka, kuwa jamii inayotokana na familia hizo nayo itakuwa na maadili stahiki. Ili familia zetu ziwe imara kimaadili ni lazima maisha ndani ya familia yafungamane na maelekezo ya muasisi wa familia ambaye ni Allah (s.w), kama mwenyewe anavyosisitiza:

يَتَأْتِيهَا النَّاسُ أَتَقُورُوا رَبَّكُمْ الَّذِي خَلَقَكُمْ مِنْ نَفْسٍ
وَاحِدَةٍ وَخَلَقَ مِنْهَا زَوْجَهَا وَبَثَّ مِنْهُمَا رِجَالًا كَثِيرًا وَنِسَاءً
وَأَتَقُوا اللَّهَ الَّذِي تَسَاءَلُونَ بِهِ وَالْأَرْحَامَ إِنَّ اللَّهَ كَانَ عَلَيْكُمْ
رَقِيبًا ﴿١﴾

“Enyi watu! Mcheni Mola wenu ambaye amekuumbeni katika nafsi (asili) moja (Adam). Na akamuumba mkewe (Hawwa) katika nafsi ile ile. Na akaeneza wanaume wengi na wanawake kutoka katika wawili hao.....” (4:1)

Katika juzuu hii tunabainisha maelekezo ya Allah (s.w) na Mtume wake (s.a.w) juu ya namna ya kuyaendea maisha ya familia katika maeneo muhimu yafuatayo:

Ndoa ya Kiislamu.

Haki na wajibu katika familia.

Talaka na Eda.

Kudhibiti Uzazi katika Uislamu.

Mirathi Uislamu.

Hadhi ya Mwanamke katika jamii ya Kiislamu.

Sura ya Kwanza

NDOA YA KIISLAMU

Maana ya Ndoa

Ndoa, kwa ujumla, ni mkataba wa kuishi pamoja kati ya mume na mke kwa kufuata utaratibu uliowekwa na jamii. Kwa mfano, hapa Tanzania mume na mke watatambulika kuwa wameoana kisheria, pale watakapokuwa wamefunga mkataba wa kuishi pamoja mbele ya Mkuu wa wilaya au mbele ya walii na mashahidi wawili (ndoa ya kiislamu) au mbele ya Padri (Kanisani).

Ndoa ya Kiislamu ni mkataba wa hiari kati ya mume na mke wa kuishi pamoja kwa kuzingatia masharti na taratibu zilizowekwa na sheria ya Kiislamu. Ndoa yoyote iliyofungwa kinyume na masharti na taratibu za Kiislamu, haikubaliki kwa Waislamu.

Umuhimu wa Ndoa kwa Mtazamo wa Uislamu

Katika Uislamu ndoa ni jambo lililokokotewa sana kama tunavyojifunza katika Hadithi zifuatazo:

Katika Hadithi iliyopokelewa na Imamu Bukhari Mtume (s.a.w) amesisitiza kuwa ndoa ni katika sunnah yake na akaongeza kusema:

“Yeyote anayekataa sunna yangu si pamoja nami”.

Anas (r.a) amesema kuwa Mtume wa Allah amesema, “Mtu anapooa huwa amekamilisha nusu ya dini, kisha amche Allah ili akamilishe nusu iliyobakia.” (Bukhari).

Ndoa inasisitizwa kutokana na umuhimu wake katika kuijenga na kuiendeleza jamii kwa:

- (i) Kuihifadhi jamii na zinaa.
- (ii) Kuendeleza kizazi kwa utaratibu mzuri.
- (iii) Kujenga mapenzi na huruma katika familia.
- (iv) Kukuza uhusiano na Udugu katika jamii.
- (v) Kukilea kizazi katika maadili mema.
- (vi) Kuwafanya watu wawajibike ipasavyo.

Kuhifadhi jamii na Zinaa

Matamaniao ya jimai ni katika maumbile na hayaepukiki. Wanyama pia wameumbwa na matamaniao haya lakini yanatofautiana sana na yale yaliyopandikizwa kwa mwanaadamu. Matamaniao ya jimai kwa wanyama yanakuja juu wakati maalum, wakati ule tu wanapokuwa tayari kupandikiza mbegu ya uzazi. Matamaniao ya jimai kwa wanaadamu wa kawaida yako pale siku zote, mradi tu vipatikane vishawishi.

Kwa hali hii, endapo mwanaadamu ataachiwa huru atosheleze matamaniao yake ya jimai apendavyo pasina kuwekewa mipaka, kwa vyovyote patatokea madhara makubwa kwake binafsi na kwa jamii nzima. Hivyo, Mwenyezi Mungu (s.w) aliyemuumba mwanaadamu kwa lengo maalum na anayelifahamu vyema umbile la mwanaadamu na matashi yake kuliko yoyote yule, amemuwekea utaratibu madhubuti wa kukidhi haja zake za kimaumbile pasina kuleta kero kwa yeyote katika jamii.

Mwenyezi Mungu (s.w) ameharamisha jimai nje ya ndoa ili kuikinga jamii na madhara makubwa ya zinaa ambayo huidunisha na kuivuruga kiasi kikubwa. Mwenyezi Mungu (s.w) amehalalisha ndoa na kuitilia mkazo kwa wale wenye uwezo kama tunavyojifunza katika aya zifuatazo:

..... وَأَجَلٌ لَّكُمْ مَّا وَرَاءَ ذَٰلِكُمْ أَن تَبْتَغُوا بِأَمْوَالِكُمْ

..... مُحْصِينَ غَيْرَ مُسْتَفِجِينَ ۚ

“..... Na mmehalalishiwa (kuoa wanawake) mighairi ya hawa. Muwatafute kwa mali zenu, kwa kuwaoa bila ya kufanya zinaa.....” (4:24).

..... وَالْمُحْصَنَاتُ مِنَ الْمُؤْمِنَاتِ وَالْمُحْصَنَاتُ مِنَ الَّذِينَ أُوتُوا

الْكِتَابَ مِن قَبْلِكُمْ إِذَا آتَيْتُمُوهُنَّ أَجُورَهُنَّ مُحْصِينَ

غَيْرَ مُسْتَفِجِينَ وَلَا مُتَّخِذِي أَخْدَانٍ ۗ

“... Na (mmehalalishiwa kuwaoa) wanawake wema wa Kiislamu na wanawake wema katika wale waliopewa kitabu kabla yenu. (Ni halali kuwaoa) mtakapowapa mahari yao mkafanya nao ndoa bila ya kufanya uzinzi wala kuwaweka vimada....” (5:5)

Aya hizi zinatubainishia kuwa ndoa ni ngao ya kujikinga na kitendo kichafu cha zinaa. Pia Mtume (s.a.w) amesisitiza ndoa kwa lengo hili hili la kujikinga na zinaa kama tunavyojifunza katika hadithi ifuatayo:

Abdullah bin Mas'ud (r.a) ameeleza kuwa Mtume (s.a.w) amesema: “Enyi kongamano la vijana! Na aoe yule aliye na uwezo miongoni mwenu, hakika kuoa kunainamisha macho na asiyeweza kuoa na afunge; hakika funga hukata matamania” (Bukhari na Muslim).

Pia Mtume (s.a.w) amesema:

Mmoja wenu atakapomuona mwanamke kisha akamtamani, hana budi kumuendea mkewe kwani ana kile kile aliche nacho huyo mwanamke aliyemtamani. (At-Tirmidh).

Hadithi hizi zimesisitiza ndoa na kuonesha umuhimu wake katika kuikinga jamii na zinaa. Uislamu kwa kusisitiza ndoa, umefunga njia zote zitakazo wapelekea wanaume na wanawake kutosheleza matamania ya jimai nje ya ndoa. Uislamu umekataza uzinifu wa kila aina na umesisitiza ndoa ili kuwawezesha wanaume na wanawake balebhe, kukidhi matashi ya kimaumbile na wakati huo huo wawe na upendo na ushirikiano wa kudumu ili waweze kuwalea watoto watakapopatikana.

Kuendeleza Kizazi cha Mwanaadamu kwa Utaratibu mzuri

Lengo la ndoa haliishii kwenye kufurahia jimai tu bali kitendo hicho kinakusudiwa kiwe ndio sababu ya kupatikana watoto watakao endeleza kizazi cha mwanaadamu. Lengo hili la ndoa linabainishwa wazi katika aya ifuatayo:

فَاطِرُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ جَعَلَ لَكُمْ مِنْ أَنْفُسِكُمْ أَزْوَاجًا وَمِنَ
الْأَنْعَامِ أَزْوَاجًا يَذُرُّكُمْ فِيهِ لَيْسَ كَمِثْلِهِ شَيْءٌ وَهُوَ السَّمِيعُ الْبَصِيرُ

(Yeye ndiye) Muumba wa mbingu na ardhi. Amekuumbieni wake (zenu) katika jinsi yenu; na wanyama nao (Akawaumbia) wake (zao katika jinsi moja na wao);

anakuzidisheni kwa namna hii (ya kuchanganyika dume na jike). Hakuna chochote mfano wake; naye ni Mwenye kusikia, Mwenye kuona. (42:11).

Katika aya hii tunafahamishwa kuwa Mwenyezi Mungu (s.w) amewaumba wanaadamu na wanyama katika dume na jike ili papatikane kizazi. Katika aya ifuatayo pia lengo hili linabainishwa:

يَتَأْتِيهَا النَّاسُ أُنثَىٰ أَوْ رَبُّكُمْ الَّذِي خَلَقَكُمْ مِّن نَّفْسٍ
وَاحِدَةٍ وَخَلَقَ مِنْهَا زَوْجَهَا وَبَثَّ مِنْهُمَا رِجَالًا كَثِيرًا وَنِسَاءً.....

Enyi watu! Mcheni Mola wenu ambaye amekuumbeni katika nafsi moja. Na akamuumba mkewe katika nafsi ile ile. Na akaeneza wanaume wengi na wanawake kutoka kwa wawili hao. (4:1).

Wanaadamu wamewekewa utaratibu wa ndoa ili wasije wakazaana kiholela bila ya kuchukua jukumu la malezi.

Kujenga Mapenzi, Huruma na Ushirikiano katika Familia

Lengo jingine la ndoa ni kuleta utulivu wa moyo kati ya mume na mke na kupandikiza mapenzi, huruma na ushirikiano kati yao na kuendeleza maadili hayo kwa watoto wao. Lengo hili limebainishwa katika Qur-an kama ifuatavyo:

وَمِنْ آيَاتِهِ أَنْ خَلَقَ لَكُمْ مِنْ أَنْفُسِكُمْ أَزْوَاجًا لِتَسْكُنُوا إِلَيْهَا وَجَعَلَ
بَيْنَكُمْ مَوَدَّةً وَرَحْمَةً إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِّقَوْمٍ يَتَفَكَّرُونَ ﴿٢١﴾

Na katika ishara Zake ni kuwa amekuumbieni wake zenu katika jinsi yenu ili mpate utulivu kwao, naye amejaalia mapenzi na huruma baina yenu. Bila shaka katika hayo zimo ishara kwa watu wanaofikiri.” (30:21).

..... هُنَّ لِبَاسٍ لَّكُمْ وَأَنْتُمْ لِبَاسٍ لَّهُنَّ .....

“... Wao ni nguo kwenu na nyinyi ni nguo kwao...” (2:187).

Pamoja na lengo la kuzaa watoto, aya hizi zinatupa lengo la hali ya juu la ndoa ambalo halipatikani kwa wanyama. Lengo la jimai kwa wanyama ni kuzaana tu kwa kiasi kwamba, baada tu ya kitendo hicho uhusiano wa dume na jike hukatika. Kwa wanaadamu, mahusiano ya mume na mke hayapaswi kuishia tu kwenye jimai bali yanatarajiwa yalete utulivu wa nyoyo na fikra kwa wawili hao na kuwa chimbuko la mapenzi, huruma na ushirikiano kati yao. Mume na mke waliofungamana katika misingi ya ndoa, wanatarajiwa kushirikiana kwa mapenzi kiasi cha kuchangia furaha zao na huzuni zao. Ushirikiano kati yao uliofungamana na huruma na mapenzi umepandikizwa ili waweze kulea kizazi kipya kwa maadili yanayotakikana ili kujenga jamii ya makhalifa wa Mwenyezi Mungu.

Kukuza Uhusiano na Udugu katika Jamii

Uhusiano na mshikamano wa kidamu wa familia moja hutanuka pale watoto wa familia moja watakapooana na watoto wa familia nyingine. Hivyo, mapenzi, huruma na ushirikiano wa udugu hutanuka kutoka kwenye familia moja, kisha kwenye ukoo, kisha kwenye kabila hadi kufikia taifa na mataifa. Sisi sote tu familia ya Adamu na Hawa, hivyo tunapaswa tupendane, tushirikiane na tuhurumiane kama tunavyokumbushwa katika Qur-an:

وَهُوَ الَّذِي خَلَقَ مِنَ الْمَاءِ بَشَرًا فَجَعَلَهُ نَسَبًا
 وَصِهْرًا ۗ وَكَانَ رَبُّكَ قَدِيرًا ﴿٥٤﴾

Naye Ndiye aliyemuumba mwanaadamu kwa maji kisha akamfanyia nasaba (ya damu) na ujamaa wa ndoa. Na Mola wako ni Mwenye uweza (juu ya kila jambo). (25:54)

يَتَأْتِيهَا النَّاسُ إِنَّا خَلَقْنَاكُمْ مِنْ ذَكَرٍ وَأُنْثَىٰ وَجَعَلْنَاكُمْ شُعُوبًا وَقَبَائِلَ
 لِتَعَارَفُوا ۗ

Enyi watu! Kwa hakika tumekuumbeni (nyote) kutokana na mwanamume (Adam) na mwanamke (Hawwa) na tumekufanyeni mataifa na makabila (mbali mbali) ili mjuane... (49:13)

Aya hizi zinatudhihirishia wazi kuwa mahusiano ya ndoa kati ya mume na mke ndio msingi wa jamii ya mwanaadamu. Wanaadamu wanalijenga familia zao kwa kufuata utaratibu aliuweka Mwenyezi Mungu (s.w) ulimwengu huu ungalikuwa ni uwanja wa furaha na amani kwani watu wanalihurumiana na kushirikiana kwa mapenzi. Endapo wanaume na wanawake katika jamii hawatoishi maisha ya ndoa na kuamua kutosheleza matashi ya jimai nje ya ndoa, itakuwa ndio chanzo cha vurugu na kuparaganyika kwa jamii. Inatosha kusema kuwa miongoni mwa vurugu na mparaganyiko wa jamii hivi leo inatokana na uzinzi na kubeza maisha ya ndoa.

Kukilea Kizazi katika Maadili

Upendo kwa watoto hauishii tu kwenye kuwapa watoto chakula bali ni lazima uambatane na malezi yao yote. Malezi ya watoto ni pamoja na kuwaelimisha katika nyanja mbali mbali zinazohusu maisha yao, kuwafunza tabia njema na utaratibu wa maisha anaouridhia Mwenyezi Mungu (s.w). Malezi ya watoto katika familia ni kazi tosha na ya kudumu na mama anatakiwa awe nyumbani kwa kazi hii. Hakuna mtu au taasisi yoyote inayoweza kuifanya kazi hii vizuri badala ya familia. Watoto waliokosa malezi ya kifamilia hata kama watapelekwa kwenye shule za malezi hawawezi kuwa sawa kitabia - upendo, huruma na mwenendo mwema na wale waliopata malezi ya familia.

Kumuendeleza Mwanaadamu Kiuchumi

Ndoa ni changamoto kwa waangalizi wa familia, hasa baba. Katika kuilea familia wazazi huwa macho sana katika kutekeleza majukumu yao ili kukidhi mahitaji muhimu ya familia. Mahitaji muhimu ya familia ni pamoja na chakula, mavazi, makazi na gharama za kuwaelimisha watoto. Baba ambaye ndiye mkuu wa familia hulazimika kufanya kazi kwa juhudi kubwa na Maarifa. Pia wazazi, kwa kuzingatia jukumu la malezi linalo wakabili, huwa macho katika kutumia kile walicho kichuma kwa kuhakikisha kuwa wanatumia mali yao katika mambo ya lazima kwa familia. Ni kwa msingi huu Mwenyezi Mungu (s.w) anatufahamisha katika Qur-an kuwa watoto hawaleti ufakiri kwani kila mtoto amepangiwa riziki yake ambayo hupitia mikononi mwa wazazi kwa njia ya uchumi. Tunajifunza hili katika aya ifuatayo:

..... وَلَا تَقْتُلُوا أَوْلَادَكُمْ مِمَّنْ إِمْلَاقِي نَحْنُ نَرَزُقُكُمْ.....

.....Wala msiwaue watoto wenu kwa kuhofia umaskini.
Sisi tunakupeni riziki nyingi na wao pia.....” (6:151).

Kuchagua Mchumba

Jambo la kwanza katika kuendea taratibu za kukamilisha ndoa ya Kiislamu ni kuchagua mchumba. Katika kuchagua mchumba, Mtume (s.a.w) anatusahi katika hadithi ifuatayo:

Abu Hurairah amesimulia kuwa: Mtume (s.a.w) amesema: “Mwanamke anaolewa kwa vitu vine: kwa utajiri wake, hadhi yake, uzuri wake wa sura na kwa dini yake (Uchaji-Mungu wake). Mchague yule mwenye msimamo mzuri wa dini.....” (Bukhari na Muslimu)

Hadithi hii inatufahamisha kuwa vitu vinavyoweza kuwa vichocheo vya mtu kumchagua mchumba ni hivyo vinne vilivyotajwa, lakini Mtume (s.a.w) anatusisitiza tukifanye kichocheo cha dini kiwe namba moja kisha ndio vifuatie hivyo vingine. Ukweli ni kwamba mke mcha-Mungu atatii amri za Allah(sw) na Mtume wake ambazo zitampelekea kumtii na kumheshimu mumewe. Halikadhalika, mume mcha-Mungu, atamtii Allah (s.w) na huchunga mipaka aliyomuwekea, jambo litakalompelekea kumhurumia mkewe na kumtendea haki inavyostahiki. Hivyo, maisha ya wacha-Mungu hawa katika familia yatakuwa ni yale ya kuhurumiana, kusaidiana na kushirikiana katika kuilea na kuiendeleza familia katika misingi ya ucha-Mungu.

Pia katika suala la kuchagua mchumba mtume (s.a.w) anazidi kutuasa katika hadithi ifuatayo:

Abu Hurairah (r.a) amesimulia kuwa Mtume (s.a.w) amesema “Utakapochumbiwa na mwanamume unayempenda kwa dini (ucha-Mungu wake) basi kubali uolewe naye. Kama hutafanya hivyo patakuwa na huzuni na vurugu katika ulimwengu.

Msisitizo wa kuwaoa wanawake wacha-Mungu au kuolewa na wanaume wacha-Mungu uko bayana katika Qur-an kama tunavyojifunza katika aya zifuatazo:

وَلَا تَنْكِحُوا الْمُشْرِكِينَ حَتَّىٰ يُؤْمِنُوا ۚ وَلَا مُمِئَةً مُّؤْمِنَةً حَيْرٌ مِّنْ مُّشْرِكٍ ۚ وَلَا
 أَعْجَبَتْكُمْ ۗ وَلَا تَنْكِحُوا الْمُشْرِكِينَ حَتَّىٰ يُؤْمِنُوا ۚ وَاعْبُدُوا مَوْلَانِي حَيْرٌ مِّنْ
 مُّشْرِكٍ ۚ وَلَا أَعْجَبَتْكُمْ ۗ أُولَٰئِكَ يَدْعُونَ إِلَى النَّارِ ۗ وَاللَّهُ يَدْعُوا إِلَىٰ الْجَنَّةِ
 وَالْمَعْفِرَةِ بِإِذْنِهِ ۗ وَيَتَّبِعُنَّ عَايِنَتِي ۗ لِلنَّاسِ لَعَلَّهُمْ يَتَذَكَّرُونَ ﴿٢٢١﴾

Wala msiwaoe wanawake makafiri mpaka waamini. Na mjakazi mwenye kuamini ni bora kuliko muungwana kafiri, hata ingawa kakupendezeni. Wala msiwaoze wanaume makafiri (wanawake Waislamu) mpaka waamini. Na mtumwa mwenye kuamini ni bora kuliko muungwana kafiri, hata akikupendezeni. Hao makafiri wanaitia kwenye moto. Na Mwenyezi Mungu anaitia kwenye Pepo na Samahani, kwa amri yake. Naye hueleza aya zake kwa watu ili wapate kukumbuka.” (2:221)

الْخَبِيثَاتُ لِلْخَبِيثِينَ وَالْخَبِيثُونَ لِلْخَبِيثَاتِ وَالطَّيِّبَاتُ لِلطَّيِّبِينَ
 وَالطَّيِّبُونَ لِلطَّيِّبَاتِ .....

Wanawake wabaya ni wa wanaume wabaya; na wanaume wabaya ni wa wanawake wabaya; na wanawake wema ni wa wanaume wema; na wanaume wema ni wa wanawake wema, ...” (24:26)

Mwanamume mzinifu hafungamani ila na mwanamke mzinifu au mwanamke mshirikina; na mwanamke mzinifu hafungamani ila na mwanamume mzinifu au mwanamume mshirikina, na hayo yameharamishwa kwa waislamu.” (24:3)

Kutokana na aya hizi tunajifunza kuwa waislamu si tu wameharamishiwa kuwaoa au kuoelwa na makafiri na washirikina bali pia wameharamishiwa kuwaoa au kuolewa na watu wazunifu na waliozama katika maasi mengineyo hata kama watadai kuwa ni waislamu. La muhimu tunalopata hapa ni kuwa waumini wanatakiwa wawe makini katika kuchagua wachumba. Wazingatie wema na ucha-Mungu wa hao wanaowatarajia wawe wake au waume zao.

Ruhusa ya kuwaoa Ahlal-Kitaab.(Mayahudi na Wakristo)

.....وَالْمُحَصَّنَاتُ مِنَ الْمُؤْمِنَاتِ وَالْمُحَصَّنَاتُ مِنَ الَّذِينَ
 أُوتُوا الْكِتَابَ مِنْ قَبْلِكُمْ إِذْ آتَيْنَهُمْ
 أَجُورَهُنَّ مُحْصِنِينَ غَيْرَ مُسْفِحِينَ وَلَا مَتَّخِذِي أَخْدَانٍ.....

“..... Na (mmehalalishiwa kuwaoa) wanawake wema wa Kiislamu na wanawake wema katika wale waliopewa kitabu kabla yenu, mtakapo wapa mahari yao na kufunga nao ndoa, bila ya kufanya uzunifu au kuwaweka vimada.....” (5:5)

Katika aya hii inatolewa ruhusa kwa wanaume wa Kiislamu kuwaoa wanawake wema wa ah-lal-kitaab ambao ni wanawake wema wa Kiyahudi na Kikristo kama inavyofafanuliwa katika Qur-an. Pametokea kutofautiana miongoni mwa wanazuoni wa Kiislamu juu ya ruhusa hii ya kuoa Ahlal-kitaab.

Kulingana na Sheikh Abdallah Saleh Alfarsy katika sherehe ya aya hii (5:5) ameeleza kuwa Mkristo aliyeruhusiwa kuoelwa na Muislamu ni yule tu ambaye ukoo wake umeingia katika dini hiyo kabla ya Uislamu haujaja. Amezidi kusisitiza Sheikh “Ama hawa wanaoitwa Misheni wanaoingia katika Ukristo sasa si halali kuwaoa. ni haram wala ndoa haisihi”.

Kulingana na maoni ya Ibn Abbas (r.a), Muislamu anaweza kumuoa mwanamke wa Ahlal-Kitaabi aliye katika himaya ya Dola ya Kiislamu tu, na haruhusiwi kumuoa mwanamke wa Ahlal-Kitaabi ambaye yuko katika dola ambazo ni maadui wa Dola ya Kiislamu au yuko katika dola za Kikafiri. Tofauti na maoni haya ya Ibn Abbas, Said bin Masayyab na

Hassan Basri wanasema kuwa ruhusa hii ya kuwaoa wanawake wema wa Ahlal-Kitabi imetolewa kwa ujumla.

Ileweke kuwa kuwaoa Ahlal-Kitaabi si amri bali ni ruhusa kutoka kwa Mwenyezi Mungu (s.w) kama ruhusa nyingine zilizotolewa katika Qur-an. Kuitumia ruhusa hii pasina haja na pasina kuzingatia malezi ya watoto katika misingi ya Uislamu ni hatari kubwa. Ikitokea mtu anaishi katika nchi ya Ahlal-Kitabi na hana namna ya kumpata mwanamke mwema wa Kiislamu wa kumuoa, itakuwa kwake vyema kumuoa mwanamke mwema miongoni mwa hao Ahlal-Kitaabi badala ya kufanya uzinifu au kukaa na mwanamke bila ndoa. Ama pale ambapo kuna mabinti wema wa Kiislamu kuna haja gani ya kumuoa binti wa Kikristo? Jambo la msingi la kusisitiza hapa ni kwamba, aliyetoa ruhusa hii ni Mwenyezi Mungu (s.w), Mjuzi mwenye Hekima. Hivyo, kwa vyovyote vile kuna hekima kubwa katika ruhusa hii.

Ni haramu kwa wanawake wa Kiislamu kuoielewa na wanaume Wakristo au Mayahudi. Hivyo kwa mtazamo wa Kiislamu hapana ndoa kati ya mwanamume Mkristo au Myahudi na mwanamke Muislamu. Mtu atakayemwozesha binti yake kwa Mkristo, ajue wazi kuwa ameruhusu zinaa. Vile vile kwa waislamu ni haramu kushiriki katika sherehe za ndoa za namna hiyo kama ilivyo haramu kushiriki katika sherehe zote za kidini za Makafiri, Washirikina na Ahlal-Kitaabi. Kusherehekea pamoja nao, moja kwa moja, ni kuwaunga mkono katika hayo wanayosherehekea kinyume na Mwenyezi Mungu (s.w).

Ruhusa ya Wachumba Kuonana Kabla ya Ndoa

Pamoja na sifa ya ucha-Mungu na wema, tunatakiwa tuwaoe wanawake tunaowapenda kwa sura na umbo; hivyo hivyo wanawake nao wachague wanaume wanaowapenda kwa sura na umbo ili kuzidisha mapenzi na upendo baina yao katika familia. Kwa mantiki hii Mtume (s.a.w) ameruhusu wachumba kuonana kabla ya kufunga ndoa kama tunavyojifunza katika hadithi zifuatazo:

Abu Hurairah (r.a) ameeleza kuwa mwanamume mmoja alikuja kwa Mtume (s.a.w) akasema: “Ninakusudia kumuoa mwanamke miongoni mwa answari.” Akasema Mtume

(s.a.w), “Mwangalie kwanza kwa sababu kuna dosari katika macho ya Answari.” (Muslim)

Jabir (r.a) ameeleza kuwa Mtume wa Mwenyezi Mungu (s.a.w) amesema: “Mmoja wenu atakapochumbia, na akawa na uwezo wa kumtazama yule anayemchumbia na afanye hivyo.” (Bukhari na Muslim)

Pamoja na ruhusa hii, bado waislamu wanalazimika kuendelea kuzingatia mipaka ya “Hijaab”, kwamba hawaruhusiwi kukaa faragha au kutembea faragha mwanamke na mwanamume wasio maharimu.

Kizazi, Rika na Elimu

Sifa nyingine za kuzingatia wakati wa kuchagua mchumba ni kizazi na rika. Kuhusu kizazi Mtume (s.a.w) anatusihi:

“Oeni wale wanawake wenye upendo na huruma, wenye kizazi na hakika watakuwa ni wenye manufaa katika kuongeza idadi yenu miongoni mwa mataifa.” (Abu Daud, Nasai)

Kwa vijana ambao ndio mara yao ya kwanza kuingia katika maisha ya ndoa, pamoja na kuzingatia sifa za msingi zilizoлезwa, ni vema wakachaguana vijana kwa vijana kama alivyoshauri Mtume (s.a.w) katika hadithi ifuatayo:

Jabir (r.a) ameeleza: “Tulikuwa na Mtume (s.a.w) katika vita. Tulipokaribia Madina wakati wa kurejea nilisema: “Ee Mtume wa Mwenyezi Mungu, hakika nimeoa hivi karibuni.” Akauliza, “Umeoa”? Nikajibu, “Ndio” Akauliza: “Bikra au mjane?” Nikajibu “Mjane” Akasema, “Kwa nini asiwe bikra ili uweze kucheza naye, naye aweze kucheza nawe...” (Bukhari na Muslimu)

Jambo lingine la kuzingatia wakati wa kuchagua uchumba ni Elimu. Kama mume na mke watakuwa na Elimu sahihi juu ya Uislamu na taaluma nyingine za mazingira yao watakuwa na nafasi nzuri zaidi ya

kuwalea watoto wao kimaadili na kitaaluma. Katika kusisitiza hili tuzingatie mchango wa bibi Khadija (r.a) alioutoa katika kuupeleka mbele Uislamu kutokana na utajiri wake na mchango wa bibi 'Aisha (r.a) alioutoa katika kuufundisha Uislamu kutokana na Elimu yake ya Uislamu.

Umaharimu

Maharimu ni wanawake na wanaume walioharamishwa kuoana kutokana na ukaribu wa nasaba kama ilivyobainishwa katika Qur-an na Sunnah. Wanaume wa Kiislamu wameharamishiwa kuwaoa wanawake wanaobainishwa katika aya zifuatazo:

وَلَا تَنْكِحُوا مَا نَكَحَ آبَاؤُكُمْ مِنَ النِّسَاءِ إِلَّا مَا قَدْ سَلَفَ إِنَّهُ كَانَ فَحِشَةً
 وَمَقْتًا وَسَاءَ سَبِيلًا ﴿٧٢﴾ حُرِّمَتْ عَلَيْكُمْ أُمَّهَاتُكُمْ وَبَنَاتُكُمْ وَأَخَوَاتُكُمْ
 وَعَمَّاتُكُمْ وَخَالَاتُكُمْ وَبَنَاتُ الْأَخِ وَبَنَاتُ الْأُخْتِ وَأُمَّهَاتُكُمُ اللَّاتِي
 أَرْضَعْتَكُمْ وَأَخَوَاتُكُم مِّنَ الرَّضَاعَةِ وَأُمَّهَاتُ نِسَائِكُمْ وَرَبِّبَاتِكُمُ
 اللَّاتِي فِي حُجُورِكُمْ مِّن نِّسَائِكُمُ اللَّاتِي دَخَلْتُم بِهِنَّ
 فَإِن لَّمْ تَكُونُوا دَخَلْتُم بِهِنَّ فَلَا جُنَاحَ عَلَيْكُمْ وَحَلَائِلُ أَبْنَائِكُمُ
 الَّذِينَ مِنْ أَصْلَابِكُمْ وَأَن تَجْمَعُوا بَيْنَ الْأُخْتَيْنِ إِلَّا مَا قَدْ سَلَفَ
 إِنَّ اللَّهَ كَانَ غَفُورًا رَّحِيمًا ﴿٧٣﴾

Wala msiwaoe wake waliowaoa baba zenu; isipokuwa yale yaliyokwishapita. Bila shaka jambo hili ni uovu na chukizo na ni njia mbaya (kabisa). Mmeharamishiwa (kuoa) mama zenu, watoto wenu, dada zenu, shangazi zenu, ndugu za mama zenu, watoto wa ndugu zenu, watoto wa dada zenu, na mama zenu waliowanyonyesheni, na dada zenu wa kunyonya, na mama wa wake zenu, na watoto wenu wa kambo walio katika ulinzi wenu, walio zaliwa na wake zenu mliowaingilia. Lakini kama nyinyi hamjawaingilia basi si vibaya kwenu (kuwaoa). Na mmeharamishiwa wake wa watoto wenu waliotoka katika migongo yenu. Na

(mmeharamishiwa) kuwaoa madada wawili wakati mmoja, isipokuwa yale yaliyokwisha pita. Hakika Mwenyezi Mungu ndiye mwenye kurehemu na Mwenye kusamehe. (4:22-23)

وَالْمُحْصَنَاتُ مِنَ النِّسَاءِ إِلَّا مَا مَلَكَتْ أَيْمَانُكُمْ كَتَبَ اللَّهُ عَلَيْكُمْ
 وَأَجَلَ لَكُمْ مَا وَرَاءَ ذَلِكَ

“Na pia mmeharamishiwa wanawake wenye (waume zao) isipokuwa wale iliyowamiliki mikono yenu ya kuume. Ndiyo Sheria ya Mwenyezi Mungu juu yenu. Na mmehalalishiwa (kuoa wanawake) minghairi ya hawa...” (4:-24)

Aya hizi zinabainisha wanawake walioharamishwa kuwaoa kuwa ni hawa wafuatao:

1. Mwanamke aliyepata kuolewa na baba yako, (babu yako, baba wa baba yako - wa kuumeni na kikeneni).
2. Mama aliyekuzaa (babu aliyezaa waliokuzaa, mama wa bibi aliyezaa aliokuzaa...).
3. Binti yako uliyemzaa (au binti aliyezaliwa na uliyemzaa...). Pia binti wa kunyonya na mwanao (na kikazi chake...).
4. Dada yako khalisa au wa kwa baba au wa kwa mama.
5. Shangazi yako- dada wa baba yako,(na dada wa babu yako...).
6. Mama mdogo; ndugu wa mama yako (au ndugu wa bibi yako...).
7. Binti wa ndugu yako mwanamume, khalisa au wa kwa baba au kwa mama (na kila aliyezaliwa naye).
8. Binti wa dada yako khalisa au wa kwa baba au kwa mama
9. Mama wa kukunyonyesha (na mama zake wa kumzaa au wa kumnyonyesha).
10. Dada yako wa kunyonya naye (aliyenonyeshwa na aliyekunyonyesha).
11. Mama yake mkeo wa kumzaa au wa kumnyonyesha (na bibi yake pia wa kumzaa mama yake au wa kumnyonyesha Ama ndugu yake mama yake mkeo yaani mama mdogo wake au shangazi yake wa kuzaliwa au kunyonya; unaweza kumuoa akifa mkeo au utakapomuacha na eda ikaisha.
12. Binti wa mkeo uliyemuingilia (na mjukuu wake...).
13. Mke aliyeolewa na mwanao wa kumzaa au wa kunyonyeshwa na

- mkeo (na kizazi chake); si mke wa mtoto wa kupanga au mtoto wa kulea.
14. Mtu na ndugu yake pamoja (au) mtu na shangazi yake au mtu na mama yake mdogo pamoja. Akifa mke au ukimuacha na eda ikaisha unaweza kumuoa dada yake, au shangazi yake, au mama yake mdogo.
15. Mke wa mtu, bado mwenyewe hajafa wala hajamuacha ni Haram kumuoa. Wanawake hao wameharamishwa kuolewa na wanaume wanaofanana na hawa kwa upande wa kiumeni.

Mahari

Kabla ya mkataba wa ndoa kupitishwa jambo muhimu ni mwanamke kutaja kiasi cha mahari atakacho penda kupokea kama hidaya au zawadi anayopewa kwa amri ya Mwenyezi Mungu (s.w) kutoka kwa anayemuoa. Uhuru wa kutamka kiasi cha mahari uko kwa muolewaji na bila ya mahari hayo kutolewa taslimu au kwa ahadi ya kulipa baadaye, ndoa haiswihi. Msititizo wa mahari unapatikana katika aya zifuatazo:

وَأَتُوا اللَّيْسَاءَ صَدَقْتِهِنَّ نِحْلَةً فَإِنْ طِبْنَ لَكُمْ عَنْ شَيْءٍ مِنْهُ نَفْسًا فَكُلُوهُ

هَيْبَةً مَرْيَتًا ﴿٤﴾

Na wapeni wanawake mahari yao, hali ya kuwa ni hidaya (aliyowapa Mwenyezi Mungu). (Lakini hao wake zenu) wakikupeni kwa radhi ya nafsi zao kitu katika hayo (mahari) basi kuleni kwa furaha na kunufaika. (4:4).

وَالْمُحْصَنَاتُ مِنَ الْمُؤْمِنَاتِ وَالْمُحْصَنَاتُ مِنَ الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ

مِنْ قَبْلِكُمْ إِذَا آتَيْتُمُوهُنَّ أُجُورَهُنَّ مُحْصِنِينَ .....

“...Na (mmehalalishiwa kuwaoa) wanawake wema wa Kiislamu na wanawake wema katika wale waliopewa Kitabu kabla yenu, mtakapowapa mahari yao, kafunga nao ndoa...” (5:5)

Katika aya hizi tunajifunza kuwa kutoa mahari kuwapa wanawake tunaowaoa ni jambo la lazima aliloliamrisha Mwenyezi Mungu (s.w), lakini wenye kuolewa kwa hiari yao wenyewe, wakiamua kuyasamehe mahari hayo au kuyapunguza hata baada ya kutaja, hapana ubaya wowote bali

ni jambo zuri pia lenye kuzidisha mapenzi baina ya mume na mke. Pia mume anaweza kukopesha mahari na mkewe akaja kumlipa baadaye.

Lakini kulingana na hadithi ya Mtume (s.a.w) mtu akimlaghai mwanamke kuwa atamlipa mahari hapo baadaye ili akubali wafunge naye ndoa na huku ana nia ya kutomlipa, basi hiyo ndoa haitosihi na huyo mwanamume atahesabiwa kuwa anakaa kimada na huyo mwanamke mbele ya Mwenyezi Mungu (s.w). Mahari ndiyo inayomuhalalishia mume tendo la ndoa kwa mkewe kama tunavyojifunza katika hadithi:

Uqbah bin Amir (r.a) ameeleza kuwa Mtume wa Mwenyezi Mungu (s.a.w) amesema: Jambo la msingi katika ndoa ni kwamba utimize kwanza kutoa kile kilichofanya sehemu za siri (za mwanamke) kuwa halali (kwako). (Bukhari Muslim).

Kiasi gani Kinachojuzu kutolewa Mahari?

Hapana kiwango maalum cha mahari kilichowekwa na Sheria ya Kiislamu. Mahari ni haki ya mwanamke mwenye kuolewa na ndiye pekee mwenye uhuru kamili wa kutaja kiasi cha mahari anachokitaka. Akipenda anaweza kudai mrundi wa dhahabu na fedha (Qur-an: 4:20), au akitaka anaweza kupokea kiasi kidogo sana cha mali kama vile shilingi 1/- au chini zaidi kuliko hivyo au akitaka anaweza akasamehe asitake kitu chochote ila kauli nzuri tu.

Lakini tunashauriwa katika Qur-an kuwa mtoaji mahari na mpokeaji mahari waangaliane hali. Kama hali ya mtoaji ni nzuri, ni vyema azidishe mahari kuliko kile kiasi kilichotajwa iwapo ana uwezo huo. Na mpokeaji wa mahari, endapo ataona hali ya mtoaji si nzuri kiuchumi, basi ampunguzie mahari na apokee kiasi kidogo zaidi ya kile alichokitaja mwanzoni. Huku kuangaliana hali kunazidisha mapenzi na huruma baina ya mume na mke.

Pamoja na kuwa mahari hayana kiwango maalum kilichowekwa, inashauriwa yasiwe ya juu sana kiasi cha kuifanya ndoa kuwa jambo gumu na kurahisisha uzinifu katika jamii. Hebu tuusikilize ushauri wa Umar bin Khattab (r.a) (Khalifa wa Pili wa Mtume (s.a.w) ambaye amesema:

“Kuweni waangalifu msifanye mahari ghali. Ingelikuwa kufanya hivyo ni jambo zuri la kumpelekea mtu kwenye ucha-Mungu, Mtume (s.a.w) angelikuwa wa kwanza katika jambo hilo. Sikumbuki kumuona Mtume (s.a.w) katika kumuoa yeyote katika wake zake au katika kuwaoza yeyote katika binti zake kwa zaidi ya Wakia 12.5 (kumi na mbili na nusu) ambazo ni sawa na Dirham 500”.

Pia katika hadithi iliyosimuliwa na Jabir (r.a) Mtume (s.a.w) amesema:

Atakayetoa viganja viwili vya tende au shairi kama mahari ya mkewe (naye akaridhia) atakuwa ameufanya uchi wa mkewe uwe halali kwake. (Abu Daud).

Je, Mahari inashusha hadhi ya mwanamke?

Kama tulivyojifunza katika Qur-an (4:4), mahari ni hidaya kutoka kwa Mwenyezi Mungu (s.w). Kwa maana nyingine, mahari ni mali anayoitoa mwanamume kumpa mwanamke anayetaka kumuoa kwa ajili ya kutafuta radhi za Mwenyezi Mungu (s.w) aliyemuamrisha kutoa mali hiyo ili kumhalalishia mwanamke anayemtaka awe mkewe wa ndoa. Na mwanamke anapokea mahari hayo ikiwa ni zawadi kutoka kwa Mwenyezi Mungu (s.w). Kwa mtazamo huu wa Uislamu mwanamume anapotoa mahari hatakuwa na hata chembe ya hisia kuwa ni bei ya mwanamke anayemuoa. Hali kadhalika, kwa mtazamo huu, mwanamke atakapopokea mahari yake hatakuwa na hata chembe ya hisia kuwa amejiuza kwa mume anayemuoa.

Ilivyo, ni kwamba katika jamii nyingi zisizo za Kiislamu, mahari imefanywa kama bei ya kumnunulia mke inayotozwa na wazazi au walezi wa mwanamke anayeolewa. Ni katika mtazamo huu wa biashara unaowafanya wale wajiitao watetezi wa Haki na Hadhi ya Mwanamke, waishutumu mahari kuwa imetoa mchango mkubwa katika kumnyanyasa mwanamke katika jamii. Ni kweli kabisa kuwa mwanamke, kwa kisingizio cha mahari, amekandamizwa na kunyanyaswa kiasi kikubwa na wanaume katika jamii nyingi za Kikafiri. Lakini, ni kweli kuwa mahari waliyotoa wanaume katika jamii hizi ndio hasa sababu ya kuwashusha wanawake hadhi zao na kuwakandamiza? Je, mahari yakiondolewa

kama watetezi wa haki za wanawake wanavyodai, wanawake watapata haki zao na hadhi yao ikarudi mahali pake? Ukweli ni kwamba tatizo haliko kwenye mahari bali tatizo liko kwenye kukiuka maamrisha na makatazo ya Mwenyezi Mungu (s.w) katika utoaji wa hayo mahari na katika kuendesha maisha ya kila siku kwa ujumla.

Khutuba ya Ndoa

Kabla ya kuozesha (kufungisha ndoa), ni Sunnah kwanza kuleta khutuba ya ndoa (mawaidha ya ndoa) kwa ufupi ili kuwakumbusha wanaoana na Waislamu wengine wachunge ahadi waliyoichukua mbele ya Mwenyezi Mungu (s.w) kuwa watakaa kwa wema katika maisha ya ndoa na ikibidi kuachana, wataachana kwa wema vile vile. Ni vyema katika mawaidha haya kuwafahamisha hawa wenye kuoana na kuwakumbusha Waislamu wote waliohudhuria kuwa maisha ya ndoa yatakuwa ya furaha na upendo endapo kila mmoja, mume na mke, atajua wajibu wake kwa mwenziwe na akawajibika kwake ipasavyo. Ndoa iliyofanikishwa kulingana na ahadi ya ndoa ni msingi wa furaha, ushirikiano, utulivu na amani katika familia na jamii kwa ujumla. Ndoa pia imekusudiwa iwaokoe wenye kuoana na adui Shetani na iwasalimisha kwa Mwenyezi Mungu (s.w). Kwa ujumla, katika khutuba hii, ni vyema umuhimu wa ndoa uelezwe kwa muhtasari.

Msisitizo wa Khutuba unaonekana katika hadithi zifuatazo:

Abu Hurairah ameeleza kuwa Mtume wa Mwenyezi Mungu amesema; Ndoa yoyote ambayo ndani yake hamna Tashahhud (Maamkizi ya Mwenyezi Mungu (s.w) ni kama kata isiyo na mkono. (Tirmidh).

Abu Hurairah ameeleza kuwa Mtume (s.a.w) amesema: Jambo lolote muhimu lililofanyika bila ya kumtukua (Kumhimidi) Mwenyezi Mungu (s.w) kwa utukufu wake, limekosa baraka. (Ibn Majah).

Kutokana na hadithi iliyosimuliwa na Abdullah bin Mas'ud (r.a), Mtume (s.a.w) amefundisha tashahud mbili, ya kwanza ni ile ya swala (Tahiyatu) na ya pili ni ile inayopatikana katika khutuba ya kukidhiwa haja, kama vile khutuba ya ndoa, ambayo inaanza na kuendelea kama ifuatavyo:

الْحَمْدُ لِلَّهِ حَمْدَهُ، وَنَسْتَعِينُهُ، وَنَسْتَغْفِرُهُ، وَنُتَوِّبُ إِلَيْهِ،
 وَنَعُوذُ بِهِ مِنْ شُرُورِ أَنْفُسِنَا، وَمِنْ سَيِّئَاتِ أَعْمَالِنَا، مَنْ
 يَهْدِ اللَّهُ فَلَا مُضِلَّ لَهُ، وَمَنْ يَضِلَّ فَلَنْ نَجِدَ لَهُ
 وَكَلِيلاً مَرْشِيداً وَأَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ، وَأَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا
 عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ.

Sifa zote anastahiki Mwenyezi Mungu (s.w). tunamtukuza kwa Utukufu wake, Tunataka msaada wake, na msamaha Wake, na tunajikinga kwake na shari ya nafsi zenu na shari ya vitendo vyetu viovu. Ambaye Mwenyezi Mungu amemuongoa, hakuna awezaye kumpoteza, na ambaye amempoteza hatakuwa na wa kumwongoa. Na ninashuhudia kuwa hapana mola ila Mwenyezi Mungu (s.w), na ninashuhudia kuwa Muhammad ni Mtumwa wake na Mjumbe Wake.

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ حَقَّ تَقَاتِهِ وَلَا تَمُوتُنَّ إِلَّا وَأَنتُمْ مُسْلِمُونَ

Enyi mlioamini! Mcheni Mwenyezi Mungu kama ipasavyo kumcha wala msife isipokuwa mmekwisha kuwa Waislamu kamili. (3:102).

يَا أَيُّهَا النَّاسُ اتَّقُوا رَبَّكُمُ الَّذِي خَلَقَكُمْ مِنْ نَفْسٍ
 وَاحِدَةٍ وَخَلَقَ مِنْهَا زَوْجَهَا وَبَثَّ مِنْهُمَا رِجَالًا كَثِيرًا وَنِسَاءً
 وَاتَّقُوا اللَّهَ الَّذِي تَسَاءَلُونَ بِهِ وَالْأَرْحَامَ إِنَّ اللَّهَ كَانَ عَلَيْكُمْ

رَقِيبًا ﴿١﴾

Enyi Watu! Mcheni Mola wenu ambaye amekuumbeni katika nafsi (asili) moja. Na akamuumba mkewe katika nafsi ile ile. Na akaeneza wanaume wengi na wanawake kutoka wawili hao. Na mcheni Mwenyezi Mungu ambaye kwaye mnaombana. Na (muwatazame) jamaa. Hakika Mwenyezi Mungu ni Mlinzi juu yenu. (4:1).

يٰۤاَيُّهَا الَّذِيْنَ ءَامَنُوْا اتَّقُوْا اللّٰهَ وَقُولُوْا قَوْلًا سَدِيْدًا ﴿٧٠﴾ يُصْلِحْ لَكُمْ
 اَعْمَالَكُمْ وَيَغْفِرْ لَكُمْ ذُنُوْبَكُمْ ۗ وَاللّٰهُ يَطِيعُ اَللّٰهَ وَرَسُوْلَهُ ۗ فَكُنْ فَارًا قَوْرًا
 عَظِيْمًا ﴿٧١﴾

Enyi mlioamini! Mcheni Mwenyezi Mungu na semeni maneno ya Haki Atakutengenezeeni vizuri vitendo vyenu na Atakusameheni madhambi yenu; Na anayemtii Mwenyezi Mungu na Mtume Wake bila shaka amefuzu kufuzu kukubwa. (33:70-71).

Kufunga Ndoa Kiislamu

Ili ndoa ifungike Kiislamu ni lazima yatekelezwe yafuatayo:

- (i) Mume atekeleze masharti ya kuoa.
- (ii) Mke atekeleze masharti ya kuolewa.
- (iii) Pawe na Walii au Idhini yake.
- (iv) Pawe na mashahidi wawili au zaidi.
- (v) Pawe na idhini (ridhaa) ya mwenye kuolewa.
- (vi) Pawe na Ijabu na Kabuli.

(i) Masharti ya Kuoa

- (a) Mke anayemuoa awe Muislamu mwema au ahlul-kitaab mwema.
- (b) Awe anaoa kwa hiari yake (halazimishwi).
- (c) Asiwe maharimu wa mke anayemuoa.
- (d) Awe balebale na mwenye akili timamu.
- (e) Asiwe katika Ihramu ya Hijja (asiwe amehirimia Hijja).
- (f) Asiwe na ndoa ya wake wane ambao anaishi nao katika ndoa.

(ii) Masharti ya Kuolewa

- (a) Mume anayemuoa awe muislamu mwema.
- (b) Asiwe katika ndoa ya mume mwingine.
- (c) Asiwe katika eda ya mume mwingine.
- (d) Awe mwema (Rejea Qur-an, 5:5).
- (e) Asiwe maharimu kwa mume anayemuoa.

- (f) Awe na akili timamu.
- (g) Asiwe katika Ihramu ya Hijja.
- (h) awe anaolewa kwa ridhaa yake, sio kwa kulazimishwa.

(iii)Walii au Idhini yake

Ndoa ya Kiislamu haikamiliki mpaka awepo walii wa binti anayeolewa ambaye ndiye muozeshaji au pawe na idhini yake kama tunavyojifunza katika hadithi zifuatazo:

Abu Mussa (r.a) ameeleza kuwa Mtume (s.a.w) amesema: “Hakuna ndoa ila kwa kuozechwa na walii”. (Ahmed, Tirmidh, Abu Daud na Ibn Majah).

Abu Hurairah (r.a) ameeleza kuwa Mtume wa Mwenyezi Mungu amesema: Hapana mwanamke atakayemuozesha mwanamke mwingine, wala hapana mwanamke atakayejioza mwenyewe.Hakika mwanamke mzinifu ni yule anayejiozesha mwenyewe. (Ibn Majah)

Kazi ya Walii ni kufungisha ndoa yeye mwenyewe. Lakini anaweza kuwakilishwa na mtu mwingine, mwanamume mjuzi, afungishe ndoa kwa niaba yake.

Katika sheria ya Kiislamu mawalii wanaoweza kuozechwa ni hawa wafuatao kwa mujibu wa daraja zao:

- 1.Baba Mzazi wa mwanamke anayeolewa.
- 2.Babu mzaa baba yake.
- 3.Ndugu yake wa kiume wa baba mmoja na mama mmoja.
- 4.Ndugu yake wa kiume wa baba mmoja.
- 5.Mtoto wa kiume wa ndugu yake wa kiume wa baba mmoja na mama mmoja (Mpwa wake).
- 6.Mtoto wa kiume wa ndugu yake wa kiume wa baba mmoja.
- 7.Baba yake mdogo (Ami) aliyezaliwa na baba yake kwa baba mmoja na mama mmoja..
- 8.Baba yake mdogo (Ami) aliyezaliwa na baba yake kwa baba tu.
- 9.Mtoto wa kiume wa baba yake mdogo wa kwa baba yake mdogo na mama.

10.Mtoto wa kiume wa baba yake mdogo kwa baba tu.

11.Serikali (Hakim au Kadhi) katika nchi za Kiislamu.

Walii wa daraja ya chini katika orodha hii hawezi kuozesha mpaka iwe walii wa daraja ya juu yake hayupo. Kwa mfano, babu hawezi kuozesha kama baba mzazi yupo, ndugu yake hawezi kuozesha ikiwa babu yupo, na kadhalika. Ikiwa waliii wa daraja ya chini ataozesha na hali yakuwa walii wa daraja ya juu yupo, na hakuridhia, basi ndoa haitasihi. Mtu ambaye hayumo katika orodha ya mawalii wala si mtoto wa kiume wa hao waliotajwa hapo juu hawezi kuozesha. Endapo mawalii wote watakosekana, Kadhi au kiongozi wa Jumuiya ya Waislamu atamuozesha binti huyo.

Walii ili aweze kuozesha ni lazima atimizwe masharti yafuatayo:

(a)Awe Muislamu mwanamume.

(b)Asiwe mtumwa (awe muungwana).

(c)Awe mwenye akili timamu.

(d)Awe anaozesha baada ya kupatikana idhini ya mwenye kuolewa.

(e)Awe muadilifu.

(iv)Pawe na Mashahidi wawili

Ndoa haisihi bila ya kushuhudiwa na mashahidi wawili wenye sifa zifuatazo:

(a)Wawe watu Wazima waliokwisha baleghe. Watoto hawawezi kuwa mashahidi.

(b)Wawe na akili timamu.

(c)Wawe Waislamu wanaume.

(d)Wawe waadilifu.

(e)Wawe waungwana (sio watumwa).

(v)Ridhaa (Idhini) ya mwenye Kuolewa

Ili ndoa ya Kiislamu ikamilike ni lazima idhini ya mwanamke anayeolewa ipatikane.Mtume (s.a.w) ameliweka hili wazi kama tunavyojifunza katika hadithi zifuatazo:

Abu Hurairah(r.a) ameeleza kuwa Mtume (s.a.w) amesema: Msichana baleghe atatakiwa idhini ya kuolewa kwake. Akinyamaza kimya, itachukuliwa kuwa amekubali, na akikataa hatalazimishwa kuolewa. (Tirmidh, Abu Daud, Nisai).

Abu Hurairah(r.a) ameeleza kuwa Mtume wa Mwenyezi Mungu amesema: Mwanamke aliyewahi kuolewa hataolewa mpaka akubali, wala mwanamke bikra hataozwa mpaka atakwe idhini. Waliuliza: Idhini yake itakuwa vipi? Akasema (Mtume): Kama atanyamaza kimya”. (Bukhari na Muslim).

(vi)Pawe na Ijabu na Kabuli

Ijabu: ni yale maneno anayosema walii kumwambia mume anayeoa kama hivi:“Nimekuoza Aisha binti Salim” wala asiseme: **“Ninakuoza...”**

Kabuli ni maneno ya mume ya kukubali kumuoa binti anayetaka kumuoa kwa kusema: “Nimekubali kumuoa Aisha bint Salim”, wala asisema: **“Ninakubali kumuoa...”**

Kwa hiyo Ijabu ni kauli rasmi anayotoa walii au muwakilishi wake mbele ya mashahidi wawili ya kumuoa mke kwa mume na Kabuli ni kauli rasmi anayoitoa mume ya kumkubali mke katika ndoa.

Walii: Shaaban bin Abdurahman.

Shaaban: Labbayka.

Walii: Umekubali kumuoa Aisha bint Salim?

Shaaban: Naam, Nimekubali kumuoa ‘Aisha bint Salim.

Walii atamuuliza Shaaban kama hivyo mara mbili na mara ya tatu atamalizia kama ifuatavyo:

Walii: (Mara ya tatu): Ewe Shaaban bin Abdurahman, nakuoza kwa namna alivyoamrisha Mwenyezi Mungu, nayo ni kukaa naye kwa wema na kutokana naye kwa wema vile vile.

Ijabu: Nimekuoza Aisha binti Salim kwa ridhaa yake mwenyewe, (Kutajwa mahari si lazima).

Kabuli: Nimekubali kumuoa Aisha bint Salim

Muhimu: Kilicho lazima katika kufungisha ndoa ni kupatikana kwa Ijabu na Kabuli. Kwa mfano, Walii badala ya kumuuliza Shaaban mara mbili: “Umekubali kumuoa...”, anaweza kumuoa Shaban moja kwa moja kwa kauli ya Ijabu: Shaaban bin Abdurahman Nimekuoza...”.

Baada ya ndoa kufungwa ni sunnah kumshika mkono mwenye kuoa na kumuomba dua kama alivyofanya Mtume (s.a.w) kwa Abdul-Rahman bin Awf (r.a) kwa kusema:

بَارِكْ اللَّهُ لَكَ

“Baarakallahu laka”.

“Mwenyezi Mungu akubariki” (Bukhari na Muslim)

Ndoa ya mke mmoja hadi wanne

Suala la ndoa ya mke zaidi ya mmoja ni suala linalopingwa na baadhi ya watu hasa wale wanaodai kuwa ni watetezi wa haki za wanawake. Mwanaume kuoa mke zaidi ya mmoja kwa wakati mmoja imeonekana kwa wapinzani wa ukewenza kuwa ni jambo lililopitwa na wakati na linalomdunisha mwanamke na kumnyima haki zake. Dai hili linatokana na hali halisi iliyodhihiri katika jamii mbali mbali za kikafiri za kale na za sasa ambapo mwanamke ananyanyaswa na kudhalilishwa kweli kweli. Ni katika hali hii ya kudhalilishwa mwanamke, ndipo wakatokea wanaojiita watetezi wa haki za wanawake na wakawashawishi wanawake wajiunge pamoja na kudai kupata haki zao sawa na wanaume.

Mpaka sasa mafanikio yaliyopatikana katika harakati hizi za “kumkomboa” mwanamke ni wanawake kufanya kila kazi zinazofanywa na wanaume, kuvaa sawa na wanaume, kuwa huru kuchanganyika na wanaume, kushindana na wanaume katika nyanja za siasa na uchumi, mume mmoja mke mmoja na kadhalika.

Watetezi wa Haki za wanawake wa mtazamo huu, wanapoukuta Uislamu umeruhusu kuoa wake wengi, mmoja hadi wane, hurejea historia na hujisaili, “Tumejifunza vya kutosha katika historia kuwa wanaume wamewafanya wanawake mashine zao za kuwafanyia kazi na kuwazalia watoto na kila mwanamume alipooa wake wengi na kuwaweka chini ya himaya yake, ndivyo mwanamke alivyozidi kumnyimwa haki zake na kudhalilishwa, iweje tena leo turuhusu jambo hili liendeleo? Hili linapingana kabisa na juhudi zetu katika kumkomboa mwanamke!”

Fikra hizi zina ukweli mkubwa ndani yake, lakini kasoro yake kubwa ni kule kuulinganisha Uislamu na jamii nyingine. Jamii ya Kiislamu ni

jamii iliyoundwa kwa misingi iliyowekwa na Mwenyezi Mungu ambaye ni Muumba, Mjuzi mwenye Hekima aliye Muumba mwanaadamu kwa lengo na kumuwekea utaratibu madhubuti wa maisha utakao muwezesha kufikia lengo na kuishi hapa ulimwenguni kwa furaha na amani. Uislamu kupitia kwa Mitume na vitabu vya Allah (s.w)umekusudiwa usimamisha uadilifu katika ardhi:

لَقَدْ أَرْسَلْنَا رُسُلَنَا بِالْبَيِّنَاتِ وَأَنْزَلْنَا مَعَهُمُ الْكِتَابَ وَالْمِيزَانَ
 لِيَتَّقُوا اللَّهَ الَّذِي هُوَ أَلَمُّ عَلِيمٌ.....

“Kwa hakika tuliwapeleka Mitume wetu na dalili wazi wazi na Tukaviteremsha vitabu na uadilifu pamoja nao, ili watu wasimamie uadilifu.” (57:25)

Katika sheria ya Kiislamu kuoa wake zaidi ya mmoja hadi wane ni jambo lililoruhusiwa na Allah (s.w). Aya ya Qur-an iliyo ruhusu kuoa mke zaidi ya mmoja hadi wane ilishuka mara tu baada ya vita vya uhudi - vita vya pili vya Jihadi kwa umma huu wa Mtume (s.a.w) - ambapo Waislamu wengi wapatao sabini walikufa shahidi na kuacha wake wengi wajane na watoto yatima kama tunavyojifunza katika aya:

وَإِنْ خِفْتُمْ أَلَّا تُقْسِطُوا فِي الْيَتَامَىٰ فَانكِحُوا مَا طَابَ لَكُمْ
 مِنَ النِّسَاءِ مَثْنَىٰ وَثُلَاثَ وَرُبْعَ فَإِنْ خِفْتُمْ أَلَّا تَعْدِلُوا فَوَاحِدَةً أَوْ
 مَا مَلَكَتْ أَيْمَانُكُمْ ذَٰلِكَ أَدْنَىٰ أَلَّا تَعُولُوا ﴿٣﴾

Na kama mkiogopa kutowafanyia uadilifu mayatima, basi oeni mnaowapenda katika wanawake wawili, au watatu au wanne. Na mkiogopa kuwa hamuwezi kufanya uadilifu, basi oeni mmoja tu, au (wawekeni masuria) wale ambao mikono yenu ya kuume imewamiliki. Kufanya hivyo ndiko kutakupelekeni kutofanya jeuri. (4:3).

Aya hii inatupa mafundisho yafuatayo:

Kwanza, ukewenza ni ruhusa kutoka kwa Allah (s.w) hivyo wanaume wema na wanawake wema wa Kiislamu hawanabudi kuipokea

ruhusa hii kwa lengo la kumcha Allah (s.w).

Pili, ruhusa hii haikutolewa kwa ajili tu ya kukidhi matamano ya kimwili bali ruhusa hii imeshuka ili kuwaruhusu wanaume wema wa Kiislamu wawaoe wajane au wanawake wema wanaohitajia nusura na kuepusha wanawake wema kuolewa na wanaume waovu au kukaa bila ya kuolewa jambo ambalo ni mtihani kwa jamii.

Tatu, pamoja na kuoa kwa nia hiyo njema ya kuwapatia hifadhi wajane, mayatima na wanawake wema wenye kuhitajia hifadhi ya waume wema wachache waliopo ruhusa hii haikuachwa wazi kwa kuruhusu wanaume kuoa wake wengi wapendavyo kama ilivyokuwa wakati wa Ujahili, bali imetoa ruhusa ya wanawake wane tu.

Nne, endapo mwanaume hatakuwa na uwezo wa kukidhi matamano ya jimai kwa wake zake wote au hatakuwa muadilifu kwa wake zake wote, basi sheria hii inamnyima ruhusa hii ya kuoa mke zaidi ya mmoja.

Tano, Aya inaagiza: "**Fankihu**" yaani "**Oeni**" wala sio "**Chukueni**" Hivyo, katika kutumia ruhusa hii ya kuoa mke wa pili hadi wanne, ni lazima kuoa kwa kufuata utaratibu na kuchunga masharti yote ya ndoa ya Kiislamu. Kwa mfano hatalazimishwa mwanamume kuoa mke wa pili na wala hatalazimishwa mwanamke kuolewa na mume aliyekwisha oa.

Mume anayekusudia kuoa mke wa pili au zaidi, kiuadilifu na kiucha-Mungu hanabudi kumtaarifu au kuwataarifu wake zake wa kwanza. Mkewe au wakeze, kwa upande wao, hawanabudi kumridhia aoe huku wakimshauri na kumuusia kuwa azingatie sharti la uadilifu lililowekwa katika kutolewa kwa ruhusa hii.

Ni muhimu kuzingatia kuwa ruhusa ya ukewenza imetolewa na mwenyewe Allah (s.w) ambaye ni Mjuzi mwenye Hikima, hivyo hapana nafasi ya mjadala kuwa inafaa au haifai. Hata hivyo kwa kuzingatia hali halisi ya jamii, bado hekima ya ruhusa hii iko bayana.

Hekima ya Ukewenza

Kuna sababu nyingi za kibinafsi, kimaadili, kiuchumi na kijamii zinazooneshwa kuwa wakati mwingine, kuoa mke zaidi ya mmoja ni jambo

lisilobudi. Hebu turejee mifano ya hali kadhaa zifuatazo:

(a)Kama Mke ni Tasa

Mfikirie mwanamume ambaye amehakikisha kuwa mkewe ni tasa na bado anahamu ya kupata mtoto atakayekuwa mrithi wake. Katika hali hii mwanamume huyu atafanya mojawapo katika haya yafuatayo:

- (i) Atakaa na kusunoneka kwa kukosa mtoto katika maisha yake yote au
- (ii) Atamuacha huyu mke asiye zaa ili aoe mwingine anayezaa au
- (iii) Atatembea na wanawake wengine nje ya ndoa ili wampatie watoto, japo kisheria si watoto wake au
- (iv) Ataendelea kukaa na mkewe kwa mapenzi na furaha, kisha aoe mke mwingine atakayemzalia watoto ambao watakuwa wake kisheria.

Utakuta, uchaguzi (iv) wa kuoa mke wa pili, ndio ulio bora kabisa. Wengi katika jamii ya Kiislamu, wameoa mke wa pili kwa sababu hii:

(b)Kama Mke ana maradhi ya kudumu

Mfikirie tena mwanamume ambaye mkewe ana ugonjwa wa kudumu kwa kiasi kwamba hana uwezo wa kutekeleza majukumu yake kama mke. Bila shaka mwanamume huyu atafanya mojawapo katika haya yafuatayo:

- (i) Atajizua na matamano yake ya kimwili kwa muda wote wa maisha yake uliobakia.
- (ii) Anaweza kumtaliki mkewe mgonjwa wakati ambapo anahitajia uangalizi, huruma na mapenzi ya hali ya juu kutoka kwake, ili aoe mke mwingine atakaye tosheleza mahitaji yake, au.
- (iii) Anaweza kubakia na mkewe mgonjwa na kufanya uzinifu kwa siri na wanawake wengi nje ya ndoa, au.
- (iv) Ataoa mke wa pili atakayemsaidia kumuhudumia mkewe mgonjwa.

Hebu tuzijadili hizi hatua tatu za mwanzo kwa mtazamo wa mafundisho ya Uislamu.

Hatua ya **kwanza** inakwenda kinyume na umbile la mwanaadamu. Mwenyezi Mungu (s.w) analifahamu fika umbile la

mwanaadamu na haja yake ya kutosheleza matamano ya jimai na ameweka utaratibu mzuri wa sheria ya ndoa wa kutosheleza mahitaji haya ya kimaumbile.

Hatua ya **pili** ni kinyume kabisa ha ubinaadamu. Kumwacha mke kwa sababu amekuwa mgonjwa, badala ya kumuhudumia kwa upendo na huruma, ni kinyume kabisa na utu.

Hatua ya **tatu** ni haramu na ni uchafu katika Uislamu.

Utaona kuwa hatua ambayo itamuwezesha mume huyu aendelee kumtunza mkewe kwa huruma na wakati huo huo aweze kutosheleza mahitaji yake ya kimaumbile kwa utaratibu mzuri wa heshima na ucha-Mungu ni kuoa mke wa pili.

(c)Wanawake Wajane:

Wajane ni wanawake waliofiwa na waume zao au waliotalakiwa. Hakuna jamii isiyo na wajane, na idadi yao huongezeka zaidi nyakati za vita ambapo wanaume wengi huuliwa vitani. Je, wanawake hawa warudishwe kwa wazazi au walezi wao na kukaa hivyo hivyo bila ya kukidhi matashi yao ya kimaumbile mpaka wazeeke? Au waachwe wawe Malaya na kuitokomeza jamii kutokana na matatizo mbali mbali yanayosababishwa na zinaa? Kwa vyovyote vile utaona kuwa njia pekee ya kuwahifadhi wanawake wajane na watoto wao ni hii ruhusa ya kuoa mke zaidi ya mmoja hadi wane - kwa kufuata masharti yaliyowekwa.

(d)Wanawake wakiwa wengi katika Jamii:

Inatokea katika jamii nyingi wanawake kuwa wengi zaidi kuliko wanaume. Katika jamii hizi, kama tutaweka sheria ya mume mmoja - mke mmoja, kama wanavyodai watetezi wa usawa wa mwanamke, wanawake watakao kosa wanaume wa kuwaoa watakwenda wapi? Watafanyaje ili kukidhi matashi yao ya kimaumbile? Je, kama watajizuilia mpaka wazeeke huoni hii itawaathiri kimwili, na kisaikologia na kuwafanya wasiwe watu wenye manufaa katika jamii? Nani atakayetoa hifadhi kwa wanawake hawa kiuchumi na kimaadili? Ilivyo katika maumbile ya mwanaadamu, kila mwanamke wa kawaida anahitajia kuwa na mwanamume anayempenda na kumhurumia. Hivyo, wanawake hawa watakapowakosa wanaume wa ndoa, watafanya kila hila ya

kuwashawishi wanaume kwa kuwawekea mitego mbali mbali kama vile kujipitisha mbele yao wakiwa wamejipodoa na kujiremba, kutembea mbele yao uchi, kuzurura kwenye majumba ya sinema, n.k., ambayo itawanasa na kuwatumbukiza katika zinaa.

Mfikirie mwanamke anayeishi kwa kuvizia wanaume. Je, atakuwa na utulivu na usalama katika maisha yake? Je, jamii yenye wanawake wa namna hii wa kuwavizia na kuwateka kwa tashiwishi waume za watu, inaweza kuwa jamii yenye amani na furaha? Wanawake wa namna hii mara nyingi wamekuwa ndio chanzo cha vurugu katika unyumba wa watu, kuwafitinisha watu na kusababisha vifo. Ikitokea mwanamke wa namna hii kupata mimba, jukumu la kumlea mtoto ni lake mwenyewe. Hivyo, watoto wanaozaliwa nje ya ndoa mara nyingi hukosa malezi mazuri na wengi wao huishia kuwa wezi wavuta bangi, na wahuni wa kupindukia katika jamii.

Kwa vyovyote vile iko haja kwa kila mwanamke kupata mume wa kukidhi haja zake na kuhifadhi maisha yake na utu wake. Uislamu umetoa ruhusa ya kuoa wake zaidi ya mmoja hadi wanne ili kumfanya kila mwanamke anayetaka kuolewa, aolewe na kupata hifadhi na haki zake zote zinazomstahiki.

Kwa nini mwanamke asiruhusiwe kuolewa na Mume zaidi ya mmoja kwa wakati mmoja?

Wapinzani wa ukewenza, wanadai kuwa ili pawe na usawa, wanawake waruhusiwe kuolewa na mume zaidi ya mmoja kwa wakati mmoja endapo wanaume wataruhusiwa kuoa mke zaidi ya mmoja kwa wakati mmoja.

Kimaumbile na kisaikolojia, mwanamke ni wa mwanamume mmoja. Ilivyo, takriban katika jamii zote za ulimwenguni, mwanamume ndiye kiongozi wa familia. Fikiria ingalikuwaje kama familia moja ingalikuwa na viongozi wawili au zaidi!

Zoezi la Kwanza

1. Ni hali ya kawaida katika jamii yetu kupita mwaka au miaka miwili pasina kusikia au kushuhudia ndoa ikifungwa, hali ya kuwa kuna mabinti na mabarobaro wengi waliofikia umri wa kuoa na kuolewa. Bainisha:

- (a) Sababu zilizoasisi na kustawisha hali hiyo.
- (b) manufaa yanayokosekana katika jamii hiyo.
- (c) madhara yanayopatikana kutokana na hali hiyo.
- (d) mapendekezo ya kurekebisha hali hiyo.

2. *“basi oeni mnaowapenda katika wanawake wawili, au watatu au wanne.....(4:3)”*.

- (a) Ni sifa zipi zinazopaswa kuzingatiwa kwa muislamu anayetafuta mchumba?
- (b) Muislamu mwanamke au mwanaume, hatakiwi kisheria kuolewa (na) au kumuoa nani?

3. Allah (sw) anaonya katika Qur'an kuwa: wala usiikaribie zinaa, kwa hakika huo (uzinifu) ni uchafu na ni njia mbaya kabisa (17:32)

Kwa kuzingatia mmomonyoko wa maadili uliopo ambapo habari, makala na picha zinazochochea uzinifu, zimefurika katika magazeti, majarida, televisheni na kwenye tovuti; Pendekeza hatua muafakaa ambazo Waislamu wanastahiki kuzichukua ili kizazi chao kisipite njia hii mbaya na kutumbukia kwenye shimo la uchafu.

4. Soma kwa mazingatio aya ya 3 iliyo kwenye sura ya 4, kisha:

- (a) Taja sababu moja kubwa inayomruhusu Muislamu kuwa na, ndoa ya mke na mume mmoja.
- (b) Ni sababu zipi za kimazingira zinazoonesha hekma ya mwanaume kuoa wake wawili, watatu hadi wanne.

5. Ni neno la kuaminiwa; mtu akitaka kazi ya askofu...Basi imempasa askofu awe asiye laumika, mume wa mke mmoja,...(1Timotheo 3:1-2). Lakini kwasababu ya zinaa kila mwanamume na awe na mke wake mwenyewe...(1Wakorintho 7:2).

Jadili kwa kubainisha tafauti zilizopo baina ya maagizo haya ya biblia na yale ya Qur'an 4:3.

Sura ya Pili

WAJIBU KATIKA FAMILIA

Wajibu wa Mume kwa Mkewe

Katika jamii za kikafiri, mwanamke alifanywa kama mtumishi au kama mtumwa. Katika baadhi ya jamii hizo, mwanamke aliangaliwa kama kifaa kingine cha nyumbani. Kwa upande mwingine, mwanamume katika jamii hizi hakuwa na wajibu wowote kwa mkewe, bali mkewe ndiye tu aliyelazimika kuwajibika kwa bwana wake. Mpaka hivi leo, katika jamii nyingi uhusiano wa mume na mke ni ule wa “Bwana” na “Mtumwa” wake. Uhusiano wa mume na mke katika Uislamu ni ule wa mtu na mwenzie au mtu na mpenzi wake. Tumshaona kuwa uhusiano huu wa mume na mke ndio lengo kuu la ndoa. Kama tunavyojifunza katika Qur-an:

وَمِنْ آيَاتِهِ أَنْ خَلَقَ لَكُمْ مِنْ أَنْفُسِكُمْ أَزْوَاجًا لِتَسْكُنُوا إِلَيْهَا وَجَعَلَ
بَيْنَكُمْ مَوَدَّةً وَرَحْمَةً.....

“Na katika ishara zake ni kuwa amekuumbieni wake zenu katika jinsi yenu ili mpate utulivu kwao, naye amejaalia mapenzi na huruma baina yenu.....” (30:21).

Mapenzi na huruma baina ya Mke na Mume vitakuwepo tu endapo kila mmoja atatekeleza wajibu wake kwa mwenziwe kwa kadiri ya uwezo wake na kwa upendo na huruma. Mume anawajibika kwa mkewe:

(i) Kumlisha, kumvisha na kumpatia makazi

Mwanamume na amgharimie mkewe kwa kadri ya uwezo wake.

لِيُنْفِقَ ذُو سَعَةٍ مِّن سَعَتِهِ ۗ وَمَنْ قُدِرَ عَلَيْهِ رِزْقُهُ فَلْيُنْفِقْ مِمَّا
آتَاهُ اللَّهُ لَا يُكَلِّفُ اللَّهُ نَفْسًا إِلَّا مَا آتَاهَا سَيَجْعَلُ اللَّهُ بَعْدَ عُسْرٍ يُسْرًا

Mwenye wasaa agharamike kadri ya wasaa wake, na yule ambaye amepungukiwa riziki yake, atoe katika kile alichopewa na Mwenyezi Mungu; Mwenyezi Mungu hamkalifishi mtu yeyote ila kwa kadri ya alichompa. Atajaalia Mwenyezi Mungu baada ya dhiki faraja. (65:7).

(ii)Kumtendea wema, kumhurumia na kumpenda

وَعَاشِرُوهُنَّ بِالْمَعْرُوفِ فَإِنْ كَرِهْتُمُوهُنَّ فَعَسَىٰ أَنْ تَكْرَهُوا
شَيْئًا وَيَجْعَلَ اللَّهُ فِيهِ خَيْرًا كَثِيرًا ﴿١٩﴾

Na kaeni nao kwa wema; na kama mkiwachukia basi (msiwawache) kwani huenda mkachukia kitu, na Mwenyezi Mungu ametia kheri nyingi ndani yake. (4:19).

Katika hadithi iliyosimuliwa na Aisha (r.a), Mtume (s.a.w) amesema:

Mbora miongoni mwenu ni yule aliye mbora katika (kuwatendea wema) familia yake na ni mbora wenu katika familia yangu... (Ibn Majah).

Pia Abu Hurairah (r.a) kasimulia kuwa Mtume wa Mwenyezi Mungu amesema:

Muislamu aliyekamilika kweli kweli miongoni mwenu katika imani ni yule aliye mbora wao katika tabia, na wabora katika nyinyi ni wale ambao ni wabora kwa wake zao. (Tirmidhs, Abu Daud).

Katika Qur-an na hadithi wanaume wamesisitizwa sana kuwafanyia wema wake zao, na kuwaonyesha upendo na huruma. Ili kuzidisha mapenzi, inapendekezwa kwa mwanamume kuwa, pamoja na kumpatia mkewe mahitaji muhimu, mara kwa mara amletee zawadi kila atakapopata wasaa. Vile vile, mume ameshauriwa mara kwa mara apate muda wa kucheza na kutoka na mkewe kwa matembezi. Tunajifunza katika hadithi nyingi kuwa Mtume (s.a.w) alikuwa akicheza na wakeze na kufanya maskhara nao.

(iii)Kujizuia na kumchukia mkewe

Chuki ni kinyume cha upendo. Kumchukia mke ni doa kubwa katika nyumba, hivyo mwanamume anatakiwa ajitahidi kujiepusha na kumchukia mkewe, kwa kuyabeza maudhi madogo madogo yasiyo ya msingi kama Mtume (s.a.w) anavyotushauri katika hadithi ifuatayo:

Abu Hurairah(r.a) ameeleza kuwa Mtume wa Mwenyezi Mungu amesema: “Mwanamume aliyeamini asimchukie mwanamke aliyeamini. Kama anachukia kipengele kimoja cha tabia yake, atafurahishwa na kipengele kingine kizuri katika tabia yake. (Muslim).

Hadithi hii inasisitiza kuvumiliana kwa kuyaangalia mazuri ya mtu na kuyafumbia macho mabaya yake. Kwani ni muhali mwanaadamu kukosa mabaya, angalau kidogo. Hakuna binaadamu aliyekamilika

(iv)Kujizua kumpiga au kuwa mkali sana kwake:

Mwanamume haruhusiwi kumpiga mkewe kwa makosa madogo madogo. Haruhusiwi kumpiga fimbo au kofi la usoni bali anaruhusiwa kumpiga kwa nguo au mti wa mswaki kiasi cha kumpa onyo. Kabla ya kufikia hatua hii ya kuwapa onyo la kipigo hiki hafifu, tumeambiwa katika Qur-an tuwaonye kwa mawaidha na tuwahame katika vitanda mpaka watakapojirekebisha (4:34). Mtume (s.a.w) ametushauri katika hadithi mbali mbali kuwa, tuwe na subira na ustahamilivu juu ya wake zetu, kama tunavyojifunza katika hadithi ifuatayo:

Ilyas bin Abdullah (r.a) ameeleza kuwa Mtume wa Mwenyezi Mungu amesema: “Msiwapige vijakazi vya Mwenyezi Mungu (wanawake). Kisha Umar(r.a) alikuja kwa Mtume wa Mwenyezi Mungu akasema: Wanawake wanawakalia (hawawajali waume zao sasa. Kwa hivyo (Mtume) aliwaruhusu wawapige. Kesho yake (baada ya ruhusa hii) wanawake wengi wakawa wanaranda randa katika mazingira ya nyumba ya Mtume wa Mwenyezi Mungu wakilalamika dhidi ya waume zao. Mtume wa Mwenyezi Mungu akasema: “Wanawake wamerandaranda nyumbani kwa Muhammad wakilalamika dhidi ya waume zao. Wanaume hao sio bora miongoni mwenu.” (Abu Dawud, Ibn Majah).

Hadithi hii inatuweka wazi kuwa, japo kupiga kunaruhusiwa, lakini kisiwe kipigo kikubwa cha kuumiza. Hata hicho kipigo hafifu si jambo linalopendeza mbele ya Mwenyezi Mungu (s.w) na Mtume wake. Mtume

(s.a.w) ambaye ni kiigizo chetu, hatuoni popote alipothubutu kumnyoshea mkono, yeyote katika wake zake, japo baadhi yao walikuwa wakorofi. Tunajifunza kuwa kutokana na ukorofi wa wakeze, aliwahi kuwahama kwa kipindi cha mwezi mmoja. Ili tuweze kuishi vizuri na wake zetu, hatuna budi kuwavumilia na kuwachukulia kuwa ndilo umbile lao, kama Mtume (s.a.w) anavyotushauri katika hadithi zifuatazo:

Abu Hurairah (r.a) ameeleza kuwa Mtume wa Allah amesema: Kuweni wema kwa wanawake, kwani wameumbwa kutokana na sehemu ya juu ya ubavu, na sehemu iliyopinda kuliko zote katika ubavu ni sehemu ya juu. Kwa hiyo kama utataka kuinyoosha utaiyunja, na kama utaiacha hivyo hivyo itaendelea kupinda. Kwa hiyo wawaidhini wanawake (waonyeni) kwa kadri iwezekanavyo. (Bukhari na Muslim).

Abu Hurairah (r.a) ameeleza kuwa Mtume wa Mwenyezi Mungu amesema: “Hakika mwanamke ameumbwa kutokana na ubavu ambao kamwe hautakunyookea unavyotaka (kupinda ndio umbile lake). Kama unamfurahia mkeo, utamfurahia pamoja na kupinda kwake, kama utataka kunyoosha, utamvunja, na kuvunjika kwake ni talaka. (Muslim).

Hadithi hizi zinatuthibitishia kuwa, hapana mtu atakayedumu na mkewe, kama hapatakuwa na kuvumiliana. Mwanamume asimtegemee mkewe kuwa na msimamo kama ule wake, ajue kuwa kila mmoja, kulingana na nafasi yake ana umbile tofauti. Hivyo ni lazima wanaume wawe wavumilivu sana kwa wake zao ili papatikane amani, upendo na furaha katika familia.

(v)Kutunza Siri za Unyumba:

Ni jambo baya sana mbele ya Mwenyezi Mungu (s.w) mtu kutoa siri za nyumbani kupeleka nje hasa zile zinazohusu unyumba. Utoaji wa siri za unyumba unaondoa uaminifu kati ya mke na mume, unaondoa upendo kati yao, na unatoa mwanya kwa maadui kuwaingilia na kuvunja nyumba yao.

(vi) Kuwa Muadilifu:

Mwanamume akiwa na mke zaidi ya mmoja, awe muadilifu na kuwagawia haki zao pasina upendeleo wowote. Ikitokea kuwa kuna kitu ambacho hakiwezekani kugawanyika itabidi wake zake wote waamue kwa pamoja kuwa nani kati yao apate kitu hicho kwa niaba ya wengine la sivyo itapigwa kura, na kitu hicho kitakuwa ni cha yule atakayeangukiwa na kura. Mtume (s.a.w) ambaye ni kiigizo chetu, alikuwa muadilifu mno na mwenye kugawa haki sawa kwa wake zake kama tunavyojifunza katika hadithi ifuatayo:

Aysha (r.a) ameeleza kuwa Mtume wa Mwenyezi Mungu alikuwa akigawanya ngono kwa wake zake kwa usawa. Alikuwa akisema: "Ee Mwenyezi Mungu huu ndio mgawanyo wangu kulingana na uwezo wangu. Hivyo usinipatilize kwa kile ulicho na mamlaka nacho, ambacho mimi sina. (Tirmidh, Ahmed, Nisai).

Mtu kupendelea baadhi ya wakeze katika kuwapa haki zao, ni jambo baya mno, ambalo linaweza likawa ndio sababu ya mtu kuingia motoni kama tunavyojifunza katika hadithi ifuatayo:

Abu Hurairah(r.a) ameeleza kuwa Mtume (s.a.w) amesema: Mtu mwenye wake wawili akawa anampendelea mmoja kati yao, atakuwa siku ya Kiyama na upande mmoja unaoning'inia chini. (Tirmidh, Abu Daud, Nisai).

Mwanamume akijitahidi kumpa mkewe haki zake na akawa muadilifu kwake, akajitahidi kuonesha mahaba kwake na akawa mvumilivu na mwenye subira juu ya udhaifu wake, kwa vyovyote vile atapendana na kushikamana vilivyo na mkewe endapo mkewe atakuwa ni Muumini na mcha-Mungu.

(vii) Kusimamia maadili ya kiislamu na ucha-Mungu

Ni wajibu wa mwanamume wa Kiislamu kuhakikisha kuwa mkewe/wakeze wanaujua Uislamu kwa usahihi wake na kujitahidi kuwa wacha-Mungu katika kukiendea kila kipengele cha maisha yao ya kibinafsi, kifamilia na kijamii. Pamoja na jitihada za wanaume wa kiislamu

katika kusimamia maadili ya wake zao, ikiwa ni pamoja na kuwaamrisha mema na kuwakataza maovu, hawanabudi kuomba msaada wa Allah (s.w) kwa kuleta dua aliyotufunza:

..... رَبَّنَا هَبْ لَنَا مِنْ أَرْوَاجِنَا وَذُرِّيَّتِنَا قُرَّةَ أَعْيُنٍ وَاجْعَلْنَا لِلْمُتَّقِينَ إِمَامًا ﴿٧٤﴾

"... Mola wetu! Tupe katika wake zetu na watoto wetu yaburudishayo macho (yetu) na utujaalie kuwa waongozi kwa wamchao Mwenyezi Mungu " (25:74).

Uamrishaji mema na ukatazaji mabaya kwa wake zetu hautakuwa na athari yoyote kama hatutakuwa kiigizo chema katika kufanya mema na kuacha maovu.

Mwanamke anapovunja amri ya Allah (s.w) na Mtume wake, mumewe amuonyeshe ubaya alioufanya na amuhimiza kuleta toba ya kweli kama Allah (s.w) anavyotumrisha:

يَتَأْتِيهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا تُوْبُوْا اِلَى اللّٰهِ تَوْبَةً نَّصُوْحًا عَسَىٰ رَبُّكُمْ اَنْ يُكْفِرَ
عَنْكُمْ سَيِّءَاتِكُمْ وَيُدْخِلَكُمْ جَنَّٰتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْاَنْهَارُ
يَوْمَ لَا يُخْزِي اللّٰهُ النَّبِيَّ وَالَّذِينَ ءَامَنُوا مَعَهُ نُوْرُهُمْ يَسْعَىٰ
بَيْنَ اَيْدِيهِمْ وَيَاْمِنِيْهِمْ يَقُوْلُوْنَ رَبَّنَا اَنْتُمْ لَنَا نُورٌ وَاغْفِرْ لَنَا اِنَّكَ
عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيْرٌ ﴿٧٥﴾

Enyi mliaoamini! Tubuni kwa Mwenyezi Mungu toba iliyo ya kweli; huenda Mola wenu akakufutieni maovu yenu na kukuingizeni katika Pepo zipitazo mito mbele yake, siku ambayo Mwenyezi Mungu hatamdhalilisha Mtume wala wale walioamini pamoja naye; nuru yao itakuwa inakwenda mbele yao na pande zao za kulia (na kushoto); na huku wanasema: "Mola wetu! Tutimizie nuru yetu, na utughufirie, hakika wewe ni Mwenye uweza juu ya kila kitu". (66:8).

Mke akirudia kosa la kumuasi Allah (s.w) na Mtume wake, mumewe amuase kwa mawaidha makali akionyesha kutoridhika kwake kutokana na uasi wake na akirudia tena kukaidi mume ajitenge naye kitandani kama kiashiria cha mwisho wa kumvumilia. Talaka itakuwa hainabudi kama mke huyo atazidi kukaidi kwa kuzingatia aya ifuatayo:

قُلْ إِنْ كَانَ آبَاؤُكُمْ وَأَبْنَاؤُكُمْ وَإِخْوَانُكُمْ وَأَزْوَاجُكُمْ وَعَشِيرَتُكُمْ
 وَأَمْوَالٌ أُقْتِرَ فُتْمُوهَا وَتِجَارَةٌ تَخْشَوْنَ كَسَادَهَا وَمَسَاكِينُ تَرْضَوْنَهَا
 أَحَبَّ إِلَيْكُمْ مِنَ اللَّهِ وَرَسُولِهِ وَجِهَادٍ فِي سَبِيلِهِ فَتَرَبَّصُوا حَتَّى يَأْتِيَ
 اللَّهُ بِأَمْرِهِ ۗ وَاللَّهُ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الْفَاسِقِينَ ﴿٢٤﴾

"Sema: Kama baba zenu na wana wenu na ndugu zenu na wake zenu na jamaa zenu, ... ni vipenzi zaidi kwenu kuliko Mwenyezi Mungu na Mtume wake na kupigania Dini yake, Basi ngojeni mpaka Mwenyezi Mungu alete amri yake; na Mwenyezi Mungu hawaongozi watu waasi" (9:24)

Wajibu wa Mke kwa Mumewe:

Wanawake nao wanawajibika kisheria kwa waume zao kama tunavyojifunza katika aya ifuatayo:

وَلَهُنَّ مِثْلُ الَّذِي عَلَيْهِنَّ بِالْمَعْرُوفِ ۗ وَلِلرَّجَالِ عَلَيْهِنَّ دَرَجَةٌ ۗ
 وَاللَّهُ عَزِيزٌ حَكِيمٌ ﴿٢٢٨﴾

"... Nao (wanawake) wanayo haki kwa sheria (kufanyiwa na waume zao) kama ile haki iliyo juu yao kuwafanyia waume zao. Na wanaume wana daraja zaidi kuliko wao. Na Mwenyezi Mungu ni Mwenye nguvu mwenye hikima". (2:228).

Ili nyumba iwe ya furaha na amani, mwanamke naye anatakiwa ajitahidi kwa kadri ya uwezo wake kumfanyia mumewe yafuatayo:

(i)Kumtii mumewe katika mambo yote mema atakayomuelekeza:

Iliyoy ni kwamba, Mwenyezi Mungu (s.w), kwa Hekima yake isiyo mipaka, ametuumba na kutufautisha katika maumbile na vipaji ili tuweze kutegemeana na kusaidiana katika kuliendea lengo la kuwepo kwetu hapa ulimwenguni. Wanaume kulingana na umbile lao na jukumu lao la kuiangalia familia na kukidhi mahitaji yote muhimu ya maisha wamepewa wadhifa wa kuwa walenzi wa familia kama tunavyofahamishwa katika Qur-an:

الرِّجَالُ قَوَّامُونَ عَلَى النِّسَاءِ بِمَا فَضَّلَ اللَّهُ بَعْضَهُمْ عَلَى بَعْضٍ
وَبِمَا أَنْفَقُوا مِنْ أَمْوَالِهِمْ فَالَّذِينَ حَتَّ قَدِيدَتْ حَفِظَتْ لِلْغَيْبِ بِمَا
حَفِظَ اللَّهُ.....

Wanaume ni walenzi wa wanawake, kwa sababu Mwenyezi Mungu amewafadhilisha baadhi yao kuliko wengine na kwa sababu ya mali zao wanazozitoa (katika kukidhi haja zao). Basi wanawake wema ni wale wenye kutii, wanaojihifadhi (hata) wasipokuwepo (waume zao), kwa kuwa Mwenyezi Mungu amewaamrisha wajihifadhi... (4:34).

Mke kumtii mumewe katika mambo ya kheri, si kwa ajili ya kumfurahisha mumewe tu bali ni katika kumtii Mwenyezi Mungu (s.w). Pia msisitizo wa mke kumtii mumewe unabainika katika hadithi ifuatayo:

Abu Hurairah(r.a) ameeleza kuwa Mtume wa Mwenyezi Mungu aliulizwa: Ni nani mbora kuliko wote katika wanawake? Alijibu: Yule anayempa (mumewe) furaha wakati anapomuangalia, anayemtii wakati anapomuelekeza afanye jambo na ambaye hampingi kuhusu yeye mwenyewe na mali yake kwa kuchelea, kutomfurahisha (kumuudhi). (Nisai).

Pia tunafahamishwa katika hadithi aliyosimulia Abu Sayid al-Khudri (r.a) kuwa Mtume (s.a.w) amesema:

“... Hapana mwanamke atakayefunga (fungu ya sunnah) bila ya ruhusa ya mumewe...” (Abu Daud, Ibn Majah).

Kwa ujumla mwanamke anatakiwa apate ruhusa ya mumewe ndio afanye Ibada za nafil (sunnah). Mwanamke aliyekasirikwa na mumewe kwa sababu ya kutomtii katika jambo la kheri, laana ya Mwenyezi Mungu inakuwa juu yake. Pamoja na msisitizo huu, mke hatamtii mumewe katika mambo ya haramu. Katika Hadithi aliyoisimulia Ali (r.a) Mtume (s.a.w) amesema:

Hapana ruhusa kumtii yeyote katika kumuasi Mwenyezi Mungu. Utii ni katika mambo ya kheri tu. (Bukhari, Muslim, Abu Daud, na Nisai).

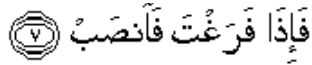
(ii) Kumfurahisha Mumewe na Kumliwaza:

Mke hana budi kuifanya nyumba yake mahali pa furaha na utulivu wa mawazo kwa mumewe. Inatakiwa mwanamume anapotingwa na mambo magumu katika harakati za kutafuta maisha na kusimamisha Dini ya Mwenyezi Mungu (s.w), apate maliwazo kutoka kwa mkewe arejeapo nyumbani. Kazi nzuri na ya kuigwa aliyofanya Bibi Khadija katika kumliwaza na kumpa moyo Mtume (s.a.w) katika mwanzo wa utume wake, haitasahauliwa katika historia. Khadija ni mkewe Mtume (s.a.w) wa kwanza ambaye ndiye mtu wa kwanza kumuamini Mtume. Alipokaribia kupewa utume, Mtume Muhammad (s.a.w) aliamia pangoni katika mlima Hiraa ili kupata utulivu na wasaa kufikiri juu ya namna ya kuyaondoa maovu yaliyo kithiri katika jamii yake kwa msaada wa Allah (s.w). Kweli Allah (s.w) alimuwezesha kuikomboa jamii yake kwa kumpa utume na mwongozo kama tunavyojifunza katika Suratidh-Dhuha na Nashraka:

أَقْرَأَ بِأَسْمِ رَبِّكَ الَّذِي خَلَقَ ① خَلَقَ الْإِنْسَانَ مِنْ عَلَقٍ ①
أَقْرَأَ وَرَبُّكَ الْأَكْرَمُ ③

*Soma kwa jina la Mola wako Aliyeumba.
Amemuumba mwanaadamu kwa pande la damu.
Soma, na Mola wako ni Karimu sana". (96:1-3).*

"Basi ukishamaliza (kulingania) shughulika (kwa ibada)."(94:7).

Mzigo uliovunja mgongo wa Mtume (s.a.w), si jengine bali ni yale maovu yaliyokithiri katika jamii yake, ambayo alipania kuyaondoa lakini hakuweza. Ndipo Allah (s.w) akamuwezesha kuyaondoa kwa kumpa utume na mwongozo kama tunavyojifunza katika aya hizo.

Khadija hakumkataza Mtume kuhamia pangoni wala hakulamika. Badala yake alimtengenezea masurufu na kumpelekea Mtume Muhammad (s.a.w) alikaa pangoni takribani kwa muda wa miaka miwili.

Khadija hakumkataza wala hakulamika. Badala yake alimtengenezea masurufu na kumpelekea, kumpeleka Mtume Muhammad (s.a.w) alikuwa pangoni takriban kwa muda wa miaka miwili.

Alipojiwa na Jibril na kumpa wahyi wa kwanza Mtume (s.a.w) aliogopa sana na akarejea nyumbani na kumueleza mkewe juu ya tukio hilo, na kumwambia kuwa alihofia kuwa amejwa na pepo mbaya. Khadija alimfariji sana, akamwambia: "Hilo haliwezi kuwa Mwenyezi Mungu (s.w) hatakuacha udhurike. Kwani wewe u mwema kwa ndugu zako, unawasaidia wale waliodhaifu, unawapa sadaqa wenye shida, unasema kweli, umkarimu kwa wageni wako na unafariji wale wenye dhiki". Yaani kwa tabia yako hii njema Allah hatakuacha udhurike.

Hebu fikiria hofu, wasi wasi na msukosuko mkubwa aliokuwa nao Mtume (s.a.w) na halafu fikiria utulivu alioupata baada ya kufarijiwa hivyo na mkewe. Hapana shaka faraja hiyo ilimpa nguvu za kusubiri na kuhimili misukosuko iliyofuatia. Bibi Khadija (r.a) alishiriki kikamilifu katika misukosuko yote aliyopata Mtume (s.a.w). Mtume (s.a.w) alibughudhiwa sana na makafiri wa Makka. Lakini kila aliporejea nyumbani alifarijika kutokana na moyo wa mapenzi na huruma na maneno ya faraja kutoka kwa bibi Khadija. Hivyo Bibi Khadija(r.a) alitimiza jukumu muhimu sana katika kipindi hicho kigumu.

Mtume naye alimpenda sana mkewe, na alikumbuka huduma na maliwazo yake katika maisha yake yote. Kila mara alikuwa akimkumbuka na kumsifia sana Khadija, mpaka akamfanya bibi Aysha kuwa na wivu na kumuuliza: “Huishi kumtaja huyu bibi Kizee Khadija, je Mwenyezi Mungu hajakupa badala yake mke bora kuliko yeye?” (Akimaanisha yeye mwenyewe, Aysha). Mtume (s.a.w) alichukia na akasema: “La! Hajanipa badala yake mke bora kuliko yeye. Khadija aliukiri Uislamu wakati watu wengine waliukanusha, alinikiri wakati watu wengine walinikanusha, aliniunga mkono kwa mali yake na akaiweka mali yake chini yangu na chini ya ‘Waislamu wakati watu wengine walikataa kutusaidia”.

Khadija ni miongoni mwa maswahaba waliobashiriwa pepo na Allah (s.w) kama tunavyojifunza katika Hadith ifuatayo:

Imepokelewa kutoka kwa Abu Hurairah kuwa amesema: "Jibril alimjia Mtume (s.a.w) akamwambia, 'Ewe Mjumbe wa Allah, anakuja Khadija na chombo ambacho ndani yake kuna chakula na kunywaji, atakapokuja mpe salamu kutoka kwa Bwana wake (Allah (s.w)) na kutoka kwangu (Jibril) halafu mbashirie nyumba peponi ilyojengwa kwa lulu, ambayo hamna kelele ndani yake wala uchovu" (Bukhari).

(iii)Kuhifadhi Nyumba na Mali ya Mume:

Mwanamke ni malkia wa nyumbani mwenye jukumu la kuhakikisha kuwa usalama na unadhifu unakuwepo nyumbani. Mwanamke hana haki ya kumkaribisha yeyote nyumbani kwake pasi na idhini ya mumewe. Kwa maana nyingine, mwanamke haruhusiwi katika sheria ya Kiislamu, kumkaribisha mtu yeyote ambaye mumewe hataki akaribishwe nyumbani kwake, awe wa kike au wa kiume. Mtume (s.a.w) katika Hadith iliyosimuliwa na Amr bin Al-As (r.a) amewausia waislamu kama ifuatavyo:

Jueni kuwa nyinyi mna haki juu ya wake zenu, na wao wana haki juu yenu. Miongoni mwa haki zenu juu ya wake zenu ni kuwa wasimuweke juu ya matandiko (viti) yenu msiyemtaka, wala wasimkaribishe katika majumba yenu msiyemtaka. (Tirmidh)

Mwanamke pia, ni wajibu wake kutunza mali ya mumewe na asitoe kumpa yeyote pasina ruhusa yake kama tunavyojifunza katika Hadith ifuatayo:

Abu Umamah ameeleza: Nimemsikia Mtume wa Mwenyezi Mungu akisema katika khutuba yake katika Hija ya kuaga: “Hapana mwanamke yeyote atakayetumia kitu chochote kutoka kwenye nyumba ya mumewe, bila ya ruhusa yake. Aliulizwa: Ee Mtume wa Mwenyezi Mungu! Wala chakula? Alijibu: Hicho ndicho kitu chetu kilicho bora kuliko vyote. (Tirmidh)

Hadithi hii inasisitiza kuwa mke hatatoa mali ya mumewe kinyume na ridhaa yake. Lakini kama mke, kwa kumfahamu mumewe kuwa hatakuwa na neno, anaweza kutoa sadaqa pasina idhini yake lakini atapata nusu ya malipo atakayopata mumewe, kama tunavyojifunza katika Hadith ifuatayo:

Abu Hurairah ameeleza kuwa Mtume wa Mwenyezi Mungu amesema: Mwanamke akitumia (akitoa) kitu cha mumewe bila ya ruhusa yake, atapata nusu ya malipo ya mumewe. (Bukhari na Muslim)

Katika kutunza mali ya mume ni pamoja na kujizuia kufanya israfu. Ni jukumu la mke kuhakikisha kuwa hapana ubadhirifu wa chakula, nguo n.k. na kila kitu katika nyumba kinatunzwa vizuri. Mwenyezi Mungu (s.w) hawapendi wenye kufanya ubadhirifu wala ubakhili bali katika waja wake anaowapenda ni pamoja

وَالَّذِينَ إِذَا أَنْفَقُوا لَمْ يُسْرِفُوا وَلَمْ يَقْتُرُوا وَكَانَ بَيْنَ ذَلِكَ قَوَامًا ﴿١٧﴾

Na wale ambao wanapotumia hawatumii kwa fujo (hawafanyi ubadhirifu) wala hawafanyi ubakhili, bali wanakuwa katikati baina ya hayo. (25:67).

(iv) Kuwa na Subira juu ya Mumewe:

Mume na mke wote wanawajibika kuvumiliana na kusubiriana. Hakuna mwanaadamu aliyekamilika. Kama walivyo na udhaifu

wanawake, vile vile wanaume wana udhaifu wao. Takriban kila mtu hakosi udhaifu ambao si wenye kumpendzesha mwenziwe. Kama wanaume walivyosisitizwa kuwavumilia wake zao kwa udhaifu kama huu, na wanawake pia hawana budi kuwavumilia waume zao endapo watakuwa na udhaifu usiopendeza. Kufanyiana subira ni jambo linalopendeza mno mbele ya Mwenyezi Mungu (s.w) na lina malipo makubwa kama tunavyojifunza katika aya mbali mbali za Qur-an:

يَتَأْتِيهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا اسْتَعِينُوا بِالصَّبْرِ وَالصَّلَاةِ إِنَّ اللَّهَ مَعَ الصَّابِرِينَ

Enyi mlioamini! Jisaidieni (katika mambo yenu) kwa kusubiri na kuswali. Bila shaka Mwenyezi Mungu yu pamoja na wanaosubiri. (2:153).

(v)Kutosheka na kile anachopewa na Mumewe:

Mwanamke hana budi kujizuilia na kumtaka mumewe ampatie matumizi ambayo hana uwezo nayo. Kwa upande wa mume, kama tulivyoona hana budi kwa kadiri ya uwezo wake kukidhi mahitaji muhimu ya mkewe na familia yake kwa ujumla. Pia ni vyema, kama mume ana uwezo mkubwa, ampe mkewe ziada ya mahitaji muhimu na amzawadie mara kwa mara. Katika Qur-an tunajifunza kuwa:

لِيُنْفِقْ ذُو سَعَةٍ مِّن سَعَتِهِ ۗ وَمَن قُدِرَ عَلَيْهِ رِزْقُهُ فَلْيُنْفِقْ مِمَّا

ءَاتَاهُ اللَّهُ لَا يُلْفِئُ اللَّهُ نَفْسًا إِلَّا مَّا ءَاتَاهَا سَيَجْعَلُ اللَّهُ بَعْدَ عُسْرٍ يُسْرًا

Mwenye wasaa agharimu kwa kadri ya wasaa wake; na yule ambaye amepungukiwa riziki yake, atoe katika kile alichopewa na Mwenyezi Mungu; Mwenyezi Mungu hamkalifishi mtu yeyote ila kwa kadiri alichompa. Atajaalia Mwenyezi Mungu baada ya dhiki faraja. (65:7).

Endapo mke atamdai mumewe hiki na kile na hali anaona kuwa uwezo wake ni mdogo, kwa vyovyote vile atamfanya mumewe aishi kwa wasi wasi. Atamuona mkewe kuwa hamtakii jema na hiyo itakuwa ni sababu tosha ya kuondoa mapenzi na huruma katika unyumba na kuvuruga amani katika familia.

Wanawake wa Kiislamu wanatakiwa wawasaidie waume zao kwa kila hali na wawaonee huruma na kuwatuliza na kuwaliwaza badala ya kuwakamua na kuwataka watoe hata kile wasicho na uwezo nacho. Katika historia tunajifunza kuwa wakeze Mtume (s.a.w) , kibinaadamu walighafilika na kumtaka Mtume (s.a.w) awape matumizi yaliyokiuka uwezo wake. Tabia hii ilimuudhi sana Mwenyezi Mungu na Mtume wake. Kutokana na tabia yao hii Mtume (s.a.w) aliwahama kwa kipindi cha mwezi mmoja (siku 29) kama tunavyojifunza katika hadithi ndefu iliyosimuliwa na Jabir (r.a) na kukusanywa na Imam Muslim. Baada ya kipindi hiki, Mwenyezi Mungu (s.w) alimshushia Mtume wake wahyi, ufuatao:

يَتَأْتِيهَا النَّبِيُّ فَلِإِزْوَجِكَ إِن كُنْتَن تَرِدُنَ الْحَيَاةَ الدُّنْيَا

وَرِيئَتَهَا فَتَعَالَيْنَ أُمْتِعُكَنَّ وَأُسْرِحُكَنَّ سَرَاحًا جَمِيلًا ﴿٢٨﴾ وَإِن كُنْتَن

تَرِدُنَ اللَّهَ وَرَسُولَهُ وَالْأَدَارَ الْآخِرَةَ فَإِنَّ اللَّهَ أَعَدَّ لِلْمُحْسِنَاتِ مِنكُنَّ

أَجْرًا عَظِيمًا ﴿٢٩﴾

Ewe Mtume! Waambie wake zako: Ikiwa mnapenda maisha ya hii dunia na uzuri wake (mimi sinayo, na mimi siwezi kukulazimisheni kukaa na mimi katika hali ya ufakiri) njooni, nitakupeni kitoka nyumba, na kukuacheni muwachano mzuri. Na kama mnataka Mwenyezi Mungu na Mtume wake na nyumba ya Akhera, basi Mwenyezi Mungu amewaandalia wafanyao mema hayo, miongoni mwenu, malipo makubwa. (33:28-29)

Aya hizi hazikuwahusu wakeze Mtume (s.a.w) tu, bali zinawahusu wanawake wote wa Kiislamu kuwa watosheke na kile kidogo wanachowapa waume zao kulingana na uwezo wao, Mwenyezi Mungu (s.w) atakuwa radhi nao, na kuwapa furaha hapa ulimwenguni na ujira mkubwa huko akhera.

(vi) Kuwausia na kuwakumbusha kumcha-Allah (s.w).

Wanawake kama Waislamu wengine wana wajibika kuwaokoa waume zao na wapenzi wao wengine na moto kama anavyo usia Allah (s.w):

يَتَأْتِيهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا قُلُوبًا أَنفُسَكُمُ وَأَهْلِيكُمْ نَارًا وَقُودُهَا النَّاسُ
وَالْحِجَارَةُ عَلَيْهَا مَلَائِكَةٌ غِلَاظٌ شِدَادٌ لَا يَعْصُونَ اللَّهَ مَا أَمَرَهُمْ وَيَفْعَلُونَ

مَا يُؤْمَرُونَ ﴿٦٦﴾

Enyi mlioamini! Jiokoeni nafsi zenu na watu wenu, na Moto ambao kuni zake ni watu na mawe. Wanausimamia malaika wakali, wenye nguvu, hawamuasi Mwenyezi Mungu kwa amri zake; na wanatenda wanayoamrisha (yote)" (66:6)

Ni nani anayependa mpenzi wake ahiliki motoni? Kama mke anavyompenda na kumhurumia mumewe kwa kumfanyia mambo kadhaa yanayompendeza na kumfurahisha katika maisha haya mafupi ya dunia, basi anapaswa atoe kipaumbele katika kumuusia na kumkumbusha mumewe kumcha Allah (s.w) ili kwa rehema za Allah (s.w), waendeele kuwa pamoja katika starehe za kudumu milele huko peponi. Tunafahamishwa katika Qur'an kuwa watu walioshirikiana katika kumcha Allah (s.w) watakuwa pamoja.

وَالَّذِينَ ءَامَنُوا وَاتَّبَعَتْهُمْ ذُرِّيَّتُهُمْ بِإِذْنِنَا آلْحَقْنَآ بِهِمْ ذُرِّيَّتَهُمْ وَمَآ
 آتَيْنَاهُم مِّنْ عَمَلِهِمْ مِّنْ شَيْءٍ كُلُّ امْرِئٍ بِمَا كَسَبَ رَهِينٌ ﴿٢١﴾
 وَأَمَدَدْنَاهُمْ بِفِكَهَةٍ وَلَحْمٍ مِّمَّا يَشْتَهُونَ ﴿٢٢﴾ يَتَنَزَّعُونَ فِيهَا كَأَسَا لَّا
 نَعُو فِيهَا وَلَا تَأْتِيهِمْ ﴿٢٣﴾ وَيَطُوفُ عَلَيْهِمْ غِلْمَانٌ لَهُمْ كَأَنَّهُمْ لُؤْلُؤٌ
 مَّكْنُونٌ ﴿٢٤﴾ وَأَقْبَلَ بَعْضُهُمْ عَلَىٰ بَعْضٍ يَتَسَاءَلُونَ ﴿٢٥﴾ قَالُوا إِنَّا كُنَّا
 قَبْلَ فِتْنِ أَهْلِنَا مُشْفِقِينَ ﴿٢٦﴾ فَمَنَّا اللَّهُ عَلَيْنَا وَوَقَدْنَا عَذَابَ السَّمُومِ ﴿٢٧﴾
 إِنَّا كُنَّا مِن قَبْلُ نَدْعُوهُ إِنَّهُ هُوَ الْبَرُّ الرَّحِيمُ ﴿٢٨﴾

"Na wale walioamini na wakafuatwa na wazee wao na watoto wao katika imani, Tutawakutanisha nao hao jamaa zao, wala Hatutawapunja kitu katika (thawabu za) vitendo vyao; kila mtu atalipwa kwa kile alichokichuma".

"Na tutawapa (kila namna ya (Matunda na (kila namna za) nyama, kama vile watakavyopenda". "Watapeana humo gilasi (zilizojaa vinywaji) visivyoleta maneno ya upuuzi wala ya dhambi". "Iwe wanawapitia watumishi wao (wanaopendeza) kama kwamba ni lulu zilizomo ndani ya chaza (shaza) ndio kwanza zimepasuliwa.

"Wataelekeana wao kwa wao wanaulizana, (wanazungumza)."
 Waseme: "Tulikuwa zamani pamoja na watu wetu tukimuogopa (Mwenyezi Mungu)". "Basi Mwenyezi Mungu amefutanyia ihsani, (ametutia Peponi) na ametuokoa na adhabu ya pepo za Moto".
 "Hakika sisi zamani tulikuwa tukimuabudu Yeye (tu Mwenyezi Mungu): Hakika Yeye ndiye Mwema, Mwenye rehema".(52:21-28).

Pamoja na jitihada hizi za mke kumuusia mumewe na watoto kucmha-Allah (s.w), hanabudi naye kuomba msaada wa Allah kwa kuleta mara kwa mara dua aliyotufunza Allah (s.w).

وَالَّذِينَ يَقُولُونَ رَبَّنَا هَبْ لَنَا مِنْ أَزْوَاجِنَا وَذُرِّيَّاتِنَا قُرَّةَ أَعْيُنٍ وَاجْعَلْنَا

لِلْمُتَّقِينَ إِمَامًا ﴿٧٤﴾

Na wale wanaosema: "Mola wetu! Tupe katika wake zetu na watoto wetu yaburudishayo macho (yetu) (nyoyo zetu), na Utujaalie kuwa waongozi kwa wamchao (Mungu)". (25:74).

Wajibu wa Wazazi kwa Watoto

Wazazi wanawajibu kwa watoto wao. Wajibu wa wazazi kwa watoto wao ni kuwapa malezi bora yatakayowawezesha kuinukia kuwa watu wema katika jamii watakao simamisha Ukhalifa katika ardhi. Malezi yanahusu yale yote anayofanyiwa mtoto tangu akiwa tumboni mwa mama mpaka kufikia umri wa kujitegemea. Wazazi wote wawili wanahusika kwa ukamilifu na malezi haya. Malezi ya mtoto tunaweza kuyagawa katika sehemu mbili - Malezi ya kimwili na malezi ya kimaadili.

Malezi ya kimwili:

Malezi ya kimwili ni yale yote anayofanyiwa mtoto ili akue katika afya njema. Malezi haya huanza mara tu mama anapoanza ujauzito. Baba ana wajibu wa kumtunza mkewe na kumpatia vyakula maalum ili mama na mtoto wake tumboni wawe na afya nzuri. Jukumu la mama ni kufuata masharti ya kulea mimba anayopewa na Daktari. Baada ya mtoto kuzaliwa wajibu wa baba na mama kwa mtoto wao unabainishwa katika Qur-an:

﴿وَالْوَالِدَاتُ يُرْضِعْنَ أَوْلَادَهُنَّ حَوْلَيْنِ كَامِلَيْنِ لِمَنْ أَرَادَ أَنْ
 يُتِمَّ الرَّضَاعَةَ وَعَلَى الْمَوْلُودِ لَهُ رِزْقُهُنَّ وَكِسْوَتُهُنَّ بِالْمَعْرُوفِ
 لَا تُكَلَّفُ نَفْسٌ إِلَّا وُسْعَهَا لَا تُضَارَّ وَالِدَةٌ بَوْلِهَا وَلَا مَوْلُودٌ
 لَهُ بِوَالِدَيْهِ وَعَلَى الْوَارِثِ مِثْلُ ذَلِكَ فَإِنْ أَرَادَا فِصَالًا عَنْ تَرَاضٍ
 مِنْهُمَا وَتَشَاوُرٍ فَلَا جُنَاحَ عَلَيْهِمَا وَإِنْ أَرَدْتُمْ أَنْ تَسْتَرْضِعُوهُمَا
 أَوْلَادَكُمْ فَلَا جُنَاحَ عَلَيْكُمْ إِذَا سَلَّمْتُمْ مَا آتَيْتُم بِالْمَعْرُوفِ
 وَاتَّقُوا اللَّهَ وَاعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ

Na wanawake waliozaa wawanyonyeshe watoto wao miaka miwili kamili, kwa anayetaka kukamilisha kunyonyesha; na ni juu ya baba chakula chao (mama na mtoto wake) na nguo zao kwa sheria. Wala haikalifishwi nafsi yoyote ila kwa kadri ya wasaa wake. Mama asitiwe taabuni kwa ajili ya mtoto wake, wala baba (asitiwe taabuni) kwa ajili ya mtoto wake. Na juu ya mrithi ni kama hivyo. Na wote wawili wakitaka kumwachisha ziwa (kabla ya miaka miwili) kwa kuridhiana na kushauriana, basi si kosa juu yao. Na kama mkitaka kuwapatia watoto wenu mama wa kuwanyonyesha (wengine wasiokuwa mama zao) basi haitakuwa dhambi juu yenu kama mkitoa (kuwapa hao wanyonyeshaji) mlichu waahidi kwa sharia. Na mcheni Mwenyezi Mungu na jueni kwamba Mwenyezi Mungu anayaona yote mnayoyatenda. (2:233).

Aya hii inatubainishia wazi kuwa hata katika umri wa kunyonya mtoto, wazazi wote wawili wanawajibika, kila mmoja katika nafasi yake. Katika kipindi chote cha kumlea mtoto jukumu kubwa la baba ni kuilisha familia, kuivisha na kuiweka katika makazi mazuri kwa kadiri ya wasaa wake. Mama naye ana jukumu la kuwatumiza watoto kwa kuhakikisha kuwa wanakula vilivyo, wanakuwa wasafi wa mwili na nguo na wanaishi katika mazingira masafi. Haya ndiyo malezi ya kimwili ambayo humuwezesha mtoto kuwa na afya nzuri na kukua vyema.

Malezi ya Kimaadili:

Malezi ya kimwili ni muhimu sana, lakini yenyewe tu hayatoshelezi kumuinua mtoto atakayekuwa raia mwema mwenye kuwajibika ipasavyo kwa wazazi wake na jamii yake kwa ujumla. Uislamu haumtazami mwanaadamu kama mnyama, bali unamtazama kama Khalifa wa Allah (s.w) ambaye asili yake ni mwili unaotokana na udongo na roho takatifu inayotokana na Allah (s.w) kama tunavyojifunza katika Qur-an:

وَإِذْ قَالَ رَبُّكَ لِلْمَلٰٓئِكَةِ اِنِّىْ خَلَقْتُ بَشَرًا مِّنْ صَلٰٓصَلٍ مِّنْ حَمَآءٍ مَّسْنُوٰنٍ

﴿٢٨﴾ فَاِذَا سَوَّيْتُهُۥ وَنَفَخْتُ فِيْهِ مِنْ رُّوْحِىْ فَقَعُوْا لَهٗۤ سٰجِدِيْنَ ﴿٢٩﴾

Na (kumbuka) Mola wako alipowaambia Malaika: “Hakika Mimi nitamuumba mtu kwa udongo mkavu unaotoa sauti, wenye kutokana na matope meusi yaliyovunda! Basi nitakapo mkamilisha na kumpulizia roho inayotokana na Mimi, basi muangukieni kwa kumtii”. (15:28-29).

Kutokana na aya hizi tunajifunza kuwa kilichomfanya mwanaadamu kuwa na hadhi juu ya viumbe vyote hata malaika ambao waliamrisha wa Allah (s.w) kusujudiwa si uzuri wa sura yake au umbile lake, bali ni ile Roho takatifu inayotokana na Allah (s.w). Lakini si kila mwanaadamu atakayestahiki heshima hii ya kumsujudia na Malaika. Anayestahiki heshima hii ni yule tu atakayeishi kwa kufuata tabia na mwenendo anaoridhia Allah (s.w) au kwa kufuata maadili mema anayoyaridhia Allah (s.w) na kufanya juhudi za kusimamisha Ukhalifa ardhi. Atakayeishi kwa kufuata msukumo wa matashi ya mwili (unyama) wake na kuukataa mwongozo wa Allah (s.w) na mtume wake atakuwa duni kuliko vilivyo duni kama Allah (s.w) anavyotufahamisha:

لَقَدْ خَلَقْنَا الْاِنْسَانَ فِىْ اَحْسَنِ تَقْوِيْمٍ ﴿٥﴾ ثُمَّ رَدَدْنٰهُ اَسْفَلَ سَافِلِيْنَ

﴿٦﴾ اِلَّا الَّذِيْنَ ءَامَنُوْا وَعَمِلُوا الصّٰلِحٰتِ فَلَهُمْ اَجْرٌ غَيْرٌ مَّمْنُوْنٍ ﴿٦﴾

Bila shaka tumemuumba mwanaadamu kwa umbo lililo bora kabisa. Halafu tukamrudisha chini kuliko walio chini. Ila wale wenye kuamini na kutenda mema, watakuwa na ujira usio kwisha. (95:4-6).

Hivyo, wazazi sambamba na kuwalea watoto wao kimwili, hawanabudi kuwalea kimaadili. Malezi hayo huanzia pale kwenye kufanya tendo la ndoa (jimai) ambapo wazazi huleta dua ifuatayo:

بِسْمِ اللَّهِ اللَّهُمَّ جَنِّبْنَا الشَّيْطَانَ وَجَنِّبِ الشَّيْطَانَ مَا رَزَقْنَا

Bismillah Allahumma jannib-na shaytwaani wajannibi sh-shaytwaani maarazaqtanaa.

Kwa jina la Allah, Ee Allah muweke shetani mbali nasi na muweke shetani mbali na hicho ulichoturuzuku".

Mimba inapotunga wazazi wa Kiislamu huomba dua, Allah (s.w) awape mtoto mwema kama tunavyojifunza kaitka Qur'an (7:189)

Kila mtoto huzaliwa Muislamu, kama tunavyojifunza katika Hadith ifuatayo:

Abu Hurairah (r.a) amesimulia kuwa Mtume wa Mwenyezi Mungu amesema: "Hapana mtoto asiyezaliwa katika (dini ya) asili (Uislamu). Kisha wazazi wake humfanya kuwa Myahudi au Mkristo au Mmajusi. Amezaliwa kama anavyozaliwa mnyama na miguu yake yote. Umemona (mnyama) yeyote aliyezaliwa kilema? Kisha akasema: "Umbile la Asili ndilo umbile Mwenyezi Mungu aliloumbia watu. Hakuna mabadiliko katika maumbile ya viumbe vyote vya Mwenyezi Mungu". (30:30) - (Bukhari na Muslim)

Hadith hii iliyomalizia na aya ya Qur'an (30:30) inatukumbusha kuwa Uislamu ni dini ya maumbile inayolandana na umbile la binaadamu. Kwahiyo, wazazi wa Kiislamu hawanabudi kumbakisha mtoto wao katika dini yake ya asili kwa kufanya yafuatayo:

Kumuadhinia Mtoto

Mara tu mtoto anapozaliwa ni sunnah kumuadhinia sikio la kulia na kumkimia kwa sikio la kushoto. Hekima yake ni kumuomba mtoto awe mwema atakayesimamisha swala na kusimamisha Uislamu katika jamii.

Kumfanyia Mtoto Aqiqah

Ni sunnah vile vile kumfanyia mtoto aqiqah katika siku ya saba baada ya kuzaliwa kwake. 'Aqiqah ni mbuzi anayechinjwa kwa ajili ya mtoto aliyezaliwa anapofikia siku ya saba tokea kuzaliwa kwake. Sunnah hii ya Aqiqah imetiliwa mkazo kwani Mtume (s.a.w) amesema:

Kila mtoto amefungika na aqiqah yake, itachinjwa kwa ajili yake siku yake ya saba na atapewa jina, na atanyolewa kichwa chake." (Ahmad, An-Nasai).

Katika kumtafuta mbuzi wa 'aqiqah ni vema kuzingatia masharti yafuatayo:

Awe na umri usiopungua mwaka mmoja, awe bora kwa sura na siha na asiwe na kilema chochote.

Ni sunnah vile vile kuigawa nyama ya aqiqah katika mafungu yafuatayo:

- Theluthi ya kwanza watakula watu wa familia ya mtoto.
- Theluthi ya pili itatolewa sadaqa kwa mafakiri na maskini.
- Theluthi ya tatu itatolewa zawadi kwa majirani, marafiki na jamaa wa karibu.

Ni sunnah kwa mtoto wa kiume afanyiwe Aqiqah kwa kuchinjiwa mbuzi wawili. Pia ni sunnah siku hiyo ya saba anyolewe nywele na zipimwe na kulinganishwa na uzito wa dhahabu au fedha, na kutolewa sadaqa kulingana na uzito huo wa dhahabu au fedha.

Kama haikuwezekana kumfanyia mtoto aqiqah siku ya saba unaweza kumfanyia siku ya kumi na nne (14) au siku ya ishirini na moja (21).

Hekima ya kumfanyia mtoto aqiqah, ni kumshukuru Allah (s,w) kwa kukuneeimesha mtoto na kumuomba mtoto huyo kwa Allah kuwa amuhifadhi na kumchungu na mabaya na amfanye mja mwema atakayekuwa tayari kujitoa muhanga kwa mali na nafsi kwa ajili ya kusimamisha Uislamu katika jamii.

Kuwapenda na Kuwahurumia Watoto

Jambo jingine muhimu kwa wazazi katika kuwalea watoto wao ni kuwa na upendo na huruma juu yao. Ukali wa kupindukia na ukaripiaji wa mara kwa mara si malezi mazuri na kamwe mtoto haleleki vyema katika mazingira kama hayo. Mtume (s.a.w) aliye kiigizo chetu, alikuwa ni mlezi mwema mno. Alikuwa na huruma na upendo mkubwa mno juu ya watoto wake na wajukuu zake kama tunavyojifunza katika Hadith zifuatazo:

Aysha (r.a) amesimulia: Sijamuona mtu aliyeshabihiana kitabia na mwenendo na Mtume (s.a.w) kuliko Fatma. Alipokuja kwa Mtume (s.a.w), Mtume (s.a.w) alimsimamia, kisha alimchukua kwa mkono wake na kumbusu na kisha kumkalisha karibu yake. Na Mtume (s.a.w) alipokwenda kwake, Fatma alikuwa akimsimamia, kisha akimtwaa kwa mkono wake na kumbusu, na kumkalisha karibu naye. (Abu Daud).

Pia Mtume (s.a.w) amesisitiza kuwapenda na kuwahurumia watoto kwa kuwabusu kama Hadith zifuatazo zinavyotufahamisha:

Abu Hurairah ameeleza kuwa Mtume wa Mwenyezi Mungu alimbusu mjukuu wake, Hassan bin Ali, mbele ya Aqra bin Habis ambaye alisema: Nina watoto kumi na sijambusu hata mmoja wao. Mtume wa Mwenyezi Mungu alimwangualia na kusema: "Yule asiye na huruma hatahurumiwa". (Bukhari na Muslim).

Aysha (r.a) ameeleza kuwa Mwarabu wa jangwani (Bedui) alikuja kwa Mtume (s.a.w) akasema: Nini! Unabusu watoto? Sisi hatuwabusu. Mtume (s.a.w) akasema: "Sina la kuwasaidia, kwani Mwenyezi Mungu (s.w) ameondoa huruma nyoyoni mwenu." (Bukhari na Muslim)

Hadith hizi mbili zinatusisitiza tuwalee watoto wetu kwa huruma na upendo. Kuwabusu watoto ni kielelezo cha upendo wetu kwao.

Kuwaelimisha Watoto

Watoto wafunzwe tabia ya Kiislamu tangu mwanzo hasa pale anapoanza kuongoea na kuelewa lile analoelekezwa. Watoto wafikiapo umri wa miaka minne - mitano, wahudhurishwe pamoja na watoto wenzao kwenye vituo vya malezi vya Kiislamu. Watoto wafunzwe namna ya kuishi Kiislamu kwa kadiri ya umri wao. Wakifikia umri wa miaka saba wazoeshwe kutekeleza ibada maalumu kama vile swala na swamu. Watoto wa miaka kumi na kuendelea walazimishwe kutekeleza maamrisha yote ya Allah (s.w) kwa kadiri ya uwezo wao na kukatazwa kuacha makatazo yake yote. Wakikaidi waonywe na kupewa adhabu.

Kuwapa Watoto Nasaha

Watoto wetu wanapokuwa wakubwa tuwaozeshe mapema kwa wanaume au wanawake wenye mwenendo na tabia ya Kiislamu na daima tusiache kuwapa nasaha njema. Hebu turejee Qur-an tuone nasaha ya Luqman kwa mwanawe:

وَإِذْ قَالَ لُقْمَانُ لِابْنِهِ وَهُوَ يَعِظُهُ يَا بُنَيَّ لَا تُشْرِكْ

بِاللَّهِ إِنَّ الشِّرْكَ لَظُلْمٌ عَظِيمٌ ﴿١٣﴾

Na (wakumbushe) Luqman alipomwambia mwanawe; na hali ya kuwa anampa nasaha. Ewe mwanangu! Usimshirikishe Mwenyezi Mungu, maana kushirikisha ndiyo dhulma kubwa.(31:13)

يَدْبُنِي إِنَّهَا إِنْ تَكُ مِثْقَالَ حَبَّةٍ مِنْ خَرْدَلٍ فَتَكُنْ فِي صَخْرَةٍ أَوْ فِي

السَّمَوَاتِ أَوْ فِي الْأَرْضِ يَأْتِ بِهَا اللَّهُ إِنَّ اللَّهَ لَطِيفٌ خَبِيرٌ ﴿١٦﴾

Ewe mwanangu! Kwa hakika jambo lolote lijapokuwa na uzito wa chembe ya hardali, likawa ndani ya jabali au mbinguni, au katika ardhi, Mwenyezi Mungu atalileta bila shaka Mwenyezi Mungu ni Latifu (Mpole), Mjuzi wa kila jambo.(31:16)

يَدْبِنِّي أَقِمِ الصَّلَاةَ وَأْمُرْ بِالْمَعْرُوفِ وَأَنْهَ عَنِ الْمُنْكَرِ
وَأَصْبِرْ عَلَيَّ مَا أَصَابَكَ إِنَّ ذَلِكَ مِنْ عَزْمِ الْأُمُورِ ﴿١٧﴾

Ewe Mwanangu! Simamisha swala, na uamrishe mema, na ukataze mabaya, na usubiri juu ya yale yatakayokusibu. Hakika hayo ni katika mambo yanayostahiki kuaizimiwa.(31:17)

وَلَا تُصَعِّرْ خَدَّكَ لِلنَّاسِ وَلَا تَمْشِ فِي الْأَرْضِ مَرَحًا إِنَّ اللَّهَ لَا يُحِبُّ كُلًّا

مُخْتَالًا فَخُورًا ﴿١٨﴾

Wala usiwatazame (watu kwa jeuri) kwa upande mmoja wa uso, wala usiende katika ardhi kwa maringo; hakika Mwenyezi Mungu hampendi kila ajivunae, ajifaharishaye.(31:18)

وَأَقْصِدْ فِي مَشْيِكَ وَأَعْظُضْ مِنْ صَوْتِكَ إِنَّ أَنْكَرَ الْأَصْوَاتِ

لَصَوْتُ الْحَمِيرِ ﴿١٩﴾

Na ushike mwenendo wa katikati, na uteremshe sauti yako, bila shaka sauti ya punda ni mbaya kuliko sauti zote (mbele ya Mwenyezi Mungu (s.w).(31:19)

Pia turejee nasaha za Nabii Ibrahimu (a.s) na Ya'aquub (a.s) kwa wana wao katika aya zifuatazo:

إِذْ قَالَ لَهُ رَبُّهُ أَسْلِمْ قَالَ أَسْلَمْتُ لِرَبِّ

الْعَالَمِينَ ﴿١٣١﴾

"(Kumbukeni habari hii) Mola wake (Ibrahimu) alipomwambia: Aslim (Nyenyekea); akanena 'Nimenyenyekea kwa Bwana mlezi wa walimwengu (wote) (2:131)

وَوَصَّىٰ بِهَا إِبْرَاهِيمُ بَيْنَهُ وَيَعْقُوبُ يَدْبِيئِي إِنَّ اللَّهَ اصْطَفَىٰ لَكُمْ الدِّينَ
فَلَا تَمُوتُنَّ إِلَّا وَأَنْتُمْ مُسْلِمُونَ ﴿١٣٢﴾

*"Na Ibrahimu akawausia haya wanawe; na Ya'acquub!
Hakika Mwenyezi Mungu amekuchagulieni Dini hii (Al-
Islaam) basi msife ila mfe mkiwa Waislamu ". (2:132)*

Tahadhari juu ya Watoto

Pamoja na kuwalea watoto wetu ipasavyo, hatuna budi kuchunga mipaka ya Mwenyezi Mungu (s.w) katika kufanya kazi hiyo. Huruma na upendo kwa watoto wetu kamwe kusitupelekee kwenda kinyume na maamrishi ya Mwenyezi Mungu (s.w) na Mtume wake. Muislamu anatakiwa ampende Mwenyezi Mungu (s.w) na Mtume wake kuliko hata anavyoipenda nafsi yake, sembuse nafsi nyingine. Mara nyingi, baadhi ya wazazi, kwa ajili ya kuwapenda na kuwahurumia watoto wao, huwaachia huru kwenda kinyume na maamrishi na makatazo ya Mwenyezi Mungu (s.w). Juu ya hili Allah (s.w) anatunasahi:

يَتَأْتِيهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا لَا تُلْهِكُمْ أَمْوَالُكُمْ وَلَا أَوْلَادُكُمْ عَنْ ذِكْرِ اللَّهِ وَمَنْ
يَفْعَلْ ذَلِكَ فَأُولَئِكَ هُمُ الْخَاسِرُونَ ﴿٩﴾

Enyi mlioamini! Yasikusahaulisheni mali yenu wala watoto wenu kumkumbuka Mwenyezi Mungu! Na wafanyao hayo, hao ndio wenye kuhasirika(63:9).

يَتَأْتِيهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا إِنَّ مِنْ أَرْوَاحِكُمْ وَأَوْلَادِكُمْ عَدُوًّا لَكُمْ
فَأَحْذَرُواهُمْ.....

Enyi mlioamini! Kwa yakini baadhi ya wake zenu na watoto wenu ni maadui zenu, basi jihadharini nao..... (64:14).

إِنَّمَا أَمْوَالُكُمْ وَأَوْلَادُكُمْ فِتْنَةٌ وَاللَّهُ عِنْدَهُ أَجْرٌ عَظِيمٌ ﴿١٥﴾

Bila shaka mali zetu na watoto wenu ni mtihani. Na kwa Mwenyezi Mungu kuna ujira mkubwa kabisa. (64:15).

الْمَالُ وَالْبَنُونَ زِينَةُ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَالْبَاقِيَاتُ الصَّالِحَاتُ خَيْرٌ عِنْدَ رَبِّكَ ثَوَابًا وَخَيْرٌ أَمَلًا ﴿٤٦﴾

Mali na watoto ni pambo la maisha ya dunia. Na vitendo vizuri vibakiavyo ndivyo bora mbele ya Mola wako kwa malipo na tumaini bora. (18:46).

Pamoja na kuwapenda na kuwahurumia wake zetu na watoto wetu na pamoja na kuipenda mali na vyote vingine vinavyopendeka, hatuna budi kuhakikisha kuwa upendo wetu juu ya Mwenyezi Mungu (s.w) na Mtume wake nakupigania dini yake unakuwa juu ya kitu chochote kile kama Mwenyezi Mungu (s.w) anavyotutanabahisha tena katika aya zifuatazo:

يَتَأْتِيهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا لَا تَتَّخِذُوا ءَابَاءَكُمْ وَاِخْوَانَكُمْ اَوْلِيَاءَ اِنِ اسْتَحَبُّوا
الْكُفْرَ عَلَى الْاِيْمَانِ وَمَنْ يَتَوَلَّهُمْ مِّنْكُمْ فَاُولٰٓئِكَ هُمُ الظَّالِمُونَ ﴿٢٣﴾

Enyi mlioamini! Msiwafanye baba zenu na ndugu zenu kuwa vipenzi (vyenu) ikiwa wanastahabu (wanapenda) ukafiri kuliko Uislamu. Na katika nyinyi atakayewafanya hao kuwa ndio vipenzi vyake, basi hao ndio madhalimu.(9:23)

قُلْ اِن كَانَ ءَابَاؤُكُمْ وَاَبْنَاؤُكُمْ وَاِخْوَانُكُمْ وَاَزْوَاجُكُمْ وَعَشِيرَتُكُمْ
وَاَمْوَالٌ اُفْتَرَفْتُمْوهَا وَتَجَارَةٌ تَخْشَوْنَ كَسَادَهَا وَمَسٰكِنُ تَرْضَوْنَهَا
اَحَبُّ اِلَيْكُمْ مِّنَ اللّٰهِ وَرَسُوْلِهِ وَجِهَادٍ فِى سَبِيْلِهِ فَتَرْبُّوْا حَتّٰى يٰٓاْتِيَ
اللّٰهُ بِاَمْرِهٖ ۗ وَاللّٰهُ لَا يَهْدِى الْقَوْمَ الْفٰسِقِيْنَ ﴿٢٤﴾

Sema:Kama baba zenu na wana wenu na ndugu zenu na wake zenu na jamaa zenu na mali mlizochuma, na biashara mnazogopa kuharibikiwa, na majumba mnayoyapenda, ni vipenzi zaidi kwenu kuliko Mwenyezi Mungu na Mtume wake

na kupigania dini yake, basi ngojeni mpaka Mwenyezi Mungu alete amri yake, na Mwenyezi Mungu hawaongozi watu maasi. (9:24).

Jambo jingine muhimu la kuzingatia zaidi katika kuwalea watoto ni kutokuwa na upendeleo wala ubaguzi kati ya watoto. Wazazi wanawajibika sawa kwa watoto wao wote na kila mtoto ana haki sawa na mwengine katika kupendwa na kuhurumiwa na wazazi wake.

Wajibu wa Watoto kwa Wazazi

Wajibu wa watoto kwa wazazi wao ni kuwatii katika kiwango cha hali ya juu, kuwaheshimu na kuwahurumia hasa wanapokuwa wazee. Kuwatii wazazi ni kitendo kinachochukua nafasi ya juu sana katika Uislamu. Utii kwa wazazi huchukuwa nafasi baada tu ya Kumtii Mwenyezi Mungu na Mtume wake. Msisitizo wa kuwatii wazazi, kuwaonea huruma na kuwafanyia ihsani uko wazi katika Qur-an:

﴿ وَقَضَىٰ رَبُّكَ أَلَّا تَعْبُدُوا إِلَّا إِيَّاهُ وَبِالْوَالِدَيْنِ إِحْسَانًا ۚ إِنَّمَا يُبَلِّغُنَّ عَنْكَ
الْكِبَرَ أَحَدُهُمَا أَوْ كِلَاهُمَا فَلَا تَقُلْ لَهُمَا أُفٍّ وَلَا تَنْهَرُهُمَا وَقُلْ لَهُمَا
قَوْلًا كَرِيمًا ﴿٢٣﴾ وَأَخْفِضْ لَهُمَا جَنَاحَ الذُّلِّ مِنَ الرَّحْمَةِ وَقُلْ رَبِّ
أَرْحَمُهُمَا كَمَا رَبَّيْتَنِی صَغِيرًا ﴿٢٤﴾

Na Mola wako amehukumu kuwa msimuabudu yeyote ila Yeye tu. Na (ameagiza) kuwafanyia wema (mkubwa) wazazi. Kama mmoja wao akifikia uzee pamoja nawe, au wote wawili, usiwaambie hata Ah! Wala usiwakemee. Na useme nao kwa msemu wa heshima kabisa. Na uwainamishie bawa la unyenyekevu kwa (kuwaonea) huruma na useme: “Mola wangu! Warehemu (wazee wangu) kama walivyonilea katika utoto”. (17:23-24).

Wazazi, hasa mama, wamestahiki kutiwa kwa kiwango cha hali ya juu, kuwafanyia ihsani na kuhurumiwa na watoto wao hasa wanapokuwa wazee, ili iwe kama malipo ya kazi ngumu ya kuwalea watoto wao. Mtoto hana malipo ya kumlipa mzazi wake kwa kumzaa na kumlea mpaka kufikia utu uzima wake. Malipo anayotakiwa na Mwenyezi Mungu (s.w)

awalipe wazazi wake kwa taabu zote walizochukua katika kumlea ni kumshukuru Mwenyezi Mungu (s.w) na wazazi wake kwa kumtii Mwenyezi Mungu (s.w) na Mtume na kisha kuwatii wazazi wake, kuwafanyia ihsani na kuwahurumia kama tunavyojifunza katika Qur-an:

وَوَصَّيْنَا الْإِنْسَانَ بِوَالِدَيْهِ حَمَلَتْهُ أُمُّهُ وَهْتَا عَلَىٰ وَهْنٍ وَفَصَّلَهُ فِي
 عَمَلَيْنِ أَنْ أَشْكُرَ لِي وَلِوَالِدَيْكَ إِلَيَّ الْمَصِيرُ ﴿١٤﴾

Na tumemuusia mwanaadamu (kuwafanyia ihsani) wazazi wake - mama yake amechukua mimba yake kwa udhaifu juu ya udhaifu na kumnyonyesha katika kipindi cha miaka miwili - (tumemuusia) ya kwamba unishukuru Mimi na wazazi wako, marejeo yenu ni kwangu. (31:14)

وَوَصَّيْنَا الْإِنْسَانَ بِوَالِدَيْهِ إِحْسَانًا حَمَلَتْهُ أُمُّهُ كُرْهًا وَوَضَعَتْهُ كُرْهًا
 وَحَمَلُهُ وَفَصَّلَهُ ثَلَاثُونَ شَهْرًا .....

Na tumemuusia mwanaadamu afanye wema kwa wazazi wake, Mama yake amechukua mimba yake kwa taabu. Na kubeba mimba yake hata kumwachisha ziwa, (uchache wake) ni miezi thelathini..... (46:15).

Pia mtoto mwema, pamoja na kuwatii na kuwahurumia wazazi wake kwa kuwapa kila msaada wanaohitajia, huwaombea dua wakiwa hai au wakiwa wametangulia kufa kwa kusema:

رَبَّنَا اغْفِرْ لِي وَلِوَالِدَيَّ وَلِلْمُؤْمِنِينَ يَوْمَ يَقُومُ الْحِسَابُ ﴿٤١﴾

Mola wetu! Unighufirie mimi na wazazi wangu wote wawili na wanaoamini Siku ya Hisabu. (14:41).

Utii kwa wazazi unatakiwa uendelezwe hata baada ya kufa kwao kama tunavyojifunza katika hadithi:

Abu Usaydi as-Said (r.a) amesimulia: Tulikuwa karibu na Mtume (s.a.w) wakati alipomjia mtu wa ukoo wa Salimah na kumuuliza: Ee Mtume wa mwenyezi Mungu! Kuna utii

mwingine uliobakia kwa wazazi baada ya kutawafu kwao? “Ndio” alijibu Mtume. “Kuwaombea dua, kuwaombea msamaha na maghfira kwa Mwenyezi Mungu (s.w), kutekeleza wasia wao, kuwa na uhusiano mwema na wale mliofahamiana kutokana na wao na kuwaheshimu rafiki zao”. (Abu Daud, Ibn Majah)

Pia katika hadithi iliyosimuliwa na Ibn Umar mtume (s.a.w) amesema:

Utii wa hali ya juu kwa wazazi ni mtu kufanya urafiki na marafiki wa baba yake baada ya kufa kwake. (Muslim).

Hata hivyo, kiwango cha utii na huruma ya mtoto kwa wazazi wawili kinatofautiana. Mama anastahiki kupata nafasi ya kwanza ndio baba afuatie kama tunavyojifunza katika hadithi:

Abu Hurairah amesimulia kuwa mtu mmoja aliuliza: Ee Mtume wa Mwenyezi Mungu! Ni nani hasa anayestahiki upendo wangu wa hali ya juu? “Mama yako”, alijibu Mtume. Kisha akauliza tena: Nani anayefuatia? “Mama yako”, alijibu Mtume. Akauliza tena: Nani anayefuatia? “Mama yako”, alijibu Mtume. Katika maelezo mengine alijibu Mtume: Mama yako, kisha mama yako, kisha mama yako, kisha baba yako, kisha jamaa zako wa karibu, (Bukhari na Muslim).

Mipaka katika kuwatii Wazazi

Pamoja na msisitizo huu mkubwa wa kuwatii wazazi, utii wetu kwao ni lazima ulandane na utii wetu kwa Mwenyezi Mungu (s.w) na Mtume wake. Endapo watatuamrisha tufanye jambo lolote lile linalokwenda kinyume na maamrisha ya Mwenyezi Mungu (s.w) na Mtume wake tutalazimika kutowatii na kubakisha utii wetu kwa Mwenyezi Mungu (s.w) na Mtume wake kama inavyobainishwa katika aya zifuatazo:

وَوَصَّيْنَا الْإِنْسَانَ بِوَالِدَيْهِ حُسْنًا وَإِنْ جَاهَدَاكَ لِتُشْرِكَ بِي
 مَا لَيْسَ لَكَ بِهِ عِلْمٌ فَلَا تُطِعْهُمَا إِلَيَّ مَرْجِعُكُمْ فَأُنَبِّئُكُمْ بِمَا
 كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿٨﴾

Na tumemuusia mwanaadamu afanye wema kwa wazazi wake; na kama wakikushurutiza kunishirikisha na yale usiyo na ilimu nayo, basi usiwatii, kwangu ndiyo marejeo yenu, basi nitakwambieni mliyokuwa mkiyatenda. (29:8).

وَإِنْ جَاهَدَاكَ عَلَىٰ أَنْ تُشْرِكَ بِي مَا لَيْسَ لَكَ بِهِ عِلْمٌ فَلَا تُطِعْهُمَا
 وَصَاحِبُهُمَا فِي الدُّنْيَا مَعْرُوفًا وَاتَّبِعْ سَبِيلَ مَنْ أَنَابَ إِلَيَّ ثُمَّ إِلَيَّ
 مَرْجِعُكُمْ فَأُنَبِّئُكُمْ بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿١٥﴾

Na (wazazi wako) wakikushurutisha kunishirikisha na (yale) ambayo huna ilimu nayo, usiwatii, lakini kaa nao kwa wema hapa duniani; shika njia ya wale wanaoelekea kwangu, kisha marejeo yenu ni kwangu, hapo nitakuambieni mliyokuwa mkiyatenda. (31:15).

Hata hivyo, pamoja na aya hizi kutukataza kuwa tusiwatii wazazi wetu endapo watatuamrisha kumshirikisha Mwenyezi Mungu (utii kwa yeyote yule kinyume na Mwenyezi Mungu ni shiriki), bado tunasisitizwa tuwaheshimu, tuwahurumie na kuwatendea wema kwa kadiri ya uwezo wetu wote katika mambo yote ya kheri. Hana radhi ya Mwenyezi Mungu (s.w) yeyote yule atakayewavunjia heshima na kuwatendea visivyo wazazi wake na hata wazazi wa wengine. Hebu tuzingatie Hadith ifuatyoy:

Abdallah bin Umar amesimulia kuwa Mtume wa Mwenyezi Mungu amesema: Katika madhambi makubwa, ni mtu kuwatukana wazazi wake. Wakauliza (Maswahaba); Ewe Mtume wa Mwenyezi Mungu! Mtu anawezaje kuwatukana wazazi wake? “Ndio” alijibu Mtume, anamtukana baba wa

mwingine ambaye humrudishia kwa kumtukania baba yake na anamtukana mama wa mwingine ambaye humrudishia tusi hilo kwa mama yake. (Bukhari na Muslim).

Wajibu kwa Watumishi wa Nyumbani

Mara nyingi katika familia panakuwa na watumishi wanaojiriwa kusaidia kufanya kazi mbali mbali za nyumbani kama vile uyaya, upishi, utunzaji bustani, udobi, na kadhalika. Uislamu umetukumbusha kuwa mtu kupata wasaa wa kuweka mtumishi wa nyumbani au katika sehemu yeyote ile, sikuwa yeye ni bora kuliko huyo mtumishi, bali ni katika utaratibu wa Allah (s.w) kuwa amewafadhilisha baadhi ya watu juu ya wengine ili wapate kutegemeana. Kama hivi, tajiri anamuhitajia mtumishi na mtumishi anamuhitajia tajiri. Kila mmoja ni muhimu kwa mwingine. Ni katika msingi huu tunawajibika kuwatendea wema watumishi kama ndugu zetu kama inavyohimizwa katika Hadith zifuatazo:

Abdullah bin Omar (r.a) ameeleza kuwa alikuja mtu mmoja kwa Mtume wa Allah na kuuliza, “Ee Mtume wa Allah ni mara ngapi tutamsamehe mtumishi? Mtume alinyamaza kimya. Kisha akamuuliza tena swali lile lakini Mtume (s.a.w) alibaki kuwa kimya. Lilipoulizwa swali lile kwa mara ya tatu Mtume alijibu: “Msamehe mara sabini (70) kila siku.” (Abu Daud)

Abu Dharr ameripoti kuwa Mtume wa Allah amesema: “Allah (s.w) amewajaalia ndugu zenu kuwa chini ya mikono (mamlaka) yenu. Yeyote yule atakayejaaliwa kuwa na mamlaka juu ya ndugu yake, basi na amlishe chakula anachokula yeye, na amvishe kivazi anachovaa yeye na asimpe kazi zinazomzidi kimo (uwezo). Kama atampa kazi zilizo nje ya uwezo wake basi na amsaidie.” (Bukhari na Muslim)

Hadithi hizi zinatufundisha kuwa tuishi vizuri na watumishi wetu na wale tunaishi nao katika familia walio chini ya milki yetu. Tunafundishwa kuwa wakitukosea tusiwanyanyase na kuwapatiliza bali tuwasamehe na kuwaongoza. Vile vile tunawajibika kuwalipa watumishi wetu kwa uadilifu

kwa mujibu wa mkataba wa kazi na tusiwaongezee kazi nje ya zile zilizo katika mkataba. Kwa ujumla, tunawajibika kuishi kindugu na wale walio katika miliki zetu katika familia kwa kuwapa kazi zinazolingana na uwezo wao, kuwapa msaada katika kazi zilizo wazidi kimo na kuwahudumia kwa chakula, mavazi na malazi katika kiwango kile kile tunachojihudumia wenyewe na watoto wetu.

Kuwanyanyasa na kuwafanyia ukatili watumishi wetu na wale tunaokaanao chini ya milki zetu ni katika makosa makubwa mbele ya Allah (s.w) na ni mkosi kama tunavyojifunza katika Hadith zifuatazo:

Abu Bakr Siddiq (r.a) ameeleza kuwa Mtume wa Allah amesema: “Hataingia peponi yule anayewatendea vibaya (anayewafanyia ukatili) wale walio chini ya mamlaka yake.” (Tirmidh, Ibn Majah).

Raafi'I bin Makiith (r.a) ameeleza kuwa Mtume wa Allah amesema: “Kuwatendea wema watu waliochini ya mamlaka yako huleta baraka(fortunes) na kuwafanyia ukatili viumbe chini ya mamlaka yako, huleta mikosi (misfortunes)” (Abu Daud).

Pamoja na kuzingatia mafundisho ya Hadithi hizi hatunabudi kumuangalia Mtume (s.a.w) ambaye ni kiigizo chetu, namna alivyokuwa akiwatendea wema watumishi wake, katika Hadith zifuatazo:

Anas (r.a) ameeleza: “Nilianza kumtumikia Mtume wa Allah nilipokuwa mvulana wa miaka tisa. Nilimtumikia kwa miaka kumi. Hakunigombeza kwa chombo chochote nilichovunja. Pale yeyote katika familia yake aliponigombeza kwa hili au lile alikuwa akimwambia: Mwache kwa sababu, kila kitu kimekadiriwa mwisho wake, ni lazima kiondoke.” (Baihaqi).

Vile vile katika Hadithi nyingine Anas (r.a) anaeleza:

Mtume wa Allah alikuwa mbora wa watu katika tabia. Siku moja alinituma mahali. Kwa jina la Allah nilisema, 'Sitaenda' lakini, katika mawazo yangu nikaona sinabudi kwenda aliponituma Mtume wa Allah. Kisha nilitoka kwenda. Njiani nikakutana na watoto waliokuwa wakicheza katika maeneo ya sokoni. Nikiwa pale, Mtume wa Allah alikuja nyuma yangu na kunishika mkono. Nilipogeuka na kutazama nikaona ni Mtume wa Allah Akaniuliza, huku akitabasamu, "Ee mpendwa Anas! Umeshakwenda kule nilikokutuma?" Nilijibu: "Ndio Ee Mtume wa Allah, ninakwenda" (Muslim)

Tunajifunza kutokana na Hadith hizi kuwa hatunabudi kuwatendea wema watumishi wetu na wale wote waliochini ya mamlaka yetu katika familia. Katika kusisitiza hili turejee tena Hadithi aliyosimulia Aysha (r.a) kuwa amemsikia Mtume (s.a.w) akisema:

Mbora miongoni mwenu ni yule aliye mbora katika (kuwatendea wema) familia yake na (mimi) ni mbora wenu katika familia yangu..." (Ibn Majah)

Wajibu kwa Jamaa wa Karibu

Wanafamilia ni pamoja na mume na mke (Baba na Mama) watoto, wazazi (baba na mama), watumishi na wanaolelewa katika familia. Pamoja na hawa wanafamilia kuna jamaa wa karibu na familia. Hawa ni ndugu wa karibu wa upande wa baba na ndugu wa karibu wa upande wa mama. Hawa ni akina baba mdogo/mkubwa, mama mdogo/mkubwa, wajomba, shangazi na familia zao.

Waislamu wanawajibika kuwafanyia wema ndugu na jamaa zao wa karibu kama inavyosisitizwa katika aya nyingi za Qur-an.

❖ وَأَعْبُدُوا اللَّهَ وَلَا تُشْرِكُوا بِهِ شَيْئًا وَالْوَالِدَيْنِ إِحْسَانًا وَبِذِي الْقُرْبَىٰ
وَالْيَتَامَىٰ وَالْمَسْكِينِ وَالْجَارِ ذِي الْقُرْبَىٰ وَالْجَارِ الْجُنُبِ وَالصَّاحِبِ
بِالْجَنبِ وَابْنِ السَّبِيلِ وَمَا مَلَكَتْ أَيْمَانُكُمْ إِنَّ اللَّهَ لَا يُحِبُّ مَن كَانَ
مُخْتَلًا فَخُورًا ﴿٣١﴾

Mwabuduni Allah wala msimshirikishe na chochote. Na wafanyie ihsani wazazi wawili na jamaa na mayatima na maskini na jirani walio karibu na jirani walio mbali, na rafiki walio ubavuni (mwenu) na msafiri aliyeharibikiwa, na wale iliyomiliki mikono yenu ya kulia. Bila shaka Allah hawapendi wenye kiburi wajivunao.” (4:36).

❖ لَيْسَ الْبِرَّ أَنْ تُولُوا وَجُوهَكُمْ قِبَلَ الْمَشْرِقِ وَالْمَغْرِبِ وَلَكِنَّ الْبِرَّ مَنْ
ءَامَنَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ وَالْمَلَائِكَةِ وَالْكِتَابِ وَالنَّبِيِّينَ وَءَاتَى الْمَالَ
عَلَىٰ حُبِّهِ ذَوِي الْقُرْبَىٰ وَالْيَتَامَىٰ وَالْمَسْكِينِ.....

“Sio wema (tu huo peke yake) kuwa mnaelekeza nyuso zenu pande wa mashariki na magharibi (katika kuswali); bali wema (hasa) ni (wa wale) wanaomwamini Allah na siku ya mwisho, na Malaika na Kitabu na Manabii na wanawapa mali, wanayoipenda, jamaa na mayatima, na maskini...” (2:177)

Hatuhimizwi tu kuwafanyia ihsan jamaa zetu wa karibu, bali pia tunahimizwa tuwafanye wa mwanzo katika kuwafikishia ujumbe wa Uislamu na kuwanasihia kumcha Allah (s.w) kama tunavyojifunza katika aya zifuatazo:

﴿٢١٤﴾ وَأَنْذِرْ عَشِيرَتَكَ الْأَقْرَبِينَ

“Na uwaonye jamaa zako walio karibu (nawe).” (26:214)

يَتَأْتِيهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا فَوَءَا أَنفُسِكُمْ وَأَهْلِيكُمْ نَارًا وَقُودُهَا النَّاسُ
وَالْحِجَارَةُ عَلَيْهَا مَلَائِكَةٌ غِلَاظٌ شِدَادٌ لَا يَعْصُونَ اللَّهَ مَا أَمَرَهُمْ وَيَفْعَلُونَ
مَا يُؤْمَرُونَ ﴿٦٦﴾

“Enyi mlioamini! Jiokoeni nafsi zenu na watu wenu, na moto ambao kuni zake ni watu na mawe. Wanausimamia Malaika wakali wenye nguvu, hawamuasi Allah kwa amri zake na wanatenda wanayoamrisha.” (66:6)

Msikitizo wa kuwafanyia wema jamaa zetu tunaupata pia katika Hadith za Mtume (s.a.w) zifuatazo:

Abu Bakr (r.a) ameeleza kuwa Mtume wa Allah amesema: Hapana dhambi ambayo Allah (s.w) anahalalisha kumpa mtendaji adhabu hapa duniani kabla ya adhabu kali inayomngoja huko akhera kuliko dhambi ya kusababisha machafuko na ghasia dhidi ya serikali halali na kukata udugu”. (Abu Daud, Tirmidh)

Sulayman bin A’amir (r.a) ameeleza kuwa Mtume wa Allah amesema: Kutoa sadaqa kwa maskini kuna faida moja - ya kutoa sadaqa na kutoa sadaqa kwa jamaa wa karibu (ndugu) kuna faida mbili - kutoa sadaqa na kuimarisha udugu.” (Ahmad, Tirmidh, Nisay, Ibn Majah).

Katika Hadith nyingine, iliyosimuliwa na Abu Hurairah (r.a), Mtume wa Allah aliulizwa:

“Ee Mtume wa Allah! Sadaqa ipi iliyo bora kuliko zote? Alijibu: “Sadaqa iliyotolewa kwa muhitaji. Na aanze kutoa kwa ndugu wa karibu (wa damu).” (Abu Daud).

Wajibu kwa Jirani

Pamoja na kuwajibika kutekeleza haki mbali mbali kwa wanafamilia tunawajibika vile vile kuwatendea wema majirani zetu wakiwa waislamu au katika dini nyingine. Qur-an inasisitiza:

.....وَبِالْوَالِدَيْنِ إِحْسَانًا وَبِذِي الْقُرْبَىٰ وَالْيَتَامَىٰ وَالْمَسْكِينِ وَالْجَارِ
ذِي الْقُرْبَىٰ وَالْجَارِ الْجُنُبِ وَالصَّاحِبِ بِالْجَنبِ .....

“... Na wafanyieni ihsani wazazi wawili, jamaa, yatima, maskini na jirani waliokaribu na jirani walio mbali na rafiki walio ubavuni mwenu...” (4:36)

Mtume wa Allah (s.w) ametuusia juu ya suala la kuwafanyia ihsani jirani kwa uzito mkubwa kama tunavyojifunza katika Hadith zifuatazo:

“Anas(r.a) amesimulia kuwa Mtume wa Allah amesema: “Yule ambaye jirani yake hasalimiki kutokana na ukorofi wake, hataingia peponi.” (Muslim)

Aysha na Ibn ‘Umar (r.a) wameeleza kuwa Mtume wa Allah amesema: “Jibril hakuacha kunihimiza juu ya jirani mpaka nikahisi kuwa si muda mrefu jirani atafanywa kuwa mrithi.” (Bukhari na Muslim)

Katika hadith iliyosimuliwa na Ibn Mas‘ud (r.a) Mtume (s.a.w) amesikika akisisitiza:

“... Naapa kwa yule aliyeshikilia maisha yangu mkononi mwake, mtu hatakuwa Muislamu wa kweli mpaka moyo wake na ulimi wake viukiri Uislamu, na hatakuwa muumini wa kweli mapaka jirani yake asalimike na kero zake.” (Ahmad)

Pia Mtume (s.a.w) anatufahamisha kuwa kipimo cha mtu kuwa ni mwema au ni mbaya ni jirani zake kama tunavyojifunza katika Hadith ifuatayo:

Ibn Mas'ud (r.a) ameeleza kuwa mtu mmoja alimuuliza Mtume wa Allah: "Ee Mtume wa Allah! Nitatambuaje kuwa nimefanya mazuri na nitajuaje kuwa nimefanya mabaya?" Mtume (s.a.w) alimjibu: "Utakapowasikia majirani zako wakisema umefanya vizuri," basi umefanya vizuri na utakapowasikia wakisema - umefanya vibaya basi umefanya vibaya.

Huu ndio ukweli kwa sababu majirani wako karibu sana na wewe na kwa hiyo wanajua vema tabia yako.

Wajibu kwa Mayatima

Yatima ni mtoto aliyefiwa na wazazi wake, hasa baba, kabla ya kufikia balebale. Uislamu unatuhimiza kuwatendea wema yatima na kuwatunzia urithi wao kwa uadilifu mpaka wafikie balebale yao na kuwa na akili ya kutunza mali.

..... وَيَسْأَلُونَكَ عَنِ الْيَتَامَىٰ قُلْ إِصْلَاحٌ لَّهُمْ خَيْرٌ وَإِنْ تُخَالِطُوهُمْ فَآخِوَانُكُمْ

"... Na wanakuuliza juu ya mayatima: Sema: Kuwatendea wema ndivyo vizuri. Na kama mkichanganyika nao (ndivyo vyema vile vile),kwani ni ndugu zenu..." (2:220)

Tunajifunza kutokana na aya hii kuwa tunatakiwa tuwatendee wema mayatima na tuishi nao katika familia kama tunavyoishi na watoto wetu. Kukaa nao pamoja kwa huruma na mapenzi kutawafariji na kuziba pengo la kufiwa na mzazi au wazazi wao. Si katika mwenendo wa Kiislamu kuwatenga mayatima kwenye makazi maalumu. Tuishi nao katika familia zetu na tuwasomeshe katika shule wanazosoma watoto wetu.

Kuwanyanyasa mayatima ni katika madhambi makubwa mbele ya Allah (s.w). Si muumini wa kweli yule anayemnyanyasa yatima kama tunavyojifunza katika Qur-an:

أَرَأَيْتَ الَّذِي يُكَذِّبُ بِالْإِيمَانِ ﴿١﴾ فَذَلِكَ الَّذِي يَدْعُ الْيَتِيمَ ﴿٢﴾

“Je, umemuona yule anayekadhibisha dini (asiyeamini malipo ya akhera)? Huyu ni yule anayemsukuma (anayemnyanyasa) yatima.” (107:1-2)

Msisitizo wa kuwatendea wema mayatima pia tunaupata katika hadith zifuatazo:

Abu Hurairah (r.a) amesimulia kuwa Mtume wa Allah amesema: “Kaya (familia) bora kuliko zote ni ile ambamo anatendewa wema yatima; na kaya mbovu kuliko zote ni ile ambamo ananyanyaswa yatima.” (Ibn Majah)

Sahl bin Sa’ad (r.a) ameeleza kuwa Mtume wa Allah amesema: “Mimi na yule anayemlea yatima (kwa wema), akiwa wa kwake au kwa wengine, tutakuwa naye peponi kama hivi - akionyesha kidole cha mwanzo (cha shahada) na kinachofuatia (cha kati) huku vikiwa vimeshikamana bila ya kuachana mwanya wowote”. (Bukhari)

Kuwatendea wema mayatima ni pamoja na kuwatunzia mali zao za urithi kwa uadilifu kama inavyosisitizwa katika Qur-an:

وَأَتُوا الَّذِينَ آمَنُوا مِنْكُمْ وَأَمْوَالَهُمْ وَلَا تَتَّبِعُوا الْخَبِيثَ بِالطَّيِّبِ وَلَا

تَأْكُلُوا أَمْوَالَهُمْ إِلَىٰ أَمْوَالِكُمْ إِنَّهُ كَانَ حُوبًا كَبِيرًا ﴿٢﴾

“Na wapeni mayatima mali zao. Wala msibadilishe kibaya kwa kizuri. Wala msile mali zao pamoja na mali zenu. Hakika (yote) hayo ni jukumu kubwa.” (4:2)

وَابْتَغُوا الْيَتِيمَ حَتَّىٰ إِذَا بَلَغُوا النِّكَاحَ فَإِنْ آنَسْتُمْ مِنْهُمْ رُشْدًا

فَادْفَعُوا إِلَيْهِمْ أَمْوَالَهُمْ وَلَا تَأْكُلُوهَا إِسْرَافًا وَبِدَارًا أَنْ يَكْبَرُوا وَمَنْ

كَانَ غَنِيًّا فَلْيَسْتَعْفِفْ وَمَنْ كَانَ فَقِيرًا فَلْيَأْكُلْ بِالْمَعْرُوفِ فَإِذَا

دَفَعْتُمْ إِلَيْهِمْ أَمْوَالَهُمْ فَأَشْهِدُوا عَلَيْهِمْ وَكَفَىٰ بِاللَّهِ حَسِيبًا ﴿١﴾

Na wajaribuni mayatima (wanapokuwa karibu ya kubaleghe kama wataweza kutumia fedha zao vizuri wakati watakapobaleghe. Wajaribuni kidogo kidogo) mpaka wafike wakati wa kuoa (kubaleghe). Kama mkiwaona wana akili njema, wapeni mali zao. Wala msizile kwa fujo na kwa haraka ya kwamba watakua (wazitake; hebu tuzile upesi). Na mwenye kuwa tajiri basi ajiepushe (na kuchukua ujira katika kuwafanyia kazi zao). Na atakayekuwa mhitaji basi ale kwa namna inayokubaliwa na Sharia. Na mtakapowapa mali zao, basi wavekeeni mashahidi (juu ya kuwa Mwenyezi Mungu anatosha kuwa shahidi. (4:6)

إِنَّ الَّذِينَ يَأْكُلُونَ أَمْوَالَ الْيَتَامَىٰ ظُلْمًا إِنَّمَا يَأْكُلُونَ فِي بُطُونِهِمْ
نَارًا وَسَيَصْلُونَ سَعِيرًا ﴿١٠﴾

Hakika wale ambao wanakula mali ya mayatima kwa dhuluma, bila shaka wanakula moto matumboni mwao; na wataungua katika huo Moto (wa Jahannam) uwakao. (4:10)

Kutokana na aya hizi tunahimizwa kutunza mali za mayatima mpaka watakapofikia umri stahiki ndio tuwakabidhi. Kama tuna uwezo tusitumie chochote kutokana na mali hiyo katika kuwalea. Kama hatuna uwezo tunaruhusiwa tuitumie katika kuwapa mahitaji ya lazima kama vile Elimu, mavazi, n.k; lakini vile vile kwa tahadhari na ungalifu.

Wajibu kwa Maskini na Wasiojiweza

Kila Muislamu wa kweli anawajibika kuwahurumia wanaadamu wenziwe walio katika hali mbaya ya kiuchumi kiasi cha kushindwa kupata mahitaji muhimu ya maisha kama vile chakula, kivazi, makazi ya kuishi, Elimu sahihi ya msingi, na kadhalika. Muumini kwa mujibu wa Qur-an, pamoja na sifa +nyingine, ni yule mwenye tabia ya kuwahurumia wanaadamu wenzake wasio na uwezo na kuwawezesha kupata mahitaji ya msingi ya maisha kama vile chakula. Tunasoma katika Qur-an:

إِنَّ الْأَبْرَارَ يَشْرَبُونَ مِنْ كَأْسٍ كَانَ مِزَاجُهَا كَافُورًا ﴿٥﴾ عَيْنًا
 يَشْرَبُ بِهَا عِبَادُ اللَّهِ يُفَجِّرُونَهَا تَفْجِيرًا ﴿٦﴾ يُوفُونَ بِالنَّذْرِ
 وَيَخَافُونَ يَوْمًا كَانَ شَرُّهُ مُسْتَطِيرًا ﴿٧﴾ وَيُطْعَمُونَ أَلْطَعَامَ عَلَىٰ
 حُبِّهِ مَسْكِينًا وَتَيْمِيمًا وَآسِيرًا ﴿٨﴾ إِنَّمَا نُطْعِمُكُمْ لِوَجْهِ اللَّهِ لَا
 نُرِيدُ مِنْكُمْ جَزَاءً وَلَا شُكُورًا ﴿٩﴾ إِنَّا نَخَافُ مِنْ رَبِّنَا يَوْمًا غُوسًا
 قَمَطِيرًا ﴿١٠﴾ فَوَقْنَهُمْ اللَّهُ شَرَّ ذَلِكَ الْيَوْمِ وَلَقَّهْنَهُمْ نَصْرَةً وَسُرُورًا ﴿١١﴾

Hakika watu wazuri watakunywa kinywaji kilichochoanganyika na kafuri. (Hiyo kafuri) ni mto watakaounywa waja, wa Mwenyezi Mungu; watautitirisha mtitiririsho (mzuri namna watakavyo). (Watu hao ni hawa) wanaotimiza wajibu (wao) na wanaoiogopa siku ambayo shari yake itaenea (sana). Na huwalisha chakula maskini na mayatima na wafungwa, na hali ya kuwa wenyewe wanakipenda (chakula hicho). (Husema wenyewe katika nyoyo zao wanapowapa chakula hicho); “Tunakulisheni kwa ajili ya kutaka radhi ya Mwenyezi Mungu (tu) hatutaki kwenu malipo wala shukurani. “Hakika sisi tunaiogopa kwa Mola wetu hiyo siku yenye shida na taabu.” Basi Mwenyezi Mungu atawalinda na shari ya siku hiyo na kuwakutanisha na neema na furaha. (76:5-11)

Ukiipitia Qur-an utaona imerudiwa mara nyingi katika kuainisha waumini wa kweli na wacha-Mungu kuwa ni “wale wanaosimamisha swala na kutoa yale waliyoruzukiwa na Allah (s.w) kwa njia ya kuwasaidia wanaadamu wenziwe wanaohitajia msaada.

Kinyume chake, tunajifunza katika Qur-an kuwa si muumini wa kweli yule asiyejali kuwahurumia wasio jiweza:

أَرَأَيْتَ الَّذِي يُكَذِّبُ بِالْإِيمَانِ ﴿١﴾ فَذَلِكَ الَّذِي يَدْعُ الْيَتِيمَ ﴿٢﴾ وَلَا
يَخْضُ عَلَىٰ طَعَامِ الْمَسْكِينِ ﴿٣﴾

“Je, umemuona yule anayekadhibisha dini (asiye amini malipo ya akhera)? Huyu ni yule anayemnyanyasa yatima wala hajihimizi kuwalisha maskini.” (107:1-3).

Wajibu wa Wakubwa kwa wadogo na wa Wadogo kwa Wakubwa

Katika utamaduni wa Kiislamu wakubwa kwa umri au kwa Maarifa au kwa mamlaka ya (uongozi), wanawajibika kuwahurumia, kuwapenda, kuwaongoza, kuwaelekeza, kuwashauri na kuwaasa wadogo zao kiumri au kimaarifa au mamlaka. Wakubwa wanawajibika kuamrisha wadogo zao kufanya mema na wanawajibika kukataza maovu wenyewe wakiwa ni viigizo nyema. Kwa kutumia uzoefu wao wanawajibika kuwaelekeza na kuwaongoza katika njia iliyonyooka, wale walio chini yao kiumri na kimamlaka.

Kwa upande mwingine, wadogo kiumri au kimamlaka wanawajibika kuwatii na kuwaheshimu wale walio juu yao kama tunavyoamrishwa:

يَتَأْتِيهَا الَّذِينَ آمَنُوا أَطِيعُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا الرَّسُولَ وَأُولِي
الْأَمْرِ مِنْكُمْ فَإِن تَنَزَعْتُمْ فِي شَيْءٍ فَرُدُّوهُ إِلَى اللَّهِ وَالرَّسُولِ إِن
كُنْتُمْ تُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ ذَلِكَ خَيْرٌ وَأَحْسَنُ تَأْوِيلًا ﴿٥٩﴾

“Enyi mlioamini! Mtiini Mwenyezi Mungu na mtiini Mtume na wenye mamlaka juu yenu, walio miongoni mwenu. Na kama mkikhitilafiana juu ya jambo lolote basi lirudisheni kwa Mwenyezi Mungu na Mtume, ikiwa mnamwamini Mwenyezi na siku ya Mwisho. Hiyo ndiyo kheri nayo ina matokeo bora kabisa.” (4:59).

Kutokana na aya hii tunawajibika kuwatii wakubwa zetu na wale wenye mamlaka juu yetu, baada ya kumtii Allah (s.w) na Mtume (s.a.w).

Lakini hatuwajibiki kuwatii wakubwa zetu na wenye mamlaka juu yetu kinyume na kumtii Allah (s.w) na Mtume (s.a.w).. Wale wenye mamlaka juu yetu wakituamrisha kumuasi Allah (s.w) na Mtume wake (s.a.w), tuwakatalie kwa heshima huku tukiwarejesha kwa mafundisho ya Qur-an na sunnah kuwa: “Hapana utii kwa kiumbe katika kumuasi Muumba.”

Msisitizo wa kuwatii na kuwaheshimu wakubwa zetu kiumri na kimamlaka pia tunaupata katika Hadith zifuatazo:

Ibn Abbas (r.a) amesimulia kuwa Mtume wa Allah amesema: “Si katika sisi (si muumini) yule asiyewahurumia wadogo zetu na kuwaheshimu wakubwa zetu wala haamrishi mema na kukataza mabaya”. (Tirmidh)

Anas (r.a) anaeleza kuwa Mtume wa Allah amesema: “Kama kijana atamuheshimu mtu mzima kutokana na umri wake, naye Allah atajaalia mtu atakayemheshimu katika uzee wake.” (Tirmidh)

Pamoja na msisitizo wa kuwaheshimu wakubwa zetu, hatunabudi kuzingatia mipaka ya Uislamu katika kufanya hivyo. Wakati mwingine kuwaheshimu na kuwatii wakubwa kupita kiasi, hutupelekea kwenye shirk. Kwa kuchelea hili, Mtume (s.a.w) aliwakataza Waislamu kumsifu kupita kiasi kama wakristo walivyofanya kwa mwana wa Maryamu (Issa (a.s) na kumfanya mwana wa Mungu. Hivyo Mtume (s.a.w) ametuelekeza tumsifu kwa kumwita “Mja na Mtume wa Allah”.

Pia kwa kuchelea shirk, Mtume (s.a.w) aliwakataza Waislamu wasimsimamie wakati akiingia kwenye mkutano au akipita njiani kama tunavyojifunza katika Hadith zifuatazo:

Anas (r.a) ameeleza: “Hapana mtu tuliyempenda kuliko Mtume wa Allah. Hatukuwa tunamsimamia kwa sababu alikuwa hapendi kusimamiwa.” (Tirmidh)

Muawiyah (r.a) ameeleza kuwa Mtume wa Allah amesema: “Yeyote yule anayependa watu wamuheshimu kwa

kumsimamia, atarajie kuwa mkazi wa motoni.” (Tirmidh, Abu Daud)

Tunajifunza kutokana na Hadithi hizi kuwa “heshima” isipelekee kuwafanya wengine kuwa wanyonge na dhalili na wengine kuwa watukufu na bora. Tunapo heshimu au kuheshimiwa, hatunabudi kuiweka mbele yetu aya ifuatayo:

يَتَأْتِيهَا النَّاسُ إِنَّا خَلَقْنَاكُمْ مِنْ ذَكَرٍ وَأُنْثَىٰ وَجَعَلْنَاكُمْ شُعُوبًا وَقَبَائِلَ
لِتَعَارَفُوا إِنَّ أَكْرَمَكُمْ عِنْدَ اللَّهِ أَتَقَنُّكُمْ إِنَّ اللَّهَ عَلِيمٌ خَبِيرٌ ﴿١٣﴾

Enyi watu! Kwa hakika tumekuumbeni (nyote) kwa (yule) mwanamume (mmoja; Adamu) na (yule yule) mwanamke (mmoja; Hawa). Na tumekufanyeni mataifa na makabila (mbali mbali) ili mjuane (tu basi siyo mkejeliane). Hakika ahishimiwaye sana miongoni mwenu mbele ya Mwenyezi Mungu ni yule amchaye Mungu zaidi katika nyinyi. Kwa yakini Mwenyezi Mungu ni Mjuzi, Mwenye habari (za mambo yote). (49:13)

Zoezi la Pili

1. Orodhesha mambo ambayo ni haki mke kupewa au kutendewa na mumewe.
2. Bainisha mambo anayostahiki mume kupewa au kutendewa na mkewe.
3. Pamoja na kuwa ni haki ya mke kufanya kazi hata akiwa na mtoto mchanga, ni haki ya mtoto vile vile kulelewa na mama yake. Jadili faida na hasara za mke kusimama ajira miaka miwili ili kulea mwanawe au mtoto kulelewa na mjakazi
4. Soma kwa mazingatio aya ya 13 hadi ya 19 katika sura ya 31. Kisha: Orodhesha dondoo za msingi ambazo mtoto akifunzwa na kulelewa katika misingi hiyo, huwa mtu mwema mwenye heshima na uadilifu wa kutegemewa kuwa raia na kiongozi bora katika jamii.
5. Eleza kwa kutumia mifano hai, kwanini mtoto hapaswi kuwatii wazazi katika kila jambo?
6. Uislamu ni Dini inayojali na kuzingatia haki za kila mtu. Thibitisha kwa muhtasari.

Sura ya Tatu

TALAKA NA EDA

Maana ya Talaka

Talaka ni utaratibu wa kuvunja mkataba wa ndoa waliofunga mume na mke wakati wa kufunga ndoa mbele ya mashahidi wawili. Baada ya kuvunja mkataba huu kwa kufuata sharia ya Kiislamu, mwanamke aliyetalakiwa huwa huru kuolewa na mume mwingine.

Talaka katika Uislamu

Talaka katika Uislamu si jambo la kupendeza. Kwa hiyo mume na mke wanatakiwa wajitahidi kusuluhishana na kuvumiliana ili hatua ya kupeana talaka isifikiwe.

Talaka ni jambo la halali lililo ruhuswa inapokuwa hapana budi na wala si jambo la kulifanyia mas-khara kama tunavyojifunza katika Hadith zifuatazo:

Ibn Umar amesimulia kuwa Mtume wa Mwenyezi Mungu amesema: “Katika halali inayochukiza mbele ya Mwenyezi Mungu (s.w) ni talaka”. (Abu Daud).

Kwa upande mwingine, kama Mwenyezi Mungu (s.w) angaliharamisha talaka, hali ya maisha ingalikuwaje katika familia zile ambazo mume na mke wamekosana kiasi cha kila mmoja kutotaka kumuona mwenziwe! Kwa hiyo, mume au mke atakapofanya kosa au makosa makubwa yasiyovumilika kwa mwenziwe, Mwenyezi Mungu (s.w) ametoa ruhusa wapeane talaka na kuachana kwa wema na mapenzi kama inavyosisitizwa katika Qur-an:

..... الطَّلَقُ مَرَّتَانٍ فَإِمْسَاكَ بِمَعْرُوفٍ أَوْ تَسْرِيحٍ بِإِحْسَانٍ ۗ

Talaka (za kuweza kurejeana) ni mara mbili. Kisha ni kumuweka kwa wema au kumwacha kwa ihsani...”. (2:229).

وَإِذَا طَلَّقْتُمُ النِّسَاءَ فَلَبَّغْنَ أَجْلَهُنَّ فَأُمْسِكُوهُنَّ بِمَعْرُوفٍ أَوْ سَرِّحُوهُنَّ

بِمَعْرُوفٍ .....

Na mtakapowapa wanawake talaka nao wakafikia kumaliza eda yao, basi warejeeni kwa wema au tokaneni nao kwa wema... (2:231).

..... فَأِذَا بَلَغْنَ أَجْلَهُنَّ فَأُمْسِكُوهُنَّ بِمَعْرُوفٍ أَوْ فَارِقُوهُنَّ بِمَعْرُوفٍ

Basi wanapofikia muda wao, ima warejeeni kwa wema, au farikianeni nao kwa wema... (65:2).

Kwakuwa ndoa ni mkataba waliowekeana mume na mke wa kuishi kwa wema na kuachana kwa wema ikibidi kuachana, hapana sababu kabisa ya kujenga chuki na uhasama kati ya wawili hawa kwa sababu tu eti wanashindwa kuuendeleza mkataba wao. Katika aya hizi tunaamrisha kuvunja mkataba huu kwa wema kwa kufuata utaratibu aliouweka Mwenyezi Mungu (s.w) na baada ya hapo kila mmoja kuwa huru.

Suluhu Kati ya Mume na Mke

Wanaadamu wanapoishi pamoja, kutokana na udhaifu wa kibinaadamu kukwaana na kugombana ni jambo la kawaida. Hivyo mume na mke ambao wako karibu sana, hawana budi kuvumiliana kwa kiasi kikubwa. Mmoja akimwona mwenzie amekasirika hana budi kutulizana na kujifanya kama mjinga. Kila mmoja hana budi kujitahidi kwa jitihada zake zote kumtendea wema mwenzake na kumpa haki zake. Vile vile kila mmoja hana budi kuwa tayari kusamehe haki ndogo ndogo alizonyimwa na mwenziwe. Mwenendo huu wa kuvumiliana na kusameheana hudumisha amani na upendo katika nyumba. Hatuna budi kukumbuka kuwa kuvumiliana na kusameheana, hakuleti tu furaha na amani katika nyumba na katika jamii kwa ujumla bali pia ni matendo ya kiucha-Mungu yenye malipo makubwa mbele ya Mwenyezi Mungu (s.w) kama tunavyojifunza katika Qur-an:

وَلْيَعْتُوا وَلِيَصْفَحُوا أَلَا تُحِبُّونَ أَنْ يَغْفِرَ اللَّهُ لَكُمْ وَاللَّهُ غَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿٢٢﴾

“... Na wasamehe na waachilie mbali (yaliyopita). Je, nyinyi hampendi Mwenyezi Mungu akusameheni? Na Mwenyezi Mungu ni Mwingi wa msamaha, Mwingi wa rehema (basi nanyi sifiken na sifa hizi)”. (24:22).

وَجَزَاءُ سَيِّئَةٍ سَيِّئَةٌ مِثْلُهَا فَمَنْ عَفَا وَأَصْلَحَ فَأَجْرُهُ عَلَى اللَّهِ إِنَّهُ لَا

يُحِبُّ الظَّالِمِينَ ﴿٤٠﴾

Na malipo ya ubaya ni ubaya ulio sawa na ubaya huo; lakini anayesamehe na kusuluhisha ugomvi, ujira wake uko kwa Mwenyezi Mungu; bila shaka yeye hawapendi madhalimu.. (42:40)

Aya hizi zinatufahamisha kuwa kusamehe ni sababu ya mtu kusamehewa makosa yake na Mola wake na pia ni sababu ya kupata malipo makubwa mbele ya Mwenyezi Mungu (s.w). Hivyo ikitokea mume na mke wakahitilafiana na kugombana, hawana budi kujisuluhisha wenyewe kwa njia hii ya kusubiri na kusameheana kama Mwenyezi Mungu (s.w) anavyotushauri katika Qur-an:

وَإِنِ امْرَأَةٌ خَافَتْ مِنْ بَعْلِهَا نُشُورًا أَوْ إِعْرَاضًا فَلَا جُنَاحَ عَلَيْهِمَا أَنْ

يُصْلِحَا بَيْنَهُمَا صُلْحًا وَالصُّلْحُ خَيْرٌ وَأُحْضِرَتِ الْأَنْفُسُ الشُّحَّ وَإِن

تُحْسِنُوا وَتَتَّقُوا فَإِنَّ اللَّهَ كَانَ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرًا ﴿١٢٨﴾

Na kama mke akiona kwa mume wake kugombana gombana na kutengana tengana, basi si vibaya kwao wakitengeneza baina yao suluhu (njema wakastahimiliana bila kuachana) maana sulhu ni kitu bora. Na nafsi zimewekewa ubakhili mbele (hakuna mtu anayetaka kumuachia mwingine haki yake). Na kama mkifanya mema (kuwafanyia wake zenu) na mkimcha Mwenyezi Mungu (msiwapunguzie haki zao, bila shaka Mwenyezi Mungu atakulipeni) kwani Mwenyezi Mungu anazo habari za yote mnayoyatenda. (4:128).

Ikitokea mume na mke wenyewe wameshindwa kujisuluhisha mpaka ugomvi ukajitokeza nje, Waislamu walio karibu nao kwa urafiki, ujirani, udugu, n.k. waingilie kati na kuwapatanisha ndugu zao kabla sumu ya shetani haijaenea katika nyumba. Msuluhishaji atumie busara kubwa na ajitahidi kwa kadiri ya uwezo wake katika kufanya kazi hiyo akijua kuwa hiyo ni kazi nyeti na yenye malipo makubwa sana mbele ya Mwenyezi Mungu (s.w) kama tunavyosoma katika Qur-an:

﴿لَا خَيْرَ فِي كَثِيرٍ مِّن نَّجْوَاهُمْ إِلَّا مَنْ أَمَرَ بِصَدَقَةٍ أَوْ مَعْرُوفٍ أَوْ إِصْلَاحٍ بَيْنَ النَّاسِ وَمَن يَفْعَلْ ذَلِكَ أَبْتَغَاءَ مَرْضَاتِ اللَّهِ فَسَوْفَ نُؤْتِيهِ أَجْرًا عَظِيمًا﴾

Hakuna kheri katika mengi wanayoshauriana kwa siri. Isipokuwa (mashauri ya) wale wanaoamrisha kutoa sadaqa au kufanya mema au kupatanisha baina ya watu. Na atakayefanya hivi kwa kutaka radhi ya Mwenyezi Mungu, basi tutampa ujira mkubwa. (4:114).

Msuluhishi huyu akishindwa, kabla mume hajakimbilia kutoa talaka au mke hajakimbilia kudai talaka, ni vyema Waislamu hawa wakashitakie ugomvi wao kwa kadhi. Kadhi atajitahidi kuwapa mawaidha mazuri na kumkumbusha kila mmoja haki zake na wajibu wake kwa mwingine, kisha baada ya kumsikiliza kila mmoja wao kuhusiana na ugomvi wao, hatatoa uamuzi pale pale bali ataomba muda wa kupekua zaidi kesi hiyo. Kadhi atachagua ndugu waadilifu kutoka kila upande watakaomsaidia kupeleleza kiini cha ugomvi na ni nani aliyekosea mwenziwe.

Kisha Kadhi atamuita mume na mke na kuwapatanisha akisaidiana na jamaa wa kwa mume na mke. Kadhi atamsihi mkosa asirejee tena makosa yake na amtake mwenziwe msamaha na vile vile aombe msamaha kwa Mwenyezi Mungu (s.w). Pia aliyekosewa ataombwa amsamehe mwenzake ili naye Mwenyezi Mungu amsamehe makosa yake na kupata ujira mkubwa kutoka kwake. Wawili hawa wakiwa na nia ya kupatana, baada ya hatua hizi, Mwenyezi Mungu (s.w) ameahidi kuwapatanisha kama tunavyojifunza katika aya ifuatayo:

وَإِنْ خِفْتُمْ شِقَاقَ بَيْنِهِمَا فَابْعَثُوا حَكَمًا مِّنْ أَهْلِهِ
 وَحَكَمًا مِّنْ أَهْلِهَا إِنْ يُرِيدَا إِصْلَاحًا يُوَفِّقِ اللَّهُ بَيْنَهُمَا إِنَّ
 اللَّهَ كَانَ عَلِيمًا خَبِيرًا ﴿٣٥﴾

Na kama mkijua kuwa kuna ugomvi baina ya mke na mume basi pelekeni mwamuzi mmoja katika jamaa za mwanamume na mmoja katika jamaa za mwanamke. Kama wakitaka mapatano Mwenyezi Mungu atawapatanisha. Hakika Mwenyezi Mungu ni Mjuzi wa habari za siri na habari za dhahiri. (4:35).

Ni nani mbora wa kutekeleza ahadi yake kuliko Mwenyezi Mungu? Hivyo, mume na mke wasikimbilie talaka bali wajitahidi kutafuta suluhu baina yao kwa nia njema na kwa jitihada zao zote. Ndipo waachane endapo suluhu itashindikana kabisa. Na kutokana na ahadi hii, haitashindikana endapo watakuwa wacha Mungu.

Pia kabla ya kufikia hatua ya talaka, mume na mke wanaruhusiwa kutengana kwa muda wa miezi mine. Suluhu ikishindikana katika muda huo itabidi waachane kama tunavyojifunza katika Qur-an:

لِّلَّذِينَ يُؤَلُّونَ مِن دَسَائِهِمْ تَرَبُّصُ أَرْبَعَةِ أَشْهُرٍ فَإِن فَاءُوا فَإِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ
 رَّحِيمٌ ﴿٣٦﴾ وَإِن طَلَّقُوا الطَّلَاقَ فَإِنَّ اللَّهَ سَمِيعٌ عَلِيمٌ

Kwa wale wanaoapa kwamba watajitenga na wake zao, (muda wao) ni kungojewa miezi mine. Na kama wakirejea, basi Mwenyezi Mungu ni mwingi wa kusamehe, mwingi wa kurehemu. Na wakiazimia kuacha (basi) Mwenyezi Mungu ni mwenye kusikia, mwenye kujua. (2:226-227)

Haki ya Kutaliki

Katika jamii nyingi za kijahili haki ya kutoa talaka iko kwa mwanamume tu na mwanamke hana haki yoyote ya kumtaliki mumewe. Katika sheria ya Kiislamu haki ya kutoa talaka iko kwa wote, mume na mke.

(a)Haki ya Mume kutoa talaka

Ilivyo katika kawaida ya maumbile mwanamume ndiye anayeanza kutoa posa au pendekezo la kuoana. Katika sheria ya Kiislamu, mwanamume pia ndiye anayepaswa kutoa mahari kumpa anayemtaka waoane, ndiye mwenye jukumu la kumlisha mkewe na kukidhi haja zake zote, na ndiye kiongozi wa familia. Kwa kuzingatia ukweli huu. Uislamu umempa haki ya kutoa talaka lakini iwe inapokuwa hapana budi na iwe ni kwa wema na kwa kutekeleza masharti yaliyowekwa na sheria.

(b)Haki ya mke kumwacha mumewe

Ndoa katika Qur-an imeelezwa kuwa lengo lake ni kuleta upendo na huruma kati ya mume na mke - (Rejea Qur-an, 30:21). Endapo mwanamke ataona sababu za msingi ambazo, zinaifanya ndoa yao isifikie lengo hili, mwanamke anapewa uhuru wa kudai talaka kwa mumewe. Mumewe akimkatalia, anaruhusiwa mwanamke kwenda mbele ya vyombo vya Sheria ya Kiislamu na kudai talaka. Itabidi mume alazimishwe kutoa talaka iwapo vyombo hivi vya sheria vitashindwa kuwasuluhisha. Wakati mwingine, mwanamke anaweza kumtaliki mumewe bila hata ya kukubaliana naye au kupitia mahakamani. Inawezekana hivi kwa namna mbili:

(i)Kama tangu mwanzo, katika kufunga mkataba wa ndoa mume alikubaliana na mkewe kuwa atakuwa na uhuru wa kuvunja ndoa, endapo mume atamfanyia au atafanya jambo fulani asilolipenda; basi atakapovunja ahadi hiyo, mkewe atakuwa na uhuru wa kumwacha bila ya kudai talaka kwake au mahakamani. Kwa maana nyingine mwanamume tangu mwanzo katika mkataba wao wa ndoa, amempa mkewe haki ya kumtalakisha, endapo atafanya au atamfanyia jambo fulani asilolipenda. Talaka ya aina hii huitwa “Khul”.

(ii)Kama katika mkataba wa ndoa, mwanamume alitoa haki yake ya “kutamka” talaka na kumpa mkewe ili kumpa uhuru na uwezo zaidi wa kuvunja mkataba wa ndoa endapo ataona haifikii lengo lake.

(c)Kuvunja ndoa kwa makubaliano ya mume na mke:

Wakati mwingine, mume na mke wote baada ya kuona kuwa hawaishi kwa maelewano kama ilivyotarajiwa, wana uhuru wa kukubaliana kuachana kwa wema. Mahakama ya Kiislamu haitaingilia

kati, labda itokee kuvunjwa kwa sheria nyingine kutokana na kuachana kwao huko. Aina hii ya Talaka huitwa “Mubarat”.

(d)Haki ya Mahakama ya Kiislamu katika kuvunja Ndoa

Wakati mwingine, hata bila ya makubaliano ya mume na mke, mahakama ya Kiislamu ina uwezo wa kuvunja ndoa. Kwa mfano talaka ya aina ya “Li’aan” husimamiwa na serikali.

Aina za Talaka

Kuna aina nyingi za talaka ambazo ni vyema kila Muislamu akazifahamu. Kutojua talaka inavyopatikana, mtu anaweza kukaa na mke aliyekwisha achika kitambo. Kuna aina nyingi za talaka lakini tunaweza kuzigawanya kwenye makundi makuu mawili:

- (1)Talaka Rejea.
- (2)Talaka isiyorejewa.

1.Talaka Rejea

Talaka rejea ni aina yoyote ya talaka ambayo inampa mtu fursa ya kumrejea mkewe baada ya kumpa talaka na baada ya kuona kuwa kuna haja ya kusuluhishana na kurejeana. Kuna aina kubwa mbili za talaka rejea.

- (a)Talaka moja. (Talaki-Ahsan).
- (b)Talaka mbili (Talaki-Hasan).

(a)Talaka Moja:

Talaka moja hupatikana baada ya mume mwenye akili timamu kumtamkia mkewe akiwa katika twahara maneno ya kudhihirisha dhamira ya kumwacha kama vile: “Nimekuacha”, baada ya eda kwisha mkewe huyo atakuwa ameachika kwa talaka moja.

(b)Talaka Mbili:

Katika aina hii ya talaka, mume baada ya kushindwa kufikia suluhu na mkewe, huamua kumuacha kwa talaka mbili kwa kumuandikia au kumtamkia kuwa amemuacha katika twahara ya kwanza (kama tulivyoona katika talaka moja), kisha kumtamkia tena kuwa amemuacha talaka ya pili katika twahara ya pili au ya tatu. Pia inahesabiwa talaka mbili kama baada ya kutoa talaka moja, wawili walipatana na kurejeana kabla ya kipindi cha eda kwisha,kisha wakakosana wakati mwingine kiasi cha kufikia hatua ya mume kutoa talaka nyingine. Vile vile kama wawili

baada ya kuachana kwa talaka moja, watafikia maafikiano ya kuoana tena kisha wakagombana tena kiasi cha kupeana talaka, zitahesabika talaka mbili.

Utaratibu mwingine wa kuacha kwa talaka mbili ni sawa tu na ule wa kuacha kwa talaka moja tuliouona. Hii nayo ni talaka rejea, kwa maana ya kwamba mtu anaweza kumrejea mkewe kabla ya kipindi cha eda kwisha. Pia baada ya kuachana mwanamume anaruhusiwa kufunga tena ndoa na mke aliyemuacha endapo wataelewana na akiwa bado hajaolewa na mume mwingine. Mke aliyeachwa kwa talaka zaidi ya mbili harejewi tena kama inavyosisitizwa katika Qur-an:

.....
الطَّلَاقُ مَرَّتَانٍ فَإِمْسَاكَ بِمَعْرُوفٍ أَوْ تَسْرِيحٍ بِإِحْسَانٍ

Talaka (unazoweza kumrejea mwanamke) ni (zile zilizotolewa) mara mbili. Kisha kumuweka kwa wema au kumwacha kwa ihsani... (2:229).

Aina nyingine za talaka rejea ni hizi zifuatazo

(c) Talaka ya 'Ilaa

Aina hii ya talaka inapatikana kwa mtu kuamua kujitenga na mkewe zaidi ya miezi mine. Katika jamii za kijahilia palikuwa na tabia ya wanaume, kwa sababu mbali mbali, kuapa kutofanya tendo la ndoa na wake zao kwa kipindi kisichojulikana. Uislamu unamruhusu mtu kutengana na mkewe kwa kipindi kisichozidi miezi mine.

لِّلَّذِينَ يُؤُولُونَ مِن نِّسَابِهِمْ تَرَبُّصُ أَرْبَعَةِ أَشْهُرٍ فَإِن فَاءُوا فَإِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ

رَّحِيمٌ ﴿٢٢٦﴾

Kwa wale wanaoapa kwamba watajitenga na wake zao (muda wao) ni kungojewa miezi mine. Na kama wakirejea (wakatangamana na wake zao) basi Mwenyezi Mungu ni Mwingi wa kusamehe (na) mwingi wa kurehemu. (2:226).

Baada ya miezi mine kupita bila ya mume kumrejea mkewe, ndoa itavunjika, bila hata ya kutamka kuwa amemuacha. Kama atataka kumrejea tena mkewe itambidi afunge ndoa upya. Ni kwa mtazamo huu

vile vile, mwanamke ana haki ya kudai talaka mbele ya kadhi endapo mumewe atakuwa amemsusa (amemuacha bila ya maagano yoyote) zaidi ya miezi mine. Mwanamke huyu atakuwa ameachika Kiislamu na atakuwa huru kuolewa na mume mwingine. Hekima ya hukumu hii ni kuwapa wanawake haki zao na uhuru wao wanaostahiki.

(d) Talaka ya Zihhaar

Katika jamii ya Waarabu wakati wa ujahili, palikuwa na aina nyingine ya kumsusa mke kwa kumwambia: “Ninakuona kama mgongo wa mama yangu”. Baada ya mume kutamka maneno haya hakuwa tena anamuingilia mkewe na kumtekelezea vilivyo haki zake nyingine na wala hakuwa anamwacha ili apate kuolewa na mume mwingine. Uislamu umekataza desturi hii na kuwaadhibu vikali wale wanaofanya hivyo kama tunavyojifunza katika aya zifuatazo:

قَدْ سَمِعَ اللَّهُ قَوْلَ الَّتِي تُجَادِلُكَ فِي زَوْجِهَا وَتَشْتَكِي إِلَى اللَّهِ وَاللَّهُ
يَسْمَعُ تَحَاوُرَ كُفْرًا إِنَّ اللَّهَ سَمِيعٌ بَصِيرٌ ﴿١﴾ الَّذِينَ يُظَاهِرُونَ مِنْكُمْ مِمَّن
يَسَاءِلُهُمْ مَا هُنَّ أُمَّهَاتُهُمْ إِنَّ أُمَّهُتَهُمْ إِلَّا الَّتِي وَلَدْنَهُمْ وَإِنَّهُمْ لَيَقُولُونَ
مُنْكَرًا مِمَّنَّ الْقَوْلِ وَزُورًا وَإِنَّ اللَّهَ لَعَفُوفٌ غَفُورٌ ﴿٢﴾

Mwenyezi Mungu amekwisha sikia usemi wa mwanamke yule anayejadiliana nawe sababu ya mumewe, na anashtaki mbele ya Mwenyezi Mungu; na Mwenyezi Mungu anayasikia majibizano yenu; hakika Mwenyezi Mungu ni mwenye kusikia, mwenye kuona. Wale miongoni mwenu wawaambiao wake zao kuwa wanawaona kama mama zao (kwa hivyo wakajiepusha nao wasiwaingilie, wala wasiwape ruhusa ya kuolewa na waume wengine); hao si mama zao. Hawakuwa mama zao ila wale walio wazaa wanasema neno baya na la uwongo. Na Mwenyezi Mungu ni mwenye msamaha, mwenye maghfirah. (58:1-2)

وَالَّذِينَ يُظَاهِرُونَ مِن نِّسَابِهِمْ ثُمَّ يَعُودُونَ لِمَا قَالُوا فَتَحْرِيرُ رَقَبَةٍ مِّن قَبْلِ أَن يَتَمَاسَّ ذَٰلِكُمْ تُوعَظُونَ بِهِ ۗ وَاللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرٌ ﴿٦٧﴾ فَمَن لَّمْ يَجِدْ فَصِيَامَ شَهْرَيْنِ مُتَتَابِعَيْنِ مِن قَبْلِ أَن يَتَمَاسَّ ۖ فَمَن لَّمْ يَسْتَطِعْ فَاطْعَامَ سِتِّينَ مَسْكِينًا ذَٰلِكَ لِيُؤْمِنُوا بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ ۗ وَتِلْكَ حُدُودُ اللَّهِ ۗ وَلِلْكَافِرِينَ عَذَابٌ أَلِيمٌ ﴿٦٨﴾

Na wale wawaitao wake zao mama zao, kisha wakarudia katika yale waliyoyasema (wakataka kuwarejea wake zao wakae kama mke na mume), basi wampe mtumwa uhuru kabla ya kugusana. Mnapewa maonyo kwa haya. Na Mwenyezi Mjungu anajua mnayoyatenda Na asiyepata (mtumwa) basi afunge saumu ya miezi miwili mfululizo kabla ya kugusana; na asiyeweza basi awalisha maskini sitini (kila maskini kibaba kimoja). (Mmeamrisha) haya ili mumuamini Mwenyezi Mungu na Mtume wake, na hiyo ni mipaka ya Mwenyezi Mungu; na kwa makafiri iko adhabu iumizayo. (58:3-4)

Tunajifunza katika aya hizi kuwa, mtu akimsusia mkewe kwa kumwambia kuwa anamuona kama mama yake anaharamishiwa mkewe na hawezi tena kumrejea kama mkewe mpaka atoe kafara kwa:

- (a) Kumwacha mtumwa huru.
- (b) Kama hana mtumwa, kufunga miezi miwili mfululizo (bila ya kupumzika katikati).
- (c) Kama hana uwezo wa kufunga kwa sababu za kisheria zinazomruhusu mtu kutofunga Ramadhani, atalisha maskini sitini.

Kama mtu hatatekeleza adhabu hii kwa hiari yake, mahakama ya Kiislamu itaingilia kati na kumlazimisha kufanya hivyo, ili mkewe awe halali kwake. Muda wa miezi mine ukipita kabla hajatekeleza adhabu hii, mkewe atakuwa ameachika kama ilivyo katika talaka ya 'Illa. Mkewe

atakuwa huru kuolewa na mume yeyote aliye halali kwake. Pia mume anaweza kumreja mkewe kwa ndoa mpya, endapo atamuwahi kabla hajaolewa na mwingine lakini pia kwa kutekeleza adhabu iliyotolewa, Qur'an 58:3-4).

(e) Talaka ya Khul

Hii ni aina ya talaka ambayo inapatikana kwa mwanamke kudai aachwe. Kama mwanamke atakuwa hapati furaha na amani katika ndoa ya mume aliye naye, kwa sababu zake mwenyewe ana haki ya kudai talaka kwa mumewe na itabidi mumewe ampe talaka kwa kufuata utaratibu wa kawaida wa kutoa talaka, na baada ya kipindi cha eda, mwanamke atakuwa ameachika. Kama mke amedai apewe talaka kwa sababu zake mwenyewe bila ya mumewe kumnyima haki yake yeyote, atalazimika kumrudishia mumewe mahari, ili iwe kikomboleo kwake. Hata hivyo, wanaume wanaweza kusamehe mahari hayo. Ilivyo kawaida mwanamume haruhusiwi kudai mahari kama ndiye aliyetoa talaka, kama inavyobainishwa katika Qur-an:

..... وَلَا يَجُلْ لَكُمْ أَنْ مِمَّا آتَيْتُمُوهُنَّ شَيْئًا إِلَّا أَنْ يَخَافَا أَلَّا يُقِيمَا حُدُودَ اللَّهِ فَإِنْ خِفْتُمْ أَلَّا يُقِيمَا حُدُودَ اللَّهِ فَلَا جُنَاحَ عَلَيْهِمَا فِيمَا افْتَدَتْ بِهِ تِلْكَ حُدُودُ اللَّهِ فَلَا تَعْتَدُوهَا وَمَنْ يَتَعَدَّ حُدُودَ اللَّهِ فَأُولَئِكَ هُمُ الظَّالِمُونَ ﴿٢٢٩﴾

.....Wala si halali kwenu kuchukua chochote mlichowapa (wake zenu), isipokuwa (wote wawili) wakiogopa ya kwamba hawataweza kusimamisha mipaka ya Mwenyezi Mungu (yaani hawataweza kuishi kwa wema). Basi mkiogopa kwamba hawataweza kusimamisha mipaka ya Mwenyezi Mungu, hapo itakuwa hapana dhambi kwao (mwanamume wala mwanamke katika) kupokea (au kutoa) ajikomboleacho mwanamke. Hii ndiyo mipaka ya Mwenyezi Mungu; basi msiiruke. Na watakaoiruka mipaka ya Mwenyezi Mungu, hao ndio madhalimu. (2:229).

Ilivyo katika sheria ni kwamba kabla mwanamke hajafikia kuomba talaka, atamshitaki mumewe katika mahakama ya Kiislamu au kwa Kadhi,

endapo atakuwa anamtesa au kumdhulumu haki zake. Mwanamume atashauriwa kutekeleza wajibu wake kwa mkewe. Mwanamume akizidi kukengeuka, itabidi mke adai talaka mbele ya mahakama, kama mume amekataa kutoa talaka kwa hiari yake. Kwa hali hii, kwa kuwa mwanamke ndiye aliyekosewa, hatalazimika kurudisha mahari au chochote alichopewa na mumewe. Na mwanamume naye hatalazimika kumpa kitoka nyumba.

Wanawake wanaodai talaka kwa sababu zao binafsi zisizo za msingi, kwa sababu tu eti wanataka kubadilisha mazingira, wajue kuwa mchezo huo ni mbaya sana mbele ya Mwenyezi Mungu (s.w) kama tunavyojifunza katika Hadith:

Shaaban(r.a)ameeleza kuwa Mtume wa Mwenyezi Mungu amesema: Mwanamke yeyote atakaye dai talaka kwa mumewe bila kosa, hata harufu ya Pepo imeharamishwa kwake. (Ahmad, Tirmidh).

(f) Talaka ya Mubarat

Talaka hii inapatikana kwa makubaliano ya mume na mke kuachana kwa wema baada ya kuona kuwa hakuna maelewano katika ndoa.

2.Talaka Isiyorejewa

Talaka isiyorejewa ni ile ambayo mtu hawezi tena kumreja mkewe hata kama watasuluhishana kabla ya eda au baada ya eda. Kuna aina kuu mbili za talaka zisizorejewa:

(a)Talaka Tatu.

(b)Talaka ya Li'aan.

(a)Talaka tatu

Talaka tatu zinapatikana kwa kutamka dhamira ya kumuacha mke mara tatu katika kila twahara ndani ya twahara tatu za eda. Vile vile zitahesabika talaka tatu kama mume katika muda wa ndoa yao amewahi kutoa talaka rejea mbili kwa kipindi kimoja cha eda au vipindi tofauti ambapo walipatana na kurejeana. Pia kama mtu na mkewe waliwahi kuvunja ndoa mara moja kwa talaka mbili kisha mara zote hizo mbili walipatana kufunga ndoa tena watakapopeana talaka katika ndoa yao hii ya mwisho, talaka hiyo itahesabika kuwa ni talaka ya tatu.

Ni kinyume kabisa na sheria ya Kiislamu kutoa talaka tatu mfululizo katika kikao kimoja au katika twahara moja kwa matamshi. Wanachuoni wengi wamekubaliana kuwa talaka ya namna hiyo itahesabiwa kuwa ni talaka moja. Waislamu wanaofanya hivyo, wajue kuwa huko ni kuzifanyia mzaha aya za Mwenyezi Mungu na kuvuka mipaka ya Mwenyezi Mungu.

..... وَمَنْ يَتَعَدَّ حُدُودَ اللَّهِ فَقَدْ ظَلَمَ نَفْسَهُ ۖ

“.....Na anayeruka mipaka ya Mwenyezi Mungu basi amejidhulumu nafsi yake.....” (65:1).

Uislamu umekataza vikali mchezo wa kutoa talaka tatu kwa mpigo kama tunavyojifunza katika hadithi:

Mahmuud bin Labiid (r.a) ameeleza kuwa Mtume wa Mwenyezi Mungu alieelezwa juu ya mtu aliyetoa talaka tatu mfululizo kwa mkewe. Kisha Mtume alisimama akiwa amechukizwa sana na akasema: “Unacheza na Kitabu cha Mwenyezi Mungu (s.w) nikiwa bado tupo pamoja (nikiwa bado sijafa)?” (Mtume alikasirika) kwa kiasi ambacho mtu mmoja alisimama akauliza: Je, siwezi kumuua? (Nisai)

Hukumu ya talaka tatu ni kwamba baada ya mume kutamka talaka ya tatu hawezi tena kumreja mkewe katika kipindi cha eda hata kama watapatana vipi. Baada ya kipindi cha eda kwisha, mkewe atakuwa ameachika kwa talaka tatu na atakuwa huru kuolewa na mume mwingine yeyote aliyehalalishwa kwake katika sheria ya Kiislamu. Lakini ni haramu mwanamke huyo kuolewa na mumewe wa kwanza mpaka aolewe na mume mwingine. Kisha akiachika kwa mume wa pili kwa sababu za msingi au akiachwa mjane, ndipo itakuwa halali kwake kuolewa na mume wake wa kwanza. Ndoa ya namna hii inajulikana kwa jina la “Tahliil”. Qur-an inabainisha hukumu hii katika aya ifuatayo:

فَإِنْ طَلَّقَهَا فَلَا تَحِلُّ لَهُ مِنْ بَعْدُ حَتَّى تَنْكِحَ زَوْجًا غَيْرَهُ ۗ فَإِنْ طَلَّقَهَا
 فَلَا جُنَاحَ عَلَيْهِمَا أَنْ يَتَرَاجَعَا إِنْ ظَنَّا أَنْ يُقِيمَا حُدُودَ اللَّهِ ۗ وَتِلْكَ حُدُودُ
 اللَّهِ يُبَيِّنُهَا لِقَوْمٍ يَعْلَمُونَ ﴿٢٣٠﴾

Na kama amempa talaka (ya tatu) basi (mwanamume huyo) si halali kwake baada ya hapo mpaka aolewe na mume mwingine. Na (mwanamume huyo mwingine) akimwacha, basi hapana dhambi kwao kurejeana (kwa kuoana tena) wakiona kuwa watasimamisha mipaka ya Mwenyezi Mungu. Na hii ni mipaka ya Mwenyezi Mungu anayoibainisha kwa watu wajuao. (2:230)

Hukumu hii kali imetolewa ili Waislamu wasifanye mas-khara na talaka. Kuna baadhi ya Waislamu, wakikwaruzana tu kidogo na wake zao hutishia talaka au anatoa talaka kabisa. Mtu akiendelea na mchezo huu atajistukia ameshamuacha mkewe kwa talaka tatu na hana namna tena ya kumrejea. Ni katika mchezo huu wa kutoa talaka tatu bila kufikiri na kumuogopa Mwenyezi Mungu, baadhi ya Waislamu wameishia katika majuto. Baadhi ya Waislamu wanadiriki kumdanganya Mwenyezi Mungu kwa mtu kumuhonga mume mwingine amuo mtalaka wake kwa lengo la kumuacha baada ya muda mfupi (na ikiwezekana asimguse) ili awe halali kuolewa na mume wake wa mwanzo. Huku ni kuzifanyia mzaha sheria za Mwenyezi Mungu na ni Haramu ya uwazi. Ndoa za namna hiyo hazisihii mbele ya Mwenyezi Mungu (s.w).

(b) Talaka ya Li'aan

Talaka hii hupatikana kwa viapo viwili cha mume na mke. Ikitokea kwamba mume au mke amemkamata mwenzie ugoni lakini hapana mashahidi wanne walioshuhudia kitendo hicho ila yeye mwenyewe itabidi, kama mume ndiye aliyemkamata mkewe ugoni, aape kwa kurudia mara nne kuwa anashuhudia kuwa mkewe mzinifu, kisha mara ya tano aape kwamba laana ya Mwenyezi Mungu iwe juu yake ikiwa yeye ni miongoni mwa waongo. Mke naye ataapa mara nne kujitetea kuwa yeye hakufanya kitendo hicho kisha mara ya tano aape kuwa laana ya

Mwenyezi Mungu iwe juu yake kama mumewe ni miongoni mwa wasemao kweli. Viapo hivi vinabainishwa katika aya zifuatazo:

وَالَّذِينَ يَرْمُونَ أَزْوَاجَهُمْ وَلَمْ يَكُن لَّهُمْ شُهَدَاءُ إِلَّا أَنفُسُهُمْ
فَشَهَدَةُ أَحْدِهِمْ أَرْبَعٌ شَهَدَاتٍ بِاللَّهِ إِنَّهُ لَمِنَ الصَّادِقِينَ ﴿٦﴾
وَالْخَمِيسَةَ أَنْ لَعْنَتَ اللَّهِ عَلَيْهِ إِنْ كَانَ مِنَ الْكَاذِبِينَ ﴿٧﴾ وَيَذَرُونَ
عَنْهَا الْعَذَابَ أَنْ تَشْهَدَ أَرْبَعٌ شَهَدَاتٍ بِاللَّهِ إِنَّهُ لَمِنَ الْكَاذِبِينَ
﴿٨﴾ وَالْخَمِيسَةَ أَنْ غَضَبَ اللَّهِ عَلَيْهَا إِنْ كَانَ مِنَ الصَّادِقِينَ

Na wale wanaowasingizia wake zao (kuwa wamezini) na hawana mashahidi ila nafsi zao, basi ushahidi wa mmoja wao utakuwa kushuhudilia mara nne kwa kiapo cha Mwenyezi Mungu ya kwamba: bila shaka yeye ni mmoja wa wanaosema kweli.

Na mara ya tano (aape) kwamba laana ya Mwenyezi Mungu iwe juu yake ikiwa ni miongoni mwa waongo. Na (mke) itamuondokea adhabu kwa kutoa shahada mara nne kwa kiapo cha Mwenyezi Mungu ya kwamba (mume) ni miongoni mwa waongo.

Na mara ya tano (aape) ya kwamba hasira ya Mwenyezi Mungu iwe juu yake kama (mumewe) yu miongoni mwa wanaosema kweli, (na yeye mke ndiye mwongo). (24:6-9)

Baada ya kuapizana hivi, hapo hapo ndoa itakuwa imevunjika moja kwa moja kwani wawili hawa hawategemewi tena kurejeana na kukaa kwa furaha na amani.

Taratibu za Kutaliki Kiislamu

Kama palivyo na taratibu za kuoa Kiislamu ndivyo hivyo pia ilivyo katika kuvunja ndoa.

Itakapofikia hatua kuwa mume na mke hawanabudi kuachana, itabidi ufuatwe utaratibu wa kuachana kama ulivyobainishwa katika sharia ya Allah (s.w):

يَتَأْتِيهَا اللَّيْبُ إِذَا طَلَّقْتُمُ النِّسَاءَ فَطَلِّقُوهُنَّ لِعَدَّتِهِنَّ وَأَحْصُوا الْعِدَّةَ وَاتَّقُوا
 اللَّهَ رَبَّكُمْ لَا تَحْرَجُوهُنَّ مِنْ بُيُوتِهِنَّ وَلَا يَخْرُجْنَ إِلَّا أَنْ يَأْتِيَنَّ بِفَحِشَةٍ
 مُبَيِّنَةٍ وَتِلْكَ حُدُودُ اللَّهِ وَمَنْ يَتَعَدَّ حُدُودَ اللَّهِ فَقَدْ ظَلَمَ نَفْسَهُ لَا
 تَدْرِي لَعَلَّ اللَّهَ يُحْدِثُ بَعْدَ ذَلِكَ أَمْرًا ﴿٦٥﴾

Ewe Mtume mtakapotoa talaka kwa wanawake, toeni talaka katika wakati wa eda zao. (Yaani waacheni wakati wa twahara zao ambazo katika twahara hizo hamkuwahi bado kuwaingilia.) Na fanyeni hisabu ya (siku za) eda. Na mcheni Allah, Mola wenu. Msiwatoe katika nyumba zao wala msitoke wenyewe. Ila wakifanya jambo la ufasiki ulio wazi. Na hii ni mipaka ya Allah. Na anayeruka mipaka ya Allah basi amejidhulumu nafsi yake. Hujui (sababu ya kuamrishwa haya). Labda Allah atatokezesho jambo jingine baada ya haya (yaani jambo la kupatana). (65:1)

فَإِذَا بَلَغْنَ أَجَلَهُنَّ فَأَمْسِكُوهُنَّ بِمَعْرُوفٍ أَوْ فَارِقُوهُنَّ بِمَعْرُوفٍ وَأَشْهِدُوا
 ذَوَى عَدْلٍ مِنْكُمْ وَأَقِيمُوا الشَّهَادَةَ لِلَّهِ ذَلِكَمْ يُوعِظُ بِهِ مَنْ كَانَ يُؤْمِنُ
 بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ وَمَنْ يَتَّقِ اللَّهَ يَجْعَلْ لَهُ مَخْرَجًا ﴿٦٦﴾

Basi wanapofikia muda wao, ima (warejeeni) muwaweke kwa wema, au farikianeni nao kwa wema; na mshuhudishe mashahidi wawili waadilifu miongoni mwenu. Na simamisheni ushahidi kwa ajili ya Mwenyezi Mungu. Hivyo ndivyo anavyoagizwa yule anayemuamini Mwenyezi Mungu na siku ya mwisho. Na anayemuogopa Mwenyezi Mungu, (Mwenyezi Mungu) humtengenezea njia ya kuokoka (katika kila balaa). (65:2)

وَالَّتِي يَبْسُنَ مِنَ الْمَحِيضِ مِنْ نِسَائِكُمْ إِنْ أَرْتَبْتُمْ فَعِدَّتُهُنَّ ثَلَاثَةَ أَشْهُرٍ وَالَّتِي لَمْ يَحِضْنَ وَأُولَاتِ الْأَحْمَالِ أَجَلُهُنَّ أَنْ يَضَعْنَ حَمْلَهُنَّ وَمَنْ يَتَّقِ اللَّهَ يَجْعَلْ لَهُ مِنْ أَمْرِهِ يُسْرًا ﴿٤﴾

Na wale waliokoma na kutoka hedhi miongoni mwa wanawake wenu, ikiwa mnayo shaka (katika muda wao wa eda), basi muda wa eda yao ni miezi mitatu, na (pia ndiyo eda kwa wale) ambao hawajapata hedhi bado. Na wanawake wenye mimba eda yao ni mpaka watakapozaa. Na anayemwogopa Mwenyezi Mungu, (Mwenyezi Mungu) humfanyia mambo yake kuwa mepesi. (65:4)

أَسْكِنُوهُنَّ مِنْ حَيْثُ سَكَنتُمْ مِنْ وَجْدِكُمْ وَلَا تَضَارُّوهُنَّ لِيُضَيِّقُوا عَلَيْهِنَّ وَإِنْ كُنَّ أُولَاتِ حَمَلٍ فَأَنْفِقُوا عَلَيْهِنَّ حَتَّى يَضَعْنَ حَمْلَهُنَّ فَإِنْ أَرْضَعْنَ لَكُمْ فَآتُوهُنَّ أُجُورَهُنَّ وَأُتْمِرُوا بِبَيْتِكُمْ بِمَعْرُوفٍ وَإِنْ تَعَاسَرْتُمْ فَسَرِّضُوا لَهُنَّ أُخْرَى ﴿٦﴾

Wawekeni humo humo mnamokaa nyinyi, kama mpatavyo (ijapokuwa mumewawacha; maadamu eda yao haijisha). Wala msiwadhuru kwa kuwatia dhiki. Na kama wakiwa na mimba, wagharimieni mpaka wajifungue. Na kama wakikunyonyesheeni, basi wapeni ujira wao. Na shaurianeni kwa wema. Na kama mkiona udhia baina yenu, basi amnyonyeshe mwanawe (mwanamke) mwengine. (65:6)

وَالْمُطَلَّقَاتُ يَتَرَبَّصْنَ بِأَنْفُسِهِنَّ ثَلَاثَةَ قُرُوءٍ وَلَا يَحِلُّ لَهُنَّ أَنْ يَكْتُمْنَ مَا خَلَقَ اللَّهُ فِي أَرْحَامِهِنَّ إِنْ كُنَّ يُؤْمِنْنَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ
 الْآخِرِ وَبَعُولَتْهُنَّ أَحَقُّ بِرَدِّهِنَّ فِي ذَلِكَ إِنْ أَرَادُوا إِصْلَاحًا وَلَهُنَّ مِثْلُ
 الَّذِي عَلَيْهِنَّ بِالْمَعْرُوفِ وَلِلرِّجَالِ عَلَيْهِنَّ دَرَجَةٌ وَاللَّهُ عَزِيزٌ حَكِيمٌ

Na wanawake walioachwa wangoje (wasiolewe) mpaka twahara tatu zishe. Wala haiwajuzii kuficha (mimba) aliyumba Mwenyezi Mungu katika matumbo yao, ikiwa wanamwamini Mwenyezi Mungu na siku ya Mwisho. Na waume wao wana haki ya kuwarejesha katika muda huo, kama wakitaka kufanya suluhu. Nao (wanawake) wanayo haki kwa Sharia (kufanyiwa na waume zao) kama ile haki iliyo juu yao kuwafanyia waume zao. Na wanaume wana daraja zaidi kuliko wao. Na Mwenyezi Mungu ni Mwenye nguvu (na) Mwenye hikima. (2:228).

الطَّلَاقُ مَرَّتَانٍ فَإِمْسَاكَ بِمَعْرُوفٍ أَوْ تَسْرِيحٍ بِإِحْسَانٍ وَلَا يَحِلُّ لَكُمْ أَنْ
 تَأْخُذُوا مِمَّا آتَيْتُمُوهُنَّ شَيْئًا إِلَّا أَنْ يَخَافَا أَلَّا يُقِيمَا حُدُودَ اللَّهِ فَإِنْ خِفْتُمْ
 أَلَّا يُقِيمَا حُدُودَ اللَّهِ فَلَا جُنَاحَ عَلَيْهِمَا فِيمَا افْتَدَتْ بِهِ تِلْكَ حُدُودُ
 اللَّهِ فَلَا تَعْتَدُوهَا وَمَنْ يَتَعَدَّ حُدُودَ اللَّهِ فَأُولَئِكَ هُمُ الظَّالِمُونَ

Talaka (unazoweza kumreja mwanamke) ni (zile zilizotolewa) mara mbili (za kwanza). Kisha ni kumweka kwa wema au kumwacha kwa ihsani. (Wala usiweze kumreja tena mpaka aolewe na mume mwengine). Wala si halali kwenu kuchukua cho chote mlichowapa (wake zenu), isipokuwa (wote wawili) wakiogopa ya kwamba hawataweza kusimamisha mipaka ya Mwenyezi Mungu. Basi mkiogopa kwamba hawataweza kusimamisha mipaka ya Mwenyezi Mungu, hapo itakuwa hapana dhambi kwao (mwanamume

wala mwanamke katika) kupokea (au kutoa) ajikomboleacho mwanamke. Hii ndiyo mipaka ya Mwenyezi Mungu; basi msiiiruke. Na watakaoiruka mipaka ya Mwenyezi Mungu, hao ndio madhalimu (wa nafsi zao).(2:229)

Kutokana na aya hizi tunajifunza kuwa utaratibu wa kutaliki Kiislamu ni kama ifuatavyo:

1.Talaka hutolewa kwa matamshi au maandishi kuwa “Nimekuacha” (au kwa maneno mengine yenye maana hiyo).

2.Utoaji wa talaka ushuhudiwe na mashahidi wawili waadilifu.

3.Talaka itolewe wakati mke yuko katika kipindi cha twahara na wasiwe wamefanya tendo la ndoa katika kipindi hicho. Kama wamefanya tendo la ndoa katika kipindi hicho cha twahara talaka isitolewe kwani haitasihi. Vile vile talaka haisihi kutolewa mwanamke anapokuwa katika hedhi.

4.Baada ya talaka kutolewa mke analazimika kukaa eda mle mle katika nyumba ya mumewe wakiishi pamoja kama kawaida isipokuwa tu watatengana kwenye malazi. Kila mmoja atawajibika kwa mwenzake kama kawaida katika kipindi chote cha eda.

Eda ya kuachwa ni kipindi maalumu anachokaa mwanamke aliyeachwa ambamo mume aliyemtaliki anaweza kumreja (kwa talaka rejea). Mwanamke huachika baada ya eda na kuwa huru kuolewa na mume mwingine. Kipindi cha eda kwa wanawake kwa wale wanaopata hedhi ni twahara tatu na wale wasiopata hedhi ni miezi mitatu baada ya kutamkwa talaka.

Eda ya mwanamke mwenye mimba huisha pale anapojifungua.Hekima ya kuamrisha kukaa eda ni kama ifuatavyo:

- (a) Kuwapa wawili muda wa kufikiri zaidi juu ya kuachana kwa na ndio hekima ya amri ya Allah ya kukaa nyumba moja. Katika kipindi hiki mwanamke anashauriwa ajipambe na kujiringisha mbele ya mumewe. Kama mke ndiye aliyoomba

talaka, mumewe anatakiwa ajirekebishe na kuonyesha mapenzi na upendo kwa mkewe na azidishe kumletea zawadi.

(b) Kuthibitisha uhalali wa mtoto. Mtoto wa mume aliyetaliki asiye akafanywa mtoto wa mume mwingine atakayemuoa mtalikiwa.

5.Kama wawili hawa wataamua kurejeana kabla ya eda kwisha watarejeana kwa wema kwa ahadi mbele ya Allah (s.w) kuwa wataishi kwa upendo.

6.Baada ya eda wawili hawa wanaamrisha na Mola wao kuachana kwa wema.

7.Si halali kwa mwanamume aliyetoa talaka kuchukua chochote katika vile alivyompa mkewe.

8.Mwanamume anayemwacha mkewe anawajibika kumliwaza kwa kumpa kitoka nyumba (kitu) kitakachomuwezeshwa kumuweka sawa kiuchumi na kisaikolojia kutokana na mabadiliko haya ya maisha (Qur-an 2:41)

Hakuna kiwango maalumu cha kitoka nyumba kilichowekwa, bali mume atatoa kiasi kinachokidhi haja kwa kadiri ya wasaa wake kama aya inavyotuelekeza:

..... وَمَتَّعُوهُنَّ عَلَى الْمَوْسِعِ قَدْرَهُد وَعَلَى الْمُنْتَرِ قَدْرَهُد .....

“.....*Lakini wapeni cha kuwaliwaza (kitoka nyumba), mwenye wasaa kadiri awezavyo, na mwenye dhiki kadiri awezavyo.....*” (2:236).

9.Mwanamke aliyeomba talaka anawajibika kujikomboa kwa kumrudishia mumewe mahari aliyompa. Mume akisamehe mahari hayo hapana lawama.

Talaka Kabla ya Jimai:

Mwanamume au mwanamke anaweza kughairi na kuamua kuvunja ndoa mapema kabla ya kufanya tendo la ndoa. Mwanamume atatoa

talaka na mkewe ataachika hapo hapo bila ya kukaa eda. Kama mwanamume ameshatoa mahari hatadai chochote kama yeye ndiye aliyeamua kumuacha mkewe bali atalazimika kumpa kiliwazo (kitoka nyumba). Ikiwa hajatoa mahari atalazimika kutoa nusu ya mahari. Kama mke ndiye aliyedai talaka atalazimika kumrudishia mumewe mahari aliyompa. Hukumu ya talaka ya aina hii inabainika katika aya zifuatazo:

لَا جُنَاحَ عَلَيْكُمْ إِنْ طَلَقْتُمْ النِّسَاءَ مَا لَمْ تَمْسُوهُنَّ أَوْ تَفْرِضُوا
لَهُنَّ فَرِيضَةً وَمَتَّعُوهُنَّ عَلَى الْمَوْسِعِ قَدْرَهُهُ وَعَلَى الْمُقْتِرِ قَدْرَهُهُ
مَتَّعًا بِالْمَعْرُوفِ حَقًّا عَلَى الْمُحْسِنِينَ ﴿٢٣٦﴾

Si dhambi kwenu kama mkiwapa wanawake talaka ambao hamjawagusa au kuwabainishia mahari (yao). Lakini wapeni cha kuwaliwaza (kitoka nyumba); mwenye wasaa kadiri awezavyo, na mwenye dhiki kadiri awezavyo. Matumizi hayo (wanayopewa) yawe kama inavyosema Sharia. Ndio wajibu kwa wafanyao mema. (2:236)

وَإِنْ طَلَقْتُمْ مَوهُنَّ مِنْ قَبْلِ أَنْ تَمْسُوهُنَّ وَقَدْ فَرَضْتُمْ لَهُنَّ
فَرِيضَةً فَيَصِفْ مَا فَرَضْتُمْ إِلَّا أَنْ يَعْفُونَ أَوْ يَعْفُوا الَّذِي بِيَدِهِ عُقْدَةُ
النِّكَاحِ وَأَنْ تَعْفُوا أَقْرَبُ لِلتَّقْوَى وَلَا تَنْسُوا الْفَضْلَ بَيْنَكُمْ إِنَّ اللَّهَ
بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ ﴿٢٣٧﴾

Na kama mkiwapa talaka kabla ya kuwagusa na mmekwisha wawekea hayo mahari (basi (wapeni) nusu ya hayo mahari mliyoagana, isipokuwa wanawake wenyewe waache (wasitake kitu), au yule (mume) ambaye kifungo cha ndoa ki mikononi mwake aache (haki yake kwa kumpa mahari kamili). Na kuachiana ndiyo kunakomkurubisha mtu sana na kumcha Mungu. Wala msisahau kufanyiana ihsani baina yenu; hakika Mwenyezi Mungu anayaona yote mnavoyafanya. (2:237)

Talaka ya Aliyerukwa na akili na aliyetenzwa nguvu

Talaka si jambo la kulifanyia maskhara Muislamu anatakiwa awe hadhiri wakati wa kutoa talaka. Ahakikishe kuwa wakati anaamua kutoa talaka akili yake iko katika hali ya utulivu. Talaka ya aliyerukwa na akili haiswihi kama tunavyojifunza katika Hadith:

Abu Hurairah (r.a) ameeleza kuwa Mtume wa Allah amesema: “Kila talaka ni halali isipokuwa talaka ya punguani na mwenye kurukwa na akili”. (Tirmidh).

Pia mtu akilazimishwa kutoa talaka pasina sababu za kisheria au mume na mke wakitakishwa kwa nguvu huku bado wanapendana katika mipaka ya Allah (s.w), talaka hiyo haitaswihi kama tunavyojifunza katika Hadithi:

Aysha (r.a) ameeleza kuwa amemsikia Mtume wa Allah akisema: “Hakuna talaka wala hakuna kumwacha huru mtumwa kwa nguvu”. (Tirmidh).

Malezi ya Mtoto Mchanga baada ya Talaka

Mtoto mchanga hataachanishwa na mama yake mpaka awe na umri wa miaka miwili - umri wa kuacha kunyonya. Matumizi ya mama na mtoto katika kipindi hiki cha kunyonya mtoto yatakuwa juu ya mume japo mkewe aliyemtaliki atakuwa kwa wazazi wake au penginepo nje ya nyumbani kwake. Lakini mume na mke walioachana, wakiridhiana wanaweza kumwachisha kunyonya kabla ya miaka miwili au wanaweza kumkodisha mwanamke mwingine amnyonyeshe. Hukumu hii ya malezi ya mtoto baada ya mume na mke kuachana inabainishwa vyema katika Qur-an:

وَالْوَالِدَاتُ يُرْضِعْنَ أَوْلَادَهُنَّ حَوْلَيْنِ كَامِلَيْنِ لِمَنْ أَرَادَ أَنْ
 يُتِمَّ الرَّضَاعَةَ وَعَلَى الْمَوْلُودِ لَهُ رِزْقُهُنَّ وَكِسْوَتُهُنَّ بِالْمَعْرُوفِ
 لَا تُكَلَّفُ نَفْسٌ إِلَّا وُسْعَهَا لَا تُضَارَّ وَالِدَةٌ بِوَالِدِهَا وَلَا مَوْلُودٌ
 لَهُ بِوَالِدَيْهِ وَعَلَى الْوَارِثِ مِثْلُ ذَلِكَ فَإِنْ أَرَادَا فِصَالًا عَنْ تَرَاضٍ
 مِنْهُمَا وَتَشَاوُرٍ فَلَا جُنَاحَ عَلَيْهِمَا وَإِنْ أَرَدْتُمْ أَنْ تَسْتَرْضِعُوهُمَا
 أَوْلَادَكُمْ فَلَا جُنَاحَ عَلَيْكُمْ إِذَا سَلَّمْتُمْ مَا آتَيْتُمْ بِالْمَعْرُوفِ
 وَاتَّقُوا اللَّهَ وَاعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ ﴿٢٣٣﴾

Na wanawake waliozaa wawanyonyeshe watoto wao miaka miwili kamili; kwa anayetaka kukamilisha kunyonyesha; na ni juu ya baba (yake) chakula chao (hao watoto na mama) na nguo zao kwa sheria. Wala haikalifishwi nafsi yoyote ila kwa kadiri ya wasaa wake. Mama asitiwe taabuni kwa ajili ya mtoto wake, wala baba (asitiwe taabuni kwa ajili ya mtoto wake). Na kama wote wawili wakitaka kumwachisha ziwa (kabla ya miaka miwili), kwa kuridhiana na kushauriana, basi sio kosa juu yao. Na kama mkitaka kuwapatia watoto wenu mama wa kuwanyonyesha (wengine wasiokuwa mama zao) basi haitakuwa dhambi juu yenu kama mkitoa (kuwapa hao wanyonyeshaji) mlichowaahidi kwa sharia. Na mcheni Mwenyezi Mungu na jueni kwamba Mwenyezi Mungu anayaona yote mnayoyatenda. (2:233)

Eda ya Kufiwa

Eda ni kipindi cha kungojelea mwanamke baada ya kupewa talaka au baada ya kufiwa na mumewe. Katika kipindi cha eda ni haramu mwanamke kuolewa na mume mwingine. Ambapo tumejifunza kuwa eda ya kuachwa inaisha baada ya twahara tatu au miezi mitatu (kwa wale wasiopata hedhi) au baada ya kujifungua (kwa mke aliyeachwa), eda ya kuachwa inachukua miezi minne na siku kumi au siku mia moja thelathini (130).

Hukumu ya Eda ya kufiwa inabainishwa katika Qur-an:

وَالَّذِينَ يُتَوَفَّوْنَ مِنْكُمْ وَيَذَرُونَ أَزْوَاجًا يَتَرَبَّصْنَ بِأَنْفُسِهِنَّ أَرْبَعَةَ أَشْهُرٍ
وَعَشْرًا ۖ فَإِذَا بَلَغْنَ أَجَلَهُنَّ فَلَا جُنَاحَ عَلَيْكُمْ فِي مَا فَعَلْنَ فِي أَنْفُسِهِنَّ
بِالْمَعْرُوفِ ۗ وَاللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرٌ ﴿٢٣٤﴾ وَلَا جُنَاحَ عَلَيْكُمْ
فِيمَا عَرَّضْتُمْ بِهِ مِنْ خُطْبَةِ النِّسَاءِ أَوْ أَكْنَنْتُمْ فِي أَنْفُسِكُمْ عِلْمٌ
أَلَّهُ أَتَّكُم سَتَذُكُرُونَهُنَّ وَلَكِنْ لَا تُؤَاعِدُوهُنَّ سِرًّا إِلَّا أَنْ تَقُولُوا
قَوْلًا مَعْرُوفًا وَلَا تَعْرِمُوا عُقْدَةَ النِّكَاحِ حَتَّىٰ يَبْلُغَ الْكِتَابَ أَجَلَهُ ۗ
وَأَعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ يَعْلَمُ مَا فِي أَنْفُسِكُمْ فَاحْذَرُوهُ ۗ وَأَعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ غَفُورٌ

حَلِيمٌ ﴿٢٣٥﴾

Na wale wanaofishwa (wanaokufa) miongoni mwenu na kuacha wake; hawa (wake) wangoje (wasiolewe) miezi mine na siku kumi. Na wanapofikia muda wao (wa kumaliza eda yao hiyo), basi si dhambi juu yenu kwa yale wanayoyafanyia nafsi zao (hao wanawake) kwa yanayowafiki (kufuata) Sharia. Na Mwenyezi Mungu anazo habari za yote mnayoyatenda. Wala si dhambi kwenu katika kupeleka habari ya posa kwa ishara tu (si kwa maneno) kuwaoa wake (walio edani), wala (hapana dhambi pia) katika kutia katika nyoyo zenu azma (za kuwaoa;) Mwenyezi Mungu anajua kwamba nyinyi mtawakumbuka. Lakini msifunge nao ahadi kwa siri (ya kuwaoa maadam eda haijeshu); isipokuwa msemi maneno yaliyo mazuri. Wala msiazimie kufunga ndoa mpaka muda uliyoandikwa (katika eda) ufike mwisho wake. Na jueni ya kwamba Mwenyezi Mungu anayajua yaliyomo katika nafsi zenu, basi mwogopeni. Na jueni kwamba Mwenyezi Mungu ni Mwingi wa kusamehe, (na) Mpole sana. (2:234-235)

Kutokana na aya hizi tunajifunza kuwa kizuka (mwanamke aliyefiwa na mumewe) anapokuwa katika eda harusiwi kuolewa wala hata kuposwa wala hata kudhihirishiwa nia ya kuolewa baada ya eda. Bali ni ruhusa kuweka azma moyoni na kuongea naye kwa wema bila kuidhihirisha azma hiyo.

Kuingizwa au Kutolewa Eda

Katika sheria ya Kiislamu hapana suala la kuingizwa au kutolewa eda na Sheikh. Kizuka huanza eda baada tu ya kufariki mumewe na eda yake huisha mara tu baada ya muda wa miezi mine na siku kumi kuisha. Wala hapana vazi maalum la kukalia eda. Si nguo nyeupe, wala nyeusi, wala kuvaa matambara kama baadhi ya watu wanavyoitakidi. Mwanamke mfiwa atabakia nyumbani kwa mumewe au kwa warithi wa mumewe katika sitara kama kawaida anavyotakiwa awe mwanamke yeyote wa Kiislamu na ataendelea kufanya shughuli zake za nyumbani na nje ya nyumbani zilizo katika mipaka ya sheria ya Kiislamu. Wala hapana sheria yoyote ya kukaa nyumbani kivivu-vivu kama wanavyoitakidi watu wengine.

Hekima kubwa ya kuamrisha kizuka kukaa eda, pamoja na haja ya kuangaliwa uwezekano wa kuachwa na mimba, kunampa kizuka nafasi ya kutulizana na kuliwazika baada ya kupatwa na msiba mkubwa kiasi hicho. Pamoja na kuwa mwanamke baada ya kipindi cha eda huwa huru kutoka nyumbani kwa mumewe marehemu na kuolewa na mume mwingine, akitaka kubakia katika nyumba ya mumewe pamoja na watoto wake, ana haki kisheria kama tunavyojifunza katika aya ifuatayo:

وَالَّذِينَ يُتَوَفَّوْنَ مِنْكُمْ وَيَذَرُونَ أَزْوَاجًا وَصِيَّةً لِأَزْوَاجِهِمْ مَتْنَعًا إِلَى
 الْحَوْلِ غَيْرِ إِخْرَاجٍ فَإِنْ خَرَجْنَ فَلَا جُنَاحَ عَلَيْكُمْ فِي مَا فَعَلْنَ
 فِي أَنْفُسِهِنَّ مِنْ مَّعْرُوفٍ وَاللَّهُ عَزِيزٌ حَكِيمٌ ﴿٢٤٠﴾

Na wale waliofishwa miongoni mwenu na wakawacha wake, wawausie (warithi wao) kwa ajili ya wake zao kupata matumizi ya mwaka mmoja bila ya kutolewa (katika nyumba za waume zao). Na kama wanawake wenyewe wakiondoka, basi si kosa juu yenu kwa yale waliyoyafanya kwa nafsi zao

wenyewe yanayofuata sharia. Na Mwenyezi Mungu ni mwenye nguvu, mwenye hikima. (2:240).

Katika baadhi ya jamii za kijahili pamekuwa na mtindo wa kuwarithi wanawake waliofiwa na waume zao kama mali inavyorithiwa na jamaa wa marehemu. Tabia hii ya kumdhalilisha mwanamke na kumnyima uhuru wake wa kuolewa na mwanamume ampendaye imepigwa marufuku katika sheria ya Kiislamu kama tunavyojifunza katika aya ifuatayo:

يَتَأْتِيهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا لَا يَجِلُّ لَكُمْ أَنْ تَرِثُوا الْيَسَاءَ
كَرَهَا وَلَا تَعْضُلُوهُنَّ لِتَذْهَبُوا بِبَعْضِ مَا ءَاتَيْتُمُوهُنَّ.....

Enyi mlioamini! Si halali kwenu kurithi wanawake kwa jeuri. Wala msiwazulie (kuolewa na waume wengine) ili mpate kuwanyang'anya baadhi ya vile mlivyowapa (katika urithi wa waume zao...) (4:19)

Ama mwanamke mjane mwenyewe akiridhika kuolewa na ndugu au jamaa wa marehemu mumewe, ili aweze kubakia pale na watoto wake hapana ubaya ili mradi tu wafunge ndoa kama ilivyokuwa katika sheria.

Zoezi la Tatu

1. Bainisha hatua zilizo muhimu wanandoa kuzifuata ili kuachana Kiislamu.
2. Kuna tafauti gani kati ya Talaka na Eda?
3. Onesha tafauti zilizopo baina ya talaka zifuatazo:
  - (a) Talaka ya 'Ilaa na Talaka ya Li'aan
  - (b) Talaka ya Khul na Talaka Kabla ya Jimai
4. Eleza maana ya
  - (a) Talaka tatu
  - (b) Talaka rejea
5. Talaka, pamoja na kuwa ni halali inayochukiwa na Allah (sw) kama inavyosema hadith, bado aya kadhaa za Qur'an zinaonesha umuhimu wake. Kwanini?

Sura ya Nne

MIRATHI YA KIISLAMU

Maana ya Mirathi

Mirathi katika Uislamu ni kanuni na taratibu alizoziweka Allah (sw) katika kuwagawawia na kuwarithisha familia na jamaa, mali aliyoiacha marehemu. Qur'an inabainisha kuwa, mtu anapofariki dunia, mali yote aliyochuma hurithiwa na Allah (sw), kisha Yeye huigawa na kuwarithisha watu wanaostahiki, katika uwiano wa haki na uadilifu.

..... أَسْتَعِينُوا بِاللَّهِ وَأَصْبِرُوا إِنَّ الْأَرْضَ لِلَّهِ يُورِثُهَا مَنْ يَشَاءُ مِنْ عِبَادِهِ ط

وَالْعَنَقِبَةَ لِلْمُتَّقِينَ ﴿١٣٨﴾

.....ombeni msaada kwa Mwenyezi Mungu na subirini.
Ardhi ni ya Mwenyezi Mungu, anamrithisha amtakaye katika
waja wake; na mwisho (mwema) ni kwa wamchao. (7:128)

..... وَلِلَّهِ مِيرَاثُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ ؕ

.....na urithi wa mbingu na ardhi ni wa Mwenyezi
Mungu.....(57:10)

Ukweli huu unajitokeza pia katika dua ya nabii Zakaria alipomuamba Allah (sw) amjaalie mtoto. Nabii Zakaria alimwomba Mola wake akasema:

..... رَبُّهُ رَبِّ لَا تَذَرْنِي فَرْدًا وَأَنْتَ خَيْرُ الْوَارِثِينَ ﴿٨٩﴾

Mola wangu! Usiniache peke yangu na Wewe ndiwe mbora
wa wanaorithi (21:89)

Mwanamke ana haki ya kurithi

Katika kugawanya na kuirithisha mali kwa wahusika, Allah (sw) hakumnyima mwanamke haki ya kurithi akiwa mtoto, mke au mama. Wote wanawake na wanaume wanamafungu maalumu la kurithi katika mali aliyoiacha marehemu.

لِّلرِّجَالِ نَصِيبٌ مِّمَّا تَرَكَ الْوَالِدَانِ وَالْأَقْرَبُونَ وَلِلنِّسَاءِ نَصِيبٌ مِّمَّا

تَرَكَ الْوَالِدَانِ وَالْأَقْرَبُونَ مِمَّا قَلَّ مِنْهُ أَوْ كَثُرَ ۖ نَصِيبًا مَّفْرُوضًا ﴿٧﴾

“Wanaume wana sehemu katika mali wanayoyachuma wazazi na jamaa walio karibu. Na wanawake (pia) wanayo sehemu katika yale waliyoyaacha wazazi na jamaa walio karibu. Yakiwa kidogo au mengi. (Hizi) ni sehemu zilizofaradhihwa (na Allah (s.w))” (4:7)

Mirathi katika jamii za kijahili

Katika jamii nyingi za kijahili kama vile jamii ya Waarabu kabla ya Mtume Muhammad (s.a.w), watoto wadogo ambao hawajafikia baleghe, walemavu na wazee ambao hawakuwa na uwezo wa kupigana vita katika kuihami heshima ya familia na kabila kwa ujumla, hawakupata chochote katika mirathi. Aghalabu katika jamii zote za kijahili mwanamke akiwa binti au mke, au mama au katika uhusiano wowote ule kwa marehemu, hakuwa na haki yoyote ile katika urithi.

Badala yake wanawake wenyewe walifanywa mali ya kurithiwa kwa nguvu na ndugu wa marehemu au mtoto mkubwa wa kiume wa marehemu ambaye hakuzaliwa na huyo mama anayerithiwa. Waliwarithi kama wake au vinginevyo waliwaoza kwa wanaume wengine kwa nguvu kinyume cha ridhaa ya wajane hao. Kwa namna hii wanawake walirithiwa kama sehemu ya mali ya marehemu na waliuzwa na kununuliwa kama bidhaa. Uislamu umepiga marufuku tabia hii katika aya ifuautayo:

يَتَأْتِيهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا لَا يَحِلُّ لَكُمْ أَنْ تَرْتَدُّوا النِّسَاءَ
كُرْهًا وَلَا تَعْضَلُوهُنَّ لِتَذْهَبُوا بِبَعْضِ مَآءَاتِيْتُمُوهُنَّ إِلَّا أَنْ يَأْتِيَنَّ
بِفَحِشَةٍ مُّبِينَةٍ وَعَاشِرُوهُنَّ بِالْمَعْرُوفِ .....

Enyi mlioamini! Si halali kwenu kurithi wanawake kwa jeuri. Wala msiwazuie (kuolewa na wanaume wengine) ili mpate kuwanyang'anya baadhi ya vile mlivyowapa (Hapana ruhusa haya) isipokuwa wawe wamefanya uovu ulio wazi nakaeni nao kwa wema.....” (4:19).

وَلَا تَنْكِحُوا مَا نَكَحَ آبَاؤُكُمْ مِنَ النِّسَاءِ إِلَّا مَا قَدْ سَلَفَ إِنَّهُ كَانَ فَجِشَةً

وَمَقْتًا وَسَاءَ سَبِيلًا ﴿٢٢﴾

Wala msiwaoe wake waliowaoa baba zenu, isipokuwa yale yaliyokwisha pita. Bila shaka jambo hili ni uovu na chukizo na ni njia mbaya. (4:22).

Mambo ya kuzingatia kabla ya kugawanya urithi

Kabla mali ya marehemu haijagawanywa kwa warihi wake, hapana budi kuzingatia yafuatayo:

(a)Haki zilizofungana na mali ya urithi:

Mali ya marehemu haitakuwa halali kwa warithi wake mpaka zitolewe haki zifuatazo:

- (i)Madeni.
- (ii)Zakat.
- (iii)Gharama za makazi ya mkewe katika kipindi cha eda.
- (iv)Usia ambao hauzidi theluthi moja ($\frac{1}{3}$) ya mali yote iliyobakia.

(b)Sharti la kurithi:

Kurithi kuna sharti tatu:

- (i) Kufa yule mwenye kurithiwa (si halali kurithi mali ya mtu aliye hai).
- (ii) Kuwepo hai mrithi wakati akifa mrithiwa. Kwa mfano, kama wawili wanaorithiana mathalani baba na mtoto wote wamekufa. Aliyekufa nyuma (au aliyeshuhudia kifo cha mwenzie) atakuwa mrithi wa yule aliyetangulia kufa.
- (iii)Kukosekana mambo yenye kumzuilia mtu kurithi.

(c)Mambo yanayomzuilia mtu kurithi

Mrithi huzuilika kurithi itakapopatikana na moja kati ya sababu zifuatazo:

(i)Kumuua amrithiye: Yaani mtu hatamrithi aliyemuua ijapokuwa kwa bahati mbaya.

Abu Hurairah (r.a) ameeleza kuwa Mtume wa Allah amesema Mwenye kuua hapati chochote katika mirathi. (Tirmidh, Ibn Majah).

(ii)Kuhitalifiana katika dini:

Muislamu hamrithi kafiri, mshirikina, mkristo au myahudi na wala kafiri, mshirikina, mkristo au myahudi hatamrithi Muislamu hata akiwa karibu naye kiasi gani katika nasaba.

Usama bin Zaid (r.a)ameeleza kuwa mtume wa Allah amesema: Muislamu hamrithi mshirikina wala mshirikina hamrithi Muislamu. (Bukhari na Muslim)

Pia Mtume (s.a.w) amesema katika Hadithi iliyosimuliwa na Abdullah bin Amri(r.a) kuwa: Watu wa dini mbili tofauti hawatarithiana. (Abu Dawud, Ibn Majah, Tirmidh).

(iii)Mtoto aliyezaliwa nje ya ndoa hana haki ya kumrithi baba aliyemzaa na baba hana haki katika mirathi yake, kama tunavyojifunza katika Hadith ifuatayo:

Amri bin Shuab(r.a) ameeleza kutoka kwa baba yake naye kutoka kwa babu yake kuwa Mtume wa Allah amesema: “Atakayezini na mwanamke muungwana au na mjakazi, mtoto atakayepatikana humo hana haki naye. Hatomrithi na wala hatarithiwa naye”. (Tirmidh)

(d)Sababu za Kurithi:

Mtu hurithi kwa sababu moja katika hizi:

- (i)Kuwa na nasaba na marehemu (baba, mama, mtoto, ndugu, n.k.).
- (ii)Kuoana kwa ndoa halali (yaani mume humrithi mke na mke humrithi mumewe).
- (iii)Kuacha huru, yaani mwenye kumpa uhuru mtumwa humrithi huru wake.

Qur-an inavyogawa Mirathi

Mgawanyo wa mirathi umebainishwa katika Qur-an kama ifuatavyo:

يُوصِيكُمُ اللَّهُ فِي أَوْلَادِكُمْ لِلذَّكَرِ مِثْلُ حَظِّ الْأُنثَيَيْنِ فَإِن كُنَّ نِسَاءً
فَوْقَ اثْنَتَيْنِ فَلَهُنَّ ثُلُثَا مَا تَرَكَ وَإِن كَانَتْ وَاحِدَةً فَلَهَا النِّصْفُ وَلِأَبَوَيْهِ
لِكُلِّ وَاحِدٍ مِّنْهُمَا الشُّدُسُ مِمَّا تَرَكَ إِن كَانَ لَهُ وَلَدٌ فَإِن لَّمْ يَكُنْ
لَّهُ وَلَدٌ وَوَرِثَتُهُ أَبَوَاهُ فَلِأُمِّهِ الثُّلُثُ فَإِن كَانَ لَهُ إِخْوَةٌ فَلِأُمِّهِ
الشُّدُسُ مِّنْ بَعْدِ وَصِيَّةٍ يُوصِي بِهَا أَوْ دَيْنٍ وَأَبَاؤُكُمْ وَأَبْنَاؤُكُمْ لَا تَدْرُونَ
أَيُّهُمْ أَقْرَبُ لَكُمْ نَفَعًا فَرِيضَةٌ مِّنَ اللَّهِ إِنَّ اللَّهَ كَانَ عَلِيمًا حَكِيمًا ﴿١١﴾

Mwenyezi Mungu anakuusieni juu ya watoto wenu: Mwanamume apate sawa na sehemu ya wanawake wawili. Na ikiwa wanawake ni (wawili au) zaidi ya wawili, basi watakata thuluthi mbili (2/3) ya mali aliyoiacha (maiti). Lakini ikiwa mtoto mwanamke ni mmoja, basi apewe nusu. Na wazazi wake wawili kila mmoja wao apate sudusi (1/6) ya mali aliyoiacha (maiti), ikiwa maiti huyo (anaye mtoto au mjukuu). Lakini kama hana mtoto, na wazazi wake wawili wamekuwa ndio warithi wake basi mama yake atapata (1/3)(na baba) thuluthi mbili (2/3). Na kama (huyo maiti) anaye ndugu basi mama yake atapatya sudusi moja (1/6). Na huku kurithi kunakuwa baada ya kutoa aliyoyausia au kulipa deni. Baba zenu na watoto wenu, nyingi hamjui ni nani miongoni mwao aliye karibu zaidi kukunufaisheni. Hiyo ni sheria iliotoka kwa Mwenyezi Mungu. Bila shaka Mwenyezi Mungu ni mjuzi mwenye hikima.(4:11)

*وَلَكُمْ نِصْفُ مَا تَرَكَ أَرْوَاجُكُمْ إِن لَّمْ يَكُن لَّهُنَّ وَلَدٌ
 فَإِن كَانَ لَهُنَّ وَلَدٌ فَلَكُمْ الرُّبْعُ مِمَّا تَرَكَنَّ مِن بَعْدِ وَصِيَّةٍ يُوَصِّينَ بِهَا
 أَوْ دَيْنٍ وَلَهُنَّ الرُّبْعُ مِمَّا تَرَكَتُمُ إِن لَّمْ يَكُن لَّكُمْ وَلَدٌ فَإِن كَانَ
 لَكُمْ وَلَدٌ فَلَهُنَّ الثُّمُنُ مِمَّا تَرَكَتُمُ مِن بَعْدِ وَصِيَّةٍ تُوصُونَ بِهَا أَوْ دَيْنٍ
 وَإِن كَانَ رَجُلٌ يُورَثُ كَلِدَةً أَوْ أَمْرَأَةً وَلَهُ إِخٌ أَوْ أُخْتُ فَلِكُلِّ
 وَاحِدٍ مِّنْهُمَا السُّدُسُ فَإِن كَانُوا أَكْثَرَ مِن ذَلِكَ فَهُمْ شُرَكَاءُ فِي الثُّلُثِ
 مِن بَعْدِ وَصِيَّةٍ يُوصَى بِهَا أَوْ دَيْنٍ غَيْرِ مُضَارٍّ وَصِيَّةً مِّنَ اللَّهِ
 وَاللَّهُ عَلِيمٌ حَلِيمٌ ﴿١٢﴾

Na nyinyi mtapata nusu (1/2) ya (mali) walizoacha wake zenu, kama wao hawana watoto (wala wajukuu). Na ikiwa wana mtoto (au mjukuu), nyinyi mtapata robo (1/4) ya walivyoviacha, baada ya kutoa walivyousia au kulipa deni. Nao (wake zenu watapata robo ya mlivyoviacha, ikiwa hamna mtoto (wala mjukuu) basi wao (hao wanawake) watapata thumni (1/8) ya vile mlivyoviacha, baada ya kutoa mlivyousia au kulipa deni. Na kama mwanamume au mwanamke ni mkiwa - hana mtoto (wala mjukuu) wala wazazi, lakini anaye kaka *(wa kwa mama) au dada (wa kwa mama pia), basi kila mmoja katika hawa atapata sudusi (sehemu ya sita). Na wakiwa zaidi kuliko hivyo basi watahirikiana katika thuluthi baada ya kutoa vilivyousiwa au kulipa deni, pasipo kuleta dhara. (Huu) ndio wasia uliotoka kwa Mwenyezi Mungu, na Mwenyezi Mungu ni Mjuzi (na) Mwenye Upole. (4:12)

يَسْتَفْتُونَكَ قُلِ اللَّهُ يُفْتِيكُمْ فِي الْكَلِمَةِ إِنِ امْرُؤٌ هَلَكَ لَيْسَ لَهُ وَالدَّ
 وَلَهُ أُخْتٌ فَلَهَا نِصْفُ مَا تَرَكَ وَهُوَ يَرِثُهَا إِن لَّمْ يَكُن لَّهَا وَالدَّ فَإِن كَانَتَا
 أُخْتَيْنِ فَلَهُمَا النِّسْفَانِ مِمَّا تَرَكَ وَإِن كَانُوا إِخْوَةً رِّجَالًا وَنِسَاءً فَلِلَّذَكَرِ
 مِثْلُ حَظِّ الْأُنثَيَيْنِ ۗ يُبَيِّنُ اللَّهُ لَكُمْ أَن تَضِلُّوا وَاللَّهُ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ ﴿١٧١﴾

Wanakuuliza sema: “Mwenyezi Mungu anakupeni hukumu juu ya mkiwa. Kama mtu amekufa, hali hana mtoto, lakini anaye dada; basi atapata (huyo dada) nusu ya yale aliyoyaacha (maiti). Na yeye (mtu huyu) atamrithi (dada yake) ikiwa hana mwana. Na kama wao ni (madada) wawili, basi watapata thuluthi mbili za yale aliyoyaacha. Na wakiwa ndugu wanaume na wanawake, basi (kila) mwanamume (mmoja) atapata sehemu iliyo sawa na ya wanawake wawili. Mwenyezi Mungu anakubainishieni ili msipotee; na Mwenyezi Mungu ni Mjuzi wa kila kitu. (4:176)

Kama ilivyosisitizwa mwishoni mwa aya hizi, huu ndio mgawanyo wa mirathi aliouweka Alah (s.w) na kugawanya mirathi kwa kufuata sheria ya kimila, sheria ya Bunge au sheria nyingine yoyote ya kitwaghuuti, ni kuchupa mipaka ya Mwenyezi Mungu. Allah (s.w) anasisitiza kufuatwa kwa sheria hii katika aya mbili zinazofuatia hizi:

تِلْكَ حُدُودُ اللَّهِ وَمَنْ يُطِِعِ اللَّهَ وَرَسُولَهُ يُدْخِلْهُ
 جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا وَذَلِكَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ
 ﴿١٣﴾ وَمَنْ يَعْصِ اللَّهَ وَرَسُولَهُ وَيَتَعَدَّ حُدُودَهُ يُدْخِلْهُ نَارًا خَالِدًا
 فِيهَا وَلَهُ عَذَابٌ مُهِينٌ ﴿١٤﴾

Hiyo ni mipaka ya Mwenyezi Mungu. Na anayemtii Mwenyezi Mungu na Mtume, (Mwenyezi Mungu) atamwingiza katika Bustani zipitazo mito mbele yake, wakae humo milele. Na huko ndiko kufaulu

kukubwa. Na anayemuasi Mwenyezi Mungu na Mtume wake na kuiruka mipaka yake, (Mwenyezi Mungu) atamwingiza motoni na humo atadumu na atapata adhabu zifedheheshazo. (4:13-14)

Katika aya hizi zinazobainisha mgawanyo wa mirathi (4:11-12), (4:176) tunajifunza kuwa watoto wa kiume/wanaume wanapata mara mbili ya watoto wa kike/wanawake na baba anapata mara mbili zaidi kuliko mama. Je, sheria ya Allah (s.w) inapendelea wengine na kuwadhulumu wengine haki zao? Allah (s.w) ni Mkwasi, Mwenye kujitosheleza asiyehitajia chochote kutoka kwa viumbe vyake, bali viumbe ndio wanaomuhitajia. Pia Allah (s.w) ni Muadilifu na mpole mno kwa viumbe vyake. Hivyo, Allah (s.w) ametakasika na kila sifa mbaya na kila sifa za upungufu kama vile kupendelea au kudhulumu baadhi ya viumbe vyake. Kwa vyovyote vile, mgawanyo huu wa Allah (s.w) ni mgawanyo unaotoa haki kwa kila mrithi kwani ni mgawanyo wa mjuzi, mwenye hikima na mpole kwa viumbe vyake. Mwenyezi Allah (s.w) amemalizia aya hizi kwa msitizo:

..... إِنَّ اللَّهَ كَانَ عَلِيمًا حَكِيمًا ﴿١١﴾

“...Bila shaka Mwenyezi Mungu ni mjuzi na mwenye hikima.” (4:11).

..... وَصِيَّةً مِّنَ اللَّهِ وَاللَّهُ عَلِيمٌ حَلِيمٌ ﴿١٢﴾

“..... Huu ndio usia uliotoka kwa Mwenyezi Mungu na Mwenyezi Mungu ni mjuzi na mpole.”. (4:12).

..... يُبَيِّنُ اللَّهُ لَكُمْ أَن تَضِلُّوا وَاللَّهُ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ ﴿١٧٦﴾

“... Mwenyezi Mungu anakubainishieni ili msipotee; na Mwenyezi Mungu ni mjuzi wa kila kitu.” (4:176).

Kwa kuzingatia majukumu ya wanaume na wanawake katika familia, kuna hekima kubwa ya kumzidishia mwanamume mara mbili ya kile anachopata mwanamke katika mafungu ya mirathi. Mwanamke amepunguziwa fungu kwa kuwa hana matumizi ya kumlazimu kama alivyo mwanamume. Halazimiki kwa matumizi ya watoto wake, na kazi yake na hata matumizi yake binafsi.

Bali matumizi yote hayo huwa juu ya mwanamume. Kwa mfano, iwapo urithi ulioachwa na baba mzazi kwa mtoto wake wa kike na wa kieme ni shilingi 3,000,000/=, kulingana na mgawanyo wa Qur-an mtoto wa kieme atapata shilingi 2,000,000/= na mtoto wa kike atapata shilingi 1,000,000.

Utakuta zile za kijana mwanamume zitakwisha kwa matumizi mbali mbali yanayomlazimu ikiwa ni pamoja na matumizi ya huyo dada yake ambaye licha ya kutowajibika kutoa matumizi kwa yeyote yeye mwenyewe anabakia kutunzwa na kulelewa na kaka yake na yuko huru kutumia urithi wake huo hata kwa kununulia mapambo ya dhahabu.

Mwanamume amezidishiwa fungu kwa sababu matumizi yake yanayomlazimu kisheria ni mengi. Ndiye mwenye jukumu la kugharamia gharama zote za maisha kwa mke wake/wake zake na watoto wake, wazazi wake na wale wote wanaomtegemea katika familia.

Bila shaka, wale wanaoishutumu sheria hii ya mirathi kuwa inawakandamiza wanawake, hawajaiona hekima hii au wamepata mwanya wa kuwaghilibu watu waone sheria zilizotungwa na mwanaadamu ndizo bora kuliko sheria ya Allah (s.w). Allah (s.w) anatanabahisha:

أَفَحُكْمَ الْجَاهِلِيَّةِ يَبْغُونَ وَمَنْ أَحْسَنُ مِنَ اللَّهِ حُكْمًا لِقَوْمٍ يُوقِنُونَ

Je, wao wanataka hukumu za kijahili? Na nani aliye mwema zaidi katika hukumu kuliko Mwenyezi Mungu, kwa watu wenye yakini? (5:50).

Aya tulizozirejea (4:11-12) na (4:176) zimetaja kwa uwazi na kwa ukamilifu watu wenye kurithi na mafungu yanayorithiwa.

Wanaume wenye kurithi ni kumi na tano (15)

- 1.Mtoto mwanamume.
- 2.Mtoto mwanamume wa mtoto mwanamume (mjukuu).
- 3.Baba.
- 4.Babu wa kwa baba.
- 5.Ndugu mwanamume wa kwa baba na mama.

- 6.Ndugu mwanamume wa kwa baba tu.
- 7.Ndugu mwanamume wa kwa mama tu.
- 8.Mtoto mwanamume wa kwa ndugu mwanamume wa kwa baba na mama.
- 9.Mtoto mwanamume wa ndugu mwanamume wa kwa baba tu.
- 10.Ami (baba mdogo) wa kwa baba na mama (ndugu yake baba na mama).
- 11.Ami wa kwa baba tu.
- 12.Mtoto mwanamume wa Ami wa kwa baba na mama.
- 13.Kijana mwanamume wa Ami wa kwa baba.
- 14.Mume.
- 15.Bwana mwenye kumwacha mtumwa huru.

Wanawake wenye kurithi ni kumi (10)

- 1.Binti (mtoto wa kike).
- 2.Binti wa mtoto mwanamume (mjukuu).
- 3.Mama.
- 4.Dada wa kwa baba na mama.
- 5.Dada wa kwa baba.
- 6.Dada wa kwa mama.
- 7.Bibi mzaa baba.
- 8.Bibi mzaa mama.
- 9.Mke.
- 10.Bibi mwenye kuacha mtumwa huru.

Kuzuiliana

Tumeona kuwa wanaume wenye kurithi ni 15 na wanawake wanaorithi ni 10. Lakini wote hawa 25 wakikutana pamoja hawawezi kurithi wote bali baadhi yao huwazuilia wengine wasipate kitu au wasipate fungu kubwa. Katika kipengele hiki tunaonyesha wanaozuiliwa na wasiozuiliwa.

- 1.Mtoto mwanamume hazuiliwi na mtu.
- 2.Mjukuu huzuiliwa na mtoto mwanamume na kila mtoto wa kiume aliyeko mbali huzuiliwa na aliyoko karibu na marehemu.
- 3.baba hazuiliwi na mtu.
- 4.Babu wa upande wowote huzuiliwa na baba au babu wa karibu zaidi (kama vile baba yake baba humzuilia babu yake baba).

5. Ndugu wa kwa baba huzuiliwa na ndugu wa kwa baba na mama; na kila amzuiliaye yeye (huyo ndugu wa kwa baba na mama) vile vile huzuiliwa na dada wa kwa baba na mama akiwa pamoja na binti au binti wa mtoto wa kiume (mjukuu) au wote wawili.
6. Ndugu wa kwa mama huzuiliwa na mtoto au mtoto wa mtoto mwanamume au baba au babu.
7. Mume hazuiliwi na mtu wala
8. Mke hazuiliwi na mtu.
9. Binti hazuiliwi.
10. Mama hazuiliwi.
11. Bibi huzuiliwa na mama.

Mafungu ya urithi yaliyotajwa katika Qur-an (4:11-12), (4:176) ni haya sita yafutayo:

1. Nusu ($\frac{1}{2}$)
2. Robo ($\frac{1}{4}$)
3. Thuluthi. ($\frac{1}{3}$)
4. Thuluthi mbili ($\frac{2}{3}$)
5. Sudusi. ($\frac{1}{6}$)
6. Thumuni ($\frac{1}{8}$)

Mwenye kupewa mafungu

Katika warithi kuna wenye kupata mafungu maalum katika hayo mafungu sita; na kuna wasiokuwa na mafungu maalum ambao hupata kilichobakia baada ya wenye mafungu kuchukua mafungu yao au kupata mali yote ikiwa hapana wenye mafungu. Wasio na mafungu huitwa asaba.

Wenye mafungu maalum katika urithi ni watu kumi na na mbili (12) wafuatao:

1. Baba.
2. Babu.
3. Binti.
4. Binti wa mtoto mwanamume (mjukuu).
5. Ndugu wa kwa mama.
6. Dada wa kwa baba na mama.

- 7.Dada wa kwa baba.
- 8.Dada wa kwa mama.
- 9.Mama.
- 10.Bibi.
- 11.Mume.
- 12.Mke.

Asaba - Warithi wasio na mafungu maalum

Asaba ni warithi wasiowekewa fungu maalum na hustahiki kupata mali yote ikiwa hapana wenye mafungu au kupata kilichobakia baada ya wenye mafungu kuchukua haki yao. Asaba wenyewe wako wa aina tatu:

- (a)Asaba kwa nafsi yake.
- (b)Asaba wa pamoja na mtu mwingine.
- (c)Asaba kwa sababu ya mtu mwingine.

(a)Asaba kwa nafsi yake

Ni wale wanaume tu ambao uhusiano wao na huyu marehemu haukuingiliwa na mwanamke. Nao ni hawa wafuatao:

- 1.Mtoto mwanamume.
- 2.Mjukuu (mwanamume).
- 3.Baba.
- 4.Babu (baba yake baba).
- 5.Ndugu wa kwa baba na mama.
- 6.Ndugu wa kwa baba.
- 7.Mtoto mwanamume wa ndugu wa kwa baba na mama.
- 8.Mtoto mwanamume wa ndugu wa kwa baba.
- 9.Ami wa kwa baba na mama.
- 10.Ami wa kwa baba.
- 11.Mtoto mwanamume wa Ami wa kwa baba na mama.
- 12.Mtoto mwanamume wa Ami wa kwa baba.
- 13.Bwana na bibi mwenye kumuacha mtumwa huru.
- 14.Asaba wa mwenye kuacha huru mtumwa.

(b)Asaba wa Pamoja na mtu mwingine:

- 1.Binti akiwa pamoja na kijana mwanamume.
- 2.Binti wa mtoto wa kiume (mjukuu) akiwa pamoja na mtoto mwanamume wa mtoto mwanamume (mjukuu wa kiume).
- 3.Dada wa kwa baba na mama akiwa pamoja na ndugu wa kwa baba na mama.

4. Dada wa kwa baba akiwa pamoja na ndugu wa kwa baba.

5. Dada wa kwa baba na mama au wa kwa baba akiwa pamoja na babu.

(c) Asaba kwa sababu ya mtu mwingine:

Ni dada wa kwa baba na mama au wa kwa baba tu atakapokuwa pamoja na binti au binti wa mtoto wa kiume au wote wawili.

Musharakah - Kushirikiana fungu:

Ingawa asaba wote utaratibu wao wa kurithi ni mmoja lakini nani kati yao mwenye haki zaidi ya kurithi pindi wakitokea pamoja itategemea na uzawa wa karibu na uwiano wa uhusiano na maiti. Kwa mfano, uhusiano wa kwa baba na mama una nguvu zaidi kuliko uhusiano wa kwa baba tu, kwa hiyo, asaba wa kwa baba na mama ana haki ya kurithi kuliko asaba wa kwa baba tu.

Tumefahamu kwamba asaba hana fungu, bali huchukua urithi wote kama hakuna mwenye fungu, au huchukua kilicho bakia baada ya wenye mafungu kuchukua chao au hukosa kabisa kama hakuna kilicho bakia au wakati mwingine asaba wenye daraja sawa na mwenye fungu, watashirikiana fungu hilo. Kwa mfano: Amekufa mtu akaacha mume, mama, ndugu wa kwa mama zaidi ya mmoja na ndugu wa kwa baba na mama.

Ugawaji wa mirathi

-Mume ana nusu ($\frac{1}{2}$) = $\frac{1}{2}$

-Mama ana sudusi. ($\frac{1}{6}$) = $\frac{1}{6}$

-Ndugu wengine wa kwa mama wana thuluthi ($\frac{1}{3}$) = $\frac{2}{6}$

Hapo utaona kuwa mafungu yote sita yamegawanywa yakaisha na ndugu wa kwa baba na mama hawakupata kitu. Hapa itabidi ile Thuluthi waliyoipata ndugu wa kwa mama wagawane sawa sawa na ndugu wa kwa baba na mama maana nao wanayo haki ya ndugu wa kwa mama kama wao na wala hakoseshwi kwa sababu ya unasaba wake.

Mifano ya namna ya kurithisha

Wakikutana warithi na pakawa hapana amzuiliaye mwenziwe na ikawa wote ni **asaba**, wataigawanya mali iliyopo sawa sawa kwa kadri ya idadi yao. Kwa mfano: Akifa mtu, akawa ameacha vijana wanamume wanne, mali yote itagawanywa mafungu manne sawa sawa na kila mmoja apewe fungu lake.

Ama wakikutana **asaba** wanaume na wanawake, bali kila mwanamume atahesabiwa kuwa ni wanawake wawili na mali itapigwa mafungu kila mwanamume mmoja apewe mafungu mawili na kila mwanamke apewe fungu moja. Kwa mfano: Amekufa mtu kaacha watoto **sita**, **wanne** wanaume na wawili wanawake. Wanaume **wanne** watahesabiwa kuwa ni sawa na wanawake wanane. Kwa hiyo mali itagawanywa katika mafungu kumi yaliyo sawa sawa. Wanaume watapata mafungu mawili kila mmoja na wanawake watapata fungu moja.

Iwapo warithi ni mchanganyiko wa wenye mafungu maalum na **asaba**, itabidi kutafuta kigawe kidogo cha shirika (Kigawe kidogo cha shirika - KDS) ili kupata mafungu yatakayogawiwa kwa kila mrithi kwa kadiri ya haki yake anayoistahiki. Hebu tuangalie mifano kadhaa ya mgawanyo wa mirathi.

Mfano1:

Amekufa mke na kuacha

(i)Mume.

(ii)Mtoto mwanamume.

(iii)Baba.

Wenye mafungu maalum kati ya hawa ni:

(i)Mume - ana robo ($\frac{1}{4}$) madhali yupo mtoto.

(ii)Baba - ana sudusi($\frac{1}{6}$) madhali yupo mtoto.

Asaba: Mtoto mwanamume na atachukua kitakachobakia.

Ugawaji:

Mafungu yatakayotolewa ni: ($\frac{1}{4}$), ($\frac{1}{6}$). Hesabu ndogo ambayo inaweza kutolewa mafungu ya urithi ni 12 yaani KDS ya 4 na 6. Kwa hiyo

mali ya urithi itagawanywa kwenye mafungu 12 yaliyo sawa sawa na ugawaji utakuwa kama ifuatavyo:

- (i) Mume atapata $\frac{1}{4}$ ya 12 = $\frac{1}{4} \times 12 = 3$ Yaani atachukua mafungu 3 katika mafungu 12 .
- (ii) Baba atapata $\left(\frac{1}{6}\right)$ ya 12 = $\left(\frac{1}{6}\right) \times 12 = 2$. Yaani atachukua mafungu 2 kati ya mafungu 12.

Mfano 2:

Amekufa mume na kuacha wafuatao:

- (i) Mke mmoja.
- (ii) Mama.
- (iii) Mjukuu mmoja wa kike (binti wa mtoto mwanamume).
- (iv) Mtoto mwanamume.
- (v) Watoto watatu wanawake.

Kama mali iliyoachwa na marehemu ni shilingi 1,200,000/= , utarithisha wahusika kama ifuatavyo:

Wenye mafungu maalum kati ya hawa ni:

- (i) Mke ambaye atapata thumuni $\frac{1}{8}$ kwa sababu wapo watoto.
- (ii) Mama atapata sudusi $\frac{1}{6}$ ya mali kwa sababu wapo watoto.
- (iii) Mjukuu hapati kitu kwa sababu wapo watoto ambao humzuilia.
- (iv) Mtoto mwanamume na watoto wanawakewatagawana mali iliyobakia, wakiwa hao asaba mwanamume achukue sawa na wanawake wawili (2:1)

Njia mbili zifuatazo zinaweza kutumika katika kurithisha wahusika:

- (a) Hisabu ndogo inayoweza kutolewa mafungu ni 24. Yaani KDS ya 8 na 6. Kila fungu litakuwa na thamani ya shilingi 50,000 - $(1,200,000/24)$

Mke atapata $\frac{1}{8}$ ya 24 = 3 yaani atapata 3 x 50,000/=

Mama atapata $\frac{1}{6}$ ya 24 (1 x 24) = 4 yaani atapata 4 x 50,000 = 200,000/=

Asaba watarithi mali iliyobakia ambayo ni 1,200,000 - (150,000 + 200,000) = 850,000.

Mali hii itagawanywa katika mafungu 5 (kumbuka: Mwanamume atapata sawa na wanawake wawili). Hivyo, kila mtoto wa kike atapata: Shs. $\frac{1}{5} \times 850,000 = 170,000$

Mtoto wa kiume atapata shs. $\frac{2}{5} \times 850,000$ (au $2 \times 170,000$) = 340,000

(b)Njia ya pili ni kutafuta sehemu ya mali atakayopata kila mwenye fungu maalum. Kama mali inayorithiwa ni shs. 1,200,000/=

(i) Mke atapata $\frac{1}{8}$ ya 1,200,000 = $1 \times 1200000/8 = 150,000/=$

(ii) Mama atapata $\frac{1}{6}$ ya 1,200,000 = $1 \times 1,200,000/6 = 200,000/=$

(iii) Asaba watagawana mali iliyobakia ambayo ni 1,200,000 - 350,000 = 850,000.

Kuna mabinti watatu na kijana mmoja ambaye ni sawa na mabinti wawili. Hivyo mali iliyobakia itagawanywa katika mafungu 5 ambapo kila binti atapata: $1 \times 850,000/5 = 170,000/=$

Kijana atapata sawa na mabinti wawili sh. $2 \times 170,000 = 340,000/=$

Kuongeza mafungu (Awl)

Iwapo idadi ya mafungu yatakatikwa kwa warithi wenye mafungu maalum ni kubwa kuliko mafungu yaliyopatikana kwa njia ya (KDS), idadi ya mafungu itabidi iongezeke ili kila mmoja apate haki yake. Hebu tuangalie mifano ifuatayo:

Mfano 1:

Amefariki mke na kuacha warithi wafuatao:

(i) Mume.

(ii) Dada wawili wa kwa baba na mama.

Wote hawa wana mafungu maalum:

(i) Mume atapata ($\frac{1}{2}$) kwa sababu hapana mtoto.

(ii) Dada wawili watapata thuluthi mbili ($\frac{2}{3}$) kwa sababu wako zaidi ya mmoja.

KDS ya 2 na 3 ni 6, hivyo:

(i) Mume atapata nusu ($\frac{1}{2}$) ya mafungu 6 = 3.

- (ii) Dada wawili watapata thuluthi mbili ($\frac{2}{3}$) ya mafungu 6 = 4.
Utakuta kuwa jumla ya mafungu yanayohitajika ni $7(3 + 4)$ badala ya 6.

Hivyo mali ya marehemu itagawanywa katika mafungu yaliyo sawa sawa. Katika hayo mume atapata mafungu 3 na kila dada atapata mafungu 2.

Mfano 2:

Ameferiki mke na kuacha warithi wafuatao:

- (i) Mume.
- (ii) Mama.
- (iii) Dada mmoja wa kwa baba na mama.

Wote hawa wana mafungu maalum:

- (i) Mume atachukua ($\frac{1}{2}$) kwa sababu hapana mtoto.
- (ii) Mama atachukua ($\frac{1}{3}$) kwa sababu hapana mtoto na dada aliyopo ni mmoja tu.
- (iii) Dada atapata ($\frac{1}{2}$) yuko peke yake.

Mgawanyo:

KDS ya 2 na 3 ni 6.

- (i) Mume atapata ($\frac{1}{2}$) ya mafungu 6 = mafungu 3.
- (ii) Mama atapata ($\frac{1}{3}$) ya mafungu 6 = mafungu 2.
- (iii) Dada atapata ($\frac{1}{2}$) ya mafungu 6 = mafungu 3

Jumla ya mafungu yanayohitajika ni 8, badala ya 6. Hivyo itabidi mafungu mawili yaongezwe kwenye (KDS) ili kila mrithi apate haki yake.

Sehemu ya maskini na jamaa wa karibu katika mirathi:

Waumini wana usiwa kuwa japo ni wazi kuwa mali ya urithi ni haki ya warithi kwa mujibu wa sheria, hawana budi kuwahurumia mayatima, maskini na jamaa wa karibu kwa kuwapa kitu kutokana na urithi japo kidogo na hasa watakapohudhuria wakati wa kugawanya.

وَإِذَا حَضَرَ الْقِسْمَةَ أُولُو الْقُرْبَىٰ وَالْيَتَامَىٰ وَالْمَسْكِينُ فَأَرْضُوهُمْ مِنْهُ

وَقُولُوا لَهُمْ قَوْلًا مَعْرُوفًا ﴿٨﴾

Na wakati wa kugawanya wakihudhuria jamaa na mayatima na maskini, wapeni kitu katika hayo (mali ya urithi) na waambieni

kauli njema. (4:8)

Zoezi la Nne

1. Ni haki zipi za awali zinazotakiwa kutolewa kabla ya kugawa mirathi kwa warithi.
2. Ni mambo yepi yanayotakiwa kusibu ili mali ya mtu iwe halali kurihiwa.
3. Taja sababu zinazompatia mtu haki ya kurithi.
4. Mwenye haki ya Kurithi hatorithi mali ya anayemuhusu ikiwa
(a) _____
(b) _____
5. Bainisha warithi waliotajwa katika Qur'an pamoja na fungu la kila mmoja wao.
6. Baada ya kuzikwa Hamza bin Abuu Taalib, ikabainika kuwa marehemu ameacha watoto wakiume watano na mabint sita, wajane watatu, pamoja na wazazi wake wawili. Ameacha pia wadogo zake wanne, wawili wakiwa wanawake.

Gawanya mirathi kwa wanaostahiki ikiwa, marehemu ameacha Nyumba Tatu za Kisasa zenye thamani ya milioni thelathini, duka lenye thamani ya milioni kumi na fedha tasilimu laki Tano.

Sura ya Tano

KUDHIBITI UZAZI

Historia ya Kampeni ya Kudhibiti Uzazi

Upo ushahidi wa kutosha kuwa watu binafsi katika zama zote wamekuwa wakijitahidi kuzaa watoto wanaopishana miaka ili kuhifadhi afya ya mama na mtoto. Juhudi za serikali huko nyuma (yaani kabla ya karne ya 20) zilikuwa ni kuwashawishi raia kuoana na kuzaana. Lakini kuanzia karne ya 20 serikali zimejiingiza katika kampeni za kuwataka raia wadhhibiti kizazi.

Neno kudhibiti uzazi (birth control) ambalo lilibuniwa na Margaret Sanger, mpiganiaji haki za wanawake wa huko Marekani, mwaka 1913 - 1915 lina maana ya njia za kuzuia mimba kwa kumtumia mwanamume au mwanamke, na hivi sasa zinajumuisha njia zote za kuzuia kizazi, ikiwa ni pamoja na kutoa mimba (abortion) au kuviza kizazi (sterilization). Hata hivyo jina la kampeni hii limekuwa likibadilika badilika. Katika miaka ya 1930 jina lilikuwa mpango wa familia (family planning) na katika miaka ya 1940 jina likawa mpango wa uzazi (planned parenthood). Baadaye yakazuka majina mengine mengi kama vile kuzuia mimba (contraceptive), uzazi wa hiari (voluntary parenthood), kupunguza familia (family limitation), vita dhidi ya mimba (anti conception) na kadhalika.

Kampeni hizo zilipokuja Afrika Mashariki zilipewa majina mbali mbali kama vile uzazi wa majira, mpango wa familia, uzazi na malezi bora, na sasa kampeni hii imepewa jina la Elimu ya ngono (sex education) na Tanzania Elimu ya ngono hufundishwa mashuleni kwa jina la Elimu ya Afya na Uzazi.

Kwa vile tumemtaja Margaret Sanger kama mwanzilishi wa harakati za “**bith control**”, ni vyema tumzungumzie kwa ufupi ili tupate kuelewa vyema uzito wa neno alilolizua.

Margret Sanger alizaliwa 1879 na kuolewa na William Sanger akiwa na umri kati ya miaka 20 na 25. Alijenga na kuitekeleza kwa vitendo

dhana ya “mtu kuwa huru” kutembea na mwanamume yeyote anayemtaka. Alizikuza tamaa zake juu ya ngono na hivyo akawa kahaba mkubwa wa zama zake japo alikuwa kaolewa.

Yaonesha kuwa bwana William, kinyume na tabia ya mkewe, alikuwa ni mtu na heshima zake. Katika hatma ya mambo hakuwa na la kufanya ila kumwacha Margaret. Kwani kila alipojaribu kumsema juu ya uzinifu wake, Margret alimshauri mumewe naye azini.

Ndoa yake ya pili iliangukia kwa mume ambaye naye alikubali dhana angamizi ya mtu kufanya zinaa apendavyo hata akiwa ndani ya ndoa. Na bwana huyu ndiye aliyezipa nguvu harakati za Margret za kampeni za kudhibiti uzazi.

Kiu ya Margret isiyokatika, na ulafi uliopindukia wa ngono, ulimfanya azini na wanaume wanne tofauti wakati yupo katika fungate ya ndoa yake ya pili. Huyu ndiye mwanzilishi wa sera ya kudhibiti uzazi:

Kwa mujibu wa Encyclopedia Britannica (1985) mojawapo ya sababu zilizopelekea kuenea kwa kampeni hii ni manufaa ya faida ya kibiashara iliyotokana na kuuza madawa au vifaa vya kuzuia mimba. Makampuni yanayotengeneza madawa hayo yalijikuta yanaingiza mamilioni ya dola. Hivyo, yakazidi kuitangaza biashara yao. Katika kuzivutia nchi changa, madawa hayo yamekuwa yakitolewa bure. Lakini sasa, baada ya kunogewa na sera hii, inabidi wasake madawa ya kuzuia mimba na magonjwa ya zinaa kwa bei mbaya.

Kustawi kwa Kampeni ya Kudhibiti Uzazi

Miongoni mwa sababu zilizosaidia kustawi kwa kampeni hii ni matokeo ya mapinduzi ya viwanda (Industrial revolution) ya huko Ulaya. Viwanda vilihitaji wafanyakazi kwa maelfu ambao japo walifanyishwa kazi sana, sehemu kubwa ilikwenda kwa wenye viwanda, hivyo wafanyakazi hawakuweza kuzikimu familia zao. Bidhaa za viwandani pia zikabadili mahitaji ya watu. Vitu ambavyo hapo awali havikuwepo sasa vikawa ni mahitaji ya lazima.

Pili, kwa kuwa pato la mfanyakazi halikumwezesha kuihudumia familia yake, mke na watoto walilazimika pia kufanya kazi viwandani ili

kupata riziki zao. Matokeo ya utaratibu huu ni kuwa familia ziliparaganyika na yale malezi muhimu ambayo mtoto aliyapata kwa wazazi wake sasa yakakosekana. Kwa kuwa mke asingeweza kuishi bila kuajiriwa kiwandani na asingeweza kumudu zile kazi ngumu za kiwandani akiwa mjamzito au akiwa na mtoto mchanga, kuzaa kukaanza kuwa nuksi kubwa. Kwani kipindi chote ambacho mwanamke alishindwa kufanya kazi kwa sababu ya udhaifu wa afya hakulipwa kitu. Ndio maana kampeni hii ya kudhibiti uzazi ilianzishwa na kupiganiwa sana na wanawake. Kujiepusha na kuzaa kukaonekana kuwa ni ukombozi wa aina yake.

Tatu, mapinduzi hayo yaliambatana na utamaduni wake. Utamaduni ambao ulihimiza sana maendeleo na ustawi wa mtu binafsi. Ustawi kwa maana yakuwa na vitu vingi vya anasa na fahari. Matokeo yake yakawa watu walijiepusha sana na kila kitu ambacho walidhani kingeliweza kwa namna fulani kuathiri ustawi wao wa binafsi. Moyo wa ukarimu na kuhurumiana ukafa. Ikafikia hadi mtu akawaona wazazi wake kuwa ni mzigo mkubwa kuishi nao watampunguzia anasa zake. Kwa hoja hiyo kuzaa watoto kukawa balaa kubwa. Na aliyezaa akaishia mtoto mmoja au wawili.

Nne, kuparaganyika kwa familia kukapelekea kuondoka kwa uadilifu. Na hivyo uadilifu wa ndoa ukaonekana ni hekaya za watu wa kale. Badala yake falsafa za uhuru wa mtu binafsi zikapata nguvu. Kwa mujibu wa falsafa hiyo mtu anao uhuru wa kufanya analotaka na kazi ya serikali ni kuusimamia na kuudumisha uhuru huo. Hivyo kwa upande wa mahusiano ya ndoa falsafa hiyo iliona kuwa hilo ni suala la watu binafsi wanahiari ya kufanya lolote wapedalo. Na kampeni zote za kudhibiti uzazi katu hazijishughulishi kabisa na suala zima la uadilifu katika ndoa. Bali hujishughulisha tu na kuwasaidia watu wasipate mimba. Na kama tutakavyoona baadaye hii ni dosari mojawapo kubwa ya kampeni hii.

Hoja za kudhibiti uzazi hivi leo

Tumekwishaona kihistoria mambo yaliyopelekea kuibuka kwa kampeni hii. Lakini hoja kubwa inayofanya kampeni hii iendeshwe kote duniani hivi leo ni ya uwiano kati ya idadi ya watu na maendeleo ya kiuchumi. Na ni kwa sababu hiyo ndiyo maana serikali nyingi hivi sasa zimeamua kuipigia zumari kampeni hii. Hoja yenyewe siyo ngumu

kuelewa: Watu kuongezeka kwa kasi zaidi kuliko ongezeko la pato la nchi kiuchumi. Matokeo yake ni kuwa taifa litashindwa kutoa huduma kuinua hali za wananchi. Hoja hii ni dhaifu sana. Lakini kabla hatujaonesha udhaifu wake tungependa kwanza kuelezea kwa ufasaha zaidi. Na tutanukuu hoja zilizotolewa na mtetezi mashuhuri sana wa udhibiti wa uzazi (birth control) Bwana Leanard Barnes.

Bwana Barnes katika kitabu chake (African Renaissance – sura ya 7) anatoa hoja ya kwanza kuwa nchi nyingi za Afrika ikiwemo Tanzania zina kundi kubwa la watu ambao hawana Elimu wala mafundisho yoyote. Kundi ambalo halina manufaa yoyote kiuzalishaji mali na kwa hakika ni mzigo kwa taifa. Anasema kundi hili la watu kwa hakika halipaswi kuwepo. Kwa kufuata msingi wa aliyefika mwanzo, ahudumiwe kwanza, watu hawa wana haki ya kuitaka jamii iwape kipaumbele kabla ya kuwafikiria wale ambao hawajazaliwa.

Hoja ya pili ni kuwa kilicho muhimu kwa taifa, kama ilivyo katika kiwanda, siyo uwingi bali ubora wa watu. Kwa sababu hiyo ndiyo maana viwanda siku zote huweka ukomo katika idadi ya wafanyakazi wake kulingana na mahitaji ya kudumisha ufanisi wa kazi. Kama ambavyo hayo ni muhimu katika mpango wa kiwanda kimoja kimoja hayo ni muhimu pia kwa taifa kwa ujumla.

Katika kuisisitiza hoja hii Bwana Barnes anasema kama ambavyo serikali zote zimeweka idara za uhamiaji ili kudhibiti idadi ya wageni wanaoingia nchini, serikali za Kiafrika zimekawia mno kuzindukana kuwa ipo haja pia ya kudhibiti wageni wanaoingia nchini kwa njia ya kuzaana. Anasema: “Iwepo sheria ya uhamiaji wa mimba za binaadamu”. Leanard Barnes anaendelea kwa kusema:

Katika bara la Afrika mmomonyoko wa udongo unaosababishwa na mbinu duni za ukulima unaoana na mmomonyoko wa watu unaosabaishwa na mbinu duni za kuzaana. Ongezeko la watoto ni kubwa mno kiasi ambacho makazi, afya, shule na ajira haviwezi kudhibiti mtiririko wake, watu hao wanahitaji kuhifadhiwa kwa kuchukua hatua kama zile zinazochukuliwa katika kuhifadhi ardhi.

Akitoa mfano wa nchi ya Tanzania, bwana Barnes anasema baada

ya kila miezi 18 idadi ya watoto wanaozaliwa huwa sawa na idadi ya watu wanaofanya kazi za ajira. Na kama uwiano uliopo sasa kati ya wafanyakazi na wakulima hautabadilika, basi watoto wapatao 10,000 kwa mwaka watazaliwa katika nyumba za watu wa mijini na watoto 190,000 watazaliwa vijijini.

Kwa kutumia takwimu zilizotolewa katika mpango wa maendeleo wa miaka mitano, Bwana Barnes anasema, “watoto 66,000 (karibu theluthi moja ya watoto wote waliozaliwa) watakufa kabla yakufikia umri wa kuweza kulipa gharama ya malezi yao. Na wale wanaonushurika huishi katika tishio la maradhi na utapia mlo”.

Hoja ya tatu ya Bwana Barnes imejengwa juu ya hali hiyo duni inayowakabili watoto wa Kitanzania na wengine Afrika. Anasema nchi za Kiafrika zilipopigania uhuru zilifanya hivyo ili kujenga utu wa kurejesha heshima yao na kujitelea maendeleo ya baadaye. Kizazi hicho kitajihisi vipi juu ya utu na heshima yao kitakapogundua kuwa theluthi moja miongoni mwao wanatakiwa wafe kabla ya kufikia baleghe? Watahisi vipi juu ya uhuru wa kujitelea maendeleo yao ya baadaye iwapo nusu yao hawawezi hata kupata Elimu ya msingi katika shule duni? (Ikumbukwe kuwa, Bwana Barnes aliandika kitabu chake 1969). Kutokana na hayo Bwana Barnes anauliza:

Je, hatutakuwa tunawahurumia na kuwafanyia hisani ya kweli watoto hao iwapo tutawaomba waakhirishe kuja kwao duniani kwa muda, wakati kizazi cha sasa kikijitahidi kuondosha umasikini, maradhi na kujenga mfumo wa Elimu ambao angalau ni wa afadhali?

Kwa muhtasari hoja ya tatu ya Barnes ni kuwa ni kitendo cha ukatili kuwaleta watoto duniani halafu kuwatesa kwa njaa na maradhi. Si bora kuwazuia wasije? Bwana Barnes anasema kikwazo kikubwa kabisa cha maendeleo ya Afrika ni uongezekaji kiholela na idadi ya watu. Hata kama matatizo yote mengine yatatatuliwa, lakini maadamu tatizo la uongezekaji wa watu halijapatiwa ufumbuzi, basi hakutakuwa na maendeleo Afrika. Bwana Barnes anawalaumu sana wale wataalamu wa uchumi wanaosema kuwa ongezeko la watu katika Afrika kwa asilimia 3 kwa mwaka si tatizo maadamu ongezeko la uchumi litakuwa asilimia 5 kwa mwaka. Watu kama hao anasema wanapotosha hakika ya mambo

yalivyo. Watu watakaoisaidia sana Afrika ni wale ambao watatambua umuhimu wa suala la idadi ya watu katika masuala yote ya maendeleo ya jamii na hasa kasi na namna ambayo kizazi kimoja huchukua nafasi ya kizazi kingine. Watu wanaojua umuhimu wa ubora na sio uwingi wa watu.

Sera kama hiyo Bwana Barnes anasema itawawezesha wapangaji wa mipango 'kuanza kwa kujiuliza kazi zipi ambazo jamii inataka zifanyike, na halafu izalishe na kuwafundisha watu wa kufanya kazi hizo.

Bwana Barnes anamalizia kwa kusema kuwa ukatili wanaofanyiwa watoto wachanga ni matokeo ya huruma. Ni matokeo ya maendeleo ya sayansi ya tiba. Sayansi ya tiba (medical science) kwa kung'ang'ania kuokoa maisha ya watu bila kujali ubora wa maisha wanayoishi ndio imeleta matunda haya machungu. Na kwa hiyo sayansi ya tiba ifikiriwe kuleta ufumbuzi wa ongezeko la watu.

Maandishi haya ya Bwana Leonard Barnes yanawakilisha hoja za wale wanaoiunga mkono kampeni hii ya kudhibiti ongezeko la watu. Sasa hebu tuangalie udhaifu wa hoja hizi.

Udhaifu wa Hoja za Kudhibiti Uzazi:

Hoja nyingi zinazotolewa kuunga mkono udhibiti wa uzazi zimejengwa juu ya hali na mazingira ya maisha yaliyoletwa na utamaduni na maendeleo ya nchi za Ulaya na Marekani. Wale wanaoiunga mkono kampeni hii wanaamini kuwa, mila na mwenendo wa jamii za Ulaya ndio kiigizo cha watu wengine wote duniani. Historia ya maendeleo ya binaadamu inatazamwa kana kwamba inafuata mstari ulionyooka. Watu wanatoka katika hali duni na kuelekea katika hali ya maendeleo. Na wanaoongoza maendeleo hayo ni watu wa Ulaya na Marekani. Kutokana na mwelekeo huo mtindo wa maisha wa huko Ulaya, mila za huko na taratibu za kiuchumi za huko zinaonekana kuwa hazitakiwi kubadilika. Kinachotakiwa kubadilika ni mila na desturi zilizo kinyume na zile za Ulaya. Matokeo ya mwelekeo huu ni kuwa watu hutafuta ufumbuzi wa matatizo yao kwa kutazama Ulaya hata kama mila za Ulaya ndizo zilizo yaleta matatizo hayo. Kama nchi za Afrika hazitaamua kuchukua mwelekeo tofauti kabisa katika kukabiliana na matatizo, zitaendelea kuwa wafungwa wa Ulaya kila uchao. Hilo linalodhaniwa kuwa ni tatizo la ongezeko la watu ni zao la mfumo wa kiuchumi na kijamii wa nchi za Ulaya. Ufumbuzi hauwezi kupatikana kwa kampeni za kudhibiti uzazi

wakati uchumi wa nchi hizo unadhibitiwa na watu wengine.

Watetezi wa kudhibiti uzazi (birth control) na kampeni za nyota ya kijani, hawataweza kuyaona makosa ya mwelekeo wao hadi watakapokuwa tayari kuitazama upya misingi ya udhibiti wa uzazi. Kinachohitajika siyo kukata matawi bali kung'oa mti mzima unaozalisha matunda haya machungu.

Hoja ya Uhaba wa Rasilimali za Kiuchumi

Hoja yao maarufu kuliko zote kama tulivyoona ni juu ya uchumi. Hudaiwa kuwa sehemu ya kuishi katika ardhi ina ukomo na kwamba rasilimali za kiuchumi pia zina ukomo. Lakini hudaiwa kwamba uwezo wa mwanaadamu wa kuzaliana ni mkubwa ambapo ardhi itajaa na chakula kitakosekana cha kuwatosheleza watu wote. Katika Encyclopaedia Britanica (1985) kwa mfano, inakadiriwa kuwa hadi mwisho wa karne hii ya ishirini idadi ya watu imekuwa ni zaidi ya bilioni sita (6,000,000,000). Hivyo, basi ili kujikinga na baa hilo watu hawana budi kudhibiti kizazi. Kwa mujibu wa Bwana Malthus na mwenzake Francis Place iwapo juhudi za kudhibiti uzazi (birth control) hazitatiliwa mkazo basi uwiano kati ya watu na mahitaji muhimu kama chakula utakuwa ni 4096:13 katika karne tatu na baada ya karne 20 uhusiano huo hautakuwapo kabisa. Yaani hakutakuwepo na uhai kabisa.

Hoja hii ya kwamba binaadamu wanaongezeka sana, mara mbili kila baada ya robo karne, haina msingi kwa sababu si ya kweli. Lau madai hayo yangukuwa ya kweli basi leo kusingekuwa na binaadamu ardhini. Kwa mujibu wa utafiti wa hivi karibuni uliochapishwa katika jarida liitwalo "National geographic" (Vol. 154 No.6) la huko Marekani, yamepatikana maandishi huko Syria yanayohititisha kuwa miaka 3,000 kabla ya kuzaliwa kwa Nabii Issa (a.s) kulikuwa na dola nyingi sana zilizofikia kiwango kikubwa sana cha maendeleo. Dola hizo pia zilikuwa na watu wengi sana. Dola ya Ebla imetaja miji 5,000 waliyokuwa wakifanya nayo biashara. Mmoja kati ya miji hiyo ni Iram uliotajwa katika Qur-an 89:7. Na maandishi hayo yalikuwa katika makao ya Ikulu ya dola ya Ebla. Kama madai ya akina Malthus yangukuwa kweli basi hata Yesu asingezaliwa kwani zilikuwa zimekwishapita karne zaidi ya 30!

Wazo kwamba mahitaji muhimu hayatatosha ni dhaifu kwa sababu rasilimali zote ambazo mwanaadamu anazihitaji zilikuwepo tokea dunia

ilipoumbwa kwa ajili ya matumizi ya binaadamu wa zama zote. Rasilimali hizi zinafahamika kwa binaadamu kutokana na maendeleo ya kisayansi na teknolojia. Mfano watu wa zama za kale hawakuwa na habari kuhusu mafuta ya petroli yanavyoweza kuwa muhimu katika maendeleo ya binaadamu japo yalikuwepo na japo Wasumeria walifahamu juu ya kuwepo kwa mafuta hayo. Mifano ya aina hii ni mingi sana. Hii ina maana kuwa kutokana na upeo wa sasa wa Elimu watu wanaweza kudhani kuwa vizazi vijavyo havitaweza kuishi kwa sababu ya uhaba wa mahitaji muhimu. Ni muhimu kutambua kuwa watu wakiongezeka upeo wa binaadamu wa kuzalisha mali, vyakula n.k., nao pia huongezeka.

Historia ya hivi karibuni imeonesha kuwa kuongezeka kwa binadamu hakusababishi uhaba wa mahitaji muhimu. Mwaka 1880 idadi ya Wajerumani ilikuwa milioni 45 hivi. Wakati huo kulikuwa na uhaba wa chakula ukilinganisha na hivi sasa ambapo idadi yao ni zaidi ya milioni 68, na wanakula na kusaza. Uholanzi na Uingereza pia ni mifano mizuri katika kuelezea ukweli huu. Isitoshe zaidi ya binaadamu kuna viumbe wengi sana juu ya ardhi hii yenye nafasi yenye ukomo. Na kila kiumbe kinao uwezo mkubwa sana wa kuzaliana kiasi ambacho kama pasingekuwepo na kanuni za kimaumbile (natural laws) za kudhibiti uwezo huo, basi aina moja tu ya viumbe ingeweza kuijaza ardhi yote katika kipindi kifupi mno. Kwa mfano, jamii ya aina fulani ya mti ijulikanayo kama *Symbrium Sophia*, ina uwezo wa kutoa mbegu kiasi cha robo tatu milioni. Inakadiriwa kuwa kama mbegu zote za mti mmoja tu zitaota, katika kipindi cha miaka mitatu tu mti huo utajaza ardhi yote na pasiwe na nafasi ya kiumbe kingine chochote. Aina ya samaki ajulikanaye kama 'Star' fish hutaga mayai mia mbili milioni kwa mara moja. Kama yote yataaanguliwa basi baada ya vizazi vichache tu samaki huyo mmoja atazijaza bahari za dunia nzima na isiwepo hata nafasi ya tone moja la maji.

Hali kadhalika ukimwanguka binaadamu, manii anayotoa mara moja yanatosha kuwapa mimba wanawake milioni mia tatu hadi mia nne. Hivyo kama uwezo wa mwanamume mmoja ungeruhusiwa kufanyakazi yake basi ingehitajia miaka michache tu kwa mwan aume huyo kuijaza dunia yote kwa watoto wake tu na kusiwe na nafasi ya watu wengine achilia mbali viumbe wengine. Ni nani anayedhibiti na kuweka uwiano kwa viumbe wote hawa?

Tatizo halijawahi kuwa uhaba wa rasilimali za kuwakimu watu, bali kasoro za kibiashara, ugawaji na usambazaji wa rasilimali hizo. Kwa mfano inafahamika kuwa asilimia 10 tu ya rasilimali zinazotumiwa kutengeneza silaha ulimwenguni zinatoshia kufutilia mbali njaa na maradhi dunia nzima. Tukizingatia uwiano kati ya idadi ya watu na chakula duniani, tutaona wazi kuwa tatizo siyo uwingi wa watu. Mfano kwa upande mmoja mwaka 1982 Uingereza ilikuwa na watu 583 kwa kila maili mraba lakini ilikuwa haina tishio la njaa. Kadhalika Uholanzi ilikuwa na watu 1,117 katika maili mraba, lakini vile vile haikuwa na tishio la njaa. Ambapo Brazil iliyokuwa na watu 38 na Bolivia watu 12 kwa kila maili mraba, zote zilikuwa na tishio la njaa. Tatizo hapa ni suala zima la uzalishaji mali na sio idadi ya watu katika mji. Ni mara ngapi tumeshuhudia mamilioni ya tani za vyakula yakiunguzwa moto au kumwagwa baharini katika nchi tajiri kama vile Marekani na hapo hapo mamilioni ya watu wanakufa njaa katika nchi masikini?

Tatizo la Vifo na Maradhi

Watetezi wa kampeni ya kudhibiti uzazi (birth control) wanakiri kuwa maumbile (nature) hudhibiti kukua kwa idadi ya viumbe. Lakini wanasema maumbile hufanya kazi hii kwa njia ya vifo na maangamizi na hivyo kusababisha machungu na mateso ya kimwili na kisaikolojia. Kwa nini binaadamu wasitafute njia nzuri zaidi ya kujipunguza wenyewe? Yaani wajipunguze kwa njia ya kudhibiti uzazi (birth control) badala ya kungojea majanga kama njaa au mafuriko yaje kupunguza idadi ya watu.

Hoja hii pia inao udhaifu mkubwa. Ukweli ni kuwa uhai na kifo havipo katika milki ya binaadamu. Hadhari yoyote utakayoichukua, kifo kinabakia kuwa ni tatizo lisilo na ufumbuzi. Swali ni je, ni hadhari gani ambayo binaadamu anaweza kuichukua dhidi ya tetemeko la ardhi, kimbunga (au tufani), mafuriko, maradhi mabaya n.k.? Je, binaadamu amefikia muafaka na Mwenyezi Mungu (au maumbile kama wanavyodai) kuwa njia nyingine zote za kuwafisha watu zitasimamishwa endapo taifa litazindua mpango wa kupunguza watu kwa njia ya kudhibiti uzazi? Je wametafakari juu ya msiba unaowasubiri endapo watasimamisha kuzaliana na wakati huo huo kifo kikaendelea kuchukua ushuru mkubwa wa roho za watu kwa kupitia mabalaa, kama mvua za elnino na mafuriko, tufani, matetemeko ya ardhi na volkeno, maradhi, vita, kuzama kwa meli, kupinduka kwa magari, treni, kuanguka kwa ndge n.k.? Na hii ni mbali na

mwenendo wa kawaida wa kifo ambao hapana njia ya kuukwepa. Ni jambo la kushangaza kuwa wataalamu hao wanashindwa kufanya mahesabu rahisi kama haya! Kama kuna kupungua kwa watu daima pasipokuwa na njia mahsusi za kuleta ongezeko, ni athari gani zitafuata?

Katika nchi zilizoendelea vifo vinavyosababishwa na maradhi ya zinaa ni vingi kuliko vifo vinavyosababishwa na vita . Usisahau vimbunga vya AIDS, Ebola, TB, Tauni n.k. Je, huku ndiko kushinda au kuepuka kifo? Kama sivyo, je watu hawatakuwa wanaunguza mshumaa kutoka pande mbili - kwa upande mmoja idadi ya watu itapungua kutokana na sababu tusizoweza kuzizuia (natural causes) na kwa upande mwingine kupunguza watu kwa kudhibiti uzazi?

Ili mtu awe katika nafasi nzuri ya kudai udhibiti wa uzazi (birth control) lazima awe na Elimu juu ya mambo kadhaa:

- Ajue idadi ya viumbe wote duniani waliotakiwa kuishi hapa duniani na kati ya hao ni wangapi wamekwishaishi na wangapi bado.
- Ajue idadi hasa ya chakula kiasi gani na chakula hicho huongezeka au hupungua vipi?
- Ajue pia ni kiasi gani cha viumbe watakaokufa kwa njaa, mafuriko, maradhi, vita na kadhalika na watakufa lini ili aweze kulinganisha na kiasi cha chakula kitakachokuwepo na mahitaji mengine.
- Ajue pia namna ambavyo sera yake ya kudhibiti uzazi itakavyohakikisha kuwa kila siku idadi ya watu wanaokufa na kuzaliwa haizidi wala kupungua kulinganisha na rasilimali zilizopo.

Kujiingiza katika kampeni za kudhibiti kizazi (birthcontrol) na nyota ya kijani bila ya kuwa na takwimu sahihi juu ya mambo yote hayo ni kujiingiza katika mchezo wa pata-potea.

Hoja ya Ugumu wa Malezi

Hoja hutolewa kuwa wazazi walio na kipato kidogo watashindwa kulea watoto wengi. Watashindwa kuwapa Elimu nzuri, kuwalea katika hali nzuri ya kimaisha na kuwapa msingi wa kutosha wa kuanzia maisha.

Isitoshe wanaweza kupata utapiamlo (malnutrition) na hata kufa wakati wa utoto wao.

Hoja hii yaweza kuwavutia watu wengi lakini nayo pia ni dhaifu. Kwanza, “Elimu bora”, “hali ya maisha” n.k. ni misemo tata (vague) isiyokuwa na tafsiri moja maalum. Kila mtu anayo namna yake ya kuyaangalia mambo. Lipo kosa linalofanyika la mtu kuacha kutazama hali yake na mazingira yake na kuangalia hali ya maisha ya mahali pengine na hivyo kuanza jitihada za kujaribu kuwakuta waliotangulia. Raia wa nchi za Kiafrika kwa mfano, wanahimizwa wakimbie kwa dhana kuwa wale waliombele wanatembea. Kinachosahauliwa ni kwamba utaratibu mbaya wa uchumi na biashara uliopo leo duniani ndio unaodumisha utajiri wakupindukia wa nchi zilizoendelea na ufakiri wa kupindukia kwa nchi maskini. Hivyo chini ya utaratibu huu jitihada za kuiga ‘maisha mazuri’ kwa kiigizo cha Ulaya na Marekani ni ndoto. Na watu wenye fikra hizo huepa kulea japo mtoto mmoja kwa kuhofia kuwa atakosa kupata maisha bora. Msimamo huu huwafanya watu wawanie kupata starehe za hali ya juu. Huishia kuleta ufisadi katika ardhi au kujinyonga wakishindwa kufikia lengo hilo.

Fikra kuwa watu wasizae watoto hadi wahakikishe kuwa watoto hao hawatapata matatizo yoyote kwakuwa kila kitu kitakuwa kimeandaliwa pia ni mwelekeo potofu. Ni hatari kwa ustawi wa taifa ikiwa kizazi chao kitalelewa katika starehe na anasa ya mali wasioichuma na iwapo hawatakabiliwa na matatizo na misukosuko ya maisha. Hali hiyo itawafanya wasione haja ya kujitahidi na kupambana na matatizo. Matatizo ni tanuri linalomfunza na kumpevua mtu ajue namna ya kukabiliana na hali mbali mbali za maisha. Hivyo uvumilivu, subira, ukakamavu, na ujasiri ni mambo yatakayojenga tabia yake na kumfanya awe mtu mwenye manufaa katika jamii. Hakuna shule au chuo kinachoweza kutoa mafunzo haya, wala mtoto hawezi kupata mafunzo hayo kwa kuishi katika fahari na anasa tu. Misukosuko ni kiwanda kinachotenganisha nafaka na makapi. Mtu anakutana na misiba ili akabiliane nayo kiume, matatizo huja ili yamchochee kufanya jitihada zaidi ili ayatatue. Mambo magumu husafisha udhaifu wa binaadamu na kuamsha vipawa vyake na kuvistawisha na hivyo kuleta maendeleo. Wale wanaoweza kupita katika tanuri hilo kwa ujasiri ndio wanaoweza kutegemewa katika jamii. Katika historia ya binaadamu karibu asilimia 90 ya watu mashahuri waliozisaidia jamii zao walizaliwa katika familia

maskini na mazingira magumu.

Hivyo fikra ya kutaka watoto wazaliwe chambilecho Waingereza wamesema na “vijiko vya fedha midomoni mwao”; wasome shule bora kabisa, walale katika majumba ya fahari wakati wanasoma na wanapoanza maisha wawe wameandaliwa kila kitu ni ya hatari. Itatuletea kizazi cha watu wapendao anasa na ambao wataona taabu kujitoa muhanga kwa lolote, na wataepuka kubeba dhamana nzito. Moto utakuwa umezaa jivu.

Hoja ya Ubora na siyo Uwingi wa Watu

Yasemekana kilicho muhimu siyo uwingi bali ubora wa watu. Hali hii imesimama juu ya dhana kuwa kama watazaliwa watoto wawili au mmoja basi watakuwa na akili nzuri, afya na uwezomkubwa wa kuzalisha. Lakini kama watazaliwa watoto wengi watakuwa dhaifu, wagonjwa, wajinga na wasiofaa kwa lolote.

Hoja hii haina msingi wowote na haiwezi kuthibitishwa kwa uzoefu wala majaribio. Mtu aweza kuzaa mtoto mmoja tu na akawa juha au mwenye afya dhaifu sana. Tuchukuwe mfano wa mabwana wawili. Mmoja amejaaliwa kuzaa watoto wawili tu, alijitahidi kuwalea watoto hawa kama yai. Aliwahangaikia kwa kila kitu mpaka wakawa watu Wazima. Matarajio ya bwana huyu kwa vijana wake ni kwamba kutokana na malezi ya starehe aliyowapa, watakapokuwa watu Wazima watatoa mchango wao kuwasaidia wazazi wao, familia zao na jamii kwa ujumla.

Kinyume na matarajio haya vijana hawa waliishi kwenye ulevi, ukahaba, na kila aina ya anasa yenye kumwangamiza mwanaadamu! Bwana huyu akabakia katika hali ya ukiwa na kukata tamaa huku uzee unamuandama. Bwana wa pili amejaaliwa kuzaa watoto kumi. Hakuwa na kipato kikubwa kiuchumi hivyo alihangaika sana katika kuwalea watoto wake. Alimfanya kila mtoto atoe mchango wake kwa kadri ya umri wake kuongeza kipato cha familia yao. Vijana wawili kati ya vijana wake waliangukia kutokuwa na manufaa yoyote kwa wao wenyewe na kwa jamii kwa ujumla kama wale wa bwana wa mwanzo.

Vijana wake wanane waliobakia, walibakia kuwa watu wa maana kama walivyolelewa, wakawa ni wenye manufaa kwa wazazi wao na

familia zao na wakawa ni wenye kutoa mchango mkubwa katika kuiendeleza jamii.

Kutokana na mfano huu, huoni hatari ya kudhibiti uzazi? Utahakikishaje kuwa hao wachache watakaozaliwa kuwa ndio watakaokuwa bora? Tusiufikirie ubora wa mwanaadamu kama ule wa ng'ombe anayenenepeshwa kwa ajili ya nyama, au kutoa maziwa mengi! Ubora wa binaadamu uko katika utu wake. Kumlea mtoto katika starehe, hakuna uthibitisho wowote wa kuukuza utu wake, bali kuna uwezekano mkubwa wa kuudunisha. Hatuna budi kukumbuka kuwa msingi wa maendeleo ya jamii sio vitu bali ni utu.

Hoja ya Nyongeza:

Kama hoja ya nyongeza watetezi wa udhibiti wa uzazi wanasema kuwa kudhibiti uzazi kunatuepusha na kazi isiyo na maana ya kuzaa na kulea watoto wasiohitajika duniani na ambao hali zao za maisha zitakuwa duni na watakufa kabla ya kufikia ujana. Hoja hii ingekuwa na uzito kama binaadamu angekuwa na njia za kujua kwa uhakika kabla mtoto hajazaliwa juu ya kuhitajika na manufaa ya mtoto huyo. Yaani, ajue tabia yake itakuwaje, ubora wa akili zake, vipawa vyake vingine, na kufaa au kutofaa kwake katika jamii. Maadamu ujuzi wa yote hayo upo nje ya uwezo wa binaadamu hoja hii haina msingi wowote madhubuti.

Hoja nyingine ni kuwa kuzaa watoto wengi kunaharibu afya ya mama. Umbo na uzuri wake huathiriwa. Udhaifu wa hoja hii ni kuwa njia zinazotumiwa kuzuia mimba pia zina madhara kwa afya ya mama. Wanawake wengi wameathiriwa na maradhi mbali mbali na hata kupoteza maisha yao kutokana na athari za madawa hayo. Kwa hoja za afya (medical reasons) mtu hawezi kuweka sheria mwanamke azae watoto wangapi. Jambo hili linategemea tofauti iliyopo kati ya mwanamke mmoja na mwingine. Ikiwa kutokana na afya ya mwanamke Fulani daktari anaona kuwa ni hatari kwake kuzaa basi hapo yafaa aruhusiwe kuzuia mimba au hata kuitoa iwapo imeshaingia. Lakini matatizo ya mwanamke mmoja hayawezi kuwa msingi wa kupitisha sera ya kuwazuia wanawake wengine kuendelea kuzaa.

Matokeo ya Kufuata Sera ya Kudhibiti Uzazi

Tumekwishaona udhaifu wa hoja zinazotolewa kuunga mkono sera za kudhibiti uzazi (birth control). Sasa tuangalie matokeo ya

kung'ang'ania sera hizo:

(i)Uhaba wa Wafanyakazi

Serikali ikishajiingiza katika kampeni za kuwataka watu wadhibiti uzazi basi mara nyingi matokeo yake huwa kinyume na makusudio ya sera. Lengo la awali huwa kuoanisha uwiano kati ya idadi ya watu na rasilimali za nchi. Kwa kuwa tatizo la sasa linadhaniwa ni kuwepo kwa watu wengi mno, kampeni za serikali zitaelekezwa katika kuwataka watu wasizae watoto wengi. Na njia pekee ya kuwafanya wakubaliane na sera hiyo ni kuendesha propaganda za kuwaonya kuwa wasipozaa watoto wengi hali zao zitakuwa nzuri. Raia wakishaitikia wito huo basi maslahi ya taifa huenda yasijaliwe tena. Kila mtu atataka kuishi maisha mazuri kwa kuepuka mzigo wa kuzaa na kulea watoto. Tatizo litakalotokea ni kwamba hata kama baadaye taifa litahitaji watu zaidi itakuwa vigumu sana kwa raia ambao wameshafundishwa kutukuza maslahi yao binafsi kuitikia wito wa kuzaa watoto wengi, kwa sababu watawapunguzia anasa zao.

Tatizo hili si la kubuni tu bali limekwishatokea na bado linazitatiza nchi zilizotutangulia katika kampeni hii. Kwa mujibu wa gazeti la Newsweek la Desemba 15, 1986 uk. 18-23, kuna upungufu mkubwa wa watoto huko Ulaya hivi sasa ambao haujawahi kutokea katika historia ya Ulaya. Vijana wengi wa kizungu wanakataa kuoana. Na wale wanaoana, huchelewa sana kuoana na kuzaa watoto wachache sana, na idadi kubwa ya watu ambao hufanya kazi za kuajiriwa huamua wasizae kabisa. Kutokana na hali hiyo idadi ya watu itadidimia zaidi Ulaya katika karne ijayo. Hali hiyo ilimpelekea Waziri Mkuu wa Ufaransa wa wakati huo Bwana Jacques Chirac kusema: “Kwa upunguzaji huu wa watu, Ulaya inatoweka”, na gazeti hilo lilimnukuu Bwana Gaston Thorm Waziri Mkuu wa zamani wa Luxembourg akisema: “Ulaya inajinyonga yenyewe”

Serikali za Ulaya hivi sasa zinatahayari kuwataka raia zao wakubali tena jukumu la kuzaa na kulea watoto lakini wapi. Mafundisho yale ya mwanzo ya kupa majukumu yamekwisha wakolea. Ufaransa inatoa zawadi kwa familia zitakazokubali kuzaa lakini kwa kuwa zawadi na heshima watakayopata hazilingani na dhamana ya kulea watoto bado watu wengi hawako tayari kuzaa watoto. Si hivyo tu lakini idadi ya wazee

wa miaka 68-71 ndiyo inayoongezeka. Huko Ubelgiji serikali ililazimika kuwaachisha kazi Waalimu wa sekondari kwa sababu ya ukosefu wa wanafunzi. Huko Ufaransa serikali imekuwa ikichapisha mabango yenye picha ya mtoto mchanga halafu chini kuna maneno yasemayo: “Tafadhali zaa mtoto, tafadhali. Kuishi pamoja kwa ajili ya starehe ya ngono tu ni uchoyo na ubinafsi mbaya kabisa”. Lakini wapi, maji yamekwisha mwangika. Wakati wenzetu Ulaya wanawashawishi raia zao kwa mapesa wapate kuzaana Afrika ndio kwanza inaendesha kampeni za “nyota ya kijani” za kuwakataza raia kuzaana. Ilani ikiambazani. Afrika ina khiari ya kujinusurisha au kukimbilia kuingia katika jahazi linalozama.

(ii)Tishio la kuanguka kwa nguvukazi ya Taifa

Iwapo idadi ya watu katika taifa itaendelea kupungua kutokana na kudhibiti uzazi taifa litakuwa katika tishio la kupoteza nguvukazi yake iwapo litatokea janga lisilotazamiwa kama vita kwa mfano. Bomu lililopigwa huko Hiroshima liliua watu wapatao laki moja. Mauaji ya Rwanda yameteketeka malaki ya Watu. Vita kati ya Iraq na Iran imeteketeka watu milioni moja. Uvamizi wa Marekani na /rafiki zake umesababisha vifo na unaendelea kusababisha vifo vya mamia kwa maelfu ya watu wa Afghanistan Somalia na Iraq.

(iii)Kuharibika kwa Maadili ya jamii

Sera ya udhibiti wa uzazi huathiri sana mwelekeo wa maadili katika jamii. Kwanza, mwanaume na mwanamke wanakuwa na uhuru wa kufanya jimai na mtu yeyote. Hivyo hisia za uovu wa Zinaa huondoka, hufikia hadi Waziri Mkuu wa nchi kuwataka wazazi wawagawie watoto wao mipira ya kufanyia zinaa (Kondomu)! Pili watu hupagawa na uzinzi kiasi ambacho kila siku hubuni mbinu mpya za kuchochea na kufanya zinaa. Na hizi si dhana tu bali ufuska huko Ulaya na Marekani umefikia kilele ambacho hakijawahi kufikiwa katika historia ya binaadamu. Kwa mujibu wa gazeti litwalo, “The Illustrated Weekly of India” huko Sweden watu wamefikia hadi kufanya zinaa katika jukwaa mbele ya watazamaji. Si yo tu kwamba ufisadi umeshtadi lakini wamefikia hadi wanaogopa kuyakemea maovu katika jamii zao. Magazeti na vyombo vingine vya habari vinaogopa kuwakemea mabaradhuli wanaolawitiana.

Elimu ya ngono imezua kitendawili - “kipi kilianza, kuku au yai?” Tatizo ni hili: Je, Elimu ya ngono kama inavyofundishwa na uzazi wa

mpango imechangia katika kushuka kwa afya ya watu kutokana na kuongezeka kwa uasherati, magonjwa ya zinaa na utoaji mimba? Au je, kutolewa kwa Elimu hiyo kunatokana na ongezeko la shughuli za ngono miongoni mwa vijana (na wasichana) kama watetezi wake wanavyodai? Njia ya hekima kukifumbua kitendawili hiki ni kuangalia kumbukumbu za Elimu ya ngono katika nchi za Sweden na Amerika ambazo zimepiga hatua katika suala hili kama zilivyoandikwa na Keith Bower and John F. Kippley.

(a)Sweden

Elimu ya ngono ilifanywa lazima mwaka 1954 na baada ya muda mfupi tu iliazaa matunda. Kati ya mwaka 1959 na 1964 ugonjwa wa gonorea (gonorrhoea) uliongezeka kwa asilimia 75 na asilimia 52 ya waliokuwa na ugonjwa huo walikuwa vijana. Kati ya mwaka 1963 na 1974, talaka ziliongezeka kutoka 8,496 (1963) hadi 27,208 (1974). Na wakati huo huo idadi ya wanaoana ikipungua kwa asilimia 66 (kutoka watu 7.8 kwa kila watu 1000 hadi kufikia watu 4.8 kwa kila watu 1000).

Kufikia mwaka 1976 kulikuwa na mtoto mmoja aliyezaliwa nje ya ndoa kwa kila watoto watatu. Hii ni mbali na ukweli kwamba nusu ya wasichana wanaoshika mimba huzitoa. Kwa kweli kilichovunwa Sweden kutokana na kufundisha Elimu ya ngono ni msukumo unaowalazimisha watoto wa shule wazini wakitaka wasitake.

(b)Amerika

Toka Margaret aanze kueneza falsafa yake juu ya ngono na "birth control" talaka Marekani ziliongezeka kwa asilimia mia tano (500%) kati ya mwaka 1913 na 1977. Kati ya mwaka 1971 na 1978 gharama za kuendesha kampeni za (birth control) ziliongezeka kwa asilimia 198 (kutoka Dola 129 milioni hadi dola 384 milioni) na vijana wanaohudhuria vipindi vya Elimu ya ngono wakaongezeka toka laki 3 (300,000) hadi milioni moja na laki mbili (1,200,000). Nini matokeo yake?

Idadi ya vijana wanaotumia madawa ya kuzuia mimba iliongezeka kwa asilimia 62 (62%). Kutoka 1971 hadi 1974 kulikuwa na ongezeko la asilimia hamsini (50%) la watoto wa umri kati ya miaka 10 hadi 20 (teenagers) wanaozini na ongezeko la asilimia 80 (80%) la Malaya miongoni mwa wasichana (teenage girls). Mimba nje ya ndoa kwa

“teenage girls” wote ziliongezeka kwa asilimia 90 (90%) wakati zile za “White teenage girls” peke yao ziliongezeka kwa asilimia 140 (140%).

Kinachoonekana kutokana na kumbukumbu hizi, ni kuwa Sweden na Marekani zimefanya majaribio, ya kutunga sera za taifa juu ya Elimu ya ngono na udhibiti wa uzazi, kwa kutumia vijana wa nchi hizo. Majaribio hayo yamezua ongezeko kubwa la shughuli za ngono, mimba nje ya ndoa, utoaji mimba na watoto wa nje ya ndoa. Mamilioni ya pesa za walipa kodi yamepotezwa, familia zimevunjika na uangalizi wa wazee maskini umeharibiwa.

(iv)Hoja ya Kushindwa Kuitokomeza Zinaa

Tumeona baadhi tu ya madhara na hasara ambazo huweza kutokea pindi sera ya kudhibiti uzazi (birth control) ikitekelezwa. Watu wengi hata miongoni mwa watetezi wa kampeni hii wanakiri kuwa mpango huu unastawisha ufuska na zinaa. Ndio maana kampeni hizi zilipoanzishwa huko Ulaya zilipingwa sana kwa hoja kuwa zinaangusha maadili ya jamii (na kweli hatimaye zimeangusha).

Hata hivyo hoja inayotolewa na watetezi wa kampeni hizi ni kuwa hata kama uasherati na zinaa zitaongezeka “watu wasishtuke kwa sababu kwa mujibu wa gazeti la serikali “Sunday News” la Novemba 30, 1986, mambo haya yamekuwepo tangu kuanza kwa jamii ya binaadamu na hayataondoka hadi mwisho wake licha ya ukweli kwamba mambo hayo ni vienezzi vikubwa vya maradhi yanayoua kama “Ukimwi”. Hoja hii si madhubuti kwa sababu katika jamii zote yapo maovu mengi ambayo yamekuwepo tangu zama, kama vile wizi, ujambazi, uuaji, kubaka, n.k. Tena basi maovu hayo wakati mwingine yamekuwa yakiongezeka. Lakini haijatolewa rai katika magazeti ya kuwataka watu wasishtushwe na majambazi wenye silaha wanaowapora abiria mali zao na hata kuwaua kwa hoja kuwa mauaji yamekuwepo duniani tangu zama na zama.

Ukweli unaojitokeza ni kuwa kutokuwepo kwa kampeni za kukataza zinaa na uasherati siyo kwa sababu ya kushindwa kuyatokomeza maovu hayo bali kwa sababu tangu hapo zinaa haihesabiwi kuwa ni miongoni mwa mambo maovu katika jamii. Na ndio maana japo waendeshaji wa kampeni za udhibiti uzazi (birth control) na ufundishaji wa Elimu ya ngono (sex education) wana jua kuwa hatima ya kampeni hizo ni kushtadi kwa uzinzi, hilo haliwashtui, ni kelele za mlango tu.

Kama tulivyosema hapo awali, huu ni udhaifu mkubwa wa kampeni hii. Mawazo kuwa ikiwa raia wawili wameridhia kustareheshana kwa ngono jamii haidhuriki kwa lolote ni ya hatari sana. Zinaa ni uhaini kwa jamii na ni mbegu ya maangamizi. Yafuatayo ni baadhi tu ya madhara ya zinaa.

Kwanza, mzinzi anajiweka katika hatari kubwa sana ya kuweza kupata na kueneza maradhi ya uasherati. Maradhi hayo yataidhoofisha sana afya yake na ya wengine na hivyo kumpunguzia sana uwezo wake wa uzalishaji mali. Watu wengine katika jamii hiyo watalazimika kuchangia gharama za kumtibu. Hivyo rasilimali za jamii itabidi zitumike kununulia dawa za kaswende, kisonono, badala ya mabasi au vitabu. Na zinaa ikienea idadi ya wenye maradhi hayo pia huongezeka na hali kadhalika mzigo wa gharama. Isitoshe maradhi ya kaswende hata baada ya kupona yanaweza kurithishwa kwa vizazi vijavyo. Hivyo starehe ya watu wawili hatima yake ni kuwaletea janga watu wengine chungu nzima.

Pili, japo yawezekana kuwa wazinzi wengine huenda wasipate maradhi ya uasherati lakini hakuna mzinzi anayeweza kunusurika na zile tabia mbaya zinazoandamana na uzinzi. Miongoni mwa sifa hizo ni kutokuwa na aibu, kukosa uaminifu, kutawaliwa na fikra za uasherati, utovu wa nidhamu, ulaghai, uwongo, ubinafsi na kupupia machafu. Mtu akishakuwa na sifa hizi chafu zinakuwa ni sehemu ya mwenendo wake na hivyo anaendelea kuwa nazo popote alipo. Hapana shaka kuwa jamii yenye watu wengi wenye zile tabia zinazoandamana na uzinzi katika jeshi lake, polisi, serikali, mahakama, benki, vyama vya ushirika, n.k. lazima itaathirika sana.

Tatu, zinaa ikiruhusiwa basi lazima pia jamii iruhusu kundi kubwa la wasichana ambao ni mabinti na dada za wanajamii wenyewe lifanye kazi ya ukahaba. Hivyo basi badala ya kuanzisha familia na kuishi kama binaadamu wanaoheshimika, itabidi wavuliwe heshima yao na wafunzwe kuuza miili yao, mioyo yao, mapenzi yao na uzuri wao kwa kila fasiki na mpita njia. Wanawake hao watakuwa wameyafuja maisha yao bila ya manufaa yoyote kwao wala kwa jamii yao. Lakini kwa vyovyote vile jamii inayohusika itabidi ibebe matokeo yake kiuchumi na kijamii.

Nne, kuruhusu zinaa lazima kutaondosha umuhimu na heshima ya ndoa na hatimaye zinaa itachukua nafasi ya ndoa. Kwa sababu sifa zinazomea pamoja na uzinzi ni kinyume na zile zihitajiwazo kwa nidhamu ya maisha ya ndoa. Tangu hapo jamii inayohakikisha kuwa yeyote anayetaka kustarehe kwa jimai bila ya kubeba dhamana yoyote anaipata starehe hiyo, basi idadi ya wanaume watakaochagua kuoza lazima itapungua kila siku ipitayo.

Tano, zinaa lazima hatimaye iutokomezee umma wa binaadamu wenyewe. Hii ni kwa sababu katika mazingira ambayo mwanamke anakwenda na mwanamume yoyote, hakuna mwanamume atakayekubali kubeba mzigo wa malezi ya mtoto atakayezaliwa. Bila shaka dhamana ya kumlea mtoto itabidi kubebwa na mwanamke peke yake. Hatimaye wanawake nao watalazimika kujitahidi kila wawezavyo kujiepusha na mimba, na ikitokea wakapata, wataitoa na pindi isipotoka watahakikisha wanamtupa mtoto mara tu baada ya kuzaliwa. Ni dhahiri kuwa kama watu hawako tayari kuzaa na kulea watoto jamii hiyo baadaye itafutika duniani.

Sita, zinaa italetwa watoto wa nje ya ndoa. Na katika kuufunika funika uhaini huu mkubwa kwa jamii baadhi ya watu wanajidai kuwa tofauti ya mtoto wa zinaa na mtoto wa ndoa imo mawazoni mwa watu tu. Lakini kwa hakika hakuna tofauti ya mtoto wa zinaa na mtoto wa ndoa. Madai haya si ya kweli. Mtoto ambaye kuzaliwa kwake kumemchukiza sana baba yake na mama yake hawezi akalelewa katika malezi mema na upendo, hivyo itaathiri upeo na manufa yake kwa jamii.

Ili kuliondosha tatizo hili baadhi ya watu wanapendekeza kuwa jamii ichukue dhamana ya kuwalea watoto hawa wakati wazinzi wanaendelea kutapakaza mbegu zao. Kioja hapa ni kuwa watu watakaokabidhiwa kazi hiyo ya malezi lazima wawe na nidhamu na uadilifu. Swali ni je, wataitoka wapi watu wa aina hiyo kama jamii imeruhusu zinaa, na kama hata asili ya kuanzisha taasisi hizo za kulelea watoto ni kuwawezesha watu watosheleze hamu zao kirahisi na kwa uhuru? Ni nini kitakachowazuia hao watu wasitosheleze hamu zao kirahisi na kwa uhuru? Ni nini kitakachowazuia hao wafanyakazi wanaotakiwa kuwalea watoto hao

wasitosheleze hamu zao kwa watoto hao kama wanavyofanya wazazi wao kwa watoto wa wengine?

Saba, mtu anayempa mimba mwanamke nje ya ndoa anayaharibu maisha ya mwanamke huyo, kiuchumi na kijamii. Hapa pia kuna watu wanaodai kuwa ni makosa kumshutumu mwanamke huyo kwani uzazi ni jambo jema la kuheshimiwa bila kujali kama mzazi ana mume au la! Fikra hizi zina kasoro kubwa. Ni kweli kuna mtazamo huo utamfurahisha yule mwanamke mzinifu lakini jamii itakula hasara kubwa. Jamii ikikilaani kitendo cha kuzaa nje ya ndoa; laana na uchukivu huo vitakuwa ni kizuizi kikubwa cha kujiepusha na zinaa. Pili laana na uchukivu huo ni dalili kuwa jamii haijafa kimaadili; bado ni hai na hivyo inaweza kutofautisha kati ya jambo zuri na jambo ovu. Ukweli unabakia kuwa mwanamke mpumbavu aliyeridhia kuzini na mtu ambaye hayuko tayari kuchukua dhamana ya kumkimu yeye wala mtoto hawezi akawa sawa na yule mwanamke mwenye busara aliyejizua hadi alipompata mtu atakayechukua dhamana kama mume. Hata kama jamii itajidai kuwa wawili hao wana hadhi sawa, hilo halitatatua matatizo halisi yanayomkumba mama asiye na mume. Nani atampa mapenzi, hifadhi na matunzo anayopata mama aliyeolewa? Ni wapi atakakomnunulia mwanawe mapenzi ya baba? Ataupata wapi mdomo wa kumkanya binti yake asiye na baba kujiepusha na zinaa?

Haya ni baadhi tu ya madhara yanayoonyesha kuwa zinaa ni kitu cha hatari sana katika uhai na ustawi wa jamii yoyote ile. Hivyo kampeni za kudhibiti uzazi (birth control) kwa kudhani kuwa zinaa ni jambo la watu binafsi na halina madhara yoyote kwa jamii zinatishia uhai wa jamii nzima. Jamii yoyote inayolidharau jambo hili inajikaribishia maangamizi yake yenyewe.

Ama wale wanaoyaona maendeleo ya uchumi huko Marekani, Uholanzi, Ufaransa, Sweden, Ujerumani n.k., yanakwenda sambamba na kushtadi kwa zinaa katika nchi hizo halafu wakadhani kama wanavyodhani wengine kuwa ufuska wa zinaa ndio uliowapelekea kupata ustawi na hivyo kushauri kuwa “wakati umefika kwa Waafrika kuivua aibu yetu na kukubaliana na hali halisi ilivyo, kwa sababu ni aibu ambayo inatuweka gizani, kutuambia kuwa “nchi zilizoendelea sana wake kwa waume hutembea uchi na haya ni maendeleo”. Wanatumia mantiki lemavu. Kama mfanyabiashara aliyefanikiwa sana katika biashara zake

vile vile ni mlevi, muasherati na mcheza kamari ni makosa kudhani kuwa ni ulevi wake, uasherati wake na kucheza kamari kwake ndiko kulikomletea mafanikio yake katika biashara. Kinyume chake tabia hizi zinaweza kumfilisisha mara moja.

Msimamo wa Uislamu juu ya kudhibiti uzazi

Kama tulivyoona, msukumo wa kampeni ya kudhibiti kizazi, umetokana na mfumo mbaya wa kijamii na kiuchumi ulioundwa na wanadamu kutokana na matashi yao ya ubinafsi. Je, katika Uislamu ambapo kila kipengele cha maisha katika jamii kinaendeshwa kwa kufuata sheria za muumba, kuna haja ya kampeni ya kudhibiti kizazi? Hebu tujibu swali kwa kuuangalia kwa muhtasari mfumo wa jami ya Kiislamu.

Mfumo wa uchumi wa Kiislamu unapingana na mfumo wa kibepari na uchumi wa ulimbikizaji mali pasi na kutoa jasho. Uislamu umeharamisha riba, kamari, kuhodhi bidhaa, udanganyifu na ujanja katika biashara, n.k. Badala yake Uislamu umeweka mfumo wa uchumi ambao unamlazimu kila mtu kutekeleza wajibu wake katika kuchuma na kujipatia chumo halali linalotokana na jasho lake. Pia Uislamu umeweka mfumo wa mgawanyo wa uchumi kwa njia ya Zakat, Sadaqa, urithi, mshahara unaolingana na kazi na kuhakikisha kuwa kila mtu anapata mahitaji muhimu ya maisha yake, ambapo humpelekea kuinua hali za watu mbali mbali za kiuchumi ili kuondoa matatizo yanayosababishwa na mgawanyo mbaya wa uchumi kama ule wa nchi za Ulaya na Marekani uliosababisha kuinukia kwa watu wachache kumiliki uchumi wote wa jamii na kuwanyonya sana watu wengine waliobakia katika jamii.

Jamii ya Kiislamu pia imempa mwanamke haki zake zote za kisheria, kijamii na kiuchumi sawa na ilivyompa mwanaume. Mke ana haki ya kisheria katika kipato cha mumewe, ana haki zote za kumiliki kile alichokichuma mwenyewe, ana haki ya kuwa na hisa kwa jina lake katika taasisi yoyote ya kiuchumi. Bali Uislamu umeweka mipaka ya ufanyaji kazi baina ya wanaume na wanawake. Umeweka mgawanyo wa kazi za wanaume na kazi za wanawake kulingana na maumbile yao. Mchanganyiko holela kati ya wanaume na wanawake umeharamishwa na wanawake wameamrisha kuvaa "hijabu" (vazi la Kiislamui lenye kumstiri mwanamke vizuri kama anavyoridhia Allah (s.w)) wakati wanapokuwa

nje ya majumba yao au wakati wakiwa katika hadhara ya wanaume waasio maharimu zao.

Hivi ndivyo Uislamu ulivyotatua matatizo mengi ya kiuchumi na kijamii ambayo huwapelekea wanaume na wanawake kuchupa mipaka ya maumbile katika utendaji wao. Hifadhi na maendeleo ya maisha ya mwanaadamu havikuachwa vibuniwe na mwanaadamu, bali mfumo mzima wa maisha ya jamii umewekwa na Muumba kwa kiasi kwamba kwa upande mmoja mahitajio yote muhimu ya maisha ya mwanaadamu (kama vile chakula, mavazi, makazi) yanakidhiwa na kwa upande mwingine jukumu la kuzaa na kulea kizazi kipya linaendelea kwa namna bora kabisa.

Kwa upande wa maadili, Uislamu unamtaka mwanadamu aishi maisha ya heshima na sitara yaliyoepukana na mambo ya aibu. Uislamu unaharamisha mambo yote yanayomvunjia mwanaadamu hadhi yake na utu wake ikiwa ni pamoja na ulevi, uzinifu, uzururaji, uvivu na upotezaji muda katika mambo ya upuuzi. Uislamu unaalani uzembe na kutowajibika, ubadhilifu, anasa na mambo yote yanayompelekea mwanadamu kujisahau. Uislamu unamtaka mwanaadamu aishi maisha ya kati na kati- afanye kazi kwa bidii na kupumzika, awe na vitu na utu, ayajali maisha yake ya binafsi na maisha ya jamii. Kwa mfano katika Qur-an tunahimizwa:

﴿يَذَرْنِي آدَمَ خُذُوا زِينَتَكُمْ عِنْدَ كُلِّ مَسْجِدٍ وَكُلُوا

وَأَشْرَبُوا وَلَا تُسْرِفُوا إِنَّهُ لَا يُحِبُّ الْمُسْرِفِينَ ﴿٣١﴾

“ Enyi wanaadamu chukueni mapambo yenu wakati wa kila sala na kuleni (vizuri) na kunyweni (vizuri) lakini msipite kiasi (msifanye israfu). Hakika Mwenyezi Mungu hawapendi wapitao kiasi (wapindukiao mipaka). (7:31).

Mtizamo wa Uislamu juu ya matumizi, ni kwamba utajiri wote na kila alichu nacho mwanadamu ni amana ya Allah (s.w) ambayo hana budi kuitumia kwa kuzingatia maagizo Yake (s.w). Hana budi kuitumia katika mambo ya halali kwa kiasi kile kile kinachohijika. Kwa hiyo, Uislamu haukubaliani kabisa na anasa na ubadhilifu wa mali, vitu ambavyo ndio vichochezi vikubwa vya kampeni hii ya kudhibiti uzazi.

Pia Uislamu unawahimiza watu kupendana, kusaidiana na kuhurumiana. Unasisitiza kila mtu kupewa haki yake katika jamii na unaweka utaratibu wa kushirikiana na kusaidiana. Uislamu umeweka mfumo unaoifanya jamii iwajibike katika kuwasaidia na kuwahifadhi mafukara, maskini na wale wote walioathirika kiuchumi kutokanana tatizo moja au jingine bila ya ubaguzi wa dini, rangi, kabila wala taifa. Pia Uislamu umeweka utaratibu wenye kuzuia uchoyo, ubinafsi na unyonyaji, maovu ambayo yamekuwa ndio vichochezi vikubwa sana katika kuleta dhana ya kuwa na sera ya kudhibiti uzazi.

Pamoja na mfumo huu wa Kiislamu, Uislamu unamkumbusha mwanadamu mara kwa mara kuwa hapa ulimwenguni hayuko mwenyewe katika kuendesha maisha yake, bali yuko karibu sana na Mwenyezi Mungu ambaye ni Muumba wake, Mlezi wake na Bwana wake pekee. Mwanadamu hana budi kujitahidi katika kuchuma lakini hana budi kukumbuka kuwa matunda yajitihada zake yatapatikana kutoka kwa Allah (s.w).Jitihada za mja hazishindi kudra ya Muumba. Kwa hiyo mwanaadamu pamoja na kujitahidi katika kuchuma hana budi kumtegemea Muumba wake na awe na yakini kuwa Yeye pekee ndiye Mlishaji na Mlezi wake kama anavyovilisha na kuvilea viumbe vyote vilivyomzunguka. Utambuzi huu utamwondolea mwanadamu dhana na kiburi kuwa yeye mwenyewe ndiye anayejilisha na kujitosheleza kwa kila kitu. Dhana hii ya kuwa mwanaadamu anajilisha na kujitegemea mwenyewe ni sababu nyingine iliyochochea sera hii ya kudhibiti uzazi. Allah (s.w) anatuasa katika aya zifuatazo:

وَلَا تَقْتُلُوا أَوْلَادَكُمْ خَشْيَةَ إِمْلَاقٍ نَحْنُ نَرْزُقُهُمْ وَإِيَّاكُمْ

إِنْ قَتَلْتُمْ كَانَتْ خَطَاً كَبِيرًا ﴿٣١﴾

Wala msiwaue watoto wenu kwa kuogopa umaskini. Sisi ndio tunaowaruzuku wao na nyinyi (pia). Kwa yakini kuua ni hatia kubwa. (17:31).

وَكَأَيِّن مِّن دَابَّةٍ لَّا تَحْمِلُ رِزْقَهَا اللَّهُ يَرْزُقُهَا وَإِيَّاكُمْ وَهُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ

Na wanyama wangapi hawawezi kujimilikia rikizi zao;

Mwenyezi Mungu huwaruzuku wao na nyinyi pia, naye ndiye asikiaye, ajuaye. (29:60)

Aya hizi na nyingine kama hizi (Rejea Qur-an 2:29, 67:15, 51:58, 15:20-21) zinamkumbusha mwanadamu kuwa pamoja na jitihada zake za kujitafutia maslahi ya maisha yake na ya wale walio chini ya uangalizi wake, hana budi kufahamu kuwa riziki inatoka kwa Allah (s.w). Kwa mtazamo huu wa kumuelekea Allah (s.w) kuwa ndiye Rabbi (Bwana, Muumbaji, Mlishaji na Mlezi) wa viumbe vyote, jamii ya Kiislamu kamwe haiwezi hata kukaribisha mawazo ya kuwa na sera ya kudhibiti uzazi, eti kwa kuhofia njaa au upungufu wa mahitajio muhimu ya maisha.

Kwa muhtasari, tumeona kuwa mfumo wa Uislamu ukiwa ni pamoja na mfumo wake wa uchumi, utamaduni, maadili na mtazamo wake juu ya uendeshaji wa maisha na kufikia lengo lake, hauna nafasi ya kuruhusu msukumo uliopelekea kutokea kwa kampeni hii ya kudhibiti uzazi na kuifanya sera ya jamii. Kwa hiyo usitazamie kamwe kwa jamii ya Kiislamu kufikiria kuwa na sera ya kudhibiti uzazi.

Kwa maelezo yote haya, ni dhahiri kuwa sera ya kudhibiti uzazi haina nafasi katika Uislamu - wala si jambo la kulikaribisha katika fikra za Muislamu kwa sababu:

(a) Dhana kuwa wanaadamu wakiwa wengi watakosa riziki ni potofu. Ni kukana uwezo wa Allah, na huo ni utwaghuuti (uchupaji mipaka).

(b) Matatizo ya uchumi (mbali na mengine pia) yashawekewa ufumbuzi wake na mfumo wa maisha ya Kiislamu.

(c) Sababu nyingine inayofanya sera ya kudhibiti uzazi kijamii isikubalike katika Uislamu ni kuwa huchochea uzinifu. Sera hii imejengwa juu ya dhana kuwa hakuna makosa mume na mke kuingiliana iwe ni nje ya ndoa, wawe ni watoto wa shule n.k. bali lililokosa ni kuzaa mtoto. Kwa hiyo ili mafasiki wautumie “uhuru wao kikamilifu” hapana budi uwepo utaratibu wa kuwahifadhi wasifanye kosa la kuzaa - au tuseme kuzaa kiholela. Huku ni kueneza uzinifu na ufuska katika jamii. Hapana haja ya kuyakariri tena madhara yake hapa, lakini jambo la kutilia mkazo hapa ni kuwa sera ya kudhibiti uzazi inachochea zinaa na zinaaa ina madhara makubwa katika jamii. Ndio maana Uislamu umeiharamisha zinaa na

kuikemea vikali:

وَلَا تَقْرَبُوا الزَّانِيَةَ إِنَّهُ كَانَ فَحِشَةً وَسَاءَ سَبِيلًا ﴿٣٢﴾

Wala msikaribie zinaa. Hakika hiyo ni uchafu (mkubwa) na ni njia mbaya (kabisa). (17:32)

الزَّانِيَةُ وَالزَّانِي فَاجْلِدُوا كُلَّ وَاحِدٍ مِّنْهُمَا مِائَةَ جَلْدَةٍ وَلَا تَأْخُذْكُمْ بِهِمَا رَأْفَةٌ فِي دِينِ اللَّهِ إِنْ كُنْتُمْ تُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ وَلَيْشِهْدَ عَذَابَهُمَا طَآئِفَةٌ مِّنَ الْمُؤْمِنِينَ ﴿٣٢﴾

Mzinifu mwanamke na mzinifu mwanamume, mpigeni kila mmoja katika wao mijeledi (bakora) mia. Wala isiwashike kwa ajili yao huruma katika (kupitisha) hukumu hii ya Mwenyezi Mungu ikiwa nyinyi mnamuamini Mwenyezi Mungu na Siku ya Mwisho. Na lishuhudie adhabu (hii) kundi la waislamu. (24:2)

Zaidi ya kuweka makemeo na adhabu kali kwa mzinifu, Uislamu umeweka kanuni za kudhibiti vishawishi vya zinaa kwa kuhimiza “Hijab”

(d)Tusahau pia kuwa kuweka sera ya kudhibiti uzazi ni kuingilia mfumo na utaratibu wa Allah (s.w). Allah (s.w) ameweka utaratibu wa mahusiano ya mume na mke yawe kwa njia ya ndoa. Kuhusu malengo ya ndoa tunafahamishwa katika Qur-an:

..... هُنَّ لِبَاسٍ لَّكُمْ وَأَنْتُمْ لِبَاسٍ لَّهُنَّ .....

“... Wao (wanawake) ni kama nguo kwenu na nyinyi (wanaume) ni kama nguo kwao...” (2:187)

نِسَاؤُكُمْ حَرْثٌ لَّكُمْ فَأَنْثُوا حَرْثَكُمْ أَنْثِيَ شَعْنَكُمْ وَقَدِّمُوا لِأَنْفُسِكُمْ وَأَتَّقُوا اللَّهَ وَاعْلَمُوا أَنَّكُمْ مُّلَقَوهُ

“Wanawake ni kama konde zenu. Basi ziendeeni konde zenu mpendavyo. Na tangulizeni (wema) nafsi zenu; na mcheni

Allah na jueni kwamba mtakutana naye.....” (2:223)

وَمِنْ آيَاتِهِ أَنْ خَلَقَ لَكُمْ مِنْ أَنْفُسِكُمْ أَزْوَاجًا لِتَسْكُنُوا إِلَيْهَا وَجَعَلَ
بَيْنَكُمْ مَوَدَّةً وَرَحْمَةً إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِقَوْمٍ يَتَفَكَّرُونَ ﴿٢٢٣﴾

Na katika Ishara Zake nikuwa amekuumbieni wake zenu kama jinsi yenu ili mpate utulivu kwao. Naye amejaalia mapenzi na huruma baina yenu. Bila shaka katika haya ziko ishara kwa watu wanaofikiri. (30:21)

Kama aya zinazobainisha, malengo ya ndoa ni

(i) Kupata watoto na kuendeleza kizazi.

(ii) Kujenga maisha ya jamii. Mume na mke wanapoamua kuishi pamoja katika misingi ya ndoa, makutano yao kimwili hupalilia mapenzi na huruma kati yao ambayo huwa msingi imara wa kuunda jamii yenye kuishi kwa furaha na amani.

Je, kukutana mwanamke na mwanamume kwa lengo tu la kufurahia ngono, kunapelekea kufikiwa kwa moja ya malengo haya? Kama sivyo huku ni kutumia vipawa vya kimaumbile nje ya lengo lililokusudiwa na ni kuingilia mfumo wa maumbile aliouweka Allah (s.w). Qur-an imekuwa bayana mno kuwa kuingilia au kubatilisha mfumo wa maumbile aliouweka Allah ni kitendo kiovu mno na cha kitwaghuuti.

Kupanga Uzazi katika Uislamu

Kama ilivyo haramishwa kwa jamii, Uislamu umeharamisha pia kudhibiti uzazi kwa mtu binafsi kwa khofu ya kushindwa kuwalisha au visingizio vingine. Hata hivyo Uislamu haujawataka watu wazae kiholela. Kwanza umekataza watu kuzaana nje ya ndoa. Pili, walioona wanatakiwa wazingatie umri baina ya mtoto na mtoto mwingine. Kwa anayetaka kukamilisha muda wa kunyonyesha, basi amnyonyeshe mtoto wake kwa miaka mwili:

﴿وَالْوَالِدَاتُ يُرْضِعْنَ أَوْلَادَهُنَّ حَوْلَيْنِ كَامِلَيْنِ لِمَنْ أَرَادَ أَنْ يُتِمَّ
الرِّضَاعَةَ﴾

Na wanawake waliozaa wawanyonyeshe watoto wao miaka miwili

kamili, kwa anayetaka kukamilisha kunyonyesha...” (2:233)

Kunyonyesha humsababisha mama mzazi kuchukua muda mkubwa kabla ya kuingia tena katika siku zake. Iwapo mwanamke atapata siku zake wakati mtoto yungali mchanga (hajafikia umri wa miaka miwili), anatakiwa ajizuie asipate mimba; kwani katika Hadith iliyosimuliwa na Imamu Muslim, Mtume (s.a.w) amesema kuwa mwanamke akipata mimba wakati yungali na mtoto mchanga, afya ya mtoto hudhurika. Njia za kuzuia mimba katika kipindi hiki cha kunyonyesha ni zile ambazo hazina madhara ya kiafya kwa baba wala mama. Katika Hadith iliyopokelewa na Bukhari na Muslim, Jabir (r.a) amesema kuwa wakati wa Mtume (s.a.w) wao walikuwa wanatumia njia ya kuzuia mimba inayoitwa ‘azal’ (with drawal au coitus interruptus), yaani njia ya kumwaga mbegu za uzazi nje lakini Mtume (s.a.w) hakuikataza.

Hapa ifahamike kwamba suala la kupanga juu ya muda wa kunyonya mtoto linamhusu baba na mama na si suala la kuwekewa sera na taifa; kwani hali za watu zinatafautiana.

Ama kwa mama atakayekuwa na matatizo ya kiafya, ikathibiti kuwa akibeba mimba atadhurika au kuhatarisha maisha yake, anaruhusiwa kufunga kizazi hata kutoa mimba ambayo imeshatunga.

Hitimisho juu ya Kudhibiti uzazi

Tumeona kuwa kuongezeka kwa watu si tatizo kwani hakuna tatizo la riziki kama wale wasiomtegemea Allah (s.w) wanavyodai. Hivyo, kuwapangia watu wazae watoto idadi Fulani ni kinyume kabisa na mafundisho ya Uislamu. Wajibu wa mwanadamu ni kufanya kazi kwa bidii na maarifa, na pia kuweka utaratibu mzuri wa mgao wa rasilimali katika jamii.

Uislamu umekemea vikali zinaa na kuweka adhabu kali kwa wazinifu. Sera ya kudhibiti uzazi na Elimu ya ngono (sex education) ni nyenzo “nzuri sana na madhubuti” za kupalilia zinaa katika jamii. Katu waislamu hawatazikaribisha. Huu ndio msimamo wa Uislamu juu ya suala la kudhibiti uzazi na waislamu wa kweli daima watakuwa katika msimamo huu kwani:

وَمَا كَانَ لِمُؤْمِنٍ وَلَا مُؤْمِنَةٍ إِذَا قَضَى اللَّهُ وَرَسُولُهُ أَمْرًا أَنْ يَكُونَ لَهُ

الْخِيَرَةُ مِنْ أَمْرِهِمْ ۗ وَمَنْ يَعْصِ اللَّهَ وَرَسُولَهُ فَقَدْ ضَلَّ ضَلَالًا مُّبِينًا ﴿٣٦﴾

Haiwi kwa mwanamume aliyeamini wala kwa mwanamke aliyeamini, Mwenyezi Mungu na Mtume wake wanapokata shauri, wawe na hiari katika shauri lao. Na mwenye kumuasi Mwenyezi Mungu na Mtume, hakika amepotea upotofu ulio wazi kabisa. (33:36)

Zoezi la Tano

1. (a) Unaelewa nini juu ya kudhibiti Uzazi?
(b) Bainisha sababu za kuibuka kwa kampeni ya Kudhibiti Uzazi na makusudio yake.
2. Kwanini hoja za kampeni za Kudhibiti Uzazi hazina mashiko wala tija yoyote kwa jamii.
3. Bashiri (predict) matunda yatakayopatikana iwapo sera ya kudhibiti uzazi itafikia kilele cha mafanikio yake katika jamii yetu.
4. Wala usiikaribie zinaa, kwa hakika huo (uzinifu) ni uchafu na ni njia mbaya kabisa (17:32)
Tumia mifano halisi katika jamii kuonesha kusibu kwa kauli hii ya Allah (sw) inayopingwa na kukiukwa na wanadamu kila uchao.
5. Eleza kwa kuzingatia dondoo muhimu namna Uislamu unavyodhibiti uholela wa kuongezeka kwa watu, na msimamo wake katika kupanga Uzazi.
6. Katika Jamii ya watanzania, tatizo la kuongezeka kwa watu kiholela halisababishwi na ndoa, ila zinaa. Unasemaje?

Sura ya Sita

HADHI NA HAKI ZA MWANAMKE KATIKA JAMII

Utangulizi:

Uislamu unamuelekeza mwanaadamu namna nzuri ya kuendesha maisha yake katika kila kipengele cha maisha akiwa binafsi, katika familia na katika jamii. Mfumo huu wa Uislamu, kwa kuwa umeasisiwa na Allah (s.w), Aliye Mjuzi Mwenye Hekima, ndio pekee uanomuelekeza mwanadamu kujenga familia imara iliyosimamishwa juu ya msingi wa haki na uadilifu. Hivyo utaona katika jamii zote za Ulmwengu, ni jamii ya Kiislamu pekee inayompa mwanamke hadhi na haki zake zote anazostahiki. Kinyume chake jamii nyingine zote zilizobakia, za kale na za sasa, zimemyanyasa na kumdumisha mwanamke kwa kiasi kikubwa.

Sura hii, ili kuonesha kwa uwazi ubora wa mfumo wa Kiislamu katika kumpa mwanamke hadhi na haki zake zote anazostahiki, ukilinganisha na mifumo ya maisha ya kijahili, tumeigawanya katika sehemu mbili:

- ③ Hadhi na Haki za mwanamke katika jamii za kijahili
- ③ Hadhi na Haki za mwanamke katika jamii ya Kiislamu.

Hadhi na Haki za mwanamke katika jamii za Kijahili

Hivi leo duniani kote, suala la hadhi na haki za mwanamke katika jamii linaongelewa katika kumbi mbali mbali za kitaifa na kimataifa. Pametokea makundi ya harakati ya kitaifa na kimataifa ya kutetea hadhi na haki za wanawake ziliziporwa na wanaume. Swali la kujiuliza ni; Je, jitihada hizi zimefanikiwa au zinaonyesha kuleta mafanikio yoyote hapo baadaye? Jibu la swali hili tutalipata baada ya kupitia mifano michache ya kihistoria inayoonesha jinsi mwanamke alivyo nyanyaswa na kudunishwa na jamii mbali mbali za kijahili na hatua zilizochukuliwa na jamii hizo ili kumkomboa. Katika sehemu hii tutazipitia jamii zifuatazo:

1. Jamii za Magharibi.
2. Jamii za Mashariki.
3. Jamii za Kiafrika.

1. JAMII ZA MAGHARIBI

(a) Ugiriki

Tunajifunza katika historia ya Ulimwengu kuwa jamii ya Wagiriki ilikuwa miongoni mwa jamii zilizoanza kustarabika. Lakini utakuta kuwa hadhi ya mwanamke katika jamii hiyo ilikuwa chini sana. Bwana E.A. Allen katika kitabu chake “History of Civilization Vol. 3” anasema mwanamke wa Kigiriki alilazimishwa kuolewa pasina idhini yake. Mumewe huyo alihesabiwa kuwa Bwana (Lord) wake. Mwanamke alihesabiwa kuwa ni kama mtoto na kwahiyo alitakiwa kumtii mumewe bila kuhoji. Wanawake huko Ugiriki waligawanyika katika makundi matatu:

- (i) Makahaba (Malaya) ambao kazi yao ilikuwa ni kuwastarehesha wanaume tu.
- (ii) Watumishi ambao kazi yao ilikuwa kuangalia na kutunza siha za mabwana zao.
- (iii) Wake amabo kazi yao ni kuzaa na kulea watoto.

Mke alitakiwa awe mwadilifu na achunge murua wake lakini haikuwa vibaya kwa mwanamume kujamii nje ya ndoa. Matokeo ya utaratibu huu ni kuwa wanawake makahaba wakawavutia watu wa ngazi zote – wanafalsafa, washairi, wanahistoria, wanafasihi na wasanii. Picha na sanamu za wanawake walio uchi zikazidi kuchochea zinaa na ufasiki. Ndoa ikaja kuonekana kuwa kero na zinaa ikawa jambo takatifu. Kuzama katika uzinifu kuliwapeleka Wagiriki kuchonga na kuabudu **Aphrodite** – mungu wa kike wa urembo na mahaba. Kwa mujibu wa mafundisho ya Wagiriki ni kuwa huyo “Aphrodite” anasemekana kuwa alikuwa ni mungu wa kike aliyeolewa na mungu mwingine. Lakini hakutosheka na mume huyo mmoja. Akaanza kuzini na miungu wengine watatu na akawa pia anazini na binaadamu mmoja. Mungu huyo alipofanya jimai na binaadamu, wakazaa mungu wa kiume aliyeitwa **Cupid** yaani mungu wa mapenzi. Uzinifu wa “Aphrodite” na kuabudiwa kwake na Wagiriki ni kielelezo cha namna jamii hii iliwatukuza makahaba na kuupa uzinzi hadhi kubwa.

Kutokana na haya tunajifunza kuwa mwanzoni mwanamke katika jamii ya Ugiriki alidunishwa sana. Baadaye jamii ilipopiga hatua mbele katika maendeleo ya kiuchumi, hadhi duni ya mwanamke ilibadilishwa sura. Mwanamke aligeuzwa kuwa chombo cha kuwastarehesha wanaume jambo ambalo lililzidi kumdunisha na kumdhalilisha.

(b) Warumi

Jamii ya Warumi nayo ni miongoni mwa jamii zinazohesabika kuwa zilianza kustaarabika mapema katika historia ya ulimwengu. Je jamii hii ilimpa mwanamke heshima na hadhi anayostahiki? Katika historia ya Urumi tunajifunza kuwa Warumi walimwona mwanamke kama mtoto anayetakiwa kuangaliwa na kukemewa. Akiolewa yeye na mali yake ni mali ya mume. Akikosea, mume alikuwa na mamlaka ya kupitisha hukumu yoyote. aliyoweza hata ya kutoa adhabu ya kifo.

Mwanamke alikatazwa kushiriki katika jambo lolote. Hakuruhusiwa kutoa ushahidi wala kumuwekea mtu dhamana. Mumewe akifariki, Shemeji zake walikuwa na haki ya kumrithi.

Hapo awali katika historia ya Urumi, wanawake walibakia nyumbani na ukahaba (umalaya) haukujulikana. Mtu kufanya kitendo cha mapenzi na mkewe kama vile kumbusu mkewe hadharani ilionekana ni kitendo kiovu na utovu wa adabu na heshima. Kiongozi mmoja wa Kirumi alishutumwa vibaya na raia wake kwa kitendo cha kumbusu mkewe mbele ya binti yake.

Warumi waliposongambele katika maendeleo ya kijamii, waliona wamkomboe mwanamke kwa kulegeza sharia ya ndoa kiasi cha kuifanya kama mkataba wa wawili wanaopendana. Wanawake walipewa haki ya kurithi na walikuwa huru na mamlaka ya baba au mume. Katika wakati huu sio tu kuwa wanawake wa Kirumi walijitegemea kiuchumi bali walikuwa wakiwakopesha waume zao kwa riba kubwa kwa kiasi kwamba Wanaume ambao wake zao walikuwa matajiri walijikuta wamekuwa watumwa wao.

Kutaliki kulikuwa jambo jepesi na ndoa zilikatika bila ya sababu za msingi. Kwa mfano Seneca (4B.C – 65 A.D), Mwanfalsafa Mashuhuri wa

Kirumi alitoa shutuma kwa watu wake kutokana na kiwango cha talaka kilicho kithini katika jamii yake kwa kusema:

“Now divorce is not regarded as something shameful in Rome. Woman calculate their age by the number of husbands they have taken.”

Tafsiri:

Talaka sasa hainonekani kuwa ni jambo la aibu hapa Urumi. Wanawake wanahesabu umri wao kwa idadi ya Wanaume waliofunga nao ndoa.

Yaani, wanawake wa Kirumi katika wakati huo wa historia, kwa uhuru waliopewa na jamii waliweza kuolewa na wanaume wengi kwa muda mfupi. Kwa mfano Martial (43 A.D – 104 A.D) ameeleza juu ya mwanamke aliyeelewa na wanaume kumi. Juvenal (60 A.D – 130 A.D) ameeleza juu ya mwanamke aliyeelewa na wanaume wanane, mmoja baada ya mwingine, katika kipindi cha miaka 8. St. Jerome (340 A.D – 420 A.D) ameeleza juu ya mwanamke wa ajabu ambaye mume wake wa mwisho alikuwa wa 23, mmoja baada ya mwingine. Yeye mwenyewe kwa mumewe huyo wa mwisho alikuwa ni mke wake wa 21. ni katika wakati huu uzinifu ulianza kustawi na wazinifu hawakuhesabiwa kuwa ni wakosaji wanaostahiki kuadhibiwa.

Katika historia hii fupi, tunajifunza jisni mwanamke alivyokandamizwa na jamii hapo awali na tumeona hali ya mwanamke ilivyokuwa baada ya kukombolewa. Je, ukombozi huu ulimpa mwanamke **hadhi** yake anayostahiki?

(c) Ulaya Chini ya Kanisa

Ukristo ulipoingia Ulaya uliisaidia jamii kuondoa mila chafu na kukomesha mwenendo mchafu wa wanawake kuuza miili na utu wao kwa wanaume. Pamoja na jitihada hizi bado, mafundisho ya Ukristo yalizidi kumyanyasa mwanamke na kumuona yeye kuwa ndio chanzo cha matatizo yote katika jamii. Hapa tutajaribu kunukuu maandiko machache ya Watakatifu na viongozi wa Kanisa kuonesha ukristo ulivyomnyanyasa na kumnyanyapaa mwanamke.

Mawazo ya Paulo, ambaye ameandika vitabu 14 kati ya vitabu 27 vya Agano Jipya, yanaathari kubwa katika historia ya Ukristo. Paulo anawahesabu wanawake kuwa ni waovu kwa hiyo anawapiga marufuku kufundisha:

Mwanamke na ajifunze katika utulivu, akitii kwa kila namna, simp mwanamke ruhusa ya kufundisha, wala kumtawala mwanamume, bali awe katika utulivu. Kwa maana Adamu ndiye aliyeumbwa kwanza, na Hawa baadaye. Wala Adamu hakudanganywa, ila mwanamke alidanganywa kabisa akaingia katika hali ya kukosa. (Timotheo 2:11-14).

Zaidi ya hivyo, Paulo anasema wanaume ni mfano wa utukufu lakini wanawake ni utukufu wa mwanamume:

Lakini nataka mjue ya kuwa kichwa cha kila mwanamume ni Kristo, na kichwa cha mwanamke ni wanamume, na kichwa cha Kiristo ni Mungu... Kwa maana kweli haimpasi mwanamume kufunikwa kichwa, kwa sababu yeye ni mfano wa utukufu wa Mungu. Lakini mwanamke ni utukufu wa mwanamume... Kwa hiyo imempasa mwanamke awe na dalili ya kumilikiwa kichwani. (Wakorintho 11:3, 7, 10).

Paulo ambaye hakupata kuoja katika maisha yake anarudia mitholojia ya nyoka kuisisitiza jinsi mwanamke anavyodanganywa:

“Lakini nachelea, kama yule nyoka alivyomdanganya Hawa kwa hila yake, asije akawaharibu fikra zenu mkaacha unyoofu na usafi kwa Kristo”. (Wakorintho 11:3).

Pamoja na maandiko haya ya Paulo kuna maandishi mengi mengineyo ya viongozi wa kanisa ambayo yamewaelezea wanawake kama viumbe viovu kabisa. Akitoa muhtasari wa msimamo wa viongozi wa kanisa, mwanahistoria mashuhuri, Bwana Leakey ameandika hivi:

This pious incentive, which formed so conspicuous and so grotisque a portion of the writing of the fathers... Woman was represented as the door of hell, as the mother of all human ills. She should be ashamed at the very thought that she is a woman. She should live and

continue in penance on account of the curse she has brought upon the world. She should be ashamed of her dress for it is a memorial of her fall, she should be especially ashamed of her beauty for it is the most potent instrument of the devil.

Tafsiri:

Kilichoko hiki kitakatifu kilichozusha maandishi ya kutisha ya Mapadre... mwanamke alitajwa kama mlango wa Jahannam na mama wa maovu yote ya binadamu. Fikra tu ya kuwa yu mwanamke yampasa aone aibu. Aishi na adumu katika matubio kwa sababu ya laana aliyoileta duniani. Hana budi kulionea haya vazi lake kwani ni kumbukumbu ya kuanguka kwake (dhambini), na hasa hasa auonee aibu urembo wake kwani hiyo ni silaha kubwa ya shetani.

Tertullian Quintus Septimius Florens (160 A.D – 220 A.D) naye ameandika juu ya Mwanamke. Miongoni mwa maandiko yake ni haya yafuatayo:

You are the devils, gateway, you are the ... of the forbidden tree, you are the first deserters of the divine law. You are she who persuaded him whom the devil was not valiant enough to attack. You destroyed so easily God's image, man. On account for your deserving death even as the son of God had to die.

Tafsiri:

Wewe (mwanamke) ni mlango wa shetani, wewe ndiye... wa mti uliokatazwa, wewe ndiye wa kwanza kuitelekeza sheria ya Mungu. Wewe ndiye (yule mwanamke) aliyemshawishi yule (mwanamume) amabye shetani hakuweza kumshambulia. Wewe ulimharibu kirahisi sana yule ambaye ni mfano wa Mungu, (yaani) mwanamume. Kwa sababu ya dhambi zako mwana wa Mungu (yaani Yesu) ilibidi afe (msalabani).

Maandiko haya yanaonesha Ukristo unavyomnyanyasa mwanake.

Ni katika imani ya Kikristo kuwa mwanamke ni chanzo cha dhambi, kutokana na madai yao kwamba ni Hawa aliyemhadaa mumewe Adam wakala tunda katika mti waliokatazwa huko Peponi kabla ya kuletwa kwao hapa duniani. Wakristo wanaamini kuwa kama Hawa asingalimhadaa Adam wakala tunda pasingalikuwa na maisha haya machungu ya hapa duniani bali mwanaadamu angali bakia na uzima wa milele huko peponi. Kutokana na imani ya Wakristo, dhambi hii ya asili aliyoisababisha mwanamke wa kwanza, haikusamehewa kwa mwanaadamu mpaka alipokuja Yesu kumkomboa mwanaadamu kutokana na dhambi hii kwa kujitoa muhanga huko msalabani.

Pamoja na itikadi hii ya Dhambi ya Asili, itikadi nyingine ya Wakristo ni kwamba kitendo cha jimai ni kitendo kiovu na kichafu hata kama mume na mke wamefunga ndoa ya halali. Pia ni katika msingi huu kukaa bila kuoa au kuolewa, imedhaniwa na Wakristo Wakatoliki kuwa ni kitendo cha hali ya juu cha ucha-Mungu. Kwa mtazamo huu kuoa kumefanywa kuwa jambo ovu lisilo budi. Itikadi hii iliifanya jamii ya Kikristo ione kuwa ndoa ni mzigo mkubwa kwa mwanamume na mwanamke.

Tumejifunza katika sheria ya familia ya huko Ulaya chini ya kanisa kuwa:

(1) mwanamke alinyimwa haki za kiuchumi na alifanywa amtegeme mwanamume moja kwa moja. Alipewa sehemu ndogo tu ya urithi, alikuwa na haki finyu sana za kuchuma mali, hakuwa na mamlaka juu ya mali yake aliyoichuma kwani hii ilikuwa katika mamlaka ya mumewe ambaye alikuwa na haki zote juu yake.

(2) Talaka iliharamishwa kabisa katika sheria hii. Mume na mke walilazimika kuishi pamoja mpaka wafe hata kama hawakuelewana. Katika kiwango kikubwa cha kutoelewana, mke na mume wanaruhusiwa kutengana lakini hapana ruhusa kuoa au kuolewa tena. Hatua hii iliwafanya wawili hawa kuwa watawa au kutumbukia katika ufuska.

(3) Ilionekana ni jambo la kuchukiza au dhambi kwa mtu kuoa au kuolewa tena, baada ya mke au mume kufariki. Ndoa baada ya kufiwa na mume au mke ilihesabiwa kama “uzinifu wa aina yake – “Civilized Adultery”.

Mtu akizingatia kwa makini mafundisho ya Ukristo juu ya mwanamke

na sheria ya ndoa ya Kikristo, anaweza kuelewa kwa nini wanawake katika nchi za Kikristo huko Ulaya na Marekani walikuja yakataa mafundisho haya na kupigania haki ya kuwa sawa na wanaume. Kosa ambalo watu wengi hulifanya ni kudhani kuwa maadam Ukristo unamdhalilisha mwanamke, na Uislamu vile vile unamdhalilisha mwanamke. Na baadhi ya Waislamu ambao hawajafanya juhudi za kujifunza Uislamu na Ukristo wamejikuta wanasaidia kukuza dhana hii.

(d) Ulaya Wakati wa Mapinduzi ya Viwanda

Katika karne ya 18, wanafalsafa na waandishi wa Ulaya walipaza sauti zao dhidi ya jamii iliyojengwa katika misingi ya Ukristo iliyochanganyika na ukabaila (feudalism), ambayo ilikuwa ikiwanyonya na kuwanyanyasa wanyonge. Ni katika wakati huo palitokea mapinduzi ya viwanda yaliyoipa Ulaya na Marekani sura mpya ya maendeleo ya kiuchumi na kijamii.

Hatua za mwanzo zilizochukuliwa na jamii hii ya mapinduzi ni pamoja na kumkomboa mwanamke na kuinua hadhi yake kutoka kwenye hali ya kudunishwa na kumfikisha kwenye hali ya kuwa na heshima na haki sawa na wanamume katika jamii. Sheria za Ndoa na talaka zilirekebisha. Haki ya kuchuma na kumiliki mali ilirejeshwa kwa mwanamke. Itikadi zote za kidini na mila zilizomdhalilisha mwanamke zilirakebisha. Wanawake walipata fursa sawa na wanaume katika elimu na mafunzo ya juu. Marekebisho haya yaliamsa ari na vipawa vya mwanake vilivyo kandamizwa hapo awali. Wanawake walizipamba nyumba na kuichangamsha jamii kwa kujiingiza katika shughuli mbali mbali za ustawi wa jamii. Matunda yaliyopatikana kutokana na kumpa mwanamke heshima yake na haki zake nyingine za msingi kupatikana kwa malezi na afya bora kwa jamii na ukuaji wa sayansi kimu (Domestic Science).

Pamoja na matunda haya, kwa upande mwingine, jamii ya Ulaya iliporomoka sana kimaadili kutokana na mtazamo wake juu ya demokrasia kati ya wanaume na wanawake. Katika kumtetea mwanake Ulaya Magharibi ilizingatia vipengele vifuatavyo:

Usawa kati ya Mume na Mke bila kujali maumbile yao ya kijinsia.

Kujitegemea kiuchumi kwa mwanamke.

Uhuru wa kuchanganyika wanaume na wanawake.

Je, jamii ya Ulaya iliyoundwa juu ya misingi hii ya demokrasia kati ya mwanamume na mwanamke, ilitawi na kumbakisha mwanamke katika hadhi yake? Hebu tuangalie matokeo ya utekelezaji wa Demokrasia hii:

Kwanza, Uoni juu ya usawa kati ya mwanamke na mwanamume haukuishia kwenye kupata heshima na haki sawa kati yao, bali ilichukuliwa kuwa hata kimaumbile wako sawa. Hivyo mwanamke naye alidai kufanya shughuli zile zile anazofanya mwanamume. Wanawake walidai kuwa wawe huru katika kuchunga miiko ya maadili. Wawe huru kuvaa na kujistarehesha kama wanaume. Mtizamo huu wa usawa ulimfanya mwanamke aidharau nafasi yake kama mlezi wa familia na badala yake akajiweka katika mashindano na wanaume katika uchumi, siasa na harakait nyinginezo za kijamii. Alijiingiza katika kampeni za kugombea uongozi wa kisiasa, alikimbilia kazi za Ofisini na viwandani, alishindana na wanaume katika biashara na viwanda, katika michezo na mazoezi ya kimwili, katika kuendesha vilabu vya michezo na upigaji wa muziki. Katika hali hii, kuwalea watoto na kuiweka familia katika utulivu, upendo na ushirikiano, ilikatika kuwa jukumu lake la asili. Kwa mtazamo huu wa usawa, maisha ya ndoa yalidharaulika na uzinifu katika jamii ukawa ni jambo la kawaida na kuigharimu jamii kiasi kikubwa (zingatia madhara ya uzinifu katika jamii) na kuzidi kumdunisha mwanamke.

Pili, Kujitegemea kiuchumi kwa mwanamke kumemdanya asiwe na haja yak kuwajibika kwa mumewe na kuvunja utartibu wa asili wa "Man for the field and Woman for the hearth" yaani "Mwanamume ni wa shambani na mwanamke ni wa nyumbani". Katika mtazamo huu wa maendeleo ya Ulaya, mwanamume na mwanamke wote wana jukumu sawa la kuchuma na malezi ya familia yakakabidhiwa watumishi wa nyumbani (House girls/House boys), taasisi nyingine kama vile vituo vya watoto, shule n.k. Katika hali hii ya mwanamke kujitegemea kiuchumi, hapakuwa na kiungo chochote cha kumuunganisha mwanamume na mwanamke ila haja tu ya kutosheleza matamano ya ngono. Sasa, kama mwanamke anajitegemea mwenyewe kwa chakula, mavazi, makazi, na kwa mahitajio yake yote mengine, kwa nini abakie kuwa mwaminifu kwa mume mmoja ambaye hamuhitaji kwa lolote ila kwa jimai tu? Kwa nini ajiingize katika maisha ya ndoa ambayo yamefungamana na kanuni za kimaadili na sheria? Kama, kwa mtazamo wa usawa tuliouona, umeshamuondolea vizingiti na kumpa uhuru kamili wa kuzini kwa nini

asifuata njia hii nyepesi na ya haraka ya kutosheleza matamano yake ya kimwili na badala yake achague njia ndefu ambayo si tu kuwa imeambatana na majukumu bali pia inataka kujitoa muhanga? Kwa hali hii umalaya katika jamii ulikuzwa na kutetewa kama haki nyingine zilivyotetewa. Mwanzoni walipatikana watoto wengi waliozaliwa nje ya ndoa, lakini sasa idadi hii imepunguzwa baada ya kubuniwa njia mbali mbali za kuzuia (kudhibiti) kizazi. Pia ili kujiepusha na kupata watoto, wanaume kwa wanawake walifikia kiwango cha kufanya jimai na mbwa. Hiki ndicho chanzo kikubwa cha magonjwa ya ya zinaa – kaswende, kisonono, AIDS n.k. Hata hivyo, hapakuwa na ubaya wowote katika jamii hii mwanamke kupata mtoto nje ya ndoa.

Mamia kwa maelfu ya vijana wanawake katika nchi za Ulaya na Marekani wanapendelea kuishi maisha ya kutoolewa na wamefanya umalaya kuwa mtindo wa maisha. Wale wachache wanaoolewa, kwa kuwa kuna huo uhuru wa kujitegemea kiuchumi na kutomtegemea kabisa mume kwa mahitaji yoyote yale, ila kwa jimai tu, ndoa nyingi huwa ni zenye kuyumba. Panakosekana kiungo madhubuti cha unyumba wao. Mume na mke ambao kila mmoja anajitegemeakiuchumi, hujikuta hawana kitu madhubuti cha kuwaunganisha na kuwafanya wakubaliane na kuvumiliana katika mambo mbali mbali ya kiunyumba. Upendo wa kishabiki unaopatikana katika ule muda mfupi wa jimai hautoshi kuwafanya hawa wawili waishi maisha ya kuvumiliana. Kutoelewana katika jambo dogo tu hivi huwa ni sababu tosha ya kuvunja ndoa.

Tatu,Uhuru wa kuchanganyika wanaume na wanawake umechangia sehemu kubwa ya kukuza umalaya katika nchi za Ulaya. Matamano ya ngono hupata nguvu sana wanawake na wanaume wanapochanganyika pasi na mipaka. Katika kuukuza umalaya, na Marekani wanawake katika nchi nyingi za Ulaya na Marekani hujitahidi sana kujipodoa kwa vipodozi vya aina mbali mbali, kuvaa mavazi mafupi,yanayobana yanayoonyesha mwili(transparent). Wakati mwingine hutembea uchi wa nyama. Picha za wanawake walio uchi katika vitabu vya mapenzi, magazeti, sinema, n.k. ni vitu vya kawaida katika nchi nyingi za Ulaya na Marekani. Mazingira haya yamechochea wanaume kupatwa na kiu isiyokatika ya kutaka kutosheleza matamano ya ngono. Kutokana na mazingira haya vijana wadogo huingizwa katika uzinzi hata kabla ya kufikia baleghe. Mabinti wadogo kuwa na marafiki wa kiumbe (boy friends) ni jambo la kawaida

linaloshangiliwa na wazazi. Hii ndio jamii inayohesabika kuwa imeendelea katika kutetea haki na heshima ya mwanamke.

2. JAMII ZA MASHARIKI

Kila jamii utakayoichunguza utakuta kunyanyaswa na kudhalilishwa kwa mwanamke kuko pale pale. Ukichunguza hata zile nchi zilizohesabika katika historia kuwa mbele katika maendeleo ya mwanaadamu kama vile China, India, Iraq na Iran, utasikitishwa na vitimbwi alivyokuwa akifanyiwa mwanamke. Hebu tuanglie baadhi ya jamii chache za nchi za Mashariki.

Uchina

Mwanamke wa Uchina alikuwa hana haki yoyote katika jamii. Hata watoto wake aliwazaa mwenyewe hakuwa na haki nao. Mume wake aliweza kuuza mwili wake kwa mume mwingine. Baada ya mumewe kufariki alirithiwa kama mali na ndugu wa mumewe na haikuwezekana kwake kuolewa tena. Juu ya yote hayo, wanawake waliuzwa na kufanywa watumwa. Mpaka kufikia 1937, Uchina ilikuwa na wasichana watumwa milioni mbili.

Katika kitabu chao kiitwacho, Marriage East and West (New York, 1960) David na Mace wanasema hadhi ya mwanamke huko Uchina ilikuwa duni sana. Mshairi mashuhuri wa China aliyemitwa Xuan,(100B.C) aliandika katika shairi moja:

*Ni huzuni ilioje kuwa mwanamke Duniani hakuna kilicho
duni Duniani hakuna kilicho duni kuliko mwanamke.*

Mwana falsafa wao mkubwa, Bwana Confusious ambaye alikuwa pia kiongozi wa kidini aliwafundisha watu kuwa wajibu mkuu wa mwanamke ni utii. Akiwa mototo amtii baba yake, akiolewa amtii mumewe na akifiwa na mumewe basi amtii mwanawe wa kiume. Na atii kila kitu bila kuhoji. Wachina pia waliamini kuwa mtu akipata mtoto wa kiume amepata hidaya kutoka kwa Mwenyezi Mungu lakini akipata binti, basi ni nuksi.

India

Katika jamii ya India mwanamke hakuthaminiwa kabisa. Mwanamke

alihesabiwa kama mashine ya uzazi. Iwapo mwanamke hakujaaliwa kupata mtoto wa kiume kwa mume aliyemuoa, alilazimishwa azini na mume asiyemjua ili apate mtoto wa kiume.

Budha, kiongozi wa kidini huko India aliwafundisha wafuasi wake kuwa mwanamke ni kiumbe duni aliyejawa na dhambi. Hakuna kiumbe anayefaa kuhofiwa na kuepokwa kama mwanamke. Na kwa mujibu wa sheria ya Manu wa huko huko India, wanawake ni lazima wabanwe na kudhibitiwa vikali kwani wao ndio chanzo cha madhambi yote na ufisadi.

Mwanamke hakuna na haki ya urithi bali urithi ulikuwa ni haki ya watoto wa kiumbe tu. Mke alitakiwa amwite mume wake ama Bwana wangu au Mungu wangu kwani mume alihesabiwa kuwa ni mungu wake hapa duniani. Ilikuwa marufuku mke kula pamoja na mumewe. Jimai hata kati ya mtu na mkewe ilihesabika kuwa ni kitu kiovu na kichafu. Mke mwema alikuwa yule ambaye akili zake, kauli yake na mwili wake si huru. Mke hakuruhusiwa kuolewa tena pindi mumewe akifariki. Ilibidi afanye moja katika mawili, ama ajichome moto ili afe na kumfuata mumewe au awe mtumishi wa shemeji zake hadi atakapo fariki. Mwenendo huu wa kujichoma moto au kuchomwa moto na mashemeji zake bado unaendelea hadi leo. Gazeti litwalo "The Economist" 27 August – 2 September 1983 liliandika hivi:

The grisly practice of wife burning in India shows no sign of succumbing on its own to modern ideas about the value of a womans' life. Many women are donsed with kerosene and set aflame by in-laws greedy for more dowries... The official figures shows 610 burnings in 1982.

Tafsiri:

Mwenendo wa kutisha wa kuwachoma moto wanawake huko India hauonyeshi dalili za kukoma kutokana na fikra za kisasa juu ya thamani ya uhai wa mwanamke. Wanawake wengi humwagiwa mafuta ya taa na kuchomwa moto na mashemeji kwa uroho wa kutafuta mahari nyingine. Taarifa rasmi ya serikali yaonyesha kuwa wanawake 610

walichomwa moto mwaka 1982.

Hali ilikuwa hivyo hivyo huko Japan.

(c) Mashariki ya kati

Uarabuni kabla ya Ujumbe wa Mtume Muhammad (s.a.w) mwanamke alionekana kitu duni na nuksi kwa jamii. Baba akipewa habari ya kuzaliwa mtoto wa kike alijinyonga nyonga na kuhuzunika sana. Wanaume walikuwa wakitafuta kila njia ya kujiokoa na aibu hiyo ya kupata mtoto wa kike. Ilikuwa kuchagua moja katika njia mbili: Ama amzike binti huyo mzima akiwa hai au aendelee kuishi maisha ya aibu na fedheha kwa kumbakisha hai. Mara nyingine wanaume walikuwa wakiwalazimisha wake zao wanapoanza mwezi wa tisa wa ujauzito wa kuchimba shimo uvungni mwa kitanda. Shimo likiwa tayari mume anamuagiza mkewe: “Ukimzaa mtoto mwanake basi haraka sana mfukie mwenyewe katika shimo hii kabla sijaja.” Qur’an inatufahamisha tabia ya Waarabu dhidi ya watoto wa kike katika aya zifuatazo:

وَإِذَا بُشِّرَ أَحَدُهُمْ بِالْأُنثَىٰ ظَلَّ وَجْهُهُ مُسْوَدًّا وَهُوَ كَظِيمٌ ﴿٥٨﴾ يَتَوَارَىٰ
مِنَ الْقَوْمِ مِنْ سُوءِ مَا بُشِّرَ بِهِ ۚ أَيُمْسِكُهُ عَلَىٰ هُونٍ ۗ أَمْ يَدُسُّهُ فِي
الْطَّرَابِ ۗ ۗ أَلَا سَاءَ مَا يَحْكُمُونَ ﴿٥٩﴾

Na mmoja wao anapopewa habari ya (kuzaliwa) mtoto wa kike, husawajika uso wake, akajaa sikitiko (akawa) anajificha na watu kwa sababu ya habar mbaya ile aliyoambiwa (anafanya shauri) Je, akae naye juu ya fedheha hiyo au amfukie udongoni (akiwa hai). Sikilizeni! Ni mbaya mno hukumu yao hiyo. (16:58-59).

Wanawake baada ya kufiwa na waume zao, walirithiwa na wanawe wa kambo au shemeji zao. Walikuwa hawaruhusiwi kuolewa tena. Qur’an inakataza tabia hii kama ifuatavyo:

يَتَأْتِيهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا لَا يَجِلُّ لَكُمْ أَنْ تَرِثُوا النِّسَاءَ
كِرَاهًا وَلَا تَعْضُلُوهُنَّ لِتَذَهَبُوا بِبَعْضِ .....

Enyi mlioamini! Si halali kwenu kurithi wanawake kwa jeuri. Wala msivazuie (kuolewa na wanaume wengine) ili mpate kuwanyang'anya baadhi ya vile mlivyo wapa... (4:19).

3. JAMII ZA KIAFRIKA

Katika bara la Afrika pamoja na kuwa na jamii nyingi zenye mila na desturi zinazotofautiana hatupati hata jamii moja ya kitwaghati iliyompa mwanamke sauti katika nyumba wala katika jamii. Matatizo au makosa yote yaliyofnayika nyumbani yalisukumizwa kwa mwanamke. Mwanamke alifanyishwa kazi na kubebeshwa mizigo kama punda. Mwanamke hakuwa na haki ya kumiliki mali aliyoichuma mwenyewe. Kutokana na mahari yaliyolipwa wakati wa kuolewa mwanamke alifanywa mali ya mumewe ambaye aliweza kumfanya lolote alitakalo kama anavyofanyiwa mtumwa. Pia katika jamii nyingi za Kiafrika, si tu kwamba mwanamke hakuwa na haki ya urithi bali yeye mwenyewe alirithiwa kwa nguvu na mmoja wa shemeji zake. Akili ya mwanamke katika jamii nyingi imelinganishwa na ile ya mtoto mdogo. Kwa sababu hii mwanamke hakutakiwa ushauri kwa jambo lolote lile katika familia. Mara nyingi ushauru wa mtoto wa kiume ulithaminiwa kuliko ule wa mama yake. Kwa ujumla katika jamii nyingi za Kiafrika mwanamke alidunishwa kwa kiasi kikubwa. Pamoja na kazi kubwa ya uzazi na malezi ya watoto, mwanamke aliachiwa majukumu yote ya nyumbani na alikuwa mshiriki mkuu katika shughuli za uchumi ambapo mali aliyoichuma kwa jasho lake ilichukuliwa na mwanamume bila hata kushauriwa. Hivi ndivyo alivyo nyanyaswa na kudunishwa mwanamke katika jamii mbali mbali za ulimwengu katika nyakati mbali mbali za historia. Je hivi leo zimechukuliwa hatua gani ili kukomesha uonevu huu dhidi ya mwanamke?

Katika miaka hii pamekuwa na vuguvugu la kumkomboa mwanamke ili kumrudishia haki zake na hadhi yake iliyodhulumiwa na wanaume. Vyama vingi vya kisiasa vimelipa suala hili kipa umbele na vimeundwa vyama vya wanawake vya Kitaifa na Kimataifa vinavyojishughulisha tu na kumkomboa mwanamke. Je, vyama hivi vimeleta mafanikio yoyote?

Ukichunguza mbinu zinazotumiwa na vyama hivi katika ukombozi huu wa mwanamke, utakuta hazina tofauti kabisa na zile zilizotumiwa na Ulaya na Marekani katika kipindi cha mapinduzi ya viwanda za kumtaka mwanamke.

- (a) Awe sawa na mwanamume kwa kila kitu bila ya kuzingatia tofauti za kimaumbile na nafasi ya mwanamke na mwanamume katika jamii.
- (b) Ashiriki sawa na mwanamume katika uchumi na siasa na kumfanya ajitegemee kiuchumi.
- (c) Awe huru kutoka nyumbani kwake na kuchanganyika na wanaume apendavyo.

Tuliona kuwa, matokeo ya kumtetea mwanamke kwa mtazamo huu haikuwa kumkomboa bali kumdhaliisha zaidi na kumvua haya na utu wake. Pia ukombozi wa mwanamke kwa mtazamo huu haukuleta nafuu yoyote katika jamii bali umezidi kuidumaza na kuigharimu kiasi kikubwa. Kampeni hii ya ukombozi wa mwanamke imechangia sana katika kuvunja maisha ya familia na kueneza magonjwa ya zinaa na kuongeza idadi ya wavuta bangi, wazururaji na majambazi kaitka jamii.

Ni nani hasa aliyekombozi wa mwanamke? Bila shaka ni yule aliyemuumba na kumleta hapaduniani kama mwenza wa mwanamume. Hivyo haki na hadhi ya mwanamke itapatikana kwa kumuamini Allah (s.w) na kufuata muongozo wa maisha aliouweka katika kukiendea kila kipengele cha maisha ya binafsi, familia.

4. HADHI NA HAKI ZA MWANAMKE KATIKA JAMII YA KIISLAMU.

Maadui wa Uislamu na watu wasio ufahamu Uislamu vizuri, wameuangalia Uislamu kama wanavyoziangalia jamii nyinginezo na kushutumu Sheria za Kiislamu kuwa nazo zinamkandamiza mwanamke. Kutokana na shutuma hizi imekuwa ni wajibu kwetu katika sehemu hii kuonesha kwa uwazi jinsi Uislamu unavyompa mwanamke **hadhi** na **haki** zake. Tumeshona kuwa wale wote waliojipiga kifua kuwa wanamtetea mwanamke na kumpa hadhi yake anayostahiki, harakati zao ziliishia ukutani. Walivunja familia ambayo ndio msingi wa jamii na walizidi kumdhaliisha mwanamke mpaka kufikia uduni kuliko ule wa hayawani.

Bila shaka watetezi hawa wa haki na hadhi ya mwanamke hawakuwa na nia mbaya ya kuzidi kumdunisha na kumkandamiza bali kosa lao kubwa ni kule kujiingiza kwao kwenye kazi wasio na ujuzi nayo. Allah (s.w) ndiye aliyemuumba mwanaadamu na vyote vilivyomzunguka. Hivyo ni Allah (s.w) pekee mwenye haki na uwezo wa kumuwekea mwanaadamu muongozo wa maisha mwenye kumuelekeza namna ya kukiendea kila kipengele cha maisha yake ya binafsi, familia, uchumu, siasa, utamaduni na maisha yote ya kijamii kwa ujumla ili aweze kuishi kwa furaha na amani na hapo hapo afikie lengo la kuumbwa kwake. Ni dhahiri kwamba watu wanaokana au wasiotambua kuwepo kwa Allah (s.w) na mwongozo wake, ambao hujiundia sheria za kuiongoza na kuilinda jamii kutokana na msukumo wa matashi yao, kamwe hawawezi kuweka utaratibu utakao mhakikishia kila mtu katika jamii kupata haki zake zote na kuishi kwa furaha na amani. Hivyo wale wote wasiofuata mwongozo wa Allah (s.w), wasitegemee kamwe kupata haki zao na kuishi kwa furaha na amani katika jamii zao.

Tofauti na sheria za jamii zinazotungwa na binaadamu baada ya haja kutokea, sheria za Kiislamu kwak uwa zimewekwa na Allah (s.w), Mjuzi Mwenye Hekima, haziko pale kutosheleza haja ya dharura, bali zimekuwa pale hata kabla ya Adam (a.s) kuja hapa ulimwenguni. Hivyo ni vyema ifahamike tangu mwanzo kuwa katika mjadala wetu huu utaratibu au sheria ya Kiislamu ambayo inahakikishia mwanake kupata haki na hadhi yake, haikutungwa baada ya kuona kuwa mwanamke anakandamizwa na kupuuzwa, bali ilikuwepo sheria hiyo hata kabla ya kuumbwa Adam na Hawa. Allah (s.w) anamfahamu vyema mwanaadamu kuwa endapo hatapewa mwongozo kutoka kwake na kuufuata ni muhali kuepukana na maisha hayo ya kudhulumiana na hasa wenye nguvu kuwadhulumu wanyonge.

Ili kutofautisha hatua za kumkomboa mwanamke zilizochukuliwa na jamii zilizojitahidi kufanya hivyo na hatua zinazochukuliwa na sheria ya Kiislamu, hapa tutajihusisha na vipengele vitatu:

Mtizamo wa Uislamu juu ya Usawa kati ya mwanamume na mwanamke.

- ③ Haki za mwanamke katika Uislamu.
- ③ Hifadhi ya mwanamke na maadili ya Jamii.

③ Mtizamo wa Uislamu juu ya Usawa kati ya Mwanamke na Mwanamume

Usawa kati ya mwanamume na mwanamke katika Uislamu umetokana na suala la lengo la maisha ya mwanaadamu hapa duniani na namna ya kulifikia. Tumeona kuwa madai ya usawa kati ya mwanamume na mwanamke katika nchi za Ulaya, Marekani na katika nchi za Kikomunisti, yametokana na hali halisi ya mazingira yao. Kaitika nchi za Ulaya na marekani madai ya usawa kati ya wanawake na wanaume ni zao la hali ngumu ya maisha wakati wa maendeleo ya viwanda. Na katika nchi za Kikomunisti, hasa Urusi, madai ya usawa msingi wake ni kutoa “Bakshishi” kwa wanawake baada ya kushiriki kwao kwa kiasi kikubwa katika kufanikisha mapinduzi ya Urusi ya Oktoba, 1917 (The Great October Russian Revolution). Katika Uislamu sheria ya usawa kati ya mwanamume na mwanamke sio zao la hali yoyote ya mazingira bali imezingatia suala zima la lengo la kuumbwa mwanaadamu na nafasi yake hapa duniani. Ni katika utaratibu wa Allah (s.w) ili kuyawezesha maisha ya viumbe yaendeleo na kufikia lengo lililokusudiwa ameumba vitu viwili viwili ambavyo kimoja hakijitoshelezi mpaka mwenziwe awepo kama vile usiku na mchana, utamu na uchungu, uhai na umauti, chanya na hasi, kike na kiume, n.k. Ni pale tu jozi hizi za vitu viwili zitakapo shikamana ndipo kitakapotokea kitu kamili. Allah (s.w) anatumfahamisha hili kaitika Qur’an:

وَمِنْ كُلِّ شَيْءٍ خَلَقْنَا زَوْجَيْنِ لَعَلَّكُمْ تَذَكَّرُونَ ﴿٥١﴾

Na hakika katika kila kitu tumekiumba dume na jike ili mpate kufahamu (51:49).

Kwa hiyo mwanamke kuwa kama alivyo si ishara ya udhaifu wala mwanamume kuumbwa kama alivyo si ishara ya ukamilifu. mume na namke hawababudi kuishi maisha ya kusaidiana ili kufanya kitu kimoja kizima ili maisha yawezekane na yafikie lengo lake. Kiasili na wanamke wako sawa katika maeneo yafuatayo:

1. Asili yao ni moja

Tunafahamishwa katika Qur’an kuwa usawa kati ya mwanamume na mwanamke umekuwepo tangu mwanzo wa kuumbwa

kwake:

يَتَأْتِيهَا النَّاسُ أَتَقُوا رَبَّكُمْ الَّذِي خَلَقَكُمْ مِنْ نَفْسٍ
وَاحِدَةٍ وَخَلَقَ مِنْهَا زَوْجَهَا وَبَثَّ مِنْهُمَا رِجَالًا كَثِيرًا وَنِسَاءً
وَأَتَقُوا اللَّهَ الَّذِي تَسَاءَلُونَ بِهِ وَالْأَرْحَامَ إِنَّ اللَّهَ كَانَ عَلَيْكُمْ

رَقِيبًا ﴿١﴾

Enyi watu! Mcheni Mola wenu ambaye amekuumbeni katika nafsi moja na akamuumba mkewe katika nafsi ileile. Na akaeneza wanaume wengi na wanawake kutoka katika wawili hao. Na Mcheni Mwenyezi Mungu ambaye kwaye mnaombana (mnaategemeana). Na (muwatazame) jamaa. Hakika Mwenyezi Mungu ni mlizi juu yenu (anayeyaona kila mnaoyafanya). (4:1).

Katika aya hii tunafahamishwa kwa uwazi kuwa mwanadamu asili yake ni moja na tunasisitizwa kufanyiana wema baina yetu, jambo ambalo iwapo hatutalifanya, Mwenyezi Mungu (s.w) atatauadhibu vikali. Tofauti za kimaumbile, tofauti za kijinsia, tofauti za mazingira na wakati na tofauti nyingine kama hizi, sizo zinazomfanya mwanadamu mmoja awe bora kuliko mwingine, au kumfanya mwanamume awe bora kuliko mwanamke, bali aliye bora zaidi ya wengine ni yule amchaye Mwenyezi Mungu zaidi ya engine. Tunajifunza hili katika aya ifuatayo:

يَتَأْتِيهَا النَّاسُ إِنَّا خَلَقْنَاكُمْ مِنْ ذَكَرٍ وَأُنْثَىٰ وَجَعَلْنَاكُمْ شُعُوبًا وَقَبَائِلَ
لِتَعَارَفُوا إِنَّ أَكْرَمَكُمْ عِنْدَ اللَّهِ أَتَقَدُّكُمْ إِنَّ اللَّهَ عَلِيمٌ خَبِيرٌ ﴿١٣﴾

Enyi watu! Kwa hakika tumekuumbeni (nyote) kwa (yule) mwanamume (mmoja, Adam) na (yule yule) mwanamke (mmoja Hawa). Na tumekufanyeni mataifa na makabila (mbali mbali) ili mjuane. Hakika aheshimiwaye sana miongoni mwenu ni yule amchaye Mwenyezi Mungu zaidi katika nyinyi. Kwa yakini Mwenyezi Mungu ni Mjuzi mwenye

khhabari (zote). (49:13).

2. Lengo la kuumbwa kwao ni moja

Jambo lingine linalosisitiza usawa kati ya mwanamke na mwanamume ni usawa wa lengo la kuumbwa mwanadamu. Lengo la maisha ya mwanaadamu hapa ulimwenguni linadhihirishwa katika Qur'an:

﴿٥١﴾ وَمَا خَلَقْتُ الْجِنَّ وَالْإِنْسَ إِلَّا لِيَعْبُدُونِ

“Sikuwaumba majini na watu ila waniabudu”. (51:56)

Kumuabudu Allah (s.w) ni kuishi maisha yote kwa kufuata hukumu Zake (s.w) katika kuendesha maisha ya kila siku kaitka nyanja zote za maisha. Katika aya mbali mbali za Qur'an tunafahamishwa kuwa wanaume na wanawake watalipwa sawa sawa kulingana na amali zao ya kujali jinsi yao. Hebu turejee aya zifuatazo:

فَأَسْتَجَابَ لَهُمْ رَبُّهُمْ أَنِّي لَا أُضِيعُ عَمَلَ عَمَلٍ مِّنْكُمْ مِّنْ ذَكَرٍ أَوْ
أُذِنَ لَكُمْ مِّنْ بَعْضٍ ..... ط

*Mola wao akawakubalia (maombi yao kwa kusema):
“Hakika mimi sitapoteza juhudi ya mfanya juhudi miongoni
mwenu akiwa mwanamume au mwanamke, kwani nyinyi ni
nyinyi kwa nyinyi.....” (3:195).*

وَمَنْ يَعْمَلْ مِنَ الصَّالِحَاتِ مِنْ ذَكَرٍ أَوْ أذِنَ وَهُوَ

﴿١٧٤﴾ مُؤْمِنٌ فَأُولَئِكَ يَدْخُلُونَ الْجَنَّةَ وَلَا يُظْلَمُونَ نَقِيرًا

*Na watakaofanya vitendo vizuri, wakiwa wanaume au
wanawake, hali wao ni wenye kuamini, basi hao wataingia
peponi wala hawatadhulumiwa hata tundu ya kokwa ya
tende. (4:124).*

وَعَدَ اللَّهُ الْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ
 خَالِدِينَ فِيهَا وَمَسْكِنٍ طَيِّبَةٍ فِي جَنَّاتٍ عَدْنٍ وَرِضْوَانٍ مِنَ اللَّهِ
 أَكْبَرَ ذَلِكَ هُوَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ ﴿٧٧﴾

Mwenyezi Mungu amewaahidi wanaoamini wanaume na wanaoamini wanawake (Amewaahidi) mabustani yapitayo mito mbele yake wakae humo daima na makazi mazuri kwenye mabustani hayo yenye kudumu. Na radhi za Mwenyezi Mungu ndizo kubwa zaidi. Huko ndiko kufuzu (kufaulu) kukubwa (9:72).

3. wote wamekusudiwa kuwa Makhalifa wa Allah (s.w) katika jamii

Jambo lingine linalodhihirisha usawa kati ya wanaume na wanawake katika Uislamu ni hadhi ya mwanaadamu hapa ulimwenguni. Mwanaadamu ameletwa hapa ulimwenguni ili awe Khalifa wa Allah (s.w) katika ardhi hii kama tunavyojifunza katika Qur'an:

وَإِذْ قَالَ رَبُّكَ لِلْمَلَائِكَةِ إِنِّي جَاعِلٌ فِي الْأَرْضِ خَلِيفَةً
 قَالُوا أَتَجْعَلُ فِيهَا مَنْ يُفْسِدُ فِيهَا وَيَسْفِكُ الدِّمَاءَ وَنَحْنُ نُسَبِّحُ
 بِحَمْدِكَ وَنُقَدِّسُ لَكَ قَالَ إِنِّي أَعْلَمُ مَا لَا تَعْلَمُونَ ﴿٣٠﴾

Wakati Mola wako alipowaambia Malaika: “Mimi nitaleta katika ardhi Khalifa (wangu).” Wakasema: Utaweka humo watakaofanya uharibifu humo na kumwaga damu, hali sisi tunakutukua kwa sifa na kukutaja kwa utukufu wako? Akasema (Mwenyezi Mungu): “hakika mimi najua msiyoyajua”. (2:30).

Katika aya hii tunajifunza kuwa mwanaadamu amekusudiwa kuwa Khalifa wa Allah (s.w) hapa ulimwenguni. Kuwa Khalifa wa Allah (s.w) ni kuwa kiongozi kwa niaba ya Allah (s.w) hapa ulimwenguni. Yaani kuutawala ulimwengu kwa kufuata mwongozo na sheria za Allah (s.w). Pia tunajifunza kuwa cheo cha Ukhalifa ni cheo chenye hadhi kubwa sana

kiasi kwamba malaika walimuonea wivu mwanaadamu na kupendekeza kuwa wao ndio stahiki kupata cheo hicho.

Katika aya hii hatuoni ubaguzi wowote kati ya mwanamume na mwanamke bali tunafahamishwa kuwa watakao chukua cheo hiki ni wanaume na wanawake watakao muamini na kumtii Allah (s.w) ipasavyo:

وَعَدَ اللَّهُ الَّذِينَ ءَامَنُوا مِنكُمْ وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَيَسْتَخْلِفَنَّهُمْ فِي
الْأَرْضِ كَمَا اسْتَخْلَفَ الَّذِينَ مِن قَبْلِهِمْ وَلَيُمَكِّنَنَّ لَهُمْ دِينَهُمُ الَّذِي
أَرْتَضَىٰ لَهُمْ وَلَيُبَدِّلَنَّهُم مِّن بَعْدِ خَوْفِهِمْ أَمْنًا يَعْبُدُونَنِي لَا يُشْرِكُونَ بِي
شَيْئًا .....

Mwenyezi Mungu amewaahidi wale walioamini miongoni mwenu na kufanya vitendo vizuri, kuwa atawafanya makhalifa (watawala) katika ardhi kama alivyowafanya Makhalifa wale waliokuwako kabla yao, na kwa yakini Atawasimamishia dini yao, Aliyowapendelea, na Atawabadilishia amani baada ya hofu yao. Wawe wananiabudu, hawanishirikishi na chochote .....” (24:55).

Hivyo ukhalifa ni kwa wote wanawake na wanaume. Kila mmoja anao wajibu wa kusimamisha ufalme wa Allah (s.w) hapa ulimwenguni kwa kila mmoja kutekeleza jukumu lake alilopangiwa katika jamii kulingana na umbile, uwezo, vipawa, bahati na fursa alizotunukiwa.

4. Hakuna dhambi ya asili

Suala la dhambi ya asili anayonasibishiwa nayo mwanamke kama tulivyoona katika maandiko ya Wakristo, halipo kabisa katika Uislamu. Katika maandiko hayo, Hawa ndiye pekee aliyekana mkosaji katika kuvunja amri ya Mwenyezi Mungu ya kula tunda kutoka kwenye ule mti ulioharamishiwa. Katika Qur’an tunajifunza kuwa wote walikuwa wakosaji mbele ya Allah (s.w) na wote walitubia na kusamehewa.

وَقُلْنَا يَا آدَامُ اسْكُنْ أَنْتَ وَزَوْجُكَ الْجَنَّةَ وَكُلَا مِنْهَا رَغَدًا حَيْثُ شِئْتُمَا وَلَا تَقْرَبَا هَذِهِ الشَّجَرَةَ فَتَكُونَا مِنَ الظَّالِمِينَ ﴿٣٥﴾ فَأَزَلَّهُمَا الشَّيْطَانُ عَنْهَا فَأَخْرَجَهُمَا مِمَّا كَانَا فِيهِ.....

Na tukasema: Ewe adam! Kaa wewe na mkeo katika bustani hii na kuleni humo maridhawa popote mpendapo lakini msikurubie mti huu tu, msije kuwa miongoni mwa waliodhulumu. (lakini) shetani (yule Iblis adui yao) aliwatelezeshwa wote wawili wakakhalifu amri ile, wakala katika mti huo walio katazwa na akawatoa katika ile (hali) waliyokuwa nayo... ” (2:35-36).

وَيَتَّعَادُمُ اسْكُنْ أَنْتَ وَزَوْجُكَ الْجَنَّةَ فَكُلَا مِنْ حَيْثُ شِئْتُمَا وَلَا تَقْرَبَا هَذِهِ الشَّجَرَةَ فَتَكُونَا مِنَ الظَّالِمِينَ ﴿٣٦﴾ فَوَسَّوَسَ لَهُمَا الشَّيْطَانُ لِيُبْدِيَ لَهُمَا مَا وُورِيَ عَنْهُمَا مِنْ سَوْءَاتِهِمَا وَقَالَ مَا نَهَاكُمَا رَبُّكُمَا عَنْ هَذِهِ الشَّجَرَةِ إِلَّا أَنْ تَكُونَا مَلَكَيْنِ أَوْ تَكُونَا مِنَ الْخَالِدِينَ ﴿٣٧﴾ وَقَاسَمَهُمَا إِنِّي لَكُمَا لَمِنَ النَّاصِحِينَ ﴿٣٨﴾

(Kisha Allah (s.w) akasema): Na wewe Adam kaa peponi pamoja na mkeo na kuleni mnapopenda lakini msikurubie mti huu msije kuwa miongoni mwa waliodhulumu (nafsi zao). Basi shetani aliwatia wasi wasi ili kuwadhihirishia aibu zao walizofichiwa na akasema: “Mola wenu hakukukatazeni mti huu ila (kwa sababu hii): msije kuwa malaika au kuwa miongoni mwa wakao milele (wasife). Naye akawaapia: Kwa yakini mimi ni mmoja wa watoa usharui mwema kwenu. (7:19 -21)

فَدَلَّلَهُمَا بِغُرُورٍ فَلَمَّا ذَاقَا الشَّجَرَةَ بَدَتْ لَهُمَا سَوَاءٌ لَهُمَا وَطَفِقَا يَخْصِفَانِ
عَلَيْهِمَا مِنْ وَرَقِ الْجَنَّةِ وَتَادَنَهُمَا رَبُّهُمَا أَلَمْ أَنْهَكُمَا عَنْ تِلْكَمَا الشَّجَرَةِ
وَأَقُلَّ لَكُمْ إِنَّا الشَّيْطَانُ لَكُمْ عَدُوٌّ مُبِينٌ ﴿٢٢﴾ قَالَا رَبَّنَا ظَلَمْنَا
أَنْفُسَنَا وَإِن لَّمْ تَغْفِرْ لَنَا وَتَرْحَمْنَا لَنَكُونَنَّ مِنَ الْخَاسِرِينَ ﴿٢٣﴾

Basi akawateka (wote wawili) kwa hadaa yake. Na walipouonja mti ule, aibu zao ziliwadhihirikia na wakaingia kujibambikiza majani ya peponi. Na Mola wao akawaita (na kuwauliza): Je, sikukukatazeni mti huu na kukwambieni ya kwamba shetani ni adui yenu aliyedhahiri? Wakasema: “Mola wetu! Tumedhulumu nafsi zetu, na kama hutatusamehe na kuturehemu, bila shaka tutakuwa miongoni mwa wenye khasara (7:22-23).

Kutokana na aya hizi wote wawili, Adam na Hawa, walikosa na wote walitubia na kusamehewa. Hivyo hapana tena dhambi ya Asili. Hata kama Adam na Hawa wasingali samehewa haingelikuwa dhambi hii iendeleo kwa watoto wao na kizazi chote cha binadamu kwani Allah (s.w) si mwenye kuonea waja wake na ni katika utaratibu wake kuwa hambebeshi mtu mzigo usio muhusu.

..... وَلَا تَكْسِبُ كُلُّ نَفْسٍ إِلَّا عَلَيْهَا وَلَا تَزِرُ وَازِرَةٌ وِزْرَ أُخْرَىٰ
ثُمَّ إِلَىٰ رَبِّكُمْ مَرْجِعُكُمْ .....

“... Wala mbebaji (mizigo yake ya dhambi) hatabeba mizigo ya mwingine. Kisha marejeo yenu (nyote) ni kwa Mola wenu...” (6:164).

Wala isichukuliwe kuwa Adam na Hawa kutolewa Peponi na kuletwa hapa ulimwenguni kuwa ni adhabu kwani ilibainishwa tangu mwanzo kabla ya kuumbwa kwao, kuwa wao ni Makhalifa wa Allah (s.w) hapa ulimwenguni.

Pamoja na kuona msimamo wa Sharia ya Kiislamu juu ya usawa kati ya mwanamume na mwanamke, hatuna budi kutafakari “usawa” huu kwa undani zaidi. Hatuna budi kufahamu kuwa kuna “usawa” wa sheria na usawa wa maumbile. Uislamu unasimamisha usawa wa sheria. Binaadamu wanaweza kuwa sawa kisheria lakini ni jambo lisilowezekana kupata usawa wa maumbile, vipaji, uwezo, bahati, fursa, n.k. kati ya wanadamu. Ukweli ni kwamba hakuna watu wawili, hata kama ni mapacha (identical twins), walio sawa moja kwa moja. Wanaadamu wanatofautiana sana katika wajihi, akili, uwezo, vipaji, majukumu, na kadhalika. Hizi ni tofauti za kimaumbile anazozaliwa nazo mwanaadamu. Tofauti hizi za kimaumbile sizo zinazoleta tofauti za hadhi na haki miongoni mwa watu bali kinachofanya watu watofautiane katika kupata hadhi na haki wanazostahiki ni sheria, mila na desturi za jamii. Ni wajibu wa jamii kuondoa sheria, mila na desturi zinazoondoa usawa miongoni mwa watu katika jamii na kubakisha tu zile sheria, mila na desturi ambazo humpa kila mtu hadhi na haki zake na kumwezesha kutoa kwa ukamilifu mchango wake katika kuistawisha na kuiendeleza jamii.

Uislamu unapinga vikali ule usawa unapigiwa zumari na matwaghuti wa kumtoa mwanamke awe sawa na mwanamume kimaumbile kivipawa na kimajukumu na nakumfanya mke asiwe mwenza wa mume bali kila mmoja ajitegemee kimaisha na kuwa mshindani wa mwenzake katika uchumi, siasa, n.k. hatima ya usawa wa aina hii, kama tulivyoona katika nchi ya Ulaya na Marekani, ni kuua taasisi ya familia, kuivuruga jamii na kumdhaliisha mwanamke kwa kiasi kikubwa.

Uislamu unasisitiza sana usawa kati ya mke na mume na kati ya binaadamu wote kwa ujumla lakini pamoja na kuzingatia tofauti za kimaumbile, kivipawa na kimajukumu zilizopo. Kutokana na tofauti hizi za kimaumbile utamkuta mwanamke ana uwezo zaidi wa kutekeleza majukumu fulani ambayo ni muhimu kwa maisha ya mwanaadamu katika jamii. Hivyo hivyo, utamkuta mwanamume anafursa na uwezo wa kutekeleza majukumu mengine zaidi kuliko mwanamke. Kuna baadhi ya majukumu anayoweza mwanamke peke yake na mwanamume hana uwezo nayo. Kwa mfano, kubeba mimba, kuzaa mtoto na kumlea mpaka afikie umri wa miaka miwili, ni jukumu analolibeba mwanamke peke yake. Je, katika kutekeleza jukumu hili, mwanamke huyu atakuwa na uwezo mkubwa tena wa kushiriki kwa ukamilifu katika uchumi, siasa, na katika

shughuli nyinginezo muhimu za jamii? Ikumbukwe kuwa jukumu hili moja la kuzaa na kulea mtoto ni kubwa sana linalochukua muda mrefu, miezi 30 kama Allah (s.w) anavyotufahamisha katika aya ifuatayo:

وَوَضِعْنَا الْإِنْسَانَ أَحْسَنَ بَوَالِدَيْهِ إِحْسَانًا حَمَلَتْهُ أُمُّهُ كُرْهًا وَوَضَعَتْهُ كُرْهًا
 وَحَمَلُهُ وَوَفَضَلُهُ وَثَلَاثُونَ شَهْرًا

Na tumemuusia mwanaadam afanye wema kwa wazazi wake. Mama yake amechukua mimba yake kwa taabu na akamzaa kwa taabu. Na kubeba mimba yake hata kumwachisha ziwa (kwa uchache) ni miezi thelathini ..... (46: 15).

Katika muda huu wote sehemu kubwa ya akili na fikra ya mama huyu imeelekezwa katika jukumu hili kwa kiasi kwamba humfanya asiwe na umakini katika shughuli nyingine yoyote ile. Je, kama tutadharau ukweli huu tukaendelea kudai kuwa wanawake na wanaume wako sawa katika kutekeleza majukumu mengine yote ya msingi ya jamii, kama vile uchumi, uongozi n.k. huoni kuwa mwanamke anakandamizwa kwa kuvishwa majukumu mengi na mazito kuliko mwanamume? Kumdanganya mwanamke kuwa kuacha kazi ya kulea watoto nyumbani na kwenda shambani, ofisini au kiwandani ndio kujikomboa kwake na kuwa sawa na wanaume ni;-

Kwanza, kumlaghai na kumnyonya. Chukua mfano wa mume na mke wanaofanya kazi ofisini. Mke asubuhi, wakati mumewe anaendelea kulala, ataamka mapema kuhakikisha kuwa ataondoka nyumbani akiwa ameiacha nyumba katila hali nzuri. Kisha baada ya mumewe kuamka atamhudumia ili wawe tayari kuondoka. Baada ya kazi wote hurudi nyumbani pamoja lakini wakati baba anapumzika, mke hujishughulisha na kufahamu watoto walivyolishwa, walivyofuliwa, walivyokogeshwa na husikiliza shida zao nyingine mbali mbali. Huhakikisha watoto na watu wote nyumbani wanakula na kulala. ndio naye alale. Je, huu si utumwa wa hiari kwa mwanamke huyu? Je, huoni wanamke wa namna hii hufanya kazi maradufu ya ile ya wanaume - kazi ya ofisini na kazi ya malezi? ,Je, kama mama naye, kwa kudai usawa, ataamua abakie na kazi ya ofisini tu, familia yenye mshikamano na utulivu itapatikana? Je, ni nani anayempa mwanamke haki zake na kutetea usawa, huyu

anayemng'ang'aniza aende ofisini au Uislamu unaompunguzia mwanamke majukumu ya kuhemea na. kumbakishia majukumu ya kuzaa na kulea watoto, kutunza mali ya mumewe, kumliwaza na kumfariji arudipo kazini?

Pili, kumpachika mwanamke majukumu mengine zaidi ya lile la kuilea familia ni kumpunguzia ufanisi na kuidodesha jamii. Mwanamke mwenye mimba na watoto wa kulea nyumbani, akiwa mwanaadamu wa kawaida, unadhani ataweza kufanya kazi yake ofisini kwa ufanisi? Atafanyaje kazi vizuri na ili hali ni mgonjwa kwa kipindi chote cha ujauzito? Kama ataiweka familia yake vizuri ni wazi kuwa kazi za ofisini zitadorora. Na atakapo jifungua itambidi achukue likizo ya uzazi ya miezi mitatu. Hata baada ya miezi mitatu ya likizo, fikra zake zitakuwa kwa mtoto wake mpaka angalau miaka miwili itimie. Tuseme mathalan, wanawake 1000 walioshika nafasi muhimu katika uchumi na uongozi wa jamii wawe wamechukua likizo ya uzazi miezi mitatu, muda huu wote nani atakaye fanya kazi zao?

Tatu, kudharau kazi ya malezi ya familia. Malezi ya familia ni kazi muhimu sana kwa jamii inayotaka maendeleo ya vitu na maadili. Kuikuza na kuilea familia katika maadili ni kazi muhimu inayotaka ifanyike kwa uangaifu na kwa upendo na huruma za mzazi. Hakuna mtaalam yoyote anayeweza kuifanya kazi hii vizuri isipokuwa mama watoto mwenyewe.

Ni katika msingi huu Sheria ya Kiislam imemuondolea mwanamke majukumu yote ya nje ya nyumba yake na kumbakishiajukumu la uzazi, ulezi na utunzaji wa nyumba na mali ya mumewe. Mtume (s.a.w) amesema:

Mwanamke ni Malikia wa nyumba ya. mume wake na atakuwa. masuuli juu ya. wajibu wake huu. (Bukhari).

Kwa ajili ya umuhimu wake kuwepo nyumbani saa zote, mwanamke amesamehewa lbada zote zinazofanywa nje ya nyumba. Kwa mfano si lazima kwake kuswali swala ya Ijumaa na amesamehewa kwenda msikitini kwa swala za jamaa japo ameruhusiwa kwenda akitaka. Vile vile si faradhi kwa mwanamke kwenda Jihad japo hawakatazwikwenda hasa pale msaada wao utakapo hitajika. Kwa ujumla Uislamu haumtaki

mwanamke kutoka toka nyumbani kwake ila kwa haja maalum. Amri ya wanawake kubakia katika majumba yao inadhihirika katika aya ifuatayo:

وَقَرْنَ فِي بُيُوتِكُنَّ وَلَا تَبَرَّجْنَ تَبَرُّجَ الْجَاهِلِيَّةِ .....

Na kaeni majumbani mwenu, wala msionyeshe mapambo yenu kama walivyokuwa wakionyesha mapambo yao wanawake wa zama za ujahili ... (33:33).

Pamoja na amri hii wan awake wameruhusiwa kwa haja maalum kutoka nje ya nyumba zao. Kwa mfano mwanamke asiye na yeyote wa kumtegemea kiuehumi itabidi atoke kutafuta mahitaji ya maisha. Au wakati mwingine mwanamke analazimika kutoka kufanya kazi ili kuongeza kipato ehamumewe kutokana na umaskini, ugonjwa au jambo lingine lolote linalomzuia kukidhi mahitaji ya familia. Kwa hali hii Uislam umetoa ruhusa ya mwanamke kufanya kazi nje ya nyumba yake Mtume (s.a.w) amesema:

Allah amewaruhusu(wanawake) kutoka nje ya majumba yenu kwa haja maalum (Bukhari).

Kumbakisha mwanamke nyumbani kwake si kumnyima uhuru bali ni kumpa uhuru na wasaa wa kutekeleza majukumu yake vizuri zaidi ili aweze kuilea familia kwa utulivu na kwa ufanisi. Kwa upande mwingine mwanamume kupewa jukumu la kuiongoza familia na kukidhi mahitaji yake muhimu, siyo sababu ya kujifanya bora zaidi kuliko mkewe, bali amepewa jukumu hilo kulingana na umbile lake, vipawa na nafasi aliyonayo ambayo humruhusu kutekeleza majukumu hayo. Vile vile hapana upendeleo wowote, uliofanyika katika kumpa mwanamke na mwanamume majukumu hayo. Wote wanatakiwa washirikiane kwa upendo na huruma katika kutekeleza majukumu ya familia na jamii kwa ujumla.

Haki za mwanamke katika Uislamu

Katika kuhakikisha kuwa mwanamke anapata haki zake Uislam umesisitiza mambo ya msingi yafuatayo:

Kwanza, Uislamu umeweka wazi kuwa uongozi aliopewa mwanamume juu ya familia yake asije akautumia vibaya na akawageuza watu wa familia yake kuwa “Watumwa” naye akawa “Bwana”. Bali anatarajiwa kuiongoza familia na kufikia lengo tarajiwa.

Pili, Uislamu umesisitiza kuwa wanawake wapewe fursa zote zitakazo wawezesha kuendeleza vipawa vyao katika kiwango cha juu ili kuinua na kuiendeleza jamii, ila tu mipaka ya Uislamu ichungwe.

Tatu, Uislamu unasisitiza kumuendeleza mwanamke kiwango cha hali ya juu na kumbakisha katika hadhi ya mwanamke. Kuwa mwanamume au kumtayarisha kwa majukumu ya wanaume si katika haki zake wala si jambo litakalo mletea maendeleo yeye binafsi na jamii nzima kwa ujumla.

Kwa kuzingatia vipengele hivi vya msingi Uislamu unampa mwanamke haki katika nyanja zote za kijamii kama ifuatavyo:

Haki za Uchumi

Kuwa imara kiuchumi ni sababu mojawapo kubwa ya kumpa mtu hadhi katika jamii. Kama tulivyoona jamii nyingi za kale, zilimnyima mwanamke haki ya kiuchumi na kumfanya kama mtumwa katika jamii. Wanawake walifanya kazi sana lakini hawakuwa na haki ya kumiliki kile walichokichuma, chochote walichokuwa nacho kilikuwa ni mali ya waume zao, hawakuwa na haki ya urithi bali wenyewe walirithi wa mume zao walipofariki. Kama tulivyoona wakati wa maendeleo ya viwanda, nchi za Ulaya zilichukua jukumu la kumkomboa mwanamke kwa kumingiza kazini ili naye ainuke kiuchumi. Ukombozi huu wa kumfanya mwanamke afanye kazi viwandani sawa na wanaume haukuwa ukombozi kitu kwani yalizuka matatizo mengine yaliyozidi kumdunisha mwanamke na kuidhoofisha jamii kimaadili.

Ni Uislamu pekee umemuinua mwanamke kiuchumi na maadili.

Katika Sheria ya Kiislamu, mwanamke anayo haki ya kupata mahitaji yake yote ya maisha- chakula, nguo, makazi, n.k. kutoka kwa mumewe. Ni haki yake kupewa mahari na mumewe kabla ya kuolewa na ni haki yake pekee kumiliki mali hiyo inayotokana na mahari bila ya kuingiliwa na baba yake, mlezi wake, mum ewe au yeyote yule. Vile vile

mwanamke amepewa na sheria ya Kiislamu haki ya kuwarithi wazazi wake, mume wake, watoto wake na jamaa zake wengine wa karibu. Pia mwanamke amepewa uhuru kamili wa kuchuma na kumiliki alichokichuma. Ana uhuru kamili wa kuwa na hisa katika biashara au kampuni kwa jina lake mwenyewe.

Pamoja na uhuru huu aliopewa mwanamke wa kuchuma na kumiliki mwenyewe alichokichuma kwa mikono yake alimuradi tu anazingatia mipaka ya Allah (s.w) bado mumewe anawajibika kukidhi mahitajio yake yote muhimu ya maisha kama vile chakula, mnavazi makazi. Kwa hiyo hali ya kiuchurni kwa mwanamke imehif8dhiwa na Sheria ya Kiislamu kwa. kiasi kwamba mwanamke mara nyingi anakuwa tajiri kuliko mumewc. Hata hivyo mwanamke anao uhuru kamili wa kumfanyia mumewe ihsani kwa kummegea kile alichokichuma au kumpunguzia majukumu kwa kujitosheleza yeye mwenyewe kwa mahitaji yake muhimu. Na wanaume nao wakifanyiwa ihasani na wake zao wapokee kwa furaha kama tunavyojifunza katika Qur'an:

وَأَنْتُمْ أَوْلَىٰ النَّسَاءِ صَدَقْتِهِنَّ نِحْلَةً فَإِنْ طِبْنَ لَكُمْ عَنْ شَيْءٍ مِنْهُ نَفْسًا فَكُلُوهُ
 هَيْبَةً مَّرِيئًا

(Wake zenu) wakikupeni kwa radhi ya nafsi zao kitu katika hayo (mali yao) basi kuleni kwa furaha na kunufaika (4:4).

Ileweke kuwa si tu wanawake wanaruhusiwa kuchuma kwa kujajiri tu wenyewe bali pia wanaweza kuajiriwa katika kazi yoyote ile inayoheshimu hadhi yake na kuchunga mipaka aliyoiweka Allah (s.w). Bali katika jamii ya Kiislamu baadhi ya wanawake wanalazimika waajiriwe kufanya kazi mahsus. Kwa mfano katika Sheria ya Kiislamu ni . vizuri mgonjwa wa kike kuchunguza matatizo yake ya siri na daktari mwanamke. Vile vile mgonjwa mwanamke ni vyema auguzwe na muuguzi (Nurse) mwanamke. Ni vizuri zaidi pia watoto au wanafunzi wa kike kufundishwa na waalimu wa kike. Hii ina maana kuwa linahitajika kundi kubwa la wanawake watakao fanya kazi hizi. Kwa mujibu wa Sheria ya Kiislamu wan awake pia wanayo haki ya kupata malipo sawa na wanaume kulingana na sifa.

Pamoja na mwanamke kupewa uhuru wa kushiriki katika harakati za uchumi, ikumbukwe kuwa jukumu kubwa na muhimu kwa mwanamke ni kuilea familia kiafya na kimaadili. Kuna baadhi ya watu ambao wanadai kuwa katika jamii ya leo maendeleo yatapatikana tu iwapo wanaume na wanawake watafanya kazi za kuajiriwa. Kwa hoja hii inadaiwa kuwa kuwataka wanawake kushughulikia malezi ya watoto wao ni kurudisha nyuma maendeleo ya kijamii. Madai haya hayana msingi. Kwanza hatulijui ni jukumu gani kubwa na bora zaidi kuliko lile la mama kuwa mlezi wa watoto wake. Swali la kujiuliza hapa ni je, tunayatafsiri vipi maendeleo ya jamii? Je, tunayatafsiri maendeleo kwa kiasi cha Dola (\$) na Shilingi kilichomo nchini? Au tunazungumzia pia maendeleo ya kiroho na kimaadili? Ni dhahiri kuwa kama tutapanua upeo wetu wa tafsiri ya maendeleo tutaona kuwa jamii itanufaika sana siyo tu kwa kuwa na barabara zenye lami na mabasi mengi bali pia iwapo raia katika jamii hiyo watakuwa wameelewa katika kuthamini uadilifu kuliko hata mali. Vinginevyo mabasi hayo yatakuwa kama majeneza yanayoelekea kwenye maangamizi kutokana na kuvamiwa na majambazi waporaji ambao hawasiti kuwaua binaadamu wenzao kama kuku. Tukipanua upeo wetu tutaona kuwa malezi bora ya watoto yatolewayo kwa mapenzi na huruma na mama ni hazina kubwa kwa jamii yoyote ile.

Na kwa nini hasa mwanamke akifanya kazi nje ya nyumba yake anahesabiwa anafanya kazi lakini akifanya kazi nyumbani mwake tangu alfajiri hadi usiku anahesabiwa hafanyi kazi? Tunaitafsiri vipi kazi? Je, kipimo ni kule kutoka nje ya nyumba au kufanya mbali na nyumbani? Na kwa nini katika jamii zetu za leo tunamhesabu mwanamke anayepika chakula hotelini kuwa anafaya kazi lakini akiwapikia awapendao nyumbani mwake anahesabiwa hafanyi kazi? Kwa nini mwanamke akishona nguo au kufuma sweta katika kiwanda anahesabiwa anafanya kazi lakini akiwashonea wanawe nyumbani anahesabiwa anakaa bure hafanyi kazi? Kwa nini akilea watoto wa mwenzake katika vituo vya watoto anahesabiwa yuko kazini lakini akiwalea watoto wake hafanyi kazi? Kwa nini mwanamke akiwa Sekretari anayepanga na kuratibu kazi za boshi wake anahesabiwa kuwa anafanya kazi lakini akipanga na kuratibu shughuli nyumbani mwake anahesabiwa kuwa hafanyi kazi?

Tatizo linalozikabili jamii nyingi hivi leo ni kudhani kuwa kuolewa na kulea watoto ni mambo ya kizamani, na kwa kuwa ni yakizamani basi ni mabaya na hayana faida yoyote. Lakini ukweli unabakia kuwa lau mume

angalijaribu kuitathmini kazi anayoifanya mkewe katika mizani ya pesa na halafu akaamua kumlipa basi angalifilisika mara moja hata angalikuwa tajiri vipi. Mama kwa mfano, anaweza kujikuta halali usiku kucha kwa sababu ya kumuuguza mwanawe kwa huruma na mapenzi bila ya kusimamiwa na mtu na bila kutaraji malipo kwa mtu. Kazi hiyo yastahiki malipo kiasi gani?

Matokeo ya kupuuzia jukumu hili la mama kuwalea watoto wao wenyewe, ni kuwa baada ya muda fulani jamii itajikuta inakabiliana na wimbi kubwa sana la wizi, ujambazi, uporaji na hata uuaji kama matunda ya kutowalea watoto ipasavyo au kwa kuwakabidhi watu amabo hawajali wala hawana habari juu ya makuzi ya kiroho na kimaadili ya mtoto.

Haki za kijamii

Pamoja na haki za kiuchumi, Uislamu unampa mwanamke haki za kijamii zifuatazo:

Kwanza, mwanamke amepewa uhuru kamili wa kuolewa na mwanamume ampendaye. Ndoa ya Kiislamu haisihi iwapo mwanamke atalazimishwa kuolewa kinyume na ridhaa yake. Vile vile hapana ruhusa ya kumkataza mwanamke asiolewe na mwanamume ampendaye ndani ya mipaka ya sheria ya Kiislamu.

Pili, mwanamke amepewa haki zote za kisheria za kumuacha mumewe ambaye amekosa nguvu za kiume (impotent), ambaye ni katili kwake na ambaye anamchukia.

Tatu, mwanamume ameamrisha kutumia madaraka aliyopewa juu ya mkewe kwa huruma na upendo. Kama Qur'an inavyoagiza:

“ ... basi kaeni nao kwa wema ... ” (4: 19).

« Wala msisahau kufanyiana Ihsani baina yenu ... » (2:237).

Na Mtume (s.a.w) amesema: “Wabora wenu ni wale walio wema kwa wake zao na watu wao (katika familia)”. Kama mwanamume atatumia vibaya madaraka yake, mwanamke ana kila haki ya kukiendea chombo cha sheria na kumshitakia mumewe ambaye hatua za kisheria zitachukuliwa dhidi yake.

Nne, wanawake wajane na waliotengana na waume zao wanahaki na uhuru kamili wa kuolewa tena. Haki hii haijapatikana kwa jamii nyingi ulimwenguni.

Tano, kuna usawa kamili kati ya wanaume na wanawake kwa upande wa sheria za madai na jinai. Sheria ya Kiislamu haibagui wala haipendelei mwanamume au mwanamke katika kulinda haki za watu na haki zajamii kwa ujumla. Kwa mfano hukumu ya Kiislamu kwa mwizi ni kukatwa mkono, awe mwanamume au mwanamke kama inavyobainishwa katika Qur'an;

وَالسَّارِقُ وَالسَّارِقَةُ فَاقْطَعُوا أَيْدِيَهُمَا جَزَاءً بِمَا كَسَبَا نَكَالًا مِّنَ اللَّهِ
وَاللَّهُ عَزِيزٌ حَكِيمٌ

Na mwizi mwanamume na mwizi mwanamke, ikateni mikono yao, malipo ya yale waliyoyachuma. Ndiyo adhabu itokayo kwa Mwenyezi Mungu. Na Mwenyezi Mungu ni Mwenye nguvu na Mwenye Hekima (5:38).

Kuhusu adhabu ya wazunifu tunafahamishwa:

الرَّايَةُ وَالرَّايِ فَاجْلِدُوا كُلَّ وَاحِدٍ مِّنْهُمَا مِائَةَ جَلْدَةٍ وَلَا تَأْخُذْكُمْ بِهِمَا رَأْفَةٌ فِي دِينِ اللَّهِ إِنْ كُنْتُمْ تُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ وَلَيَشْهَدُ عَذَابُهُمَا
طَائِفَةٌ مِّنَ الْمُؤْمِنِينَ

Mzinfu mwanamke na mzinfu mwanamume mpigeni kila mmoja katika wao mijeledi mia. Wala isiwashikeni kwa ajili yao huruma katika kupitisha hukumu hii ya Mwenyezi Mungu, ikiwa nyinyi mnamuamini Mwenyezi Mungu na Siku ya Mwisho. Na lishuhudie adhabu hiyo kundi la Waislam. (24:2).

Sita, vile vile wanawake nao kama wanaume wanaruhusiwa kutoa ushahidi mahakamani au pale ushahidi wao unapohitajika. Bali katika kipengele hiki itatubidi tuwe wazi kwa kujibu maswali mbali mbali yanayoweza kuulizwa kama vile:

Kwa nini wanatakiwa mashahidi wawili wanawake badala ya shahidi mmoja mwanamume? Je, hii ina maana kuwa Uislamu unamhesabu mwanamke kuwa ni nusu ya mwanamume? La! Hasha. Kama katika suala la urithi, ukitazama kwa sura ya nje unaweza kudhani kuwa mwanamke ameonelewa na mwanamume kapendelewa kwa mwanamume kupewa mara mbili ya mwanamke. Hivyo hivyo katika suala la ushahidi, kwa kutakiwa wanawake wawili haina maana kuwa Uislamu unamuona mwanamke kuwa ni nusu ya mwanamume. Lau ingekuwa hivyo, Uislam ungeweza kuukataa ushahidi wake moja kwa moja. Na katika karne ya 7A.D iliposhuka Qur'an hata huko kuukubali ushahidi wa mwanamke kulionekana ni kioja na kuruka mipaka.

Aya ya Qur'an inayohusika inasema hivi:

وَأَسْتَشْهِدُوا شَهِيدَيْنِ مِنْ رِجَالِكُمْ فَإِنْ لَمْ يَكُونَا رَجُلَيْنِ فَرَجُلٌ وَأَمْرَ اتَانِ مِمَّنْ تَرْضَوْنَ مِنَ الشُّهَدَاءِ أَنْ تَضِلَّ إِحْدَاهُمَا فَتُذَكِّرَ إِحْدَاهُمَا الْأُخْرَى.....

« ..... Na mshuhudishe mashahidi wawili katika watu wenu wanaume. Lakini ikiwa hakuna wanaume wawili, basi mwanamume mmoja na wanawake wawili; katika wale mnaowakubali kuwa mashahidi. Ili kama mmoja wao akipotea, mmoja wao amkumbushe mwingine ..... “ (2:282).

Ushahidi unaotajwa katika aya hii unahusiana na mikataba ya mambo ya fedha. Mashahidi wanatakiwa wawe ama wanaume wawili au mwanamume mmoja na wanawake wawili. Na sababu ya kuwaweka wanawake wawili imetajwa nayo ni kuwa akisahau mmoja mwenzake atamkumbusha. Swali la kujuliza hapa ni kuwa kwa nini ihofiwe kuwa mwanamke ndiye atakayesahau na siyo mwanamume? Tatizo lililopo hapa kwa kiasi fulani linatokana na kasoro za kutafsiri neno “tadhila” kama kusahau. Neno “tadhila” halina maana ya kutokuwa na kumbukumbu (memory). Kwani mara nyingi wanawake hukumbuka zaidi kumbukumbu zao za kuzaliwa kuliko hata wanaume. Katika Uislam mwanamke ambaye kwa kawaida atakuwa anatimiza majukumu yake kama mke au mama aweza kujishughulisha na hayo kiasi Cha kumfanya

asiwe hadhiri sana wakati wa majadiliano yanayohusu kuandikiana mikataba ya masuala ya fedha, masuala ambayo hahusiki nayo mara kwa mara. Hii ni kwa kawaida, lakini haina maana kuwa kila mwanamke lazima atakuwa hivyo. Hata hivyo kwa sababu lengo la sheria ni kulinda haki za watu, sheria imeweka hadhri hiyo ili kuhakikisha kuwa haki za watu zinahifadhiwa. Na lengo si kumdhalilisha mwanamke. Kwani lau ushahidi wa mwanamke ungekuwa unakataliwa tu kwa sababu mwanamke ni kiumbe dhalili basi Hadith zilizopokewa kutoka kwa wanawake zingekataliwa. Lakini Hadith zilizopokewa kutoka kwa Bibi Aisha kwa mfano ni sehemu ya msingi wa sheria yenyewe. Ni upi ushahidi mzito zaidi, wa kupokea Hadith au wa kuandikishiana mikataba ya pesa? Yote hayo yanaonesha kuwa lengo ni kuhifadhi haki za watu zisipotee kwa sababu ya kughafilika na siyo kumdunisha mwanamke.

Haki ya Kushiriki Katika Siasa.

Siasa ni mambo yote yale yanayohusiana na jamii kwa ujumla.

Hivi sasa neno siasa limefungamanishwa zaidi na uendeshaji wa Serikali na utawala. Tukumbuke kuwa Uislamu ni mfumo unaotawala uendeshaji wa maisha yote ya binaadamu. Hakuna kipengele chochote cha maisha, si uchumi, siasa, utamaduni, n.k. ambacho kiko nje ya usimamizi wa Uislamu. Pia Qur’an imedhihirisha wazi kuwa jukumu la kuiendesha jamii katika misingi ya Kiislamu liko kwa wote, wanawake na wanaume. Qur’an inawataka Waislamu wote washirikiane katika kutenda na kuamrisha yaliyo mema na washirikiane katika kuyaepuka na kuyakataza yaliyo maovu na yanayovuruga amani. Hatuikuti Qur’an kuwabagua wan awake na wanaume katika jukumu hili bali inasisitiza:

وَالْمُؤْمِنُونَ وَالْمُؤْمِنَاتُ بَعْضُهُمْ أَوْلِيَاءُ بَعْضٍ يَأْمُرُونَ بِالْمَعْرُوفِ
 وَيَنْهَوْنَ عَنِ الْمُنْكَرِ وَيُقِيمُونَ الصَّلَاةَ وَيُؤْتُونَ الزَّكَاةَ وَيُطِيعُونَ اللَّهَ
 وَرَسُولَهُ أُولَئِكَ سَيَرْحَمُهُمُ اللَّهُ إِنَّ اللَّهَ عَزِيزٌ حَكِيمٌ ﴿٧١﴾

Na Wanaoamini wanaume na wanaoamini wanawake ni marafiki wao kwa wao huyaamrisha yaliyo mema na kuyakataza yaliyo mabaya na husimamisha swala na hutoa zaka na humtii Mwenyezi Mungu na Mtume wake. Hao ndio ambao Mwenyezi Mungu atawarehemu. Hakika Mwenyezi Mungu ni Mwenye Nguvu na Mwenye hikima. (9:71).

Je, wanawake wanaruhusiwa kutoa maoni yao juu ya masuala ya kisiasa?

Katika Uislamu, wanawake wanayo haki sawa na wanaume katika kutoa maoni yao juu ya uongozi wa nchi. Ukirejea na kukiangalia kile kipindi bora katika historia ya Uislam, kipindi ambacho Waislamu walikuwa wakiyaendesha mambo yao kwa misingi ya Uislamu yaani wakati wa Mtume (s.a.w) na wakati wa Makhalifa wanne wa Mtume (s.a.w) tutaona kuwa wanawake walishiriki katika masuala ya jamii zao.

Sura ya 58 katika Qur'an inaitwa "Mujadila" kwani inataja habari za mwanamke aitwaye Khuwaylah binti Tha'labah, mke wa Aus bin Samit, ambaye alikwenda kulalamika kwa Mtume (s.a.w) juu ya mila ya kijahili iliyojulikana kwa jina la "Zihar". Mtume (s.a.w) hakuwa na majibu kuhusiana na majadiliano aliyoyafanya na Khuwaylah, ndipo Allah (s.w) akateremsha aya za kisheria za kuharamisha "Zihar".

قَدْ سَمِعَ اللَّهُ قَوْلَ الَّتِي تُجَدِّدُكَ فِي زَوْجِهَا وَتَشْتَكَى إِلَى اللَّهِ وَاللَّهُ
يَسْمَعُ تَحَاوُرُكُمْ إِنَّ اللَّهَ سَمِيعٌ بَصِيرٌ ﴿١﴾ الَّذِينَ يُظَاهِرُونَ مِنْكُمْ
مِنْ نِسَائِهِمْ مَا هُنَّ أُمَّهَاتِهِمْ إِنْ أُمَّهَاتُهُمْ إِلَّا اللَّائِي وَلَدْنَهُمْ وَإِنَّهُمْ لَيَقُولُونَ
مُنْكَرًا مِنَ الْقَوْلِ وَزُورًا وَإِنَّ اللَّهَ لَعَفُوفٌ غَفُورٌ ﴿٢﴾ وَالَّذِينَ يُظَاهِرُونَ
مِنْ نِسَائِهِمْ ثُمَّ يَعُودُونَ لِمَا قَالُوا فَتَحْرِيرُ رَقَبَةٍ مِنْ قَبْلِ أَنْ يَتَمَآثَا
ذَلِكُمْ تُوَعِّدُونَ بِهِ وَاللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرٌ ﴿٣﴾ فَمَنْ لَمْ يَجِدْ فَصِيَامُ
شَهْرَيْنِ مُتَتَابِعَيْنِ مِنْ قَبْلِ أَنْ يَتَمَآثَا فَمَنْ لَمْ يَسْتَطِعْ فَأِطْعَامُ سِتِّينَ
مِسْكِينًا ذَلِكَ لِتُؤْمِنُوا بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ وَتِلْكَ حُدُودُ اللَّهِ وَلِلْكَافِرِينَ
عَذَابٌ أَلِيمٌ ﴿٤﴾

*Mwenyezi Mungu ameshasikia usemi wa mwanamke yule
anayejadiliana nawe sababu ya mumewe na anashtaki mbele*

ya Mwenyezi Mungu na Mwenyezi Mungu anayasikia majibizano yenu; hakika Mwenyezi Mungu ni Mwenye kusikia Mwenye kuona. Wale miongoni mwenu wawaitao wake zao mama zao) hao si mama zao. Hawakuwa mama zao ila wale walio wazaa. Wanasema neno baya na la uwongo. Na Mwenyezi Mungu ni Mwenye Msamaha na Mwenye Maghfira ..

Na wale wawaitao wake zao mama zao kisha wakarudia katika yale waliyosema basi wampe mtumwa huru kabla ya kugusana. Mnapewa maonyo kwa haya. Na Mwenyezi Mungu anayajua yote mnayoyatenda. Na asiyepata (mtumwa) basi afunge saumu ya miezi miwili mfululizo kabla ya kugusana; na asiyeweza basi awalishe maskini sitini. (Mmeamrisha) haya ili mumuamini Mwenyezi Mungu na Mtume Wake; na hiyo ni mipaka ya Mwenyezi Mungu) na kwa makafiri iko adhabu iumizayo. (58: 1-4).

Khuwaylah alikwenda kujadiliana na Mtume (s.a.w) juu ya suala hili la kisheria na akatoa masikitiko yake. Qur'an kakika aya hizi, iliondosha tatizo hili katika jamii na wala haikumlaumu mwanamke huyu kwa kutoa malalamiko yake. Wala Mtume (s.a.w) hakumkataza kutoa malalamiko hayo.

Wakati wa Ukhalifa wa Uthman, bibi Aisha mke wa Mtume (s.a.w) hakuafikiana na maamuzi mengi ya Uthman. Pamoja na hayo Uthman hakupata kumwambia hana haki ya kutoa maoni yake juu ya masuala ya dola kwa sababu yeye ni mwanamke. Bibi Aisha pia alipinga vikali sana uteuzi wa Ali kuwa Khalifa, na baadhi ya masahaba walimuunga mkono. Hakuna aliyesema; Wewe ni mwanamke, huna haki ya kuingilia masuala haya. Hapana shaka yoyote kuwa baadaye Bibi Aisha alijutia sana msimamo wake huo wa kupinga uteuzi wa Ali. Hakujutia kwa sababu alijiingiza katika masuala ya kisasa, la. Bali alijutia kwa sababu rai yake juu ya Ali haikuwa sahihi.

Aidha siku moja Khalifa Uthman alikuwa amekaa na mshauri wake mkuu aitwaye Mar'wan bin Hassan. Mkewe Uthman alikuwepo wakati Mar'wan akimshauri Uthman. Akaupinga ushauri wa Mar'wan. Mar'wan

akakasirika akasema: Nyamaza, tunazungumza mambo ambayo hayakuhusu. Khalifa Uthman akasema: Mwache kwa sababu yeye ni mkweli zaidi katika nasaha zake kwangu kuliko wewe. Tazama, Uthman hakusema, sawa wewe ni mke tu, nyamaza. Hii ni mifano tu.

Hapana shaka kuwa katika Uislamu msisitizo ni kuwa jukumu la kwanza ni kuwa mke ni mjenzi na mlezi wa nyumba yake, ili nyumbani pawe ni kimbilio, kwa sababu ya utulivu, furaha na amani. Lakini hii haina maana kuwa kwa sababu hiyo mwanamke hatakiwi kutoa rai yake juu ya masuala ya kisiasa.

Je, Wanawake Wanayo Haki ya Kupiga Kura?

Muundo wa upigaji kura siku hizi ni tofauti na ulivyokuwa zamani.

Siku hizi kuna kujiandikisha, halafu vituo na masanduku maalum na mihuri ya kupigia kura. Katika zama za Mtume (s.a.w) ikiwa watu walitaka kumchagua mtu fulani kuwa kiongozi walitumia utaratibu uliojulikana kama “Bai’at” yaani kiapo cha utiifu (oath of allegiance). Utaratibu huu umetajwa katika Qur’an na Hadith. Allah (s.w) amesema katika Qur’an:

يَتَّيِبُهَا النَّبِيُّ إِذَا جَاءَكَ الْمُؤْمِنَاتُ يُبَايِعَنَّكَ عَلَىٰ أَنْ لَا يُشْرِكْنَ بِاللَّهِ شَيْئًا
وَلَا يَسْرِقْنَ وَلَا يَزْنِينَ وَلَا يَقْتُلْنَ أَوْلَادَهُنَّ وَلَا يَأْتِينَ بِبُهْتَانٍ يَفْتَرِينَهُ
بَيْنَ أَيْدِيهِنَّ وَأَرْجُلِهِنَّ وَلَا يَعْصِيَنَّكَ فِي مَعْرُوفٍ قَبَّيْحَةٍ وَأَسْتَغْفِرَ لَهُنَّ
اللَّهُ إِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿١٢﴾

Ewe Nabii! Watakapokujia wanawake walioamini wanakuahidi ya kwamba hawatamshirikisha Mwenyezi Mungu na chochote, wala hawataiba, wala hawatazini, wala hawatawaua watoto wao, wala hawataleta uzushi wanaozusha tu wenyewe baina ya mikono yao na miguu yao, wala hawakuasi katika jambo jema, basi peana ahadi nao na uwatakie maghufira kwa Mwenyezi Mungu.

Hakika Mwenyezi Mungu ni Mwingi wa maghufira, Mwingi wa rehema. (60: 12).

Na katika mkataba wa Aqabah Mtume (s.a.w) alichukua ahadi ya aina hiyo kwa wanaume na wanawake. Haki ya watu wote kupiga kura (universal suffrage) katika nchi za Ulaya magharibi imekuja miaka 1200 baada ya haki hiyo kutangazwa na Uislamu.

“Bai’at” Ilihusu Masuala ya Imani tu?

Kutokana na aya hiyo hapo juu (60: 12) wako watu wanaotoa hoja kuwa “bai’at” yaani ahadi ya utii ilihusu masuala ya imani tu, hivyo haiwezi kuhusu viongozi wa serikali au dola. Hoja hii haina nguvu kwa sababu:

1. Mtume (s.a.w) alipewa ahadi ya utii siyo tu kama Mtume bali pia kama kiongozi wa dola (head of state).
2. Katika Uislam hakuna mgawanyo wa vipengele vya kiimani na kidunia, mambo yote yamefungamana pamoja. Imani pia inahusiana na uadilifu, sheria n.k.
3. Aya (60: 12) pia imesema lwapo “hawakuasi katika jambo jema”. Msemu huu unaashiria kuwa ahadi hiyo pia inahusu maamuzi atakayoyafanya kama kiongozi wa dola, kama vile maamuzi ya Kiasia au kijeshi.

Je, Wanawake wanayo haki ya kushiriki katika Bunge?

Muundo wa mabunge ya leo ni tofauti kabisa na hali ilivyokuwa wakati wa Mtume (s.a.w). Msingi wa kuwepo bunge hata hivyo ni kuwapa fursa wana jamii kujadiliana juu ya mambo yanayoihusu jamii yao. Katika Uislamu msingi mmojawapo wa uendeshaji wa serikali ya Kiislamu ni “Shuura”. Waislam lazima washauriane katika uendeshaji wa mambo yao. Khalifa (kiongozi) aliwaita watu wengi au wachache na kutaka ushauri wao juu ya jambo fulani. Hivyo utaratibu huu haukuwa rasmi. Hata hivyo amri ya kushauriana ipo katika Qur’an hivyo muundo wa kupata ushauri huo waweza kubadilika kulingana na kubadilika kwa mazingira, maadam amri ile ya kushauriana inatekelezwa.

Hata hivyo baada ya kutawafu Mtume (s.a.w) ilizuka dhana ya kuwa na “*Ahlul haal wal aql*” yaani watu wenye vipawa na uwezo maalum kuwa ndio watakaofanya kazi hii ya kumshauri kiongozi wa dola. Wanawake wenye uwezo huo waliendewa majumbani mwao na kutakiwa watoe ushauri wao. Hakuna mwanachuoni au Khalifa aliyesema: Kwa nini

mnawataka shauri wanawake au wanawake wasihusishwe na siasa. Sharti pekee la kuzingatia ni kuwa yote hayo yafanywe kwa kuzingatia misingi ya Uislamu, adabu za Kiislamu na maadili yake.

Kisa kimoja kilichotokea wakati wa ukhalifa wa Umar(r.a) chaweza kusaidia kufafanua haki ya wanawake kushiriki katika maamuzi.

Umar (r.a)aliona na hakufurahishwa na tabia iliyozuka ya wanawake kudai mahari kiasi kikubwa sana. Hivyo akaamua kuikomesha tabia hiyo, akasimama katika mimbar msikitini na kusema kuwa kuanzia wakati ule mahari isivuke dirham 400. Na mwanamke atakayedai mahari yatakayozidi dirham 400 basi ziada yote nitaichukua na kuitia katika *Baitul Maal* yaani hazina ya serikali ya Kiislam. Papo hapo akasimama mwanamke mmoja amasema: “*Yaa Umar! Laisa Laka dhaalika*”, yaani “Ewe Umar! Huna mamlaka juu ya hilo”. Akamkumbusha aya ya Qur’an (4:20) inayowakataza wanaume kudai mahari wanapowaacha wake zao hata kama waliwapa “mrundi wa mali”. Neno lililotumika katika Qur’an ni “Qintara” yaani tani. Yaani hata kama mtu atakuwa ametoa tani za dhahabu kama mahari. Yule mwanamke akamwuliza Umar, kwa misingi gani wewe unataka kuwanyang’anya wanawake haki waliyopewa na Allah?

Lau ingekuwa ni makosa kwa mwanamke kusimama katika hadhara ya wanaume na kutoa rai yake basi watu wote wangemkemea na kumtaka akae chini. Hakuna aliyemkataza. Na baada ya kusema hivyo Umar akasema kwa unyenyekevu: “Mwanamke yu sahihi na Umar amekosea”. Na akaifuta kauli yake. Umar anajulikana kuwa alikuwa kiongozi madhubuti ambaye hachelei chochote katika kusimamia dini ya Allah. Lau kama ingekuwa ni makosa kwa mwanamke kusimama katika hadhara ya wanaume na kutoa fikra zake basi Umar asingesita hata kidogo kusema: Sawa mimi nimekosea, na wewe pia umekosea kusimama hadharani na kutoa rai yako.

Huu ni mfano wa majadiliano ya wazi (open discussion) ya kujadili muswada wa sheria ambayo Umar alitaka kuipitisha. Lakini ilikwama kwa sababu ya hoja zilizotolewa na mwanamke yule. Kisa hiki kinaweza kulinganishwa na majadiliano ya bungeni katika vipengele vifuatavyo:

(i) Umar, ambaye alikuwa ni kiongozi wa Waislamu alipoona kuwa wanawake walikuwa wakitaja mahari mengi na akaamua kuzuia tabia hiyo kwa kuweka kiwango cha juu kabisa kisizidi dirham 400. Leo, kitendo hicho kinaweza kulinganishwa na uamuzi wa serikali au mswada (bill) wa sheria unaowasilishwa bungeni.

(ii) Mapendekezo hayo ya Umar yalitangazwa msikitini. Na kwa Waislamu msikitini si mahali pa kuendeshea swala tu bali pia katika zama zote msikiti umekuwa ukitumika pia kama mahali pa kujadiliana juu ya masuala mbali mbali ya kijamii, kisiasa na kijeshi. Misikiti pia ilikuwa ndiyo maktaba ya Waislam na mahali pa kuendeshea darsa. Hivyo, misikiti ni majlisi ya halali ya Waislamu kujadiliana mambo yao kama ilivyo bunge. Tofauti iliyopo ni kuwa bunge linaruhusu watu maalum tu lakini misikiti iwazi kwa kila Muislamu.

(iii) Ukweli kuwa Umar alitangaza uamuzi huo hadharani kabla ya kuutekeleza kunaonesha kuwa watu walikuwa wamepewa fursa ya kutoa rai zao au upinzani wao juu ya uamuzi huo kama ambavyo wabunge hutoa rai zao juu ya mswada wa sheria.

(iv) Yule mwanamke aliupinga uamuzi wa Umar kwa sababu ulikwenda kinyume na Qur'an. Katika sheria za mabunge, katiba ya nchi ndiyo sheria kuu ya nchi (basic law of the land). Sheria yoyote itakayokiuka katiba hutanguka kwani katiba ndio msingi wa sheria zote. Na kwa Waislam Qur'an ndiyo Katiba yao, ndiyo msingi wa sheria zote. Uamuzi wowote unaokiuka Qur'an ni batili na hauwezi kuruhusiwa kupita. Hivyo yule mwanamke alimwonyesha Umar kuwa uamuzi wake ulikuwa unakiuka Qur'an, katiba ya Waislamu. Katiba ambayo haiwezi kufanyiwa marekebisho.

(v) Umar alikiri kuwa yule mwanamke alikuwa sahihi na yeye alikuwa amekosea. Kitendo hicho cha Umar kinaweza kulinganishwa na uamuzi wa serikali kuuondosha mswada wake bungeni.

Hivyo ni dhahiri kuwa kuna kufanana kati ya kisa hiki na majadiliano ya bunge. Zaidi ya kufanana huko yapo pia mambo mengine ya kuzingatia.

Kwanza, ni kuwa msimulizi wa Hadith amesema “Mwanamke alisimama nyuma” bila kulitaja jina la mwanamke huyo. Kwa kawaida wasimulizi wa Hadith husema fulani bin au binti fulani alisema kadha kadha. Kutomtaja jina hapa kunaonesha kuwa mwanamke aliyetoa hoja ya kumpinga Umar hakuwa mwanamke mashuhuri anayejulikana kwa watu wengi bali ni mwanamke wa kawaida tu. Na hili laonesha kuwa uhuru na haki ya kumsahihisha kiongozi hata kama ni mkuu wa nchi alikuwano kila mtu.

Pili, ni kuwa msikiti ulikuwa umefurika watu, ambao waliishi na kumfuata Mtume Muhammad (s.a.w) alipokuwa hai pamoja nao. Walikuwepo maswahaba ambao Mwenyezi Mungu amewasifu katika Qur’an (9: 100) kwa ucha Mungu wao. Lakini hakuna hata mmoja aliyemkemea mwanamke huyo kwa kusimama hadharani na kutoa hoja yake. Na Umar ambaye ujasiri na ukali wake unajulikana sana asingeliruhusu hilo kutokea machoni pake lau angejua kuwa linapingwa na Sheria ya Kiislam.

Na mfano mwingine ni kuwa baada ya kuuliwa kwa Umar, na mashauriano yalipokuwa yakifanyika juu ya nani ashike uongozi wa dola ya Kiislam, Bwana Abdulrahman bin Auf alipewa jukumu la kuwauliza watu yupi kati ya Uthman na Ali awe kiongozi. Na imeelezwa katika kitabu kitiwacho *Al-Bidaya Wan Nihaya* kilichoandikwa na mwanahistoria mashuhuri Ibn Kathiir kuwa miongoni mwa watu walioulizwa walikuwa wanawake.

Je, Uislamu unawakatiza wanawake kuwa viongozi?

Ili swali hili lijibiwe kwa ufasaha inabidi kwanza upatikane ufafanuzi juu ya nini maana ya uongozi. Katika tafsiri yenye upeo mpana uongozi ni nafasi ya madaraka ya kubeba dhamana (responsibility) na ya kutoa mwongozo au maelekezo.

Tutaona katika kipengele kifuatacho “Haki ya Elimu” kuwa katika jamii bora ya Kiislamu (ideal Muslim society) ni vizuri baadhi ya wanawake wawe madaktari, walimu, wauguzi n.k. Je, hizi si nafasi muhimu zenye dhamana nzito? Je, hizi si nafasi za kutoa mwongozo na maelekezo kwa wengine?

Na hata kama mwanamke hajaajiriwa, nani anaweza kusema kuwa nafasi ya mama nyumbani haibebi majukumu ya uongozi? Nani anaweza kusema kuwa malezi ya watoto si dhamana inayohitaji kutoa maelekezo na mwongozo? Na ni jukumu lipi hasa ambalo ni muhimu zaidi kuliko lile la kukiongoza kizazi kipya katika njia iliyonyooka? Kwa hakika ni kukosekana kwa uongozi huu muhimu ndiko kunakochangia kwa kiasi kikubwa sana kuparaganyika na kuanguka kwa jamii zetu leo.

Kutokana na ukweli huu Mtume (s.a.w) amesema katika Hadith:

“Kila mmoja wenu ni mchungaji (yaani kiongozi), na kila mmoja wenu ataulizwa juu ya alivyovichunga. Mtawala ataulizwa juu ya raia zake, mume ataulizwa juu ya familia yake, mke ataulizwa juu ya wanawe na nyumba yake, mtumishi ataulizwa juu ya amana alizokabidhiwa”.
(Bukhari na Muslim)

Kutokana na Hadith hii hata kama mwanamke hakuajiriwa bado ni kiongozi.

Hata hivyo kama kilichokusudiwa ni uongozi katika taasisi za umma, hakuna aya ya Qur’an inayokatiza moja kwa moja wanawake kuwa viongozi bila kujali kiwango cha nafasi hiyo ya uongozi au umbile la nafasi hiyo. Iwapo kutakuwepo na ulazima, na iwapo uongozi wa mwanamke hautakiuka vipengele vingine vya Sheria ya Kiislamu, basi mwanamke anaweza kuwa kiongozi.

Ngazi pekee ya uongozi ambayo Uislamu haumruhusu mwanamke kuishika ni ile ya ukuu wa nchi. Hata hivyo kwa kutumia kanuni ya qiyas baadhi ya wanazuoni wanasema mwanamke pia asiwe Kamanda wa Majeshi.

Kwa nini mwanamke haruhusiwi kuwa mkuu wa nchi?

Katika Qur’an hakuna aya inayowakatiza wanawake kuwa viongozi. Lakini katika Hadith Sahihi iliyosimuliwa na Bukhari, Muslim, At-Tirmidhy, An-Nasai na wengineo Mtume (s.a.w) alipoambiwa kuwa Waajemi walikuwa wakifanya mabinti za Wafalme wao waliofariki kuwa viongozi

wao, alisema: “Watu hawataendelea, hawatafanikiwa katika mambo yao ikiwa watawachagua wanawake kuwa viongozi wao wa nchi.”

Hikma ya kuzuiliwa wanawake kuwa viongozi wa nchi ni kuwa katika Uislam mkuu wa nchi si nafasi ya hadhi tu (ceremonial or figure head) bali ni cheo chenye majukumu mengi mazito. Mkuu wa nchi ndiye imamu wa sala za jamaa misikitini. Anatakiwa pia aliongoze jeshi vitani. Kama tulivyoona huko nyuma mwanamke hawezi kuwa imamu wa swala zenye mchanganyiko wa wanaume na wanawake. Na kwa kawaida wanawake wasingependa kuwa makamanda wa majeshi hata wale wanawake wanaodai wafanye kila kazi inayofanywa na wanaume. Na kwa hakika ikifikia katika jamii wanawake wakapenda kuongoza vita, kufanya mipango na kushiriki katika kumwanga damu za watu, basi wakati huo maisha yatapoteza uzuri wake, uzuri unaotokana na moyo wa huruma na mapenzi walionayo wanawake. Uwiano mzuri wa maisha utaondoka iwapo wanawake nao watakuwa na mioyo migumu isiyosita kumwaga damu.

Jambo jingine la kuzingatia ni kuwa katika Uislam urahisi si cheo cha kukigombea bali ni jukumu zito la kukimbiwa. Hii ni kwa sababu kiongozi wa nchi anatakiwa asiishi maisha yaliyo bora kuliko ya raia yoyote wa nchi yake. Matokeo yake ni kuwa hata kama mtu alikuwa na maisha mazuri ya anasa kabla ya kuwa kiongozi akipata uongozi anakuwa na maisha duni zaidi. Mtume (s.a.w) kabla ya utume alikuwa na maisha bora zaidi kiuchumi kuliko alipokuwa Mtume. Ingawa angetaka angeweza hata kuwa milionea kutokana na nafasi yake. Katika Hadith zilizokusanywa na An-Nawawi, Bibi Aisha (r.a) amesema mwezi mmoja au miwili ilipita bila kuwasha moto nyumbani mwao kwa sababu hakukuwa na cha kupika. Waliishi kwa tende na maji. Na hii ni pamoja na kuwa Mtume angeweza kuishi katika anasa. Hali ilikuwa ngumu hadi wakeze walianza kulalamika. Wakakemewa na Mwenyezi Mungu (33:2829). Na hali ilikuwa hivyo hivyo kwa Makhaliifa waliofuatia. Hivyo uraisi si cheo ambacho mtu atakigombea kwa hila, rushwa na kampeni za usiku na mchana.

Vyovyote itakavyokuwa katika Uislam mtu hajipendekezi yeye mwenyewe jina lake bali wenzake ndio wampendekeze. Suala la wanawake kuzuiliwa kuwa maraisi si la msingi kwa sababu tangu hapo katika idadi ya sasa watu wapatao elfu nne milioni(Bilioni 6) waliopo duniani ni wanaume wangapi ni maraisi au wanaweza kuwa maraisi?

Je, wanawake wanaweza kuwa majaji?

Juu ya sualal hili wanazuoni wa Kiislam wamehitlafia.

Tunachoweza kufanya hapa ni kuzibainisha tu rai zao bila upendeleo.

Rai ya kwanza ni ile inayosema kuwa mwanamke hawezi kuwa jaji.

Hoja zao ni mbili: Ya kwanza ni kuwa mwanamke hawezi kuwa mkuu wa nchi basi hawezi pia kuwa jaji kwa sababu ujaji unaweza kulinganishwa na utawala. Jaji anafanya kazi za kiutawala. Hoja ya pili ni kuwa katika Uislamu, mume ndiye mkuu wa familia. Hivyo kama sheria haijampa mwanamke ukuu wa familia ambayo ni taasisi ndogo basi hawezi kupewa ujaji ambayo ni taasisi kubwa zaidi. Rai hii ndiyo inayofuatwa na wanazuoni walio wengi.

Rai ya pili ni ile inayosema kuwa mwanamke anaweza kuwa jaji.

Hii ndiyo rai ya mwanazuoni mashuhuri aitwaye At-Tabari. Hoja yake ni kuwa kulinganisha ukuu wa nchi na ujaji si sahihi kwa sababu Hadith imebainisha wazi wazi kuwa walichoziuliwa ni ukuu wa nchi. Kulinganisha ukuu wa nchi na maeneo mengine si sahihi.

Rai ya tatu ni ile iliyotolewa na Imam Abu Hanifa. Yeye anasema ikiwa mwanamke anaweza kuwa shahidi katika masuala ya fedha basi anaweza pia kuwa jaji katika masuala ya fedha. Hivyo ni dhahiri kuwa ukiondoa ukuu wa nchi, wanazuoni hawajaafikiana wote kwa kauli moja kama katika maeneo mengine wanawake wanaweza kuwa viongozi au la.

Haki ya Elimu

Katika Uislamu kujielimisha ni faradhi inayowahusu Waislamu wote, wanaume na wanawake:

أَقْرَأْ بِأَسْمِ رَبِّكَ الَّذِي خَلَقَ ﴿١﴾

“Soma kwa jina la Mola wako aliyeumba” (96: 1).

Aya hii na nyingi nyinginezo zinazosisitiza elimu katika Uislamu hazikumbagua mwanamke. Pia Mtume (s.a.w) katika kusisitiza elimu amesema:

“Kutafuta elimu ni faradhi kwa kila Muislam mwanamume na kila Muislam mwanamke”.

Bali kutokana na tabia ya jamii nyingine ulimwenguni ya kuwanyanyasa wan awake na kuwaona kuwa ni nuksi, wasiostahiki kulelewa vizuri na kuelimishwa, Uislamu umetoa motisha mkubwa wa ahadi ya kupata malipo makubwa kutoka kwa Allah (s.w) kwa kuwalelea watoto wa kike vizuri na kuwaelimisha ipasavyo. Katika Hadith iliyosimuliwa na Imam Ahmed, Mtume (s.a.w) amesema:

Yeyote atakayewalea mabinti wawili hadi wakakua, yeye na mimi Siku ya Kiyama tutakuwa kama hivi. (Akaonesha vidole vyake viwili ili kupigia mfano watakavyokuwa karibu sana huko Peponi). (Ahmad)

Lengo la mafundisho haya ya Mtume (s.a.w) ni kuwaondosha watu katika zile fikra dhaifu za kuwaona watoto wa kike kama kwamba si watu. Na katika Hadith nyingine iliyosimuliwa pia na Ahmed, Mtume (s.a.w) amesema:

Yeyote ambaye amenzaa binti, na hakumzika yungali hai, na hakumtukana au kumkashifu, na hakumpendelea mtoto wake wa kiume zaidi kuliko huyo wa kike, Allah atamuingiza Peponi. (Ahmad)

Zaidi ya mafundisho haya Mtume (s.a.w) alionesha mfano katika maisha yake mwenyewe, kwa kuwaheshimu na kuwatendea vizuri binti zake, kiasi ambacho aliwahi kusema juu ya binti yake, Fatma; “Fatma ni sehemu yangu mimi, furaha yake ni yangu, na ghadhabu zake ni uchungu wangu”.

Umuhimu wa kuwaelimisha watoto wa kike uko wazi. Tumeona kuwa katika jamii ya Kiislamu hapana budi kuwepo wanawake madaktari, wauguzi, walimu n.k. Ni dhahiri kuwa itabidi waelimishwe kwanza ndio waweze kupata ujuzi wa kufanya kazi hizo.

Wanawake wajifunze fani zipi za Elimu? Qur’an haijaweka mipaka yoyote inayowakataza wanawake fani fulani fulani za elimu. Kama kuna fani ya elimu ambayo ni haramu kwa wanawake basi fani hiyo itakuwa pia

haramu kwa wanaume. Kwa mfano kujifundisha uchawi ni haramu kwa Waislamu wote (wanaume na wanawake), Qur'an (2: 102).

Ingawa kila mtu anayohaki ya kujipatia elimu, katika fani na kiwango chochote anachoweza, kipo kiwango fulani cha elimu ambacho ni lazima kila mtu awe nacho. Elimu ya lazima ni pamoja na kujua misingi ya Uislamu - Imani na Nguzo za Uislamu, namna ya kutekeleza

Kwa ukamilifu lbada maalum kama vile, kusimamisha swala, zakati, funga, hija, n.k., kujua wajibu katika familia na katika jamii, kujua katika maisha yetu ya kila siku lipi ni halali kulitenda na lipi ni haramu kwa mujibu wa Qur'an na Sunnah. Kwa ujumla elimu juu ya mambo haya ya msingi, tunaiita " elimu ya mwongozo". Elimu hii ni faradh ain kwa kila muislamu mwanamume na mwanamke.

Ingawa wanawake hawajazuiliwa kusomea fani yoyote ya elimu, bado tunaweza kusema kuwa zipo baadhi ya fani za elimu ambazo .ni vizuri sana wanawake wakizisomea kwani zitawafaa sana katika kutimiza jukumu la uzazi na malezi ya jamii, kama vile elimu ya tiba (medicine) uuguzi (nursing), ualimu, uendeshaji wa nyumba (home management), saikolojia, n.k. Fani nyingine za elimu zinabakia kuwa ni halali kwao kama zilivyo halali kwa wanaume.

Kutokana na mifano hii michache katika maeneo haya ya haki tuliyojaribu kuyabainsiha humu, Uislam kama ulivyo Dini ya haki, humpa kila mtu haki yake bila ya ubaguzi wa aina yoyote.

(c) Hifadhi ya Mwanamke na Maadili ya Jamii

Kimaumbile wanaadam kama walivyo wanyama, wamejaaliwa kuwa na mvuto wa kimapenzi kati ya mume na mke ili kuwawezesha kutekeleza wajibu mkubwa wa kuzaana na kuendeleza kizazi. Wanyama, matamaniao yao ya kukutana dume na jike yanakuwa juu kwa kipindi maalum, pale wanapokuwa tayari kuanzisha uzazi. Tofauti na wanyama, matamaniao ya mwanadamu ya kukutana kimwii kati ya mwanamume na mwanamke yako juu siku zote alimradi tu vipatikane vishawishi. Kalika hali hii, endapo wanaume na wanawake wataachiwa huru kuchanganyika na kuingiliana pasina kuwekewa mipaka, watakidhi matamaniao yao hadharani kama wanyama na pengine zaidi ya wanyama. Hali hii

tumeiona katika jamii za Ulaya na Marekani baada ya kutolewa uhuru kwa wanawake kuchanganyika na kubusiana na wanaume wependavyo na bila ya mipaka. Athari ya uhuru huu kwa jamii ya Ulaya na Marekani tumeiona katika kushamiri kwa umalaya, kuenea magonjwa ya zinaa, kuwa na watoto wa nje ya ndoa, kuvunjika kwa familia, n.k. Lakini aliyeathirika zaidi ni mwanamke ambaye uke wake umefanywa ni bidhaa ya kuuzwa na kununuliwa na urembo wake umefanywa ni chombo cha matangazo ya biashara.

Allah (s.w) hakujaaliwa mvuto wa mapenzi kati ya mwanamume na mwanamke, ili kumdhalilisha mwanamke na kuiangamiza jamii, bali amejaalia mvuto huu wa kimapenzi kati ya mume na mke ili wanadamu waweze kuendeleza kizazi na kuishi maisha ya kijamii yaliyojngwa juu ya misingi imara ya upendo na ushirikiano;

وَمِنْ آيَاتِهِ أَنْ خَلَقَ لَكُمْ مِنْ أَنْفُسِكُمْ أَزْوَاجًا لِتَسْكُنُوا إِلَيْهَا وَجَعَلَ
 بَيْنَكُمْ مَوَدَّةً وَرَحْمَةً .....

Na katika ishara Zake ni kuwa amekuumbieni wake zenu katika jinsia yenu ili mpate utulivu kwao, naye amejaalia mapenzi 'na huruma baina yenu ..... (30:21).

Ili tuweze kufikia lengo hili, Allah (s.w) ametuwekea utaratibu maalum wa mahusiano kati ya wanaume na wanawake. Allah (s.w) ameturuhusu, wanaume na wanawake, tukidhi matashi ya kimaumbile kati ya mwanamke kwa njia ya ndoa na ametuharamishia mahusiano yoyote kati ya mume na mke nje ya mipaka ya ndoa. Ili kurahisisha maisha ya ndoa na kuyafanya mahusiano kati ya mume na mke nje ya ndoa yawe magumu, Uislamu umeweka vipengele kadhaa vya kuihifadhi jamii na zinaa:

- (i) Kujitakasa mtu binafsi (ucha-Mungu)
- (ii) Kutoa adhabu kali kwa wazinifu
- (iii) Kutokomeza vishawishi vya zinaa

(i) Kujitakasa Mtu binafsi (ucha-Mungu)

Ucha-Mungu ni kuishi kwa kuchunga mipaka ya Allah (s.w) kwa unyenyekevu. Imani thabiti ndio nyenzo kubwa ya kumuwezesha mja

kuchunga mipaka ya Allah (s.w). Muumini wa kweli ni yule anayefuata kwa ukamilifu sheria ya Kiislamu katika maisha yake yote kwa kuhakikisha kuwa anafuata maamrisha yote ya Allah (s.w) na kuacha makatazo yake yote. Kwa Muumini huyu anachohitajia ni kujua tu Allah (s.w) na Mtume wake wamearisha nini na wamekataza nini. Muislamu mcha-Mungu atakapojua kuwa jambo fulani limekatazwa katika kitabu cha Allah (s.w) kama vile zinaa ilivyoharamishwa katika aya kadhaa (rejea Qur'an: 17:32), hatajiepusha na kulitenda tu bali hata pia kuliwaza.

Miongoni mwa nyenzo zilizowekwa na Uislamu ili kumuwezesha mtu binafsi kuepukana na tendo ovu la zinaa ni kuwasisitiza waumini kuwa na haya, kujiepusha na fikra mbaya juu ya wanawake/wanaume, kujiepusha na kutizama kwa matamanio na wanawake kujiepusha na kushawishi kwa sauti kali, kudhihirisha mapambo na kupaka manukato makali.

“Haya” ni msingi wa Imani na ngao ya kumkinga mtu na maovu. Ilivyo ni kwamba matendo maovu kama vile uzinifu, wizi, uwongo, n.k. ambavyo mwanaadam huyatenda kutokana na msukumo wa matashi ya unyama wake, yanampelekea kwenda kinyume na utu wake. Matendo yote maovu yameelezwa katika Qur'an kwa neno “Munkar” lenye maana “isiyojulikana” au “jambo geni”. Vitendo hivi vimeitwa “Munkar” kwa sababu ni vigeni katika utu wa mwanaadam. Mwanaadam ameumbwa na nguvu ya kupigana ndani kwa ndani na maovu. Nguvu hii ni “haya”.

Nguvu hii ipo kwa kila mtu lakini inahitaji kuamshwa kwa kupewa mara kwa mara mafundisho ya maadili ya Uislamu. Katika kuonesha nafasi ya “haya” katika maadili ya Uislamu Mtume (s.a.w) amesema:

«Kila dini ina maadili yake na maadili ya Uislam ni «Haya”.
“Haya” ndiyo inayomuwezesha mwanaadam kujiepusha na maovu bila ya nguvu za polisi. Kinyume chake mtu asiye na haya hufanya ovu lolote alitakalo. Mtume (s.a.w) kasema:
«Unapokuwa huna haya unaweza kufanya ulitakalo”.

Muislam katika kujiepusha na matendo maovu na machafu, hawaonei haya wanaadam wenziwe tu bali humuonea haya zaidi Mwenyezi Mungu ambaye yu karibu yake zaidi kuliko mshipa wake mkuu

wa damu (Jugular vein). Mtume (s.a.w) amesema: «Allah (s.w) anahaki zaidi ya kuonewa haya” (Tirmidh). Kama mtu anaona haya kutenda kitendo kiovu mbele ya watu, basi aone haya zaidi kutenda kitendo hicho mbele ya Allah (s.w).

Kujiepusha na Vishawishi vya Zinaa

Katika macho ya sheria kitendo cha zinaa kinahesabiwa pale wanapokutana kimwili mwanamume na mwanamke nje ya ndoa. Lakini katika maadili ya Kiislamu kitendo chochote kitakacho fanywa na mwanamume au mwanamke ambacho kitapelekea kuleta matamano ya jimai nje ya ndoa, kinahesabiwa kuwa ni kitendo cha uzunifu wa aina yake. Kwa mfano mtu kumwangaalia kwa matamano mwanamke asiye kuwa mkewe, kufurahia tusi, uzuri wa sauti ya mwanamke asiyekuwa mkewe, kufurahia maongezi na mwanamke asiyekuwa mkewe au maharimu wake na kumtembelea mara kwa mara mwanamke asiyekuwa mkewe au maharimu wake atakuwa amefanya uzunifu kwa macho, masikio, ulimi na miguu yake. Hapana sheria yoyote itakayomkamata kwa uzunifu, lakini muumini wa kweli atajihukumu mwenyewe na kujihesabu kuwa ni mkosaji mbele ya Allah (s.w). Hivyo atatubia kwa Mola wake na kujiepusha mbali na vishawishi hivi vya zinaa. Kuhusu zinaa ya viungo mbali mbali vya mwili Mtume (s.a.w) amesema:

“Macho yanazini na uzinjiji wa macho ni mtazamo mbaya (kutizama kwa matamano (evil look), mikono inazini na zinaa ya mikono ni kuvuruga amani (kufanya mabaya); miguu inazini na zinaa ya miguu ni kuendea maovu; uzinjiji wa ulimi ni maongezi mabaya au yasiyo maana; na uzunifu wa moyo (nafsi) ni matamano mabaya. Hatimaye viungo vya siri vinathibitisha (kwa kuviunga mkono) au kuvikatalia.

Mtazamo muovu ni hatari zaidi katika kuwapelekea watu katika kitendo cha zinaa. Katika Qur’an tunaamrisha kujiepusha na mtazamo muovu katika aya zifuatazo:

قُلْ لِلْمُؤْمِنِينَ بَعْضُهُمْ مِنْ أَبْصَارِهِمْ وَيَحْفَظُوا فُرُوجَهُمْ ذَلِكَ
 أَرَزَكُنَّ لَهُمْ إِنَّ اللَّهَ خَبِيرٌ بِمَا يَصْنَعُونَ ﴿٣٠﴾ وَقُلْ لِلْمُؤْمِنَاتِ
 بَعْضُهُنَّ مِنْ أَبْصَارِهِنَّ وَيَحْفَظْنَ فُرُوجَهُنَّ .....

Waambie Waislam wanaume wainamishe macho yao (wasitizame yaliyokatazwa), na wazilinde tupu zao, hili nitakaso kwao, bila shaka Mwenyezi Mungu anazo habari za yote wanayofanya Na waambie Waislam wanawake wainamishe macho yao, na walinde tupu zao ..... (24:30-31).

Utekelezaji wa amri hii umefafanuliwa katika Hadith mbali mbali za Mtume (s.a.w). Mtume (s.a.w) amesema:

Mwana wa Adam! Mtazamo wako wa kwanza unasamehewa, lakini kuwa mwangalifu kuwa hutazami mara ya pili. (Al-Jassaas).

Mtume (s.a.w) alimuusia Ali (r.a):

Ewe Ali, usirudie mtazamo wa pili baada ya ule wa kwanza. Mtazamo wa kwanza unasamehewa lakini sio ule wa pili. (AbuDaud).

Jabir (r. a) alimuuliza Mtume kuwa atafanya nini endapo macho yake yatamwangukia mwanamke bila kudhamiria? Mtume (s.a. w) alimuelekeza kuwa ageuze macho yake pale pale. (Abu- Daud).

Mwanamke kuonesha urembo wake na mapambo yake ni kitendo kiovu kinachoambatanishwa na mtazamo muovu. Hiki ni kishawishi kingine cha zinaa na wanawake wamekatazwa kufanya hivyo katika Qur'an:

..... وَلَا يُبْدِينَ زِينَتَهُنَّ إِلَّا مَا ظَهَرَ مِنْهَا ٥.....

“.....Wala wasidhihirishe viungo vyao isipokuwa vinavyodhihirika ..... “(24:31).

..... وَلَا تَبْرَحْ جَنَّ تَبْرُحَ الْجَنَّةِ الْأُولَىٰ ط

“Wala msionyeshe mapambo yenu kama walivyokua wakionyesha mapambo yao wanawake wa zama za ujahili (33:33).

Sauti ya mwanamke ni kishawishi kingine cha zinaa endpao ataongea kwa kuilegeza. Hivyo wanawake Wakiislamu wanaonywa wasifanye hivyo:

..... إِنْ أَتَقَيْتُنَّ فَلَا تَخْضَعْنَ بِالْقَوْلِ فَيَطْمَعَ الَّذِي فِي قَلْبِهِ مَرَضٌ وَقُلْنَ

قَوْلًا مَّعْرُوفًا ﴿٣٢﴾

“... Kama mnamuogopa Mwenyezi Mungu, basi msilegeze sauti (zenu) mnaposema na wanaume) ili asitamani mtu mwenye ugonjwa moyoni mwake (kufanya mabaya na nyinyi) na semeni maneno mazuri' (33:32).

Si sauti yake tu iliyokishawishi cha zinaa bali hata sauti ya mapambo ya mwanamke huwavutia wanaume na kuwapelekea kwenye fikra mbaya ya zinaa. Katika Qur'an wanawake wa Kiislamu wanakatazwa kudhihirisha sauti za mapambo yao:

..... وَلَا يَضْرِبَنَّ بِأَرْجُلِهِنَّ لِيُعْلَمَ مَا يُخْفِينَ مِنْ زِينَتِهِنَّ .....

.....Wala wasipige miguu yao (wasijitingishe) ili yajulikane wanayoyaficha katika mapambo yao ..... (24:31).

Manukato yenye harufu kali kwa wanawake pia ni kichocheo kingine cha zinaa. Mtume (s.a.w) kasema:

Mwanamke anayetumia manukato na kupita mbele ya watu ni muovu. (At- Tirmidh).

Uislamu umeweka tahadhari hizi na nyinginezo ambazo mtu binafsi, akizingatia inakuwa ni ngao madhubuti ya kuikinga jamii na uovu wa

Zinaa.

(ii) Hatua za Kuzuia Uzinzi Jamii

Uislamu pamoja na kutoa mafunzo ya maadii yanayomuwezesha mtu binafsi ajiepushe kwa hiari yake na kitendo kibaya cha zinaa, umechukua hatua mbali mbali ambazo huifanya zinaa isiwe kitendo chepesi katika jamii. Kwani Uislam haukatazi tu kufanya kitendo cha zinaa bali hata kufanya kitendo chochote kitakacho shawishi zinaa ni haramu. Tumeamrisha katika Qur'an:

وَلَا تَقْرَبُوا الزَّيْنَىٰ ۖ إِنَّهُ كَانَ فَحِشَةً وَسَاءَ سَبِيلًا ﴿٣٢﴾

Wala msikaribie zinaa. Hakika hiyo zinaa ni uchafu (mkubwa) na njia mbaya kabisa. (17:32).

Kuzuia ugonjwa ni bora na ni rahisi zaidi kuliko kutibu. Uislamu umeweka taratibu zifuatazo ili kuzuia ugonjwa mbaya wa zinaa usienee na kuiathiri jamii:

(1) Mavazi na Stara ya Kiislamu

Uislamu umelichukulia kwa umakini mkubwa suala la kujisitiri uchi kwa namna ambayo hapana jamii nyingine ulimwenguni iliyofikia kiwango chake. Kabla ya Mtume (s.a.w) kuuhiisha Uislamu, jamii ya Waarabu ilikuwa haijali kabisa suala la kusitiri uchi. Watu katika jamii hiyo, walikuwa wakivua nguo hadharani wakati wa kuoga au kujisaidia bila ya kujali nani yuko mbele yao. Walizoea kukaa uchi kwa kiasi kwamba, wake kwa waume walitufu Ka'aba uchi wa mnyama. Jambo la kusikitisha zaidi ni kwamba, hata baada ya Mtume (s.a.w) kuhuisha Uislamu na kuyaeneza maadili ya Kiislamu ulimwenguni kote, bado leo kuna watu katika jamii mbali mbali wanaotembea uchi hadharani. Utakuta hata zile jamii ambazo zinatambua kuwa mwanadamu anastahiki kusitiri uchi wake, hazikuweka mipaka ya uchi wa mwanadamu kwa kiasi kwamba kwa wengi wao sitara imeishia kwenye kufunika sehemu za siri tu. Ni Uislamu pekee, kwa kuzingatia umbile la wanaume na wanawake, umetoa mipaka ya uchi kwa wanaume na wanawake na kuelekeza namna bora ya kujisitiri ili kuondoa vishawishi vyote vya zinaa vinavyotokana na mavazi. Mafundisho ya Uislamu juu ya mavazi yanaanza na aya ifuatayo:

يَدْبِيۡنَۙ ءَادَمَۙ قَدْۢ اَنْزَلْنَا عَلَیْكُمْ لِبَاسًا یُّوَارِیۡ سَوْۤءَۙتِکُمْ وَّرِیْشًا وَّلِبَاسًا

التَّقْوٰی ذٰلِکَ خَیْرٌۢ ذٰلِکَ مِنْۢ ءَایٰتِ اللّٰهِ لَعَلَّہُمْ یَذَّکَّرُوْنَ ﴿٢٦﴾

Enyi wanadamu Hakika Tumekuteremshieni nguo zifichazo tupu zenu na nguo za pambo; na nguo za ucha-Mungu ndizo bora. Hayo ni katika (alama za) Mwenyezi Mungu ili wapate kukumbuka. (7:26).

Aya hii inatukumbusha kuwa pamoja na vazi kuwa pambo kwa mwanaadam lengo lake ni kusitiri uchi na vazi linalositiri uchi kwa namna alivyoelekeza Mwenyezi Mungu na mtume wake ndilo vazi la ucha-Mungu. Kinyume na vazi la ucha-Mungu ni vazi la shetani ambaye daima anatushawishi kwenda uchi. Allah (s.w) anatushadharisha na Shetani katika aya ifuatayo:

یَدْبِيۡنَۙ ءَادَمَۙ لَا یَفْتِنٰنِکُمْ الشَّیْطٰنُۙ کَمَاۤ اَخْرَجَۙ اَبَوَیْکُمْ مِنَ الْجَنَّةِ یَنْزِعُ

عَنْہُمَا لِبَاسَهُمَا لِیُرِیَہُمَا سَوْۤءَۙتِہُمَاۙ اِنَّہٗ وَّ یَرٰنِکُمْ هُوَ وَّ قَبِیْلُہٗ مِنْ حَیْثُ لَا

تَرَوْنَهُمْۙ اِنَّا جَعَلْنَا الشَّیْطٰنِیْنَۙ اَوْلِیَآءَۙ لِلَّذِیْنَ لَا یُؤْمِنُوْنَ ﴿٢٧﴾

Enyi wanadamu!, Shetani asikutieni katika matata, kama alivyowatoa wazee wenu katika pepo; akawavua nguo zao ili kuwaonesha tupu zao. Hakika yeye pamoja na kabila yake wanakuoneni na hali ya kuwa hamuwaoni. Bila shaka Sisi tumejaalia mashetani kuwa marafiki wa wale wasioamini. (7:27).

Mavazi ya stara na heshima yanawahusu wote wanawake na wanaume kama tunavyojifunza katika aya zifuatazo:

قُلْ لِلْمُؤْمِنِينَ يَغُضُّوا مِنْ أَبْصَارِهِمْ وَيَحْفَظُوا فُرُوجَهُمْ ذَلِكَ
 أَزْكَى لَهُمْ إِنَّ اللَّهَ خَبِيرٌ بِمَا يَصْنَعُونَ ﴿٣١﴾ وَقُلْ لِلْمُؤْمِنَاتِ
 يَغْضُضْنَ مِنْ أَبْصَارِهِنَّ وَيَحْفَظْنَ فُرُوجَهُنَّ .....
 “Waambie Waislam wanaume wainamishe macho yao na
 wazilinde tupu zao Na waambie Waislam wanawake
 wainamishe macho yao, na wazilinde tupu zao ... (24:30-31).

Mipaka ya Stara (awrah) ya Mwanamume

Sitara au “awrah” ni neno lenye maana pana zaidi ya uchi. Ambapo uchi ni ile sehemu tu ya siri ya mwanamume au mwanamke, Awrah au Sitara ni sehemu yenye mipaka mipana zaidi. Awrah ya mwanamume ni kati ya kitovu na magoti. Hivyo uchi wa mwanamume katika maadili ya Kiislamu ni sehemu yote iliyo kati ya kitovu na magoti. Hivyo ni haramu kwa mwanamume kuacha wazi sehemu yoyote ile kati ya kitovu na magoti mbele ya mtu yeyote isipokuwa mkewe na yule iliyomiliki mikono yake ya kuume (mjakazi) na ni haramu pia yeye kuangalia uchi wa mtu mwmgme kama tunavyojifunza katika Hadith zifuatazo:

Sehemu yoyote ile iliyo juu ya magoti haina budi kufunikwa na sehemu yoyote iliyo chini ya kitouu ni lazima ifunikwe. (Darqutny)

Mwanamume hana budi kufunika sehemu ya mwili wake iliyo kati ya kitovu na magoti. (Al-Nabsut).

Ali bin Abi Taalib (r.a) ameeleza kuwa Mtume (s.a.w) amesema: Usifunue mapaja yako mbele ya mwingine wala usiangalie paja la mwingine akiwa hai au maiti. (Tasfiri-Kabiir).

Mipaka ya Stara (Awrah) ya Mwanamke

Mipaka ya sitara ya mwanamke, kutokana na umbile lake mipana zaidi kuliko ile ya mwanamume. Ambapo mipaka ya satar ya

mwanamume ni kati ya kitovu na magoti, satar ya mwanamke ni mwili mzima isipokuwa uso na vitanga vya mikono. Wanawake wameamrisha kujisitiri hivi katika aya zifuatazo:

وَقُلْ لِلْمُؤْمِنَاتِ يَعْضُضْنَ مِنْ أَبْصَرِهِنَّ وَيَحْفَظْنَ فُرُوجَهُنَّ وَلَا يُبْدِينَ زِينَتَهُنَّ إِلَّا مَا ظَهَرَ مِنْهَا وَلْيَضْرِبْنَ بِخُمُرِهِنَّ عَلَىٰ جُيُوبِهِنَّ

Na waambie Waislam wanawake wainamishe macho yao na wazilinde tupu zao wala wasidhihirishe viungo uyao isipokuwa vinavyodhihirika (uso na viganja vya mikono) na waangushe shungi zao (mitandio yao) mpaka vifuani mwao ..... (24:31)

يَتَأْتِيهَا النَّبِيُّ قُلْ لِأَزْوَاجِكَ وَبَنَاتِكَ وَنِسَاءِ الْمُؤْمِنِينَ يُدْنِينَ عَلَيْهِنَّ مِنْ جَلَابِيبِهِنَّ ذَلِكَ أَدْنَىٰ أَنْ يُعْرَفْنَ فَلَا يُؤْذَيْنَ

Ewe Mtume! Waambie wake zako na binti zako na wan awake wa Kiislamu wajiteremshie uzuri nguo zao(majalabibi yao). Kufanya hivyo kutawapelekea upesi wajulikane (kuwa ni watu wa heshima) wasibughudhiwe ... (33:59).

Mtume (s.a.w) amezisherehesha aya hizi katika Hadith zifuatazo:

Mtume (s.a.w) amesema; Si halali kwa mwanamke yeyote anayemuamini Allah (s. w) na Siku ya Mwisho kuacha wazi mkono wake zaidi ya hapa - kisha akaonyesha mkono wake mwanzo wa kiganja (wrist joint) (Ibn Jaryr).

Mwanamke anapofikia baleghe hataiacha wazi sehemu yoyote ya mwili wake isipokuwa uso na viganja. (Abu Daud).

Katika Hadith nyingine, Aisha (r.a) ameeleza kuwa alitokea mbele ya mpwa wake Abdullah bin Al-Tufail, akiwa amejipamba. Mtume (s.a.w) hakupendezewa. Aisha akasema: “Ewe Mtume wa Allah ni mpwa wangu”. Mtume (s.a.w) akasema:

Mwanamke anapofikia baleghe si halali kwake kuiacha wazi sehemu yoyote ya mwili wake ila uso wake na hapa - kisha akashika sehemu ya ungio la kiganja cha mkono (wrist joint) kiasi cha kuacha sehemu ndogo kati ya hapo aliposhika na mwanzo wa kiganja. (Ibn Majah).

Vazi linaloonesha (transparent) hata kama linafunika mwili mpaka kwenye mipaka ya awrah iliyowekwa, pia limeharamishwa katika Uislamu kama tunavyojifunza katika Hadith zifuatazo:

Aisha (r.a) amesimulia kuwa: wanawake katika ukoo wa bani Tamiimu walikuja (kwake Aisha) wakiwa wamevalia nguo nyepesi, Aisha akawaambia kama ninyi ni wanawake mliaoamini kweli kweli, hizi si nguo za wanawake walioamini”

Pia akasema alikuja bint kigori akiwa amevalia shungi na gauni linaloangaza, Aisha akamuambia; yeyote katika wanawake atakayevaa hivi haamini yaliyoteremshwa katika suratun Nuur (Abuu Dawud)

Pia vazi la Kiislamu halitakiwi likawa lenye kubana kiasi cha kuonyesha mchoro wa mwili:

Umar (r. a) amesema: Msiwavalishe wake zenu nguo zinazobana kiasi cha kuonyesha makunjo yote ya mwili. (Al-Mabsuut).

Kwa nini Stara zaidi Yatakikana kwa Mwanamke?

Kutokana na mipaka ya satar ya wanawake na wanaume tuliyojifunza hapa tumeona kuwa sitara yatakikana zaidi kwa mwanamke kuliko kwa mwanamume. Kuna watu wanaopenda kujua kwa nini

mwanamke anatakiwa ajisitiri mwili mzima wakati mwanamume anatakiwa ajisitiri sehemu tu ya mwili? Kwani wan awake nao pia wanaweza kuvutiwa na hizo sehemu za wanaume kama wao wanavyovutiwa na wanawake kwa kuangalia sehemu zao za mwili na ndio maana kwenye Qur'an wameamrisha wote kuinamisha macho yao na kulinda tupu zao. Lakini pamoja na ukweli huu si kweli kabisa kudai kuwa mvuto wa umbile la mwanamke kwa mwanamume ni sawa na ule wa umbila la mwanamume kwa mwanamke. Ukiwalinganisha na wanaume, wanawake wamejaaliwa sura nzuri zaidi na umbile la kuwavutia wanaume. Kwa mfano, katika hali halisi mwanamume anaweza kutembea bila shati maadam amejisitiri kati ya kitovu na magoti, lakini kama hali halisi ni viroja kwa mwanamke kutembea kifua wazi. Iliyoy ni kwamba wanaume wanavutiwa kwa urahisi na umbo la mwanamke na wanawake ni wepesi kuhadaishwa na mapenzi ya wanaume. Kwa kuzingatia ukweli huu ndio Uislamu ukaweka mipaka ya stara na mahusiano kati ya wanaume na wanawake ili kuiepusha jamii na Zinaa.

Jambo la kuzingatia na wenye kuuliza swali hili ni kwamba aliyetoa mipaka hii ya satar ya wanawake na wanaume ni Allah (s.w), Mjuzi, Mwenye hekima, Mwenye kujitosheleza na aliyemkamilifu ambaye hana sababu ya kumpendelea au kumwonea yeyote kati ya wanawake na wanaume. Bali ameweka mipaka hii ya satar kulingana na umbile la mwanamke na umbile la mwanamume. Hivyo, mwanamke Muislamu anapotekeleza amri hii ya kujisitiri Kiislamu asifanye hivyo kwa kuchelea kulaaniwa na jamii bali atekeleze agizo hili kwa sbabau tu ni amri ya Allah (s.w). Kwa msimamo huu mwanamke Muislamu ataendelea kulitekeleza agizo hili hata kama mawazo ya jamii yatabadilika na kuanza kudhani kuwa mwanamke kutembea uchi kwa kuvaa kaboka, mini-skirt, n.k. ndio alama ya maendeleo. Muislamu wa kweli hana hiari katika kutekeleza amri ya Allah (s.w) kama tunavyokumbushwa katika Qur'an:

وَمَا كَانَ لِمُؤْمِنٍ وَلَا لِمُؤْمِنَةٍ إِذَا قَضَى اللَّهُ وَرَسُولُهُ أَمْرًا أَنْ يَكُونَ لَهُمُ

الْخَيْرَةُ مِنْ أَمْرِهُمْ وَمَنْ يَعْصِ اللَّهَ وَرَسُولَهُ فَقَدْ ضَلَّ ضَلَالًا مُّبِينًا ﴿٢١﴾

Haiwi kwa mwanamume aliyeamini wala kwa mwanamke aliye amini, Mwenyezi Mungu na Mtume wake wanapo kata shauri, wawe na hiari katika shauri lao. Na Mwenye

kumuasi Mwenyezi Mungu na Mtume wake, hakika amepotea upotofu ulio wazi. (33:36).

Masharti ya stara hulegezwa kwa mwanamke anapokuwa nyumbani kwake au katika hadhara ya wanawake au hadhara ya maharimu wake (wale walioharamishwa kumuoa) kama tunavyojifunza katika aya ifuatayo:

وَقُلْ لِلْمُؤْمِنَاتِ يَعْضُضْنَ مِنْ أَبْصَارِهِنَّ وَيَحْفَظْنَ فُرُوجَهُنَّ وَلَا يُبْدِينَ زِينَتَهُنَّ إِلَّا مَا ظَهَرَ مِنْهَا وَلْيَضْرِبْنَ بِخُمُرِهِنَّ عَلَى جُيُوبِهِنَّ وَلَا يُبْدِينَ زِينَتَهُنَّ إِلَّا لِبُعُولَتِهِنَّ أَوْ آبَائِهِنَّ أَوْ آبَاءَ بُعُولَتِهِنَّ أَوْ أَبْنَائِهِنَّ أَوْ أَبْنَاؤَ بُعُولَتِهِنَّ أَوْ إِخْوَانِهِنَّ أَوْ بَنَاتِ إِخْوَانِهِنَّ أَوْ بَنَاتِ أَخْوَانِهِنَّ أَوْ نِسَائِهِنَّ أَوْ مَا مَلَكَتْ أَيْمَانُهُنَّ أَوِ التَّابِعِينَ أَوِ التَّابِعِينَ غَيْرِ أُولَى الْإِرْبَةِ مِنَ الرِّجَالِ أَوِ الطِّفْلِ الَّذِينَ لَمْ يَظْهَرُوا عَلَى عَوْرَاتِ النِّسَاءِ .....

Na waambie Waislamu wanawake wainamishe macho yao, na wazilinde tupu zao, wala wasidhihirishe viungo vyao isipokuwa vinavyodhihirika. Na waangushe shungi zao mpaka vifuani mwao na wasionyeshe mapambo yao ila kwa wanaume zao, au baba zao, au baba za waume zao au watoto wao, au watoto wa waume zao, au kaka zao, au wana wa kaka zao, au wana wa dada zao, au wanawake wenziwao, au wale iliyowamiliki mikono yao ya kuume, au wafuasi wanaume wasio na matamania (kwa wanawake kama vile wazee) au watoto amabo hawajui mambo yaliyohusu uke ..... (24:31).

Pia masharti ya stara yamelegezwa kwa wanawake vikongwe ambao hawavutii tena wanaume kama tunavyojifunza katika Qur'an.

وَأَلْقَوْا عِدًّا مِنَ التِّسَاءِ الَّتِي لَا يَرُجُونَ نِكَاحًا فَلَيْسَ عَلَيْهِنَّ جُنَاحٌ أَنْ
يَضَعْنَ ثِيَابَهُنَّ غَيْرَ مُتَبَرِّجَاتٍ بِزِينَةٍ وَأَنْ يَسْتَعْفِفْنَ خَيْرٌ لَّهُنَّ وَاللَّهُ
سَمِيعٌ عَلِيمٌ ﴿٦٠﴾

Na wanawake wenye kujiweka ambao hawatumaini tena kuolewa si vibaya kwao kupunguza baadhi ya nguo zao lakini bila ya kuonyesha mapambo yao. Na kama wakijizuia (kupunguza hizo nguo) ndio bora kwao. Na Mwenyezi Mungu ni Mwenye kusikia, Mwenye kujua. (24:60).

Aya hii inazidi kutuonyesha kuwa hekima ya wan awake kuamrihsa kujisitiri kwa kujifunika mwili mzima ni kuzuia zinaa.

(2) Kubisha Hodi.

Katika kuzuia kitendo kibaya cha zinaa Uislamu umewakataza Waislamu wanaume kuingia kwenye nyumba bila ya kuwatahadharisha wanawake waliomo ndani ili wasije wakawakuta katika hali isiyo ya stara. Qur'an inaanamrisha:

وَإِذَا بَلَغَ الْأَطْفَالُ مِنْكُمُ الْحُلُمَ فَلْيَسْتَأْذِنُوا كَمَا اسْتَأْذَنَ
الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ كَذَلِكَ يُبَيِّنُ اللَّهُ لَكُمْ آيَاتِهِ
وَاللَّهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ ﴿٥٩﴾

Na watoto miongoni mwenu, watakapo baleghe basi na wabishe hodi kama walivyobisha hodi wale wa kabla yao. Hivyo ndivyo Mwenyezi Mungu anavyokubainishieni aya zake. (24:59).

Hapa tunaona amri ya kubisha hodi inakuwepo baada ya kufikia baleghe. Pamoja na amri hii, watu wengine wasiokuwa wenyeji wa nyumba wanaamrisha kubisha hodi kabla hawajaingia katika majumba ya watu kama ifuatavyo:

يَتَأْتِيهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَدْخُلُوا بُيُوتًا غَيْرَ بُيُوتِكُمْ
 حَتَّى تَسْتَأْذِنُوا وَتَسَلِّمُوا عَلَىٰ أَهْلِهَا ذَٰلِكُمْ خَيْرٌ لَّكُمْ لَعَلَّكُمْ
 تَذَكَّرُونَ ﴿٢٧﴾

*Enyi mlioamini! Msiingie nyumba ambazo si nyumba zenu
 mpaka muombe ruhusa, na muwatolee salam waliomo humo.
 Hayo ni bora kwenu, huenda mtakumbuka. (24:27).*

Lengo la amri hii ni kuchunga stara na uhuru wa wakazi wa nyumba. Amri hi iliposhuka, baadhi ya watu hawakujua maana yake, kwa hiyo wakawa mara kwa mara wanachungulia dirishani ili kuwaangalia watu waliomo ndani. Siku moja wakati Mtume (s.a.w) alipokuwemo chumbani mwake, mtu mmoja alimchungulia dirishani ndipo Mtume (s.a.w) akamwambia:

Kama ningalijua kwamba unachungulia ningalisukumiza kitu jichoni mwako. Amri ya kubisha hodi imetolewa ili kuwahifadhi watu na mtazamo mbaya (kutizama visivyo ruhusiwa). (Al-Bukhari).

Kisha Mtume (s.a.w) alitangaza hadharani:

Kama mtu atachungulia ndani ya nyumba ya mtu mwingine bila ya ruhusa, watu wa nyumba hiyo hawatalaumiwa iwapo watalitoboa jicho lake. (Muslim).

Pia tunaamrisha kwamba tukiwa na haja ya kitu katika nyumba ya mtu mwingine tusiingie ndani moja kwa moja kuomba kitu hicho bali tuombe tukiwa nje au nyuma ya pazia:

..... وَإِذَا سَأَلْتُمُوهُنَّ مَتَاعًا فَسَأَلُوهُنَّ مِنْ وَرَائِهِ حِجَابًا .....

“Nanyi mnapowauliza (wanawake) waulizeni nyuma ya pazia. Kufanya haya kutasafisha nyoyo zenu na nyoyo zao ... (33:53).

Aya hii inaonyesha wazi kuwa amri hii imewekwa ili kuzuia vishawishi vya zinaa kutokana na msemu “ ... kufanya haya kutasafisha nyoyo zenu na nyoyo zao ..... “ Yaani huwazuia wanaume na wanawake kuwa na fikra mbaya zitakazo wapelekea kwenye zinaa.

(3) Makatazo ya kuwashika wanawake na kukaa faragha nao.

Kuwashika wanawake wasiomaharimu au kukaa faragha nao ni haram katika Uislamu kwani ni vishawishi vikubwa vya zinaa. Imepokelewa kwa Uqbah bin Amir kuwa Mtume (s.a.w) amesema:

Tahadhari kumwita mwanamke faraghani. Answar mmoja akauiza:

Ewe Mtume wa Allah, vipi kwa kaka au mdogo wa mume wangu (vipi kwa shemeji yangu)? Mtume (s.a.w) akasema: “Amekufa!” (Bukhari, Muslim na Tirmidh).

Pia Mtume (s.a.w) ameonya:

Msiwatembelee wanawake waume zao wakiwa hawapo kwa sababu Shetani anaweza kuzunguka ndani ya yoyote kati yenu kama damu inavyozunguka mwilini. (At-Tirmidh).

Kutoka kwa Amr bin As, Mtume (s.a.w) amewakataza waume kuwaita au kuwatembelea wanawake bila ya ruhusa ya waume zao. (Tirmidh).

Pia Mtume (s.a.w) kasema:

Kuanzia leo, hapana mwanamume anayeruhusiwa kumtembelea mwanamke atakapokuwa hayupo mume wake mpaka atakapokuwa ameongozana na mtu mwingine, mmoja ua wawili. (Muslim).

Uharamu wa kumshika mwanamke asiye kuwa mke au maharimu, umedhihirika katika Hadith zifuatazo: Mtume (s.a.w) amesema:

Atakayeshika kiganja cha mwanamke asiyekuwa maharimu wake Siku ya Kiyama atawekewa kaa la moto juu ya kiganja chake (Tirmidh, Fat-h al-Qdr).

Aysha (r.a) amesema kuwa Mtume (s.a.w) alipokea kiapo cha utii (Bai'ah) kutoka kwa wanawake bila ya kuwashika mikono.

Hajawahi Mtume (s.a.w) kushika kiganja cha mwanamke ambaye si mke wake. (Bukhari).

Umaimah bint Ruqaiyah) amesimulia kuwa alikwenda kwa Mtume (s.a.w) akiwa ameongozana na wanawake wengine kutoa kiapo cha utii (Baiah). Mtume (s.a.w) aliwataka waahidi kuwa watajiepusha na ushirikina wizi uziniju, fitna na kumuasi Mtume. Walipochukuakiapo walimuomba awashike mkono iwe alama ya ahadi yao. Mtume (s.a. w) alisema: Sishiki mkono wa mwanamke. Makubaliano yam domo yanatosha. (Nasai Ibn Majah).

(iii) Adhabu ya Uzinifu

Katika Sheria ya Kiislamu mtu haadhibiwi mpaka atende kwa uwazi matendo yenye kuvuruga utaratibu na amani ya jamii. Mtu hataadhibiwa mpaka upatikane ushahidi wa wazi na wakutosha. Kwa upande mmoja, Sheria ya Kiislamu imeweka masharti magumu sana ya ushahidi wa makosa ya jinai, bali ushahidi wa kosa la zinaa ni mgumu zaidi. Ambapo mashahidi wa makosa yote ya jinai ni wawili, mashahidi wa zinaa ni wanne walioshuhudia kwa macho yao wakati kitendo kinafanyika. Ushahidi katika sheria ya Kiislamu umewekewa masharti magumu ili kuwaokoa watu na hatia ya kuadhibiwa kwa makosa. Imesimuliwa na Aysha (La) kuwa Mtume (s.a.w) amesema:

Walindeni Waislamu kwa kila iwezekanavyo na matumizi ya Sheria dhidi yao. Mwacheni mkosaji atoke katika hatia kama atakuwa na haki ya kutoka. Kwa kiongozi kufanya kosa la kumsamehe mtu aliye na hatia ni bora kuliko kukosea kumuadhibu mtu asiye na hatia. (A t - Tirmidh).

Kwa upande mwingine, mara tu ushahidi wa kutosha utakapopatikana dhidi ya mkosaji, Sheria ya Kiislamu ittoa adhabu kali sana ambayo haitamzuia tu muhalifu na kuendelea na kosa hilo, bali itawazuilia maelfu ya watu wengine ambao wangaliendea kosa hilo. Lengo la sheria ya adhabu katika Uislamu ni kuitakasa jamii na maovu na wala si kuwashawishi watu wafanye kosa na kuendelea kuwaadhibu tena na tena.

Zinaa ni kitendo kiovu chenye kuathiri mno jamii. Mtu anayefanya kosa hili anauhakikishia ulimwengu kuwa unyama wake umemtawala kwa kiasi kwamba hastahiki kuishi katika jamii ya binadamu. Jamii ya wazinifu ni jamii duni kuliko jamii ya hayawani kimaadili. Kwa mtazamo huu, Sheria ya Kiislamu imetoa adhabu kali kwa wazinifu kama inavyobainishwa katika Qur'an:

الرَّائِيَةُ وَالرَّانِي فَاجْلِدُوا كُلَّ وَاحِدٍ مِّنْهُمَا مِائَةَ جَلْدَةٍ وَلَا تَأْخُذْكُمْ بِهِمَا رَأْفَةٌ فِي دِينِ اللَّهِ إِنْ كُنْتُمْ تُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ وَلَيَشْهَدَ عَذَابُهُمَا طَائِفَةٌ مِّنَ الْمُؤْمِنِينَ ﴿٢﴾

Mzinifu mwanamke na mzinifu mwanamume mpigeni kila mmoja katika wao mijeledi (bakora) mia. Wala isiwashikeni kwa ajili y'ao huruma katika (kupitisha) hukumu hii ya Mwenyezi Mungu ikiwa nyinyi mnamuamini Mwenyezi Mungu na Siku ya Mwisho. Na lishuhudie adhabu yao hii kundi la Waislam. (24:2).

Adhabu hii kulingana na Hadith ni kwa wale ambao hawajawahi kuoa au kuolewa. Baada ya kuchapwa viboko mia hutengwa na miji yao kwa muda wa mwaka mmoja kama tunavyojifunza katika Hadith ifuatayo:

Ubadah bin Swamit ameeleza kuwa Mtume wa Allah amesema: Nisikilizeni, nisikilizeni. Hakika Allah ametoa adhabu kwa mzinifu mwanamke ambaye hajapata kuolewa na mzinifu mwanamume ambaye hajapata kuoa ni viboko 100 na kuhamishwa mjini kwa mwaka mmoja. Na adhabu ya

mzinifu aliyeoa na aliyeolewa ni viboko 100 na kupigwa mawe mpaka kufa. (Muslim).

Hadith hii pia imetufahamisha kuwa adhabu ya mzinifu mwanamke aliyeolowa au aliyewahi kuolewa au mzinifu mwanamume aliyeoa au aliyewahi kuoia ni kifo kwa kupigwa mawe. Katika Hadith nyingine tunajifunza kuwa Mtume (s.a.w) na Makhalifa wake walitoa adhabu hii kwa watu mbali mbali waliofanya kitendo hiki cha kinyama kidhalilishacho jamii. Miongoni mwa Hadith hizo ni hii ifuatayo:

Ibn Abbas ameeleza kuwa Ma'z bin Malik alikuja kwa Mtume (s.a.w) akasema kuwa amezini. Mtume (s.a.w) akamwambia: Labda umebusu, au umeshika au umeangalia tu. Akajibu (Ma'z): «Hapana, Ewe Mtume wa Allah». Akamuuliza tena Mtume: Umezini na yeye? Akajibu; 'Ndio'. Kisha Mtume alitoa amri apigwe mpaka afe. (Bukhari)

Sheria ya Kiislam ya adhabu ya mzinifu inatofautiana mno na sheria za jamii nyingine. Kwa mfano sheria ya Uingereza (British Law) ambayo ndiyo iliyorithiwa na nchi zote zilizotawaliwa na Uingereza na nchi yetu hii ikiwemo, haichukulii kitendo cha uzinifu chenyewe kama kilivyo kuwa ni kosa, bali kosa linapatikana pale kitendo hicho kitakapo fanywa kwa kumshika mwanamke kwa nguvu (ubakaji) au kitakapofanywa na mke wa mtu bila ya ridhaa yake au kwa hapa kwetu kitakaposababisha mimba kwa mtoto wa shule. Kwa maana nyingine katika sheria ya nchi uzinifu sio kitendo kiovu bali kina kuwa kiovu tu pale kitakapofanywa kwa nguvu au kitakapoathiri haki za wengine. Kutokana na mtazamo huu sheria ya adhabu ya uzinifu ya nehi . ni lazima itofautiane sana na sheria ya Kiislamu dhidi ya kosa hili katika sheria ya nchi, adhabu ya ubakaji ni kifungo cha miaka thelathini (30), adhabu ya kukamatwa ugoni ni kumlipa fidia yule mume aliyeziniwa mkewe na adhabu ya kumtia mtoto wa shule mimba ni kumuoa au kumlea mtoto mpaka aweze kujitegemea. Adhabu kama hizi haziwezi kamwe kukomesha uzinifu bali huzidi kuupalilia. Kwa mfano, ukimtaka mke wa mtu ni kiasi cha kumuendea na kuwa tayari kumlipa mumewe fidia. Ni katika mtizamo huu zinaa imekuwa ni mtindo wa maisha na kitendo cha maendeleo katika jamii zetu hizi. Sera za kudhibiti uzazi zimewekwa katika jamii mbali mbali ili zinaa iendelee pasina kutokea mimba zisizohitajika.

Kinyume na mtazamo wanchi juu ya zinaa, katika maadili ya Kiislamu zinaa ni kitendo kiovu mno kinachoidhalilisha jamii na kuivuruga. Ni katika mtizamo huu, sheria ya Kiislamu imetoa adhabu kali sana kwa wazunifu ili iwe onyo kali kwa wakosaji na kwa jamii nzima kwa ujumla. Ndio maana katika nchi zinazosimamisha sheria hii huoni uzunifu kuwa mtindo wa maisha na hupati watu wanaougua magonjwa ya zinaa kama huu ugonjwa wa UKIMWI (AIDS). Utakuta ugonjwa wa UKIMWI umejizatiti katika maeneo yale ambayo zinaa imefanywa mtindo wa maisha.

Adhabu kwa Wenye Kuwasingizia Wanawake Watahirifu kuwa Wamezini.

Kitendo chakuwasingizia wanawake watwahaarifu kuwa wameZInl nacho ni kitendo kiovu mno chenye kuivuruga jamii, kwani kumsingizia mwanamke uzunifu hakuishii tu kwenye kumvunjia he shima na hadhi yake bali huwahusu wazazi, ndugu, jamaa na marafiki. Wot wanaomuhusu huvurugikiwa na mawazo na imani yao juu yake hupungua na unyumba huvunjika. Tunajifunza katika Qur'an na Hadith kuwa jamii ya Mtume (s.a.w) ilivurugikiwa na kuyumba wakati mke wa Mtume, Aisha (r.a), aliposingiziwa kuwa amezini na swahaba mmoja. Maonyo makali na makemeo kwa jamii kutoka kwa Allah (s. w) juu ya kitendo hiki kiovu tunayapata katika Qur'an, sura ya 24 aya 10-20. Kutokana na ubaya wa kitendo hiki cha kuwasingizia wanawake wataharifu kuwa wamezini, Sheria ya Kiislamu inatoa adhabu kali sana kwa wahalifu kama inavyobainishwa katika aya ifuatayo:

وَالَّذِينَ يَرْمُونَ الْمُحْصَنَاتِ ثُمَّ لَمْ يَأْتُوا بِأَرْبَعَةِ شُهَدَاءَ فَاجْلِدُوهُمْ
 ثَمَّ نِينَ جَلْدَةً وَلَا تَقْبَلُوا لَهُمْ شَهَادَةً أَبَدًا وَأُولَئِكَ هُمُ الْفَاسِقُونَ

Na wale wanaowasingizia wanawake watwahaarifu (kuwa wamezini) kisha hawaleti mashahidi wanne basi wapigeni mijeledi (bakora) thamanini na msiwakubalie ushahidi wao tena) na hao ndio mafasiki (24:4).

Zoezi la Sita

1. Linganisha na tafautisha Hadhi ya mwanamke kwa msimamo wa Biblia na ule wa Qur'an.
2. Mwanamke si sawa na mwanaume, bali ni viumbe wenye hadhi sawa, wanaotegemeana. Jadili.
3. Tatizo la mwanamke kuonewa, kunyonywa, kudhalilishwa na kunyimwa haki zake halipo kabisa katika mfumo wa maisha wa Kiislamu. Thibitisha.
4. Mungu "Akamwambia mwanamke, Hakika nitakuzidishia uchungu wako, na kuzaa kwako; kwa utungu utazaa watoto; na tamaa yako itakuwa kwa mumeo, naye atakutawala(Mwanzo 3:16)

Mwanamke na ajifunze katika utulivu, akitii kwa kila namna. Simpi mwanamke ruhusa ya kufundisha, wala kumtawala mwanamume, bali awe katika utulivu.(1 Timotheo 2:11-12)

Enyi wake, watiini waume zenu...wake nao wawatii waume zao katika kila jambo. (waefezo 5:22-24).

Wanawake...wakitaka kujifunza neno lolote, na wawaulize waume zao wenyewe nyumbani mwao; maana ni aibu mwanamke kunena katika kanisa. (1 wakorintho12:34-35)

Mwanamke hufungwa maadamu mume yu hai, lakini ikiwa mumewe amefariki, yu huru kuolewa na mtu yeyote amtaakaye; katika Bwana tu. (1 wakorintho12:39)

Kwa kuzingatia mafundisho ya maandiko haya ya Biblia; ni haki zipi alizopewa mwanamke au kunyimwa?

5. Mwanamke katika jamii zisizofuata mfumo wa maisha wa kiislamu, ni kitega uchumi, kiburudisho na nguvukazi ya bei poa kwa mwanaume. Unasemaje?